

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

ZNANSTVENO RAZISKOVANJE IN PEDAGOŠKA DEJAVNOST

FAKULTETE ZA VARNOSTNE VEDE
UNIVERZE V MARIBORU

1973–2023

Fakulteta za varnostne vede

let

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

**Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost
Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru
(1973–2023)**

Urednik
Gorazd Meško

Junij 2023

Naslov <i>Title</i>	Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973–2023) <i>Scientific Research and Pedagogical Activities at the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor (1973–2023)</i>
Urednik <i>Editor</i>	Gorazd Meško (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Recenzija <i>Review</i>	Zoran Kanduč (Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani)
	Iztok Prezelj (Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede)
	Peter Umek (Univerza v Mariboru)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Barbara Erjavec (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Avtorji prispevkov in Meško, 2023
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija https://fvv.um.si , fvv@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Vrsta publikacije <i>Publication type</i>	E-knjiga
Dostopno na <i>Available at</i>	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/772
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, junij 2023

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Besedilo/ Text © avtorji in Meško, 2023

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

351.74:001.89(497.4) "1973/2023" (082) (0.034.2)

ZNANSTVENO raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru [Elektronski vir] : (1973-2023) / urednik Gorazd Meško. - 1. izd. - E-zbornik. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2023

Način dostopa (URL) : <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/772>

ISBN 978-961-286-731-7 (PDF)

doi: 10.18690/um.fvv.3.2023

COBISS.SI-ID 150530819

ISBN 978-961-286-731-7 (pdf)
978-961-286-732-4 (trda vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.fvv.3.2023>

Cena Brezplačni izvod
Price

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Meško, G. (ur.). (2023). *Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973-2023)*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.fvv.3.2023
Attribution

Kazalo

	Predgovor <i>Foreword</i> Igor Bernik	1
	Uvodnik <i>Editorial</i> Gorazd Meško	3
1	Raziskovalno delo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973–2023) <i>Research at the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor (1973–2023)</i> Gorazd Meško	7
2	Pregled programov izobraževanja na področju varstvoslovja na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru <i>An Overview of Educational Programmes in the Field of Criminal Justice and Security at the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor</i> Maja Modic	43
3	Razvoj policijske dejavnosti skozi perspektivo razvoja ved o policijski dejavnosti v Sloveniji <i>The Development of Policing in Slovenia Through the Perspective of the Development of Police Science</i> Kaja Prislan Mihelič, Branko Lobnikar, Maja Modic	77
4	Izobraževanje in raziskovanje na ožjem področju varnostnih ved <i>Education and Research in the Narrower Field of Security Sciences</i> Andrej Sotlar, Miha Dvojmoč, Bernarda Tominc	113
5	Razvoj z raziskovanjem podprte pedagoške dejavnosti na področju kriminologije <i>The Development of Research-supported Teaching in the Field of Criminology</i> Gorazd Meško, Katja Eman, Rok Hacin, Iza Kokoravec	135

6	Katedra za kriminalistiko: raziskovanje, poučevanje in sodelovanje s prakso <i>Chair of Criminal Investigation: Research, Teaching and Cooperation with Practice</i> Danijela Frangež	159
7	Organizirana kriminaliteta – Quo vadis <i>Organized Crime – Quo Vadis</i> Bojan Dobovšek	195
8	Razvoj znanosti in stroke informacijske varnosti <i>Development of the Science and Profession of Information Security</i> Anže Mihelič, Kaja Prislán Mihelič	213
9	Izobraževanje in raziskovanje na področju informacijske varnosti <i>Education and Research in the Field of Information Security</i> Blaž Markelj, Simon Vrhovec, Igor Bernik	245
10	Prispevek Katedre za pravo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru k znanstvenemu raziskovanju na področju policijskega prava in kazenskega pravosodja <i>Contribution of the Department of Law of the Faculty of Criminal Justice and Security of the University of Maribor to Scientific Research in Police Law and Criminal Justice</i> Benjamin Flander, Miroslav Žaberl, Lana Cvikl, Bojan Tičar	261
11	Raziskovanje družboslovnih in jezikoslovnih vidikov varstvoslovja <i>Exploring the Social and Linguistic Aspects of Criminal Justice and Security</i> Igor Areh, Aleš Bučar Ručman, Vanja Ida Erčulj, Mojca Kompara Lukančič, Tinkara Pavšič Mrevlje	287

Predgovor

IGOR BERNIK

Dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru

V petdesetih letih svojega obstoja je Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru postala vodilna visokošolska ustanova na področju varstvoslovja v Sloveniji in širše. V tem času so se na fakulteti zvrstile številne generacije študentov, mnogo raziskovalcev, pedagogov in strokovnjakov, ki so prispevali k razvoju stroke in izobraževanja na področju varstvoslovja ter prispevali pomemben delež k stanju varnosti, ki ga imamo danes v Republiki Sloveniji.

Ob praznovanju 50. obletnice Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru se oziram na dolgo in uspešno pot, ki jo je fakulteta prehodila od svojih začetkov do danes. Monografija, ki jo imate pred seboj, zajema različna področja delovanja fakultete. Od raziskovalnega dela in programov izobraževanja do razvoja policijske dejavnosti, varnostnih ved, kriminologije, kriminalistike, informacijske varnosti, prava in ostalih družboslovnih vidikov varstvoslovja. V njej se odražata raznolikost in pestrost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, obenem pa tudi njen pomen za razvoj varstvoslovja v Sloveniji. Pričujoča vsebinsko bogata monografija ponuja izčrpen pregled razvoja fakultete od njenih začetkov leta 1973 do danes ter predstavi pomembne dosežke na področju raziskovanja, izobraževanja in sodelovanja s prakso. Avtorji posameznih poglavij so vrhunski strokovnjaki na

svojem področju, ki so in še s svojim znanstvenim in pedagoškim delom pomembno prispevajo k razvoju varstvoslovja v Sloveniji.

Danes ima fakulteta odlične programe in raziskovalne projekte, raziskovalke in raziskovalci pa so priznani strokovnjaki, ki uživajo spoštovanje v znanstveni in strokovni javnosti. Strokovni sodelavke in sodelavci učinkovito podpirajo delovanje fakultete ter zagotavljajo potrebne temelje za vrhunsko delovanje. Kljub temu pa se soočamo s pomembnimi izzivi, ki bodo Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru popeljali do novih mejnikov. Glavni izziv naslednjih let, ki se pojavlja že od devetdesetih let prejšnjega stoletja, je celovita rekonstrukcija stavbe fakultete. Rekonstrukcija stavbe fakultete bo omogočila nadgradnjo dejavnosti pedagoškega, raziskovalnega in strokovnega dela na najvišji možni ravni z mislijo na prihodnje generacije študentov, sodelavcev in vseh, ki s fakulteto sodelujejo.

Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru že petdeset let soustvarja varno prihodnost družbe. Danes je čas, da družba delček teh prizadevanj vrne fakulteti in brezpogojno podpre rekonstrukcijo stavbe fakultete in s tem vrne vloženi trud vseh dosedanjih zaposlenih ter petdesetim generacijam študentov. S tem bo prihodnjim generacijam omogočenih najmanj naslednjih petdeset let študija in dela v varni, kakovostni in za vrhunski razvoj varstvoslovja in varnostnih strokovnjakov primerni zgradbi ter nadgradnjo vpliva fakultete na posameznike, družbo, gospodarstvo in okolje.

Ob tej priložnosti bi se rad zahvalil vsem avtorjem, ki so prispevali k nastanku te knjige in obenem izrazil hvaležnost vsem študentkam in študentom, sodelavkam in sodelavcem Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, ki so skozi dosedanjih petdeset let prispevali k njenemu uspehu. Želim si, da bo knjiga pripomogla k nadaljnjemu razvoju varstvoslovja v Sloveniji in navdihovala prihodnje generacije študentov in raziskovalcev, ki se bodo ukvarjali s to, za vsakega posameznika in celotno družbo, pomembno tematiko.

Hvala.

Uvodnik

GORAZD MEŠKO

Urednik

Scientia potentia est.

V znanju je moč.

Pred petdesetimi leti je bil ustanovljen Oddelek pri višji upravni šoli Univerze v Ljubljani, kjer so se izobraževali bodoči strokovnjaki s področja varnosti in notranjih zadev. V tridesetih letih je Oddelek prerasel v Fakulteto za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru (2003) in Fakulteto za varnostne vede (2006). Leta 2023 praznujemo petdeseto obletnico naše institucije in dvajset let polnopravnega članstva v Univerzi v Mariboru. Razvojna pot fakultete je bila velikokrat negotova, nepredvidljiva, težavna in trnova. Najbolj zanimiv čas je bil, po mojem mnenju, ko smo zapuščali Ministrstvo za notranje zadeve in se pridruževali Univerzi v Mariboru. Separacijska kriza je bila močna, saj so prevladovala različna stališča o vlogi, položaju in poslanstvu naše šole v sistemu policijskega izobraževanja in sistemu javnega visokega šolstva. Na tem mestu je bila poleg prizadevanj vodstva šole zelo pomembna vloga tedanjega ministra za notranje zadeve dr. Rada Bohinca, ki je kljub temu, da je glede na funkcijo zastopal interese Ministrstva za notranje zadeve, vizionarsko podprl prehod Visoke policijsko-varnostne šole, kasnejše Fakultete za varnostne vede v Univerzo v Mariboru (v nadaljevanju fakulteta). V naslednjem

obdobju je bilo še nekaj turbulenc politične narave, predvsem v procesih denacionalizacije zgradbe fakultete, ki je trajala več kot dvajset let. Upam, da bodo procesi obnove posloplja fakultete trajali manj časa, kot so trajale vse predhodne priprave.

Vse te razvojne tegobe in številne druge smo premagali, pred sedanjo in prihodnjimi generacijami zaposlenih pa so novi izzivi. Med temi je najpomembnejši zagotavljanje delovanja fakultete, ki bo izobraževala kakovostne kadre, ki bodo delali na področju varnosti na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Pri tem je pomembno doseči zavedanje in spoštovanje zakonov, človekovih pravic in dostojanstva drugih ljudi. Pomembno je, da se zaposleni na fakulteti zavedajo, da pedagoško in raziskovalno delajo na drugi največji javni univerzi v Sloveniji, ki kakovostno prispeva k izobraževanju na vseh ravneh študija. Še posebej pa naša fakulteta prispeva znanstveno raziskovanje in razvojne dejavnosti na področju varnosti in nadzorstvenih dejavnosti v državnih, lokalnih, javnih in zasebnih pobudah ter organizacijah v Republiki Sloveniji in širše. Prispevek vsakega posameznika šteje. Pomembno je tudi razvijati s svojim raziskovanjem podprto pedagoško dejavnost na vseh ravneh študija. Tudi vključevanje fakultete v mednarodne raziskovalne skupine in izvajanje aktualnih raziskav za razvoj znanosti (temeljne raziskave), za prakso (aplikativne raziskave) in razvoj mladih kadrov (mladi raziskovalci in doktorski študenti ter podoktorsko raziskovanje po zaključenem doktoratu) je velikega pomena.

Razvoj specifičnih področij na fakulteti ima različno dolgo tradicijo, na pedagoškem področju sta že od začetka konstanti varnostne vede in kriminalistika, poleg splošnih družboslovnih in humanističnih vsebin se kasneje pridružijo še kriminologija, študije policijske dejavnosti in druge družboslovne vede, v zadnjem desetletju pa se vse intenzivneje razvija informacijska varnost. Glede področij raziskovanja prevladujejo prispevki na področju kriminologije in penologije, viktimologije, kriminalitetne politike in prevencije, kazenskega pravosodja, sledijo prispevki na področju varnosti, policijske dejavnosti, psihologije, forenzične psihologije, psihologije prava, sociologije, političnih ved, informacijske varnosti, prava ter humanističnih in drugih ved.

Pedagoški delavci in raziskovalci pokrivajo izjemno širok spekter raziskovalnih problemov v multidisciplinarnih in interdisciplinarnih perspektivah, največkrat v sodelovanju z drugimi raziskovalci s Fakultete za varnostne vede, drugih fakultet Univerze v Mariboru, akademskih in raziskovalnih institucij v Sloveniji, v Evropi in širše. Posebnost raziskovalnega dela na fakulteti je v tem, da raziskovalno delo ni strogo deljeno na katedre, ampak v številnih projektih sodelujejo kolegi z različnih kateder ter se dopolnjujejo v raziskovanju varnostnih in drugih raziskovalnih problemov.

Pričujoča publikacija je namenjena obeleženju pomembne obletnice in prikazu našega razvoja na različnih področjih, katedrah in fakulteti kot celoti. Pot razvoja institucije v polnokrvno akademsko institucijo je trajala desetletja, najintenzivneje zadnjih dvajset let v okviru Univerze v Mariboru. Prikaz razvoja je razdeljen na poglavja, ki prikazujejo razvoj raziskovalne dejavnosti na fakulteti, razvoj programov izobraževanja ter razvoj posameznih področij oz. kateder Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Poglavja si sledijo od splošnih pregledov in razprav o raziskovalni in pedagoški dejavnosti fakultete (Gorazd Meško in Maja Modic) do dela na področjih policijske dejavnosti (Kaja Prislan Mihelič, Branko Lobnikar in Maja Modic) in ožjega področja varnostnih ved (Andrej Sotlar, Miha Dvojmoč in Bernarda Tominc), kriminologije (Gorazd Meško, Katja Eman, Rok Hacin in Iza Kokoravec), kriminalistike (Danijela Frangež in Bojan Dobovšek), informacijske varnosti (Anže Mihelič in Kaja Prislan Mihelič; Igor Bernik, Blaž Markelj in Simon Vrhovec), prava (Benjamin Flander, Miroslav Žaberl, Lana Cvikel in Bojan Tičar) ter družboslovja, psihologije, raziskovalne metodologije in jezikoslovja (Igor Areh, Aleš Bučar Ručman, Vanja Ida Erčulj, Mojca Kompara Lukančič, Tinkara Pavšič Mrevlje in Ajda Šulc).

Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem dekanom, vodstvom in sodelavcem fakultete za trud, ki so ga vložili v razvoj varstvoslovja, ki ga je možno opredeliti kot akademsko disciplino, ki se osredotoča na preučevanje kriminalitete, izvrševanje zakonodaje in pravnega sistema. Vključuje analize sistema kazenskega pravosodja, ki obsegajo policijsko dejavnost, sodišča, institucije za izvrševanje kazenskih sankcij ter medsebojno povezanost teh institucij in njihov vpliv na družbeni red in obravnavanje prestopniškega vedenja ljudi. Varnostne vede se osredotočajo na širše področje varnosti, upoštevajoč nacionalno varnost, terorizem, kibernetiko in javno varnost. Vključuje preučevanje različnih virov ogrožanja varnosti in varnostnih

tveganj. Predlaga ustrezne strategije in politike za preprečevanje in zmanjševanje vpliva varnostnih tveganj na ljudi, organizacije, institucije in države. Skrbeti za razvoj in usmerjati dejavnosti fakultete na teh področjih je velik zalogaj tudi za najboljše.

Pomembno vlogo pri razvoju in delu fakultete so imeli prvi direktor in kasnejši dekani, od katerih je vsak pustil za seboj dediščino, ki jo zelo lakonično povzemamo, kajti o delu vsakega dekana in njegove vodstvene ekipe ter sodelavcev bi bilo mogoče napisati zelo veliko. *Parle Forjan* (1973–1980) je bil ključna oseba za začetek šolanja vodstvenih kadrov za zaposlene v organih za notranje zadeve oziroma organih varnosti Socialistične Republike Slovenije. Postavil je trdne temelje za prihodnji razvoj šole. *Peter Jeglič* (1980–1986) je poleg razvoja izobraževalne dejavnosti začel razvoj raziskovalne dejavnosti, ki se je kasneje pokazala kot ključna za vključevanje v akademsko okolje. *Boris Žnidarič* (1986–1990) je bil dekan v obdobju intenzivnega učenja, strokovne in znanstvene rasti posameznikov in kolektiva zaposlenih na Višji šoli za notranje zadeve. *Anton Dvoršek* (1990–1993) je deloval v obdobju teženj k samostojnosti višje šole v okviru policijskega izobraževanja ter začetkov intenzivnejšega razvoja raziskovalnega dela. *Tomaž Čas* (1993–1995) je deloval v času, ko je bilo prilagajanje novim družbenim razmeram, novim potrebam po izobraževanju znotraj Ministrstva za notranje zadeve in odpiranja šole v civilno sfero ključnega pomena za širši razvoj izobraževalne dejavnosti šole ter prehod šole z višje- na visokošolsko izobraževanje. *Milan Pagon* (1995–1998) se je soočal z obdobjem, polnim razpotij. Šola je bila del Ministrstva za notranje zadeve, vendar so težnje po odprtosti začele vse močnejše prevladovati. To je bilo tudi obdobje vse večjega števila doktorjev znanosti med predavatelji in začetkov akademskega mednarodnega sodelovanja. *Darko Maver* (1998–2001) je vodil šolo v obdobju povezovanja kolektiva, ko je bilo doseženo soglasje, da se kolektiv poda na pot ustvarjanja akademske institucije, kasnejše fakultete Univerze v Mariboru. *Milan Pagon* (2001–2007) se je ponovno podal na pot vodenja šole v obdobju tranzicije in procesih pridruževanja Univerzi v Mariboru. To je bilo obdobje umeščanja fakultete v akademski prostor v nacionalnem in mednarodnem merilu. Tudi sam sem bil dekan (2007–2015) v obdobju začetka intenzivnejšega uresničevanja idej bolonjske reforme visokega šolstva o uporabnosti znanj, na raziskovanju temelječega poučevanja, mednarodnega povezovanja, izmenjav študentov in zaposlenih. Za to obdobje je bilo kljub ekonomski krizi značilno mednarodno povezovanje s partnerskimi institucijami na pedagoškem in raziskovalnem področju. Ključna dejavnost na področju zagotavljanja delovanja fakultete v prihodnje je bilo tudi

reševanje lastništva zgradbe fakultete. *Andrej Sotlar* (2015–2023) je bil dekan v obdobju, ko si je, po obdobju hude gospodarske krize, akademski prostor ponovno utrjeval položaj v družbi in se izkazal tudi v času pandemije covid-19, ko je razvoj fakultete odražal izrazito pluralnost varstvoslovja in ko so bili storjeni ključni koraki, ki bodo omogočili izgradnjo novih fakultetnih prostorov, s čimer bodo zagotavljeni pogoji za sodobno in kakovostno izobraževanje in raziskovanje na področju varstvoslovja in drugih družbeno nadzorstvenih področij. Pred novoizvoljenim dekanom, *Igorjem Bernikom*, so veliki izzivi prenove zgradbe fakultete ter zagotavljanja delovanja in razvoja fakultete v naslednjih štirih letih dekanskega mandata.

Vsem sodelavkam in sodelavcem Fakultete za varnostne vede, študentom in našim številnim partnerjem, spremljevalcem našega razvoja in podpornikom številnih dejavnosti bi se ob tej priložnosti zahvalil z željo, da bi se fakulteta razvijala vsaj približno tako, kot se je v zadnjih petdesetih letih, še posebej po pridružitvi Univerzi v Mariboru pred dvajsetimi leti in pred dobrimi desetimi leti, ko je ta razvoj dosegel izjemne razsežnosti, predvsem v mednarodnem okolju, pa tudi polnokrvnost akademske institucije s prvimi diplomanti doktorskega študija s področja varstvoslovja. Ne nazadnje, tudi akademski razvoj kadra pomeni velik prispevek h kakovosti in ugledu univerze v celoti, predvsem z dejavnimi rednimi profesorji, ki so nosilci razvoja. Nekoč majhna šola v notranjem sistemu Ministrstva za notranje zadeve in pridružena članica Univerze v Ljubljani se je razvila v ugledno visokošolsko institucijo na drugi največji univerzi v Sloveniji, ki ni samo članica Univerze v Mariboru, ampak ima na številnih področjih tudi že močan znanstveni vpliv, ne le to, saj skladno z vrednotami družboslovja in humanistike pogosto opozarja na probleme v družbi. Sodelavci fakultete poleg pedagoškega in raziskovalnega dela sodelujejo v javnih razpravah in v medijih komentirajo različne dogodke ter s tem skrbijo za ozaveščanje javnosti o varnostnih in drugih problemih v družbi.

V čast in privilegij mi je, da sem zadnjih dobrih trideset let svojega življenja delal na Fakulteti za varnostne vede in njenih predhodnicah, od Višje in visoke šole za notranje zadeve, Visoke policijsko-varnostne šole, Fakultete za policijsko-varnostne vede do Fakultete za varnostne vede. Pot od nekdanjega praktika, kasneje vajenca – asistenta, do rednega profesorja za kriminologijo, prodekana, dekana, vodje Inštituta za varstvoslovje in predstojnika Katedre za kriminologijo je bila

zanimiva in neponovljiva. Resničen privilegij je imeti možnosti in priložnost učiti se, prenašati znanje na študente, raziskovati, prispevati k razvoju družbe, ustvarjanju politik in praksi na neizmerno zanimivem znanstvenem področju. Vsem, ki so dali del sebe v razvoj naše šole, iskrena hvala. Prepričan sem, da boste bralci te obsežne knjige, ki priča o opusu na področju raziskovanja in znanstvenih objav ter razvoju fakultete, dobili predstavo o našem delu ter razvoju varnostnih ved, študij policijske dejavnosti, kriminologije, informacijske varnosti, kriminalistike, pravnih disciplin ter splošnih družboslovnih, humanističnih in metodoloških perspektiv. Hvala recenzentom Zoranu Kanduču, Iztoku Prezlju in Petru Umku za kritično branje besedila celotne publikacije in sugestije. Hvala Barbari Erjavec za lektoriranje in pomoč pri urejanju besedil ter Adi Mendragič za zaključno branje. Za pomoč pri nastajanju pričujoče publikacije se zahvaljujem še Dunji Legat in Janu Perši z Univerzitetne založbe Univerze v Mariboru. Želim vam prijetno branje.

RAZISKOVALNO DELO FAKULTETE ZA VARNOSTNE VEDE UNIVERZE V MARIBORU V ZADNJIH PETDESETIH LETIH (1973–2023)

GORAZD MEŠKO

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si

Povzetek Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2023 praznuje 50. obletnico svojega obstoja. Raziskovalna dejavnost je poleg pedagoške dejavnosti ključna za razvoj fakultete. V prispevku avtor predstavlja razvoj raziskovalnega dela na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in njenih predhodnicah (Fakulteti za policijsko-varnostne vede, Visoki in Višji šoli za notranje zadeve ter oddelku Višje upravne šole Univerze v Ljubljani). Raziskovalna dejavnost je predstavljena v treh obdobjih – prvem obdobju do leta 1992, drugem obdobju po letu 1992, ko je bila ustanovljena raziskovalna enota, in tretjem obdobju po letu 2004, ko je fakulteta ustanovila Inštitut za varstvoslovje. Predstavljeni so tudi ključni raziskovalni projekti. V sklepnem delu so predstavljeni projekti, ki potekajo na katedrah (policijska dejavnost, varnostne vede, kriminologija, kriminalistika, informacijska varnost, pravo, družboslovje, humanistika in metodologija). Ti projekti pomenijo naravnost fakultete na raziskovalnih področjih v sedanjem času in usmeritve za prihodnost.

Ključne besede:

Fakulteta za varnostne vede, Inštitut za varstvoslovje, jubilej, 50 let, raziskovanje, razvoj

RESEARCH AT THE FACULTY OF CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY, UNIVERSITY OF MARIBOR (1973–2023)

GORAZD MEŠKO

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si

Abstract The Faculty of Criminal Justice and Security of the University of Maribor is celebrating its 50th anniversary in 2023. In addition to teaching, research activity is key to the development of the faculty. In the paper, the author presents the development of research work at the Faculty of Criminal Justice and Security of the University of Maribor and its predecessors (Faculty of police-security studies, Higher school of Internal Affairs, the Department of Higher School of Administration, University of Ljubljana). The research activities are presented in three periods – the first period up to 1992, the second period after 1992 when the research unit was founded, and the third period after 2004, when the faculty established the Institute of Criminal Justice and Security. Key research projects and achievements of researchers are presented. The concluding section of the paper presents the projects that presently take place in the departments of the Faculty of Criminal Justice and Security (policing, security, criminology, criminal investigation, information security, law, and general social sciences, humanities and research methodology). These represent the prevailing orientation in research of the faculty in research areas at the present time and directions for the future.

Keywords:

Faculty of Criminal
Justice and
Security,
Institute of
Criminal Justice
and Security,
jubilee,
50 years,
research,
development

1 Uvod

V letu 2023 Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) praznuje 50. obletnico. Leta 1973 je bila ustanovljena kot oddelek Višje upravne šole ljubljanske univerze, kasneje se je preimenovala v Višjo in Visoko šolo za notranje zadeve ter Fakulteto za policijsko-varnostne vede. Svoje zadnje ime, tj. Fakulteta za varnostne vede, je dobila leta 2006. Petdeset let razvoja akademske institucije, ki je bila nekoč temelj izobraževanja za vodstveni kader Ministrstva za notranje zadeve in Policije, se povezuje tudi z razvojem raziskovalnega dela ter s t. i. znanjem podprtih družbenonadzorstvenih dejavnosti. Kopičenje lastnega znanja je v različnih obdobjih potekalo z različno intenziteto in na različne načine. Na začetku s podiplomskim študijem zaposlenih, kasneje pa z raziskovalci, ki niso prispevali le k razvoju fakultete, temveč tudi širše na področju kriminologije in varnostnih ved. Pričujoče pisanje je plod pregleda raziskav in objav zaposlenih na fakulteti in njenih predhodnicah skozi perspektivo raziskovalca, ki je ob njeni 50. obletnici na fakulteti zaposlen trideset let. Zavedam se dejstva, da imajo »vsake oči svojega malarja« oz. da je lepota nekoga ali nečesa skrita v očeh opazovalca in da ljudje vidijo razvoj na različni način. Pričujoče pisanje predstavlja pomemben del raziskovanja, ki je bilo opravljeno na petdeset let dolgem popotovanju od višje kadrovske šole do akademske institucije. Če sem kakšno pomembno perspektivo spregledal ali pa jo pozabil vključiti, se že vnaprej opravičujem, saj sem želel predstaviti najpomembnejše raziskovalne dosežke z razvojnega vidika in povezanosti razvoja temeljnih področij fakultete. Vsekakor si predstavitev razvoja fakultete zasluži podroben pregled vseh dejavnosti in vloge ključnih akterjev v njenem razvoju v posebni publikaciji. Pravzaprav sta načrtovani dve brošura o razvoju fakultete ter znanstvena monografija o vsebinskem razvoju kateder na fakulteti. Vse posodobitve na področju raziskovalnega dela, ki morebiti niso vključene v pričujoče pisanje, so na voljo na spletni strani fakultete, na podstrani o raziskovalni dejavnosti Inštituta za varstvoslovje (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru [UM FVV], n. d. a.)

Raziskovalno delo je poleg izobraževalne dejavnosti temelj razvoja fakultete, v katerem se ustvarja lastno znanje in z novimi spoznanji ter odličnimi prispevki prispeva k svetovni znanosti. Gre tudi za povezovanje raziskovalcev, spoznavanje in delitev znanja, raziskovanja in prakse ter razvoja družbe kot celote. Ne nazadnje raziskovanje praksi varovanja na vseh ravneh in družbenega nadzorovanja prispeva

k poglobljenim razpravam o temeljnih družbenih vprašanjih, kot so vladavina prava, človekove pravice in spoštovanje dostojanstva ljudi, ter raziskovalnega dela, ki temelji na visoki stopnji profesionalnosti in znanstvenoraziskovalne etike. Raziskovalno delo in teme so od samega začetka povezani s prioritetami mednarodnih in evropskih organizacij in institucij, kot so Združeni narodi, Svet Evrope, Policijska akademija Evropske unije – CEPOL idr. V zadnjih dvajsetih letih se je sodelovanje s temi institucijami intenziviralo, saj so naši raziskovalci pomembno sodelovali pri razvoju na kriminološkem (kriminalitetna statistika, preučevanje specifičnih oblik kriminalitete in preprečevanje kriminalitete), viktimološkem (pravice in zaščita žrtev kaznivih dejanj ter strah pred kriminaliteto) in penološkem (pravice obsojencev in izvrševanje kazenskih sankcij), pa tudi na področju policijske dejavnosti v demokratični družbi (predvsem z vidika legitimnosti, policijskega dela v skupnosti in čezmejnega policijskega in tožilskega sodelovanja).

Razvoj raziskovalnega dela pomeni oboje – sodelovanje in tekmovanje z najboljšimi, saj kljub akademski svobodi zaposlenih na univerzi vlada med raziskovalci tekmovalnost v prizadevanjih za raziskovalne projekte, objave v odličnih publikacijah, kjer se potegujejo za vse večji vpliv s citati drugih raziskovalcev, vplivom v praksi in skupnostih z dejavnostmi, ki so plod njihovega raziskovalnega dela, razprav in prenosa znanja na vse ravni delovanja. Gre za iskričnost duha, zvedavost, veščine raziskovanja, ogromno znanja in sposobnost komuniciranja z različnimi javnostmi kot tudi kritične razprave in refleksije, skladne s humanističnimi vrednotami. Tudi etika znanstvenega raziskovanja je izjemnega pomena, saj znanost brez vrednot ni znanost v pravem pomenu besede.

UM FVV je v svojem petdesetletnem razvoju naredila ogromne razvojne korake od usmerjenosti v prakso z aplikativnimi in manjšimi projekti, razvojnimi raziskavami, ki so popeljale varstvoslovje in raziskovalna dela sodelavcev fakultete na svetovni zemljevid znanosti. Priznanje kolegov, vrhunskih raziskovalcev in predstavnikov kontinentalnih in mednarodnih znanstvenih združenj pričajo o uspešnem delu na področju testiranja teorij in odkrivanja novih področij ter odličnih prispevkov k mednarodni raziskovalni skupnosti. To je nemogoče doseči brez odličnega sodelovanja s prakso. Če povzamemo besede enega izmed najvplivnejših vodij kriminoloških združenj na svetu, ki je že pred desetimi leti dejal, da se je UM FVV z Inštitutom za varstvoslovje, doktorskim študijem in objavami v vrhunskih mednarodnih publikacijah trdno zarisala na svetovni zemljevid študij s področja

kazenskega pravosodja, kriminologije in varnostnih ved. To je znak, da je naša institucija vidna v družbi globalnih raziskovalcev s področja kriminologije, kazenskega pravosodja in varnosti – od javne do informacijske, ne le v ožjem slovenskem ali regijskem prostoru, temveč tudi globalno. Intenziven razvoj raziskovalnega dela se je začel v sredini devetdesetih let z internacionalizacijo prizadevanj na raziskovalnem področju, še posebej pa se je okrepil po pridružitvi Univerzi v Mariboru z novimi raziskavami, ki so jih financirali Agencija za raziskovanje Republike Slovenije (ARRS), Evropska komisija in drugi financerji, ter doktorski študenti in mladimi raziskovalci, ki so po zaključku doktorskega študija ostali na UM FVV kot pedagogi in raziskovalci.

2 Prvo obdobje – od ustanovitve do leta 1992

Od leta 1973, ko je bil ustanovljen Oddelek za notranje zadeve pri Višji Upravni šoli Univerze v Ljubljani, so sodelavci opravljali različne oblike raziskovalnega dela, v večini primerov v okviru podiplomskega študija. Zavedanje, da je raziskovalna dejavnost temeljna potreba za polnokrvnost akademske institucije, se je porodilo že zelo zgodaj. Zaradi narave višje šole, ki je bila usmerjena predvsem v prakso, se je raziskovalna dejavnost razvijala počasneje, kot je bilo to načrtovano. Kljub temu je tedanji dekan Peter Jeglič (1981–1986) (Jeglič, 1993; Vršec, 1993) že v osemdesetih letih zapisal, da je bila ustanovitev raziskovalne enote (centra, inštituta) naslednji cilj Višje šole za notranje zadeve (VŠNZ), ki so ga hoteli uresničiti v prepričanju, da je to eden temeljnih pogojev za nadaljnji razvoj visokošolskega izobraževanja ter za razvoj raziskovalnega sistema s področja varnosti in notranjih zadev. Zagotavljala naj bi interdisciplinarnost in multidisciplinarnost ter bila povezana z dejavnostmi na področju družbenega nadzorstva. V tem kontekstu so tudi pripravili idejno zasnovo znanstvenoraziskovalnega dela šole, pri čemer je imel vodilno vlogo Peter Jeglič. Formalna ustanovitev raziskovalne enote se je zavlekla zaradi dokaj nasprotujočih si pogledov glede potrebe po raziskovalnem delu na šoli, zato je prišlo do uresničitve te zamisli šele leta pozneje, in sicer leta 1992, ko je prvi vodja raziskovalne dejavnosti postal Peter Umek. Omeniti je treba, da so kljub razvojni stopnji višje šole, ki pred letom 1992 še ni imela raziskovalne enote, v pedagoškem procesu sodelovali kolegi s Fakultete za družbene vede, Pravne fakultete in drugih fakultet Univerze v Ljubljani, ki so imeli že tedaj zajeten opus raziskovalnega dela in so ga delili s študenti in zaposlenimi na VŠNZ. Razen Fakultete za družbene vede ni bilo sodelovanja v zgodnjem raziskovalnem delu VŠNZ. Zaposleni so sodelovali v razvojnih projektih

na področju izobraževanja kadrov s področja notranjih zadev in varnosti ter družbene samozaščite na ravni tedanje Jugoslavije. Nekaj tem se je obdržalo kot raziskovalna tematika tudi do sedanjega časa, predvsem s področja varnosti v lokalnih skupnostih.

3 Drugo obdobje – po ustanovitvi raziskovalne enote 1992–2003

Po letu 1992, ko je bila ustanovljena raziskovalna enota VŠNZ, je Izobraževalni center Organov za notranje zadeve skupaj z vodstvom VŠNZ načrtoval razvoj kadrov za prihodnost, in sicer mlajših kolegov in kolegic, ki so se vpisali na podiplomske študije različnih družboslovnih in humanističnih smeri in so bili načrtovani za jedro institucije v prihodnosti. Študij na tedanjih znanstvenih magisterijih in kasneje na doktorskem študiju je počasi spremenil podobo kadra visoke šole in kasneje fakultete. V devetdesetih letih so se vrstili prvi doktorati zaposlenih, ki so začeli na šoli delati kot diplomanti in magistri. Vsi ti doktorati so bili tudi raziskovalna dela, ki so kasneje služila kot izhodišča za raziskovanje področij, ki smo jih razvijali na kasnejši fakulteti. Kadrovska zasedba je še vedno temeljila na zaposlenih Ministrstva za notranje zadeve, ki so iz prakse prišli na VŠNZ z ambicijo ustvariti si akademsko kariero in sodelovati pri razvoju višje in kasneje visoke šole v fakulteto. Profesorji Fakultete za družbene vede in Pravne fakultete Univerze v Ljubljani so bili med vodilnimi mentorji na doktorskem študiju zaposlenih. Med njimi je imel zelo pomembno vlogo Janez Pečar, tedaj predavatelj kriminologije na VŠNZ in dolgoletni direktor Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Profesor Pečar je imel pomembno vlogo pri razvoju kriminološkega raziskovanja na VŠNZ in kasneje na UM FVV, saj je spodbujal izpopolnjevanje na najboljših kriminoloških raziskovalnih inštitutih v Evropi (Cambridge in Oxford).

Trije mlajši člani kolektiva (Dobovšek, 1997; Krunić, 1997; Meško, 1997) so nadgradili svoje magistrske naloge in jih objavili kot znanstvene monografije, kar je bila kasneje bolj izjema kot pravilo tudi po zaključenih doktoratih (npr. Bučar Ručman, 2014), je pa na osnovi doktorskih nalog nastalo nekaj učbenikov (npr. Dvoršek, 2001).

Od leta 1991 do 2003, ko smo se pridružili Univerzi v Mariboru, so doktorirali številni sodelavci naše »majhne šole« (le po številu zaposlenih), eden celo dvakrat in si pridobili najvišjo akademsko izobrazbo (Milan Pagon, 1990¹ in 1994; Andrej Anžič, 1995; Gorazd Meško, 1998; Tomaž Čas, 1999; Anton Dvoršek, 2000; Bojan Dobovšek in Branko Lobnikar, 2003).

Za obdobje med 1992 in 2003 so bili značilni projekti o preprečevanju kriminalitete (podoktorski študij na Inštitutu za kriminologijo Univerze v Cambridgeu, Velika Britanija (Meško, 2002)), sodelovanje s Svetom Evrope na področju prevencije nasilja, zagotavljanja varnosti, Evropskim forumom za urbano varnost, sodelovanje z mrežo evropskih univerz na področju preučevanja zalezovanja, Centrom Beccaria za preprečevanje kriminalitete, vse bolj dejavno je postajalo sodelovanje z ameriškiimi univerzami – John Jay College of Criminal Justice, Michigan State University, Eastern Kentucky University, Northeastern University idr. Pomembnejši raziskovalni projekti v tem času so bili o regulaciji orožja OZN (1997), varovanju sodnikov in sodišč (1999), begunski in migracijski problematiki (1999), nacionalni varnosti in medetničnih konfliktih (1999), kriminalistični strategiji, organizirani kriminaliteti in korupciji (1999), policijskem delu v skupnosti (2001, 2002, 2003) in geografski analizi kriminalitete v Ljubljani (2003). Raziskovalci so začeli izvajati tudi primerjalno študijo o integriteti in odklonskosti v policiji, ki je postala stalnica. Treba je poudariti velik pomen bienalne mednarodne konference *Policing in Central and Eastern Europe*, ki je imela od 1996 dalje pomembno vlogo v umeščanju našega raziskovanja v mednarodni prostor in mreženja z raziskovalci s področja kriminologije, kazenskega pravosodja in varnostnih ved. Ne nazadnje je pomembno tudi izdajanje revije *Varstvoslovje*² (1999–) in številnih zbornikov z nacionalnih konferenc.

¹ Pred zaposlitvijo na VŠNZ.

² Revija *Varstvoslovje* je postala ključna revija fakultete, iz katere je razviden razvoj fakultete in področij raziskovanja. Naj omenim samo nekaj tematskih številk revije, ki so bile še posebej pomembne za dokumentiranje razvoja raziskovalnega dela v mednarodnem, predvsem regionalnem, pa tudi nacionalnem prostoru. Poudariti je treba tematske številke revije o razvoju področij raziskovanja penologije (2006), kriminologije (2008), policijske dejavnosti (2009), tretmaja obsojencev (2010), kriminalitete (2011), strahu pred kriminaliteto (2012), kriminalitete in odzivanja na kriminaliteto (2013), mladoletniškega prestopništva (2013) ter legitimnosti in zaupanja v policijo (2014) v angleškem jeziku. Izdajanje dveh številk revije letno v angleškem jeziku je pomenilo tudi velik napredek na področju izdajateljske dejavnosti fakultete. Na tem področju sta nam izdatno pomagala kolega Tom Cockcroft iz Christ Church University, Velika Britanija (dve leti) in Chuck Fields z Eastern Kentucky University, ZDA (deset let), ki sta poleg pisca tega prispevka urejala z njim revijo v prvih desetih letih izhajanja angleških številk revije. Tematska številka revije *Varstvoslovje* v letu 2014 je bila namenjena obravnavi privatizacije varnostne funkcije v Sloveniji, leta 2018 pa profesionalizaciji vojaške, policijske, penološke stroke ter profesionalizaciji na področju zaščite, reševanja in pomoči ter profesionalizaciji zasebnega varstva v Sloveniji, kar kaže na izzive raziskovanja in razvoja z dokazi podprte prakse na področju glavnih nadzorstvenih dejavnosti ter pomoči ljudem v Sloveniji.

4 Tretje obdobje – po ustanovitvi Inštituta za varstvoslovje 2004

Raziskovalno delo, raziskovalna dejavnost in dejavni akademski kader z doktorati znanosti so bili ključni pogoji za ustanovitev in razvoj fakultete. Leta 2004 smo ustanovili Inštitut za varstvoslovje. Raziskovalno enoto je pred tem od leta 1992 dalje vodil Peter Umek, prvi predstojnik Inštituta za varstvoslovje je postal pisec tega prispevka. Predstojniki Inštituta so bili še Peter Umek, Bojan Dobovšek in Bojan Tičar.

Intenzivnejši razvoj raziskovalnega dela se je začel s pridružitvijo Univerzi v Mariboru. Najprej je bila opravljena prenova vseh študijskih programov, pri čemer je bil za raziskovalno delo najpomembnejši doktorski študij, ki ga je fakulteta začela izvajati 2007. Prvo doktorico znanosti s področja varstvoslovja smo dobili leta 2011. Od leta 2008 dalje smo imeli na temeljnih in ciljnih raziskovalnih projektih mlade raziskovalce, od leta 2015 dalje pa tudi v programski skupini Varnost v lokalnih skupnostih. Vključevanje dodiplomskih, magistrskih in doktorskih študentov v raziskovalne projekte je postala stalnica.

Kot uvodni raziskovalni projekt Inštituta za varstvoslovje je možno šteti raziskovalni projekt o zalezovanju v okviru programa Daphne (2004–2006), ki je imel za rezultat priročnik za žrtve zalezovanja. Odlično sodelovanje z Univerzo v Modeni v Italiji je obogatilo naše znanje, s čimer smo prispevali k izobraževanju tožilcev in sodnikov ter kasneje k uvedbi kaznivega dejanja zalezovanja v kazensko zakonodajo Republike Slovenije (Luberto idr., 2006).

V obdobju po ustanovitvi Inštituta za varstvoslovje leta 2004 je kot enega najbolj pomembnih raziskovalnih projektov treba omeniti raziskovalni projekt *CRIMPREV – Assessing crime and deviance and prevention in Europe* (Ocenjevanje kriminalitete in odklonskosti in preventiva v Evropi, 2006–2009), ki je pomenil pomembno prelomnico v pridruževanju evropskemu kriminološkemu raziskovanju. V tem projektu smo izdali tri krajša poročila o delu raziskovalnih skupin, in sicer o strahu

pred kriminaliteto³, zasebnem varovanju⁴ in organizirani kriminaliteti. Izdali smo tudi dve znanstveni monografiji v angleškem jeziku, in sicer o kriminalitetni politiki in preprečevanju kriminalitete (Meško in Kury, 2009), drugo pa o kriminaliteti, medijih in strahu pred kriminaliteto (Meško idr., 2009). Uredili smo še tematsko številko vodilne svetovne revije na področju policijske dejavnosti *Policing – An International Journal of Police Strategies and Management* o policijski dejavnosti v Jugovzhodni Evropi (Meško in Fields, 2009) in tematsko številko revije *Varstvoslovje*.

Po zaključku projekta CRIMPREV leta 2009 smo bili povezani z večino evropskih kriminoloških institucij, kolegi iz Ameriškega kriminološkega združenja (ASC) pa so naš doktorski program na pobudo profesorja Jacka Greena kot edini neameriški program uvrstili v *Association of Doctoral Programs in Criminology and Criminal Justice* (ADPCC) (n. d.). Člani tega združenja smo še danes. Tedaj smo razvili študije o strahu pred kriminaliteto skupaj s kolegi z Univerze v Oxfordu, o legitimnosti policijske dejavnosti in legitimnosti v zaporih skupaj s kolegi z Državne univerze v Michiganu (MSU) in Državne univerze Arizone (ASU), začel pa se je intenzivnejši razvoj preučevanja zasebnega varovanja skupaj s kolegi z Državne univerze v Michiganu.

Bojan Dobovšek je dobil leta 2009 priznanje za članek o ekonomski organizirani kriminaliteti v reviji *International Journal of Social Economics* (Dobovšek, 2008), ki je nastal v okviru projekta CRIMPREV.

Leta 2010 smo podpisali sporazum o sodelovanju z Inštitutom za kriminologijo v Cambridgeu, Velika Britanija, za sodelovanje in izmenjavo raziskovalcev na raziskovalnem projektu SAT/PADS+, katerega namen je bil testiranje teorije o vlogi samonadzora pri prestopniškem vedenju zunaj angleško govorečih držav. Vzporedno s tem je sledil tudi sporazum za Erasmus izmenjavo predavateljev, tedaj edini take vrste v Sloveniji. Poleg tega projekta smo skupaj s kolegi iz Cambridgea razvijali področje legitimnosti kazenskega pravosodja in razvili model za preučevanje

³ Na področju strahu pred kriminaliteto smo študije začeli izvajati že v devetdesetih letih in prvo študijo objavili skupaj s kolegi iz Centra za kriminološko raziskovanje Univerze v Oxfordu (Meško in Farrall, 1999). V kasnejših študijah so vprašanja o občutkih varnosti in strahu pred kriminaliteto postala sestavni del vseh študij o varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji.

⁴ Na tem področju je leta 2007 doktoriral Andrej Sotlar, ki je dobro preučil področje zasebnega varovanja (Sotlar, 2007) in kasneje s kolegi z UM FVV raziskoval področje pluralne policijske dejavnosti.

legitimnosti v Sloveniji, s poudarkom na policijski dejavnosti in zaporih. Pred začetkom sodelovanja s kolegi na Univerzi v Cambridgeu smo preliminarne teste teorije legitimnosti v policiji in zaporskem okolju opravili v sodelovanju s School of Criminal Justice Michigan State University, Columbia University in Yale University. V okviru tega sodelovanja je nastalo poglavje v znanstveni monografiji o razvoju legitimnosti policijske dejavnosti v demokratični družbi (Meško in Klemenčič, 2008). Kasneje je sledil še članek v reviji *Psychology, Crime and Law* (Reisig in Meško, 2009), krona prizadevanj pa je bila tematska številka revije *The Prison Journal* (Meško in Fields, 2011) z vodilnim gostujočim urednikom z UM FVV. V teh publikacijah so bili predstavljeni dosežki sodelavcev UM FVV skupaj z najbolj uglednimi raziskovalci s teh področij. V istem obdobju je raziskovalna dejavnost na področju razvoja policijske dejavnosti prinesla nov vrhunski dosežek, in sicer *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe* (Meško idr., 2013a), ki še danes velja za temeljni pregled razvoja policijske dejavnosti v Srednji in Vzhodni Evropi.

Leta 2009 smo začeli izvajati prvi temeljni raziskovalni projekt v zgodovini fakultete⁵ in dobili tudi mlado raziskovalko, ki je kot prva doktorska študentka UM FVV uspešno zagovarjala doktorsko disertacijo v angleškem jeziku (Eman, 2012). Organizirali smo tudi prvo nacionalno konferenco o varovanju okolja in ekološki kriminaliteti (2009). Projekt o ekološki kriminaliteti se je razširil na mednarodno področje, najprej v okviru delavnice *NATO Research and Science*, ki je imela za rezultat znanstveno monografijo *Understanding and Managing Threats to the Environment in Southeastern Europe* (Meško idr., 2011). Dejavnost na tem področju se je kasneje stopnjevala z vključitvijo v združenja s področja t. i. zelene kriminologije, s tematsko številko revije *Crime, Law and Social Change* (Meško idr., 2013b) o zeleni kriminologiji, mednarodnega projekta o kriminaliteti zoper vodo (2016–2018) in znanstveno monografijo z naslovom *Water, governance and crime issues* (Eman idr., 2020). S to raziskovalno dejavnostjo smo se uvrstili med vodilne »zelene kriminologe« v globalnem okolju. Nadgrajena doktorska naloga o ekološki kriminaliteti in ekološki kriminologiji je bila objavljena kot monografija v angleškem jeziku (Eman in Meško, 2014) in kasneje prevedena še v sedem jezikov. Zaradi raziskovalnega dela na tem in drugih področjih ekološke kriminologije je vodja prvega temeljnega raziskovalnega UM FVV o ekološki kriminaliteti v letu 2014 prejel Zoisovo nagrado za raziskovalno

⁵ TRP J5-2171 (A), Ekološka kriminaliteta – kriminološki, viktimološki, kriminalnoproventivni, psihološki in pravni vidiki.

delo na področju družboslovja – ekološke kriminologije. Naslednje leto (2015) pa je postal ambasador Britanskega kriminološkega združenja. Za dolgoletno delo na področju mednarodne in primerjalne kriminologije je jeseni leta 2022 prejel *Freda Adler Distinguished Scholar Award*, prestižno nagrado Ameriškega kriminološkega združenja.

Leta 2010 smo začeli izvajati ciljni raziskovalni projekt z naslovom Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni (Meško idr., 2012) po modelu preučevanja 24 lokalnih skupnosti v Sloveniji, kjer smo v istih občinah preučevali delo policije in zaznavanje varnosti pri prebivalcih. Na tem projektu smo imeli mlado raziskovalko, ki je napisala doktorsko disertacijo v angleškem jeziku in jo uspešno zagovarjala leta 2013 (Jere, 2013). Ta projekt smo kasneje nadgradili v programsko skupino, potem ko smo si po zaključku ciljnega raziskovalnega projekta pridobili še izkušnje v projektih EU o upravljanju varnosti v urbanih okoljih URBIS in urbani varnosti v okviru Evropskega foruma za urbano varnost v Parizu (EEMUS). Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih je potekala v dveh fazah (v prvi fazi (2015–2018) splošno o varnosti v lokalnih skupnostih in v drugi fazi (2019–2024) bolj usmerjeno v primerjavo ruralnih in urbanih okolij). V okviru dela programske skupine od leta 2015 dalje organiziramo nacionalno konferenco s področja varnosti v lokalnih skupnostih skupaj s slovensko policijo in občinami (2015 – Ljubljana, 2016 – Murska Sobota, 2017 – Novo mesto, 2018 – Slovenska Bistrica, 2019 – Nova Gorica, 2020 – Ljutomer, 2021 – Podčetrtek, 2022 – Celje) (Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018), n. d.; Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024), n. d.). Ob vsaki nacionalni konferenci s področja varnosti v lokalnih skupnostih smo izdali recenzirani zbornik v slovenskem jeziku, ki je javno dostopen na spletni strani Univerzitetne založbe Univerze v Mariboru. V okviru programske skupine se na UM FVV usposablja že druga mlada raziskovalka, ki skupaj z vodjem programa izvaja mednarodno primerjalno študijo o samonaznanitvi mladoletniškega prestopništva in viktimizacij ISRD4 (2019–2024). Prva mlada raziskovalka programske skupine je raziskovala dejavnike zagotavljanja varnosti v urbani Ljubljani in doktorski študij zaključila pred kratkim (Pirnat, 2021). Sodelavci programske skupine smo organizirali več mednarodnih konferenc, in sicer leta 2016 o varnosti v lokalnih skupnostih v Srednji in Vzhodni Evropi, leta 2018 o z znanjem podprtim odzivanjem na kriminaliteto in kreiranjem kriminalitetnih in varnostnih politik in leta 2020 o ruralni kriminologiji in varnosti na podeželju v Srednji in Vzhodni Evropi.

Dejavnost raziskovalcev na področju raziskovanja podeželja, kriminalitete in družbenega nadzorstva je vodila v članstvo Sekcije za ruralno kriminologijo pri Ameriškem kriminološkem združenju (*Division of Rural Criminology ASC*), Delovne skupine o ruralni kriminologiji pri Evropskem kriminološkem združenju (ESC) in Mednarodnega združenja za preučevanje kriminalitete v ruralnih okoljih (*International Society for the Study of Rural Crime*). Postali smo tudi pridruženi člani *Centre for Rural Criminology* (CRC) v Avstraliji. Uredili smo tematsko številko Revije za kriminalistiko in kriminologijo v angleškem jeziku (2019/4) o kriminaliteti, policijski dejavnosti in ruralni kriminologiji in pustili vidno sled v mednarodnem raziskovanju ruralnih perspektiv varnosti. Sledile so objave treh gesel (varnostne vede, kriminaliteta v zvezi z vodami in razvoj ruralne kriminologije v Evropi) v *Encyclopedia of Rural Crime* (Harkness idr., 2022), *Research Methods for Rural Criminologists* (Weisheit idr., 2022). Poleg teh objav je bil vodja programske skupine tudi gostujoči sourednik tematske številke revije *International Criminology – Crime, Fear of Crime and Environmental Harm in Rural Areas* (Ceccato in Meško, 2021).

Treba je tudi poudariti pomen raziskovanja na področjih legitimnosti kazenskega pravosodja in informacijske varnosti. Temeljni raziskovalni projekt o zakonitosti in legitimnosti policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (2013–2016) je pomenil nadaljevanje dela na področju raziskovanja legitimnosti policijske dejavnosti, kar je vodilo do odlične monografije *Trust and Legitimacy in Criminal Justice: European Perspectives* (Meško in Tankebe, 2015). S to publikacijo smo dokazali, da smo skupaj z drugimi vrhunskimi raziskovalci prispevali k razvoju empiričnega kriminološkega raziskovanja v mednarodnem prostoru in prevzeli koordinacijo na področju primerjalnih kriminoloških raziskav. Kasneje smo projekt nadaljevali še po poteku financiranja v okviru doktorskega študija, saj je mladi raziskovalec Rok Hacin (2018) na tem projektu skupaj z vodjo projekta oral ledino na področju preučevanja legitimnosti v zaporskem okolju. Rezultat tega projekta je bilo več člankov v vrhunskih revijah in znanstvena monografija *The Dual Nature of Legitimacy in the Prison Environment* (Hacin in Meško, 2020). Mladi raziskovalec Rok Hacin je za članek, objavljen v *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, iz te raziskave dobil nagrado *European Society of Criminology Young Criminologist Award* (2020), mentor pa priznanje Mlade akademije za mentorstvo na doktorskem študiju varstvoslovja, uvrstitev med pet najboljših mentorjev na doktorskem študiju v Sloveniji v letu 2019. Sledilo je tudi priznanje ARRS »Odlični v znanosti« za delo na temeljnem raziskovalnem projektu in

njegovem nadaljevanju (2020), predvsem pa zaradi monografije o dvojni naravi legitimnosti v slovenskih zaporih.⁶ Ob tem je treba poudariti tudi odlično podporo Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij pri raziskovanju na področju penologije.

Raziskovanje na področju informacijske/kibernetske varnosti se je začelo z delom Bojana Dobovška in sodelavcev po letu 2000, v začetku naslednjega desetletja se je s tem področjem začel intenzivno ukvarjati Igor Bernik, ki je zasnoval informacijsko varnost kot program dodiplomskega in podiplomskega študija ter raziskovalno področje v okviru varnostnih ved na UM FVV. Prva študija je bila eksplorativne narave, in sicer o zaznavanju virov kibernetskih ogrožanj in strahu pred kibernetsko kriminaliteto. V okviru mednarodnega sodelovanja z Durham University v Veliki Britaniji in drugimi je objavil znanstveno monografijo *Cybercrime and Cyberwarfare* (Bernik, 2014). Na področju informacijske varnosti smo v letu 2014 pridobili prvi projekt v okviru javnega razpisa za sofinanciranje projektov razvoja SLO-EU z naslovom VarKib – Varnostno opismenjevanje uporabnikov v kibernetskem prostoru – temelj varne prihodnosti. Kot prvi na področju informacijske varnosti je na UM FVV doktoriral Blaž Markelj (Markelj, 2014). V okviru doktorskega študija na UM FVV je na tem področju dejavno raziskovala tudi Kaja Prislan in za doktorsko delo (Prislan, 2016) dobila podonavsko nagrado za mladega raziskovalca *Young Scholar Danubius Award* (2018). Sledila sta temeljna raziskovalna projekta Varnost uporabnikov kibernetskega prostora – kriminološke, viktimološke in preventivne perspektive (2018–2020) in Varna uporaba pametnih naprav med starejšimi: nasproti na izobraževanju temelječi prevenciji kibernetske kriminalitete (2020–2024). Raziskovalno delo o kibernetski varnosti v lokalnem okolju poteka tudi v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih.

Pomembni mednarodni raziskovalni projekti v zadnjem desetletju so bili na raziskovanju utemeljen evropski magistrski program varnosti v lokalnih skupnostih (EEMUS EFUS, 2012–2014), na katerem sta kot najboljši študentki iz generacije magistrirali dve študentki UM FVV, istočasno je potekal projekt o vzpostavljanju evropskega doktorskega programa s področja lokalnega varnostnega menedžmenta (URBIS, 2012–2014), pilotski projekt o infiltraciji organizirane kriminalitete v

⁶ Podatki o vseh priznanih sodelavcev Inštituta za varstvoslovje so na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/nagrade-raziskovalcev/>

legitimne gospodarske dejavnosti v petih državah Evropske unije (ARIEL, 2013–2015), kriminaliteti in vodi (Water Crimes, 2016–2018), nasilju v družini (IMPRODOVA, 2018–2021), o spolnem nadlegovanju v času nočnega življenja (SHINE, 2019–2022).⁷

V tem času je bilo več bilateralnih mednarodnih projektov z Michigan State University (polijsko delo v skupnosti in somentorstvo mladi raziskovalki ter legitimnost policijske dejavnosti), Arizona State University (varnost v mestih in dejavniki kriminalitete v urbanih okoljih), ZDA, Moskovsko državno univerzo – Lomonosov (legitimnost policijske dejavnosti in legitimnost v zaporih), Kubansko državno univerzo, Krasnodar (varnost v turizmu) Rusija, Univerzo v Beogradu (legitimnost kazenskega pravosodja in ekološka kriminaliteta) in Univerzo v Zagrebu (polijsko delo v skupnosti in deradikalizacija) in Illinois State University (policijska dejavnost v ruralnih okoljih). Vsi bilateralni projekti so imeli za rezultat objave prispevkov v vrhunskih mednarodnih revijah in knjigah pri mednarodnih založbah s področja kriminologije.⁸

Številne študije Inštituta za varstvoslovje so zasnovane tako, da je iz presečnih študij sledilo nadaljevanje v longitudinalne študije (npr. strah pred kriminaliteto, varnost v lokalnih skupnostih, ekološka kriminaliteta, legitimnost policijske dejavnosti in kazenskega pravosodja, legitimnost in samozaznava legitimnosti v zavodih za prestajanje kazni zapora), kar pomeni trajnost na teh področjih raziskovanja. Naše raziskovanje je vplivalo tudi na vključitev novih področij v Resolucijo o strategiji preprečevanja in zatiranja kriminalitete Republike Slovenije s temami – ekološka kriminaliteta, varnost v lokalnih skupnostih, preprečevanje medosebnega nasilja, še posebej nasilja v družini, medvrstniškega nasilja, organizirane kriminalitete in partnerskega sodelovanja pri zagotavljanju varnosti in preprečevanju kriminalitete. Omeniti je treba tudi študiji o integriteti in korupciji (2012) s Transparency International in trgovanju z ljudmi in korupciji (2013) z Društvom Ključ, ki predstavljata raziskovalno dejavnost, povezano z delom nevladnih organizacij.

⁷ Podatki o raziskovalnih projektih so na voljo na spletni strani Inštituta za varstvoslovje (<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/institut-za-varstvoslovje/>). Na tej spletni strani je na voljo tudi predstavitev razvoja Inštituta za varstvoslovje (2004–2020) <https://www.fvv.um.si/wp-content/uploads/2021/02/IV-15-let-Mes%CC%8Cko-28.1.2020.pdf>), ki je bila predstavljena 29. 1. 2020 na slovesnosti ob petnajsti obletnici Inštituta za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV, n. d. a.; Meško, 2020).

⁸ Kratke predstavitve projektov so objavljene na spletni strani Inštituta za varstvoslovje (<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/mednarodni-projekti/>).

V zadnjih petnajstih letih je še posebej intenzivno sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, kot so Evropska skupina za preučevanje družbenih norm (GERN), Evropsko kriminološko združenje (ESC), Ameriško kriminološko združenje (ASC), Združenje za doktorske programe s področja kriminologije in kazenskega pravosodja (ADPCCJ), Organizacija za varnost in sodelovanje (OVSE), Razvojni program Združenih narodov (UNDP), United Nations Academic Impact (UNAI), Ženevski center za upravljanje varnostnega sektorja (DCAF), Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC), Max Planck Balkan Criminology Network (MPBCN) in drugimi, kjer sodelavci fakultete poleg raziskovalnega dela opravljajo svetovalno in razvojno delo. Kot najbolj vplivno delo na področju organizirane kriminalitete je treba omeniti sodelovanje pri projektih GI-TOC o merjenju organizirane kriminalitete, organizirane korupcije in delovanja organizirane kriminalitete v pristaniščih na Jadranskem morju in projekti, v katere so vključeni študenti, in sicer na področju ozaveščanja o prevarah v okviru finančne kriminalitete.

Po letu 2004 smo opravili tudi veliko recenzentskega dela za nacionalne raziskovalne agencije (npr. znanstvene fundacije Belgije, Češke, Kanade, Nizozemske, Poljske idr.), knjige pri mednarodnih založbah (Springer, Sage, Routledge, Oxford University Press, Bristol University Press, Brill idr.) in za številne mednarodne znanstvene revije, uvrščene v Social Science Citation Index in Scopus. Opravljenih je bilo čez 150 recenzij, ki pomenijo veliko dodatnega dela, saj pomembno prispevajo h kakovosti objav drugih avtorjev.

Organiziranje konferenc je namenjeno širjenju znanstvenih spoznanj in povezovanju s prakso. Most med severom in jugom, zahodom in vzhodom. Srečevanje novih partnerjev in sodelovanje v novih projektih. Glede mednarodnega povezovanja je najpomembnejšo vlogo odigrala mednarodna bienalna konferenca *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe* (1996–), ki je imela prvoten naziv *Policing in Central and Eastern Europe*, vendar smo spremenili ime konference zaradi imena fakultete in širšega področja varstvoslovja, ki presega zgolj policijsko dejavnost. Pomembno vlogo za promocijo in razvoj mednarodnega uveljavljanja so imele tudi kriminološke konference, pri čemer je treba poudariti soorganizacijo Evropske kriminološke konference 2009 v Ljubljani (skupaj s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani, Inštitutom za kriminologijo in Slovensko akademijo znanosti in umetnosti), konference s področja informacijske varnosti – *Central European Cybersecurity Conference* od leta 2017 dalje. Treba je omeniti tudi soorganizacijo kongresa

International Society of Criminology v Filadelfiji 2005 in udeležbo študentov UM FVV, ki so predstavili prispevke pred velikani svetovne kriminologije (Meško idr., 2005). Na tem kongresu so kolegi iz Velike Britanije, Francije in Avstralije povabili predstavnika UM FVV k pripravi vloge za triletni projekt izmenjave študentov med Evropo in Avstralijo, v katerem je kasneje UM FVV sodelovala med letoma 2006 in 2009 (Karstedt, 2009). Poleg te konference se je pokazalo, da organizacija in dejavna udeležba na konferencah pomembno pripomoreta k uveljavljanju fakultete in širjenju raziskovalnih mrež, pri čemer je treba poudariti naše sodelovanje z univerzami v večini evropskih držav, številnimi ameriški in kanadskimi univerzami, tja do Rusije, Južne Koreje, Japonske, Avstralije, Tasmanije in Južne Afrike.

Izpostaviti je treba dejavno mednarodno raziskovalno sodelovanje z Evropsko skupino za preučevanje družbenih norm (GERN), s katero smo poleg sodelovanja v evropskih projektih leta 2018 organizirali tudi doktorsko šolo na Fakulteti za varnostne vede (GERN, 2018) in sodelovali pri izvedbi več doktorskih šol na drugih evropskih univerzah. Sodelovanje z oddelkom za raziskovanje in znanost pri CEPOL je bilo tudi odlično. Rezultat sodelovanja s CEPOL, evropsko policijsko akademijo, je bila dejavna vloga UM FVV v magistrskem programu s področja policijske dejavnosti v Evropi in razvoju konferenčne dejavnosti CEPOL z urejanjem zbornikov CEPOL. Poudariti je treba tudi sodelovanje z Evropsko mrežo za preprečevanje kriminalitete (EUCPN), kjer imamo predstavnika od samega začetka, poleg tega smo dejavno sodelovali v več njihovih projektih s področja preprečevanja kriminalitete, policijskega dela v skupnosti in preprečevanja nasilja med mladimi. Fakulteta ima od leta 2022 dalje predstavnika v znanstvenem svetu EUCPN. Sodelovanje z *Balkan Criminology Network* Inštituta Max Planck iz Freiburga v Nemčiji je bilo pomembno pri razvoju kriminologije, viktimologije in penologije z dejavnim sodelovanjem pri projektih na območju jugovzhodne Evrope, urejanju publikacij in pisanju prispevkov, ki služijo tudi v pedagoškem procesu UM FVV.

Ciljni raziskovalni projekti so projekti, ki so usmerjeni v aplikativno raziskovanje za prakso. Pri tem je treba poudariti dejavno sodelovanje z Ministrstvom za notranje zadeve in Policijo. Potem ko smo leta 2010 začeli izvajati ciljni raziskovalni projekt o Občutkih ogroženosti in vlogi policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni (2010–2012), so sledili še drugi: Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih (2018–2020), Učinkovitost

sistemskega nadzora nad Policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela (2019–2021), Primerjava ureditve dejavnosti zasebno varnostnih subjektov v Sloveniji in državah članicah EU (2019–2021), Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: pregled tujih pristopov, dobrih praks in njihova aplikacija za Slovenijo (2021–2023), Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov (2021–2023), Policijsko delo v skupnosti (2022–2024) in Ustreznost in nadaljnji razvoj sistemske ureditve zasebnega varovanja in področnega strokovnega interesnega združevanja v Republiki Sloveniji (2022–2024).

Raziskovalci UM FVV so sodelovali tudi v ciljnih raziskovalnih projektih drugih raziskovalnih organizacij (Nacionalni inštitut za javno zdravje, Ministrstvo za šolstvo, Fakulteta za družbene vede idr.). Poudariti je treba tudi raziskovalno in konferenčno sodelovanje fakultete z Ministrstvom za notranje zadeve in policijo v različnih projektih, še posebej v času predsedovanja Svetu Evropske unije (2021) na področju preprečitve nasilja med mladimi ter razvoj raziskovalnega dela predvsem na področju policijske dejavnosti. Na področju raziskovalnega dela smo sodelovali z veleposlaništvom ZDA (Fulbrightov štipendist dr. Darko Maver in več manjših projektov ter obiski akademije FBI v Quanticu) in veleposlaništvom Japonske (povabilo veleposlanika na raziskovalna srečanja UM FVV, štipendija za študijske obiske na Japonskem).

Udeležbe na mednarodnih konferencah in predstavljanje raziskovalnega dela mednarodnemu občinstvu so pripeljali do tega, da so postajali raziskovalci UM FVV vse bolj zanimiv partner v mednarodnih raziskavah, kar pa se je začelo že v sredini devetdesetih let s članstvom v britanskem in drugih mednarodnih strokovnih ter akademskih združenjih, vendar zaradi statusa notranje organizacijske enote Ministrstva za notranje zadeve nismo mogli sodelovati v projektih kot raziskovalci, ampak so nas predvsem vabili na konference, seminarje in delovne sestanke. Poudariti je tudi treba, da so se prvi obiski uglednih vrhunskih raziskovalnih in akademskih institucij po svetu začeli izvajati že v devetdesetih letih in se nadaljevali po letu 2000. Vse to še v času, ko je bila šola pod okriljem Ministrstva za notranje zadeve.

4.1 **Doktorski študij raziskovalcev UM FVV, doktorski študij UM FVV in sodelovanje raziskovalcev UM FVV na doktorskih študijih drugih univerz**

Doktorski študij je krona prizadevanj fakultete in pomeni polnokrvnost akademske institucije, saj z doktorskim študijem zagotavlja trajnostni razvoj in ustvarjanje svojega znanja. Od višje šole, na kateri so pred tridesetimi leti predavali predvsem magistri znanosti, je fakulteta po letu 2011 (ob prvem diplomantu na doktorskem študiju) stopila na raven razvoja, ko je sama začela uspešno izobraževati prihodnje doktorje znanosti in povezovati prakso, raziskovanje in razvoj teorije. Doktorski študij smo na fakulteti začeli prvič izvajati v študijskem letu 2007/2008.

Po pridružitvi Univerzi v Mariboru so sodelavci, ki še niso imeli doktoratov, dejavno študirali na doktorskih programih drugih fakultet in na UM FVV. Po letu 2004 so doktorski študij zaključili naslednji sodelavci fakultete, ki so na fakulteti dejavni še danes: Igor Areh (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2007), Andrej Sotlar (Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 2007), Benjamin Flander (Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010), Katja Eman (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2012), Danijela Frangež (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2012), Tinkara Pavšič Mrevlje (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2013), Maja Modic (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2013), Aleš Bučar Ručman (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2013)⁹; Blaž Markelj (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2014), Simon Vrhovec (Fakulteta za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani, 2015), Kaja Prislan (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2016), Rok Hacin (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2018), Boštjan Slak (Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2019) in Vanja Ida Erčulj (Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 2019). Obdobja doktorskega študija bi lahko razdelili v dve obdobji – na prvo, ko so sodelavci UM FVV študirali izključno na drugih fakultetah,

⁹ Doktorska disertacija Aleša Bučarja Ručmana (2013) je bila t. i. konec prve etape raziskovanja na področju migracij in kriminalitete, ki se je začelo že v devetdesetih letih s ciljnim projektom o begunski problematiki in nadaljevalo z obiskom v Wilton Parku, Velika Britanija, na srečanjih o migracijski politiki v Evropi. Z izjemnim raziskovanjem tematike in kasneje z objavo znanstvene monografije se je Aleš Bučar Ručman zapisal med ključne raziskovalce migracij v Sloveniji. Kombinacija sociološkega in kriminološkega raziskovanja je dala pomembno dodano vrednost k slovenskemu družboslovju z monografijo Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov (Bučar Ručman, 2014).

in drugo, ko smo že imeli doktorski študij na UM FVV (2007) in smo dobili prve doktorje varstvoslovja (po letu 2011).

Doktorski študij na fakulteti je postal sestavni del raziskovalne dejavnosti fakultete, saj je bilo veliko doktorskih študentov z mentorji vključenih v raziskovalne projekte Inštituta za varstvoslovje. Tudi dvig zahtevnosti doktorskega študija glede obveznih objav v mednarodnih revijah z vplivom pred zagovorom doktorske naloge na Univerzi v Mariboru je možno razumeti kot močan pritisk v to smer. Naši doktorski študenti so od samega začetka doktorskega študija skupaj z mentorji objavili veliko število izvirnih znanstvenih del v nacionalnih in mednarodnih revijah ter znanstvenih monografijah pri slovenskih in mednarodnih založbah.

Od leta 2011 do konca leta 2022 je uspešno zaključilo doktorski študij sedemindvajset študentov. Podatki o uspešnih zagovorih doktorskih disertacij, kandidatih, temah, mentorjih in somentorjih so predstavljeni v tabeli 1.

Tabela 1: Doktorski študij – uspešni zagovori doktorskih disertacij na UM FVV od 2011 dalje

Datum zagovora	Študent-ka	Naslov dr. disertacije	Mentor-ica	Somentor-ica
12. 1. 2011	E. Mičović	Prepoznavanje nevidnih viktimizacije z vidika varne hrane in varstva potrošnikov	Gorazd Meško	Avrelija Cencič
4. 2. 2011	L. Vošnjak	Strukturalna analiza zaskrbljenosti ljudi v zvezi s kriminaliteto in sodobnimi negotovostmi	Gorazd Meško	/
6. 12. 2011	F. Županič	Varnostni vidiki prehoda iz intervencije v sanacijo v primeru letalske nesreče	Iztok Podbregar	/
20. 12. 2011	R. Brunik	Družbena sprejemljivost biometrične tehnologije v boju proti terorizmu	Iztok Podbregar	/
26. 3. 2012	K. Eman	Ekološka kriminaliteta – kriminološko-primerjalni in varstvoslovni vidiki*	Gorazd Meško	Chuck Fields
14. 5. 2012	D. Bernik	Model omejevanja davčnih vrtiljakov kot posebne oblike organizirane kriminalitete v Evropski Uniji in Sloveniji	Bojan Tičar	/
3. 7. 2012	D. Frangež	Kriminalistični vidiki odkrivanja in dokazovanja spolnih zlorab otrok	Anton Dvoršek	/

Datum zagovora	Študent-ka	Naslov dr. disertacije	Mentor-ica	Somentor-ica
2. 4. 2013	M. Jere	Stališča policistov in državljanov do zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji*	Gorazd Meško	Mahesh Nalla
9. 5. 2013	J. Škrbec	Vpliv korupcije na pravno državo v Republiki Sloveniji	Bojan Dobovšek	/
26. 11. 2013	E. Bertok	Starševski nadzor in prestopništvo najstnikov v urbanem okolju	Gorazd Meško	Peter Umek
24. 4. 2014	A. Jevšek	Kriminalistična postmortalna diagnostika v konceptu prenove mrliškopregledne službe	Anton Dvoršek	Jože Balažič
22. 8. 2014	B. Markelj	Grožnje informacijski varnosti pri rabi mobilnih naprav	Igor Bernik	/
21. 11. 2014	D. Potparič	Oblikovanje nacionalnega modela kriminalističnoobveščevalne dejavnosti	Anton Dvoršek	/
4. 4. 2016	D. Smolej	Model krepitve delovne zavzetosti zaposlenih v slovenski policiji	Branko Lobnikar	Vinko Gorenak
29. 9. 2016	P. Pungartnik	Vpliv kazni na spreminjanje stališč in ravnanj udeležencev cestnega prometa v Sloveniji	Peter Umek	Matevž Bren
15. 12. 2016	K. Prislan	Večkriterijski model učinkovitosti informacijske varnosti v organizacijah	Igor Bernik	/
8. 5. 2017	J. Britovšek	Zasebna obveščevalna dejavnost v Republiki Sloveniji – teoretični, pravni in praktični vidiki	Andrej Sotlar	Bojan Tičar
26. 10. 2017	S. Kuhar	Preiskovanje kaznivih dejanj zoper umetnine v Republiki Sloveniji	Bojan Dobovšek	/
25. 4. 2018	R. Hacin	Primerjava samozaznane legitimnosti zaporskega osebja in zaznave obsojencev o legitimnosti zaporskega osebja*	Gorazd Meško	Chuck Fields
8. 5. 2018	K. Rejec Longar	Modeli odvzema premoženja nezakonitega izvora – pravni, organizacijski in izvedbeni vidiki	Branko Lobnikar	Katja Šugman Stubbs
26. 6. 2018	B. Blažina	Strukturna analiza samomorov v slovenski policiji	Peter Umek	/
28. 3. 2019	S. Tomažič	Model odzivanja na kibernetске napade v jedrskih objektih	Igor Bernik	/
17. 10. 2019	B. Slak	Vpetost organizirane kriminalitete v formalno ekonomijo – odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje	Bojan Dobovšek	/
13. 2. 2020	J. Juvan	Oblikovanje modela delovanja mednarodne skupnosti v državah	Andrej Sotlar	Bojan Dobovšek

Datum zagovora	Študent-ka	Naslov dr. disertacije	Mentor-ica	Somentor-ica
		Zahodnega Balkana za doseganje dolgoročne stabilnosti in varnosti		
6. 1. 2021	A. Rožnik	Situacijska prevencija nezakonite trgovine z električnimi in elektronskimi odpadki	Gorazd Meško	/
7. 1. 2021	J. Fedran	Načrt integritete kot oblika preprečevanja korupcije v Republiki Sloveniji	Bojan Dobovšek	Matevž Bren
17. 2. 2021	U. Pirnat	Oblike, vzroki in odzivi na kriminaliteto v urbanih lokalnih skupnostih	Gorazd Meško	/

* Doktorska disertacija v angleškem jeziku.

(Referat Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, 2022)

Kazalnik razvoja fakultete na raziskovalnem področju kot celoti so teme, ki jih obravnavajo doktorski študenti, kajti usmeritve Univerze v Mariboru so, da naj bi bile teme doktorskega študija povezane z raziskovalno dejavnostjo mentorjev. Doktorske raziskave, ki trenutno potekajo, so predstavljene v tabeli 2.

Tabela 2: Aktualno raziskovanje študentov na doktorskem študiju UM FVV

Dr. študent-ka	Naslov	Mentor-ica	Somentor-ica
M. Klun	Nasilje odraslih otrok nad starši: odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje	Danijela Frangež	Aleš Bučar Ručman
S. Grčar	Zaznavanje mirdobnih dejavnosti obožanih sil kot vira ogrožanja okolja: Ekološko kriminološki pristop	Katja Eman	Andrej Sotlar
M. Kos	Problematika ureditve odlagališč rudarskih odpadkov v Sloveniji – vidik ekološke kriminalitete	Katja Eman	Matevž Bren
S. Filipič	Analiza vedenjskih odzivov policistov ob uvedbi pritožbenega ali disciplinskega postopka	Branko Lobnikar	/
F. Virtič	Javno mnenje o institucijah pluralne policijske dejavnosti v Sloveniji	Branko Lobnikar	/
T. Bulovec	Varstvoslovni model preprečevanja in obvladovanja izbranih oblik spolnega nasilja na območjih nočnega življenja	Katja Eman	Rok Hacin
I. Kokoravec	Juvenile delinquency in rural and urban settings: application of an integrative model	Gorazd Meško	Ineke Haen Marshall
S. Dorđević	State capture power of organized crime in Western Balkans	Bojan Dobovšek	/
T. Primc	Večdimenzionalni pristop k naslavljanju nasilja nad starejšimi v različnih nastanitvenih okoljih	Kaja Prislan	Branko Lobnikar

Pomembno je omeniti tudi sodelovanje predavateljev UM FVV na doktorskih programih drugih univerz in organizacijo doktorskih šol. Kot najpomembnejše priznanje doktorskemu programu Varstvoslovje (ang. *Criminal Justice and Security*) je uvrstitev programa v *Association of Doctoral Programs in Criminology and Criminal Justice* v ZDA. Doktorski program UM FVV je edini neameriški program med vsemi ameriškiimi programi univerz, ki imajo akreditiran doktorski študij s področja kriminologije in kazenskega pravosodja. Od leta 2004 dalje fakulteta sodeluje na doktorskih šolah GERN. Leta 2018 je na UM FVV organizirala poletno doktorsko šolo za doktorske študente iz Evrope (GERN, 2018). Sodelovali smo tudi pri izvedbi doktorskih šol GERN na univerzah v Dortmundu (2016) in Portu (2019). Že dobro desetletje sodelujemo na doktorskem programu International Criminology, ki ga kot multidisciplinarni program izvaja Katoliška univerza v Milanu. Profesorji so kot člani komisij, zunanji ocenjevalci pa tudi mentorji sodelovali na več doktorskih šolah po Evropi (Velika Britanija, Belgija, Irska, Nemčija, Poljska, Češka, Litva, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija idr.) in širše (ZDA, Južna Afrika, Rusija). Ne nazadnje je vodenje delovne skupine Evropskega kriminološkega združenja (ESC) za akademske univerzitetne programe s področja kriminologije (2004–2019) pomembno vplivalo na razvoj doktorskega študija na fakulteti v začetni fazi in kasneje v procesih posodabljanja programa.

Za zaključek prispevka o raziskovalnem delu UM FVV in njenih predhodnic predstavljamo novejšje raziskovalne projekte, ki kažejo na razvojno usmeritev in mednarodno povezanost raziskovalne dejavnosti kateder UM FVV.

5 Uvodna predstavitev sedanjega raziskovalnega dela po katedrah

V nadaljevanju so predstavljeni izbrani raziskovalni projekti, ki nimajo glede na naravo raziskovanja učinka le v nacionalnem okolju, temveč tudi v širšem, mednarodnem okolju. Obravnava učinkov raziskovalnega dela z organizacijo mednarodnih posvetov, konferenc, simpozijev in drugih delovnih raziskovalnih srečanj zahteva posebno obravnavo, saj je bila predvsem po letu 1996 ta dejavnost zelo intenzivna. Predstavljeni so najnovejši projekti kateder, povezani z razvojem temeljnih področij fakultete, kajti temeljna raziskovalna in razvojna dejavnost poteka na katedrah. Predstavitev odmevnega raziskovalnega dela v zadnjem obdobju sledi od najmanjše proti največji katedri glede na število redno zaposlenih sodelavcev v študijskem letu 2022/2023 (UM FVV, n. d. b.). Podrobneje bodo področja

raziskovanja in razvoja po področjih dela na Fakulteti za varnostne vede predstavljena v naslednjih poglavjih v tej publikaciji.

5.1 Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede

Redni člani katedre so Miha Dvojmoč, Branko Lobnikar, Maja Modic, Teja Primc, Kaja Prislán, Andrej Sotlar in Bernarda Tominc, zunanji sodelavci pa Tomaž Čas, Peter Jeglič, Božidar Koren, Saša Kuhar, Srečko Kropé, Iztok Prezelj, David Smolej, Igor Zupančič in Miroslav Žaberl. *Policijska dejavnost – Raziskovalni projekt »Izboljšanje odzivanja prvih posredovalcev na težje oblike nasilja v družini IMPRODOVA«* (Improving Frontline Responses to High Impact Domestic Violence) je bil financiran v okviru programa Evropske unije Obzorja 2020, UM FVV pa je bila eden od šestnajstih evropskih partnerjev iz osmih držav v tem projektu. Cilj projekta je bil vzpostaviti pogoje za učinkovit in celovit razvoj politik odzivanja na nasilje v družini v Evropi. Da bi prišli do tega cilja, so temeljito analizirali različne politike in postopke, ki trenutno obstajajo v državah partnericah projekta, pri čemer so se osredotočili na tri prve posredovalce: policijo, socialno delo in zdravstvene institucije. Del projekta IMPRODOVA je vključeval razvoj orodja za oceno tveganja *Risk Assessment Integration Module* (RAIMO) pomemben rezultat pa je tudi prosto dostopna platforma za usposabljanje vseh prvih posredovalcev. Slednje je verjetno eden pomembnejših in uporabnejših rezultatov projekta IMPRODOVA, saj vključuje vse prve posredovalce v usposabljanje, za katere smo ugotovili, da imajo pomemben vpliv na končni uspeh odzivanja na nasilje v družini. Platforma vsebuje prosto dostopne vsebine za usposabljanje prvih posredovalcev v primerih nasilja v družini, k tej platformi pa smo na UM FVV dodali tudi zasnovo za nacionalno platformo v slovenskem jeziku, ki izhaja iz ideje celovite in obsežne platforme IMPRODOVA in je bila ocenjena kot primerno izhodišče za razvoj učinkovitega večagencijskega odzivanja na nasilje v družini.

Poleg navedenega mednarodnega projekta si predstavniki katedre prizadevajo razvijati raziskovalno dejavnost na področjih pluralne policijske dejavnosti, ki vsebuje oblike nadzorstvenih dejavnosti v sodobni družbi od zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti, občinskih redarstev do inšpekcijskih služb, carine, cestnih nadzornikov in tistih, ki nadzorujejo nadzorovalce. Člana katedre sta v začetku 2023 v soavtorstvu objavila poglavje o testiranju modelov policijske dejavnosti v Vzhodni

Evropi v knjigi o sodobnih izzivih na področju policijske dejavnosti (Maskaly idr., 2023).

5.2 Katedra za kriminologijo

Na Katedri za kriminologijo so redno zaposleni trije visokošolski učitelji (Katja Eman, Rok Hacin, Gorazd Meško) in mlada raziskovalka PS VLS (Iza Kokoravec), v preteklosti sta na katedri dejavno sodelovala Zoran Kanduč in Dragan Petrovec, predavanja pa že dolga leta redno popestrijo predstavniki Generalne policijske uprave, Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, Mestnega redarstva Mestne občine Ljubljana, Doma Malči Beličeve in nevladnih organizacij. Katedra v študijskem letu 2022/2023 ni imela zunanjih sodelavcev.

Kriminologija in primerjalna kriminologija – Rezultat projekta »Kriminaliteta v času covid-19« v okviru programske skupine »Varnost v lokalnih skupnostih« in sodelovanja z Inštitutom za kriminologijo Univerze v Cambridgeu, Velika Britanija, je bil objavljen v članku v reviji *Nature – Human Behaviour* v letu 2021 (IF 13.663). Projekt se nadaljuje v času do konca pandemije covid-19 in v čas po pandemiji zaradi spremljanja specifičnih pojavnih oblik kriminalitete v spreminjajočih se družbenih razmerah na globalni ravni. Prispevek glede frekvence citiranja v znanstveni literaturi v prvem letu po objavi presega vse dosedanje članke članov katedre v preteklosti. Poleg tega prispevka je bilo objavljeno tudi poglavje o kriminaliteti v času pandemije covid-19 v Sloveniji (Meško in Kokoravec, 2022).

Na področju primerjalne kriminologije še naprej sodelujejo v projektu Sveta Evrope o statistiki kriminalitete v Evropi. Od leta 2021 dalje je član katedre tudi regionalni koordinator v tem projektu. Primerjalni projekti potekajo tudi na področju ruralne kriminologije (priprava znanstvene monografije o ruralni kriminologiji na svetovnih kontinentih) in zelene oz. okoljevarstvene kriminologije. Dvajset let raziskovalnega dela na področju analiz kriminalitete z uporabo geografskih informacijskih sistemov je obrodilo učbenik o kartiranju kriminalitete (Eman in Hacin, 2021) in poglavje v knjigi o uporabi sodobnih tehnologij pri policijskem delu v demokratičnih družbah kot krona dvajsetletnega dela na tem področju. Pomemben prispevek v zadnjih letih je viden tudi na področju ruralne kriminologije.

Viktimologija – Na področju viktimologije so uspešno zaključili primerjalno študijo o viktimizacijah, žrtvah kriminalitete in politiki zaščite žrtev kriminalitete v balkanskih državah. Monografija v angleškem jeziku z naslovom *Mapping the victimological landscape of the Balkans* (2021) v okviru Balkan Criminology Network je tudi odlično izhodišče za vse prihodnje raziskave na področju viktimologije in dejavno sodelovanje v projektu COST – Cultures of Victimology in Europe (2019–2023). Ne nazadnje v zadnjem obdobju na katedri v okviru programske skupine izvajajo viktimizacijsko študijo na kmetijah. Eden izmed prispevkov je objavljen v znanstveni monografiji *Rural victims of crime: Representations, realities and responses* (Meško in Eman, 2022).

Penologija – Na področju penologije je treba omeniti dva projekta. Zaključek temeljnega projekta o legitimnosti, ki je imel za rezultat tudi znanstveno monografijo pri založbi Springer (2020). Raziskovalno delo na tem področju nadaljujejo v sodelovanju z Upravo Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Projekt sodelovanja z Balkan Criminology Network Inštituta Max Planck iz Freiburga, Nemčija, je obrodil sadove z znanstveno monografijo o penologiji v balkanskih državah (2023). Nadaljevanje študij poteka na področjih ugotavljanja samozavnan legitimnosti, kompetenc in usposabljanja zaporskih delavcev (Hacin idr., 2022a).

Preprečevanje kriminalitete, kriminalitetna in kaznovalna politika – Na področju preprečevanja kriminalitete in kriminalitetne politike nadaljujejo delo iz preteklosti in sodelujejo na projektih o policijskem delu v skupnosti in preprečevanju kriminalitete, temelječem na znanju in raziskovanju. Pomemben dosežek na tem področju je dejavno sodelovanje z Evropsko mrežo za preprečevanje kriminalitete (EUCPN) pri pripravi podlag z znanjem podprto preventivno dejavnost na področju kriminalitete. Na področju kaznovalne politike na katedri razvijajo projekte o kaznovanju storilcev kaznivih dejanj v Sloveniji in Evropi v daljšem časovnem obdobju ter dejavnih kaznovalne politike. Član Katedre za kriminologijo je na račun dvajsetletnega odličnega sodelovanja z EUCPN postal član znanstvenega sveta EUCPN leta 2022. Na tem področju ima katedra nacionalni in mednarodni vpliv, saj so sodelovali pri pripravi nacionalnega programa s področja preprečevanja in zatiranja kriminalitete, v okviru projektov pa so prispevali nacionalne in mednarodne zbornike razprav ter prispevke o preprečevanju kriminalitete, kriminalitetni in kaznovalni politiki. Omeniti je treba odlične objave v kriminološki literaturi o namenu kaznovanja ter kaznovalni politiki v Srednji in Jugovzhodni Evropi na

osnovi sodelovanja s Pravno fakulteto Univerze na Cipru in Šolo o znanosti o kriminaliteti Univerze v Lozani, Švica (Hacin idr., 2022b). Pomembni so tudi prispevki v knjigah pri mednarodnih založbah v začetku 2023 (Meško in Hacin, 2023; Meško idr., 2023).

5.3 Katedra za kriminalistiko

Na Katedri za kriminalistiko so zaposleni trije sodelavci (Bojan Dobovšek, Danijela Frangež in Boštjan Slak), poleg njih pa še sedem zunanjih sodelavcev (Katja Drobnič, Anton Dvoršek, Slavko Koroš, Darko Maver, Robert Praček, Peter Umek in Tomaž Zupanc). Dvajset let raziskovanja na področju organizirane kriminalitete in korupcije ter dejavno sodelovanje z *Global Initiative against Transnational Organized Crime* pri merjenju organizirane kriminalitete (2021) in razvoja preučevanja organizirane kriminalitete in korupcije na Zahodnem Balkanu je velik prispevek k razvoju teh dveh raziskovalnih področij ne le na fakulteti, ampak tudi širše.

V sodelovanju s kolegi iz Avstrije in Srbije so na katedri začeli pilotski projekt z naslovom Zaslisanje in informativni razgovor. V projektu je poudarek na prenosu kriminalističnih znanj na druge državne institucije, predvsem na ministrstvo za finance, pa tudi za tožilce in kazenske sodnike. V okviru raziskovalnega projekta *Global Initiative against Transnational Organized Crime* z naslovom Organizirana korupcija se osredotočajo na problematiko finančnih preiskav. V sodelovanju s Katedro za informacijsko varnost se v okviru konferenc Pravo informacijske varnosti in informacijska varnost izvajajo pilotski projekti o preiskovanju digitalne organizirane kriminalitete. Bojan Dobovšek je v letu 2022 postal pridružen član Mednarodne akademije znanosti in umetnosti v Sarajevu, Bosna in Hercegovina.

Raziskovalno delo na področju kriminalistike je bilo usmerjeno tudi v preučevanje opredelitve in delitve kriminalistike, kriminalistike med teorijo in prakso, kriminalistično metodiko izbranih oblik kriminalitete (npr. spolne zlorabe otrok, trgovina z ljudmi, ponarejena zdravila) in nove metode poučevanja kriminalistike.

V letu 2017 so na Terminološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU začeli izdelavo Kriminalističnega terminološkega slovarja. Kriminalistični terminološki slovar bo obsegal okoli 1.500 terminov in bo poleg opredelitev vseboval tudi angleške ustreznike. Delovno skupino za pripravo

terminološkega slovarja sestavljajo poleg predstavnikov Katedre za kriminalistiko zaposleni Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Nacionalnega forenzičnega laboratorija, Policije, Vrhovnega državnega tožilstva, Policijske akademije in Službe za prevajanje in lektoriranje ter informacijsko–knjižnično dejavnost Ministrstva za notranje zadeve.

5.4 Katedra za informacijsko varnost

Na Katedri za informacijsko varnost so redno zaposleni Igor Bernik, Blaž Markelj, Anže Mihelič in Simon Vrhovec, zunanja sodelavca sta Marko Holbl in Boštjan Kežmah. Na področju informacijske in kibernetске varnosti na katedri po temeljnem raziskovalnem projektu z naslovom »Varnost uporabnikov kibernetскеga prostora – kriminološki, viktimološki, kriminalnoproventivni in pravni vidiki (2018–2020)«, ki so ga izvedli skupaj s Katedro za kriminologijo, nadgrajujejo dosedanja raziskovalna prizadevanja s temeljnim raziskovalnim projektom »e@ser – Varna uporaba pametnih naprav med starejšimi: nasproti na izobraževanju temelječi prevenciji kibernetске kriminalitete (2021–2024)« obenem pa širijo svoje znanje tudi na druga področja. Nadaljujejo razvoj informacijske varnosti s povezovanjem z drugimi institucijami oziroma skupnim izvajanjem projektov (npr. Secure Intelligent Methods for Advanced Recognition of Malware and Stegomalware s Fern Universität in Hagen; MIG@B – Modeliranje mednarodnih migrantskih tokov na Balkanu s Fakulteto za informacijske študije v Novem mestu; Ranljivost starejših občanov zaradi kibernetских groženj: naproti sistematični podpori v kibernetském prostoru s Fakulteto za vede o zdravju Univerze na Primorskem in Fakulteto za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani). Člani katedre se lahko pohvalijo z odlično objavo v vrhunski reviji takoj po novem letu 2023 (Vrhovec idr., 2023). V času finalizacije pričujočega prispevka je predstojnik Katedre za informacijsko varnost izr. prof. dr. Blaž Markelj prejel priznanje Ambasador zasebnosti za leto 2022, ki ga podeljuje Informacijski pooblaščenec republike Slovenije (Informacijski pooblaščenec, 27. 1. 2023).

5.5 Katedra za pravo

Na Katedri za pravo so zaposleni trije sodelavci (Benjamin Flander, Lana Cvikel in Bojan Tičar) in en zunanji sodelavec (Miroslav Žaberl). V obdobju od novembra 2019 do aprila 2021 je bil v sodelovanju s Katedro za policijsko dejavnost in

varnostne vede izveden ciljni raziskovalni projekt »V5-1942 Učinkovitost sistemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela«, ki sta ga sofinancirala ARRS in Ministrstvo za notranje zadeve. V okviru projekta je bila opravljena celovita analiza mehanizmov nadzora v policiji (notranji nadzor in notranjevarnostni postopki), resornega nadzora nad policijo v okviru Ministrstva za notranje zadeve (sistemski nadzor in mehanizem pritožbe zoper delo policistov) in nadzora, ki ga nad policijo izvajajo nekateri zunanji nadzorniki (Varuh človekovih pravic, Informacijski pooblaščenec, Računsko sodišče in nevladne organizacije). Izvedena je bila tudi primerjalna analiza ureditve nadzora nad policijo v izbranih državah (Italiji, Franciji, Kanadi in na Hrvaškem). Raziskovalno delo je bilo osredotočeno na oceno stanja in oblikovanje predlogov za optimizacijo sistema nadzora nad policijo. Rezultati ciljnega raziskovalnega projekta so bili predstavljeni na posvetu »Nadzor nad policijo – stanje in izzivi« (na dogodku z več kot sto udeleženci so s prispevki so sodelovali predstavniki nadzornikov in policije), v tematski številki revije Varstvoslovje, zborniku raziskovalnega dela študentov Fakultete za varnostne vede in Pravne fakultete Univerze v Mariboru ter na strokovno-znanstvenih konferencah v Sloveniji in tujini. Na Katedri za pravo raziskovalno delo na razvojno pomembnem področju pravnih okvirov za delovanje represivnih in varnostnih organov nadaljujejo tudi po zaključku ciljnega raziskovalnega projekta.

5.6 Katedra za družboslovje, humanistiko in metodologijo

Na Katedri za družboslovje, humanistiko in metodologijo so redno zaposleni Igor Areh, Aleš Bučar Ručman, Vanja Erčulj, Mojca Kompara Lukančič, Tinkara Pavšič Mrevlje in Ajda Šulc. Zunanji sodelavci so Matevž Bren, Miran Mitar, Boštjan Nedoh, Peter Umek in Bojan Zorec.

V obdobju po letu 2010 je bilo nekaj praktično uporabnih empiričnih študij s področja forenzične psihologije oziroma konkretnije preiskovalne psihologije, ki so bile objavljene v uglednih mednarodnih revijah. Gre za raziskave, povezane s točnostjo pričanja očitcev in načinov zasliševanja osumljencev kaznivih dejanj. Raziskave so bile izvedene v sodelovanju z raziskovalci iz Velike Britanije in ena med njimi tudi v sodelovanju s slovensko policijo (Praksa policijskega zasliševanja v Sloveniji, ang. *Police interrogation practice in Slovenia* (2015)). Z raziskavami so dobili vpogled v izvedbo slovenskih policijskih zaslišanj in informativnih razgovorov ter

prevod svetovno najbolj uveljavljenega protokola za intervjuvanje domnevno zlorabljenih otrok (NICHD). Po 2018 se je začelo tudi raziskovanje na področju psihološkega izvedenstva v Sloveniji, ki je ponudilo vpogled v prvo primerjavo načina dela psiholoških izvedencev v Sloveniji z načinom dela izvedencev v državah z razvito sodno psihologijo. Raziskava je nastala v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in opozorila na nekatere pomanjkljivosti izvedenskega dela ter pravosodju in izvedencem ponudila potencialne rešitve.

Raziskovalno delo je bilo osredotočeno tudi na vprašanja, ki jih pokriva sociologija odklonskosti. V ospredju so raziskave o prepletenosti mednarodnih migracij in kriminalitete, trgovine z ljudmi, položaja beguncev, nadzorstvene vloge formalnega in neformalnega družbenega nadzorstva v primeru mednarodnih migracij. Vzpostavljeno je tesno sodelovanje z Inštitutom za migracije in izseljenstvo, Znanstvenoraziskovalnim centrom Slovenske akademije znanosti in umetnosti in drugimi raziskovalnimi institucijami doma in v tujini. Dodatno je bilo raziskovanje osredotočeno na druge družbeno marginalizirane skupine, med katerimi so v ospredju invalidi. Na fakulteti je vse od 2015 dalje na tri leta izvedena raziskava o neupravičenem parkiranju na invalidskih parkirnih mestih, ki daje poseben vpogled v družbeno solidarnost. V obdobju 2019–2021 je bila temu dodana še raziskava o družbeni vključenosti invalidov, njihovi diskriminaciji in pravici do mobilnosti, leta 2022 pa je pod drobnogled vzeto vrstniško nasilje nad mladimi, ki imajo osebno izkušnjo z invalidnostjo. Prav vrstniško nasilje, ustrahovanje in tudi kibernetško nasilje predstavljajo del vsebin, ki jih raziskovalci UM FVV tudi naslavljajo in pri tem aktivno sodelujejo s slovensko policijo, EUCPN, Pedagoško fakulteto Univerze v Ljubljani in drugimi institucijami. Značilnost katedre je v povezovanju z drugimi katedrami, saj gre za splošne vsebine, ki so uporabne pri vseh vrstah raziskovanja na področju varstvoslovja in širše.

6 Sklepne misli – trajnostni razvoj na področju raziskovalne dejavnosti

Za raziskovanje je treba zagotoviti trajnost delovanja na področjih, ki jih razvija fakulteta. Mladi in nadobudni sodelavci, ki so od začetka devetdesetih let vztrajali vse do danes in so bili vsa leta nosilci razvoja na različnih področjih, so Bojan Dobovšek (1992–2014, 2018–), Gorazd Meško (1992–), Andrej Sotlar (1993–), Branko Lobnikar (1994–2022). Kasneje so se jim pridružili še Igor Areh (2004), Aleš Bučar Ručman (2004), Bojan Tičar (2005), Danijela Frangež (2007), Igor Bernik

(2008), Katja Eman (2008), Tinkara Pavšič Mrevlje (2009), Maja Modic (2010), in Blaž Markelj (2010), v zadnjem obdobju pa še Boštjan Slak (2013), Simon Vrhovec (2014), Rok Hacin (2014), Kaja Prislan (2015), Miha Dvojmoč (2015), Lana Cvinkl (2017), Anže Mihelič (2018), Mojca Kompara Lukančič (2019), Vanja Erčulj (2018), Iza Kokoravec (2020) in Ajda Šulc (2021), ki v različnem obsegu sodelujejo pri razvoju raziskovalnega dela. Prepričan sem, da je raziskovalna dejavnost po tridesetih letih intenzivnega razvoja, umeščanja v nacionalni in mednarodni raziskovalni prostor na dobri poti tudi v prihodnosti s kakovostnim kadrom in raznolikimi temami s področja razumevanja odklonskosti in viktimizacij, varnosti, varovanja, nadzorovanja, preprečevanja in omejevanja ter preiskovanja kriminalitete. Za zaključek je treba omeniti tudi članstvo v uredniških odborih in uredništvu mednarodnih kriminoloških revij, pri čemer poleg urejanja Revije za kriminalistiko in kriminologijo izstopajo še *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, *International Criminology*, *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, *Policing: An International Journal* in *European Journal on Criminal Policy and Research*. Ne nazadnje tudi fakultetna revija *Varstvoslovje* izhaja dvakrat na leto v angleškem jeziku.

Razvoj raziskovanja in raziskovalnega kadra v zadnjih desetih letih kaže na velik korak naprej. Če primerjamo začetke raziskovanja, pionirske projekte na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite in policijske dejavnosti v osemdesetih letih, ki so vsebovali predvsem pravne analize, obravnavo tematik s področja varnosti, kriminalistike in kriminologije v magistrskih in doktorskih disertacijah zaposlenih in jih primerjamo z raziskovalnimi dosežki v zadnjih desetih letih, ugotovimo, da je bilo nekoč raziskovanja manj in je to bolj služilo praksi in kreiranju politik. V sedanjem času se ta tradicija nadaljuje predvsem s ciljnim raziskovalnimi in tržnimi projekti, po drugi strani pa je raziskovanje vse bolj usmerjeno v mednarodno, regionalno in predvsem evropsko okolje. UM FVV se je v letu 2022 pridružila raziskovalcem Univerze v Mariboru na področju pilotnih projektov zelenega in odprnega prehoda v Družbo 5.0 (Univerza v Mariboru, 2022).

Ključni napredek na področju raziskovanja so študije, ki smo jih zastavili tako, da iz presečnih študij (naj omenim le tiste, kjer imamo že vsaj dve zbiranji podatkov v različnih obdobjih – varnost v lokalnih skupnostih, strah pred kriminaliteto, legitimnost in samozaznave legitimnosti varnostnega osebja, ocena kompetentnosti

in izobraževanje zaporskega osebja) nastajajo že sledilne študije, ki bodo omogočile ustvarjanje teorij in prispevale, glede na tematiko, k primerjalni kriminologiji in razvoju varstvoslovja kot mladi multi- in interdisciplinarni znanosti o dojemanju, zaznavanju in razumevanju varnosti, načinih zagotavljanja varnosti ter kritičnem pogledu na varnost v družbi. Poleg tega so za trajnostni razvoj raziskovalne dejavnosti pomembne tudi znanstvene konference v organizaciji UM FVV, ki omogočajo povezovanje z raziskovalci in prakso. Na spletni strani Inštituta za varstvoslovje so predstavljene konference, ki jih tradicionalno organizira fakulteta (Dnevi varstvoslovja, *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe*, *European multidisciplinary cybersecurity conference*, Informacijska varnost: zaupanje v človeka in tehnologijo in posvet s področja kriminalističnega preiskovanja). Ne nazadnje pa tudi raziskovalci v okviru programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih od leta 2015 dalje organizirajo letne nacionalne konference s področja zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih in s tem združujejo teorijo s prakso v slovenskem okolju.

Opomba

Prispevek je bil predhodno objavljen v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 74, št. 1 in je v publikaciji *Razvoj varstvoslovja – petdeset let raziskovalne in pedagoške dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973–2023)* objavljen z dovoljenjem urednika Revije za kriminalistiko in kriminologijo g. Davida Antoloviča, ker pomembno prispeva k celostni predstavitvi razvoja Fakultete za varnostne vede in je izhodišče za predstavitve raziskovalnega dela kateder, ki so predstavljene v nadaljnjih prispevkih. Prispevek je bil zaključen v januarju 2023, zato ne vsebuje informacij o obdobju po tem času, ki pa so vključene v nadaljnja poglavja, ki predstavljajo delo na posamičnih področjih dela fakultete.

Literatura

- Association of Doctoral Programs in Criminology and Criminal Justice. (n. d.). *Member directory*.
<http://www.adpccj.com/>
- Bernik, I. (2014). *Cybercrime and cyberwarfare*. Wiley.
- Bučar Ručman, A. (2013). *Migracije in kriminaliteta* [Doktorska disertacija]. Filozofska fakulteta.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC SAZU.
- Ceccato, V. in Meško, G. (2021). Special issue: Crime, fear of crime and environmental harm in rural areas. *International Criminology*, 1(3), 175–177.
- Dobovšek, B. (1997). *Organizirani kriminal*. Unigraf.
- Dobovšek, B. (2008). Economic organized crime networks in emerging democracies. *International Journal of Social Economics*, 35(9/10), 679–690.
- Dvoršek, A. (2001). *Kriminalistična strategija*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Eman, K. (2012). *Crimes against the environment – Comparative criminology and criminal justice perspectives* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Eman, K. in Hacin, R. (2021). *Uvod v kartiranje kriminalitete*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

- Eman, K. in Meško, G. (2014). *Environmental crime and criminology: Crime phenomena and development of a green criminology in Slovenia*. Scholar's Press.
- Eman, K., Meško, G., Segato, L. in Migliorini, M. (ur.). (2020). *Water, governance, and crime issues*. Springer.
- Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. (n. d. a.). *Inštitut za varstvoslovje*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/institut-za-varstvoslovje/>
- Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. (n. d. b.). *Katedre*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/o-fakulteti/organiziranost/katedre/>
- GERN. (2018). *6th GERN Summer School on Challenges of Comparative Criminological Research*.
<https://www.fvv.um.si/SummerSchool/>
- Hacin, R. (2018). *Comparison of self-legitimacy of the prison staff and prisoner's perceptions of prison staff legitimacy* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Hacin, R. in Meško, G. (2020). *The dual nature of legitimacy in the prison environment: An inquiry in Slovenian prisons*. Springer.
- Hacin, R., Meško, G. in Eman, K. (2022a). *Profesionalne kompetence zaporskih delavcev in odnosi v zavodih za prestajanje kazni zaporu: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
- Hacin, R., Meško, G., Aebi, M. F. in Flander, B. (2022b). From apparent unity to diversity: Penal policies of (former) Yugoslav republics. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 30(3-4), 329–354.
- Harkness, A., Peterson, J. R., Bowden, M., Pedersen, C. in Donnermeyer, J. (ur.). (2022). *The encyclopedia of rural crime*. Bristol University Press.
- Informacijski pooblaščenec (27. 1. 2023). *Dogodek Informacijskega pooblaščenca ob dnevu varstva osebnih podatkov*. <https://www.ip-rs.si/novice/dogodek-informacijskega-poobla%C5%A1%C4%8Denca-ob-evropskem-dnevu-varstva-osebnih-podatkov>
- Jeglič, P. (1993). S skupnimi napor. V M. Vršec (ur.), *Kronika šole z bibliografijo – 1973–1993* (str. 13–14). Višja šola za notranje zadeve.
- Jere, M. (2013). *Police officers' and citizens' attitudes toward the provision of safety/ security in local communities in Slovenia* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Karstedt, S. (2009). *Summer school of the EU/Australia cooperation programme: "Governance and security: challenges to policing in the 21st century (2006–2009)*. Keele University.
- Krunić, Z. (1997). *Strategije posrednega nastopanja: način uresničevanja agresivnih političnih ciljev brez uporabe oboroženega nasilja*. Unigraf.
- Luberto, S., Meško, G., Bučar Ručman, A., Umek, P., Areh, I., Kotnik, S. in Kos, U. (2006). *Načini soočanja ženske z zalezovanjem – priročnik za žrtve in strokovnjake – projekt Daphne 04-1/091/W*. Research Group on Stalking.
- Markelj, B. (2014). *Grožnje informacijski varnosti pri rabi mobilnih naprav* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Maskaly, J., Kutnjak Ivković, S., Liu, Y., Prislán, K. in Lobnikar, B. (2023). Testing the four policing models: what do the post-socialist "customers" prefer? V S. Kutnjak Ivković, J. Maskály, C. M. Donner, I. Cajner Mraović in D. K. Das (ur.), *Exploring contemporary police challenges: A global perspective* (str. 235–248). Routledge.
- Meško, G. (1997). *Družinske vezi na zatožni klopi?: o kriminalnem žuljenjskem stilu in o moči in nemoči obravnavanja kriminalnih prestopnikov*. Educy.
- Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitetne*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (2020). *Inštitut za varstvoslovje – prvih 15 let* [Predstavitev]. <https://www.fvv.um.si/wp-content/uploads/2021/02/IV-15-let-Mes%C5%8Cko-28.1.2020.pdf>
- Meško, G. in Eman, K. (2022). Case study: Metal rods in corn – When personal resentment exceeds all limits of normal. V R. Hale in A. Harkness (ur.), *Rural victims of crime: Representations, realities and responses*. Routledge.
- Meško, G. in Farrall, S. (1999). The social psychology of the fear of crime: a comparison of Slovenian, Scottish and Dutch local crime surveys. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 35(2), 151–159.

- Meško, G. in Fields, C. B. (2011). Introduction: Penology and penal practice in Slovenia. *The Prison Journal*, 91(4), 395–397.
- Meško, G. in Fields, C. B. (ur.). (2009). Policing in Central and Eastern Europe, and beyond: Contemporary issues in social control. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 32(3), 413–414.
- Meško, G. in Hacin, R. (2023). Self-legitimacy of police officers in urban and rural environments. V S. Kutnjak Ivković, J. Maskály, C. M. Donner, I. Cajner Mraović in D. K. Das (ur.), *Exploring contemporary police challenges: A global perspective* (str. 61–72). Routledge.
- Meško, G. in Klemenčič, G. (2008). Rebuilding legitimacy and police professionalism in an emerging democracy: The Slovenian experience. V T. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice: International perspectives* (str. 84–114). Russell Sage Foundation.
- Meško, G. in Kokoravec, I. (2022). COVID-19, crime and social control in Slovenia. V D. Siegel, A. Dobryninas in S. Becucci (ur.), *COVID-19, society and crime in Europe* (str. 81–98). Springer.
- Meško, G. in Kury, H. (ur.). (2009). *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives*. Tipografija.
- Meško, G. in Tankebe, J. (ur.). (2015). *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives*. Springer.
- Meško, G., Cockcroft, T., Crawford, A. in Lemaitre, A. (ur.). (2009). *Crime, media and fear of crime*. Tipografija.
- Meško, G., Dimitrijević, D. in Fields, C. B. (ur.). (2011). *Understanding and managing threats to the environment in South Eastern Europe*. Springer.
- Meško, G., Eman, K. in Hacin, R. (2023). Crime mapping in crime analysis: The developments in the past two decades. V G. Markarian, R. Karlovic, H. Nitsch in K. Chandramouli (ur.), *Security technologies and social implications* (str. 222–246). Wiley.
- Meško, G., Fields, C., Lobnikar, B. in Sotlar, A. (2013a). *Handbook on policing in Central and Eastern Europe*. Springer.
- Meško, G., Lukša, K., Helbel, P., Eigner, M. in Rančigaj, K. (2005). *Challenges for better work conditions in prisons in Slovenia: Prison staff perspectives* [Predstavitev prispevka]. XVI World Congress of Criminology, August 7th to 11th, 2005, University of Pennsylvania, Philadelphia, USA.
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni: CRP(V5-1038 A): poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., South, N. in White, R. D. (2013b). Editors' introduction. *Crime, Law and Social Change: An International Journal*, 59(3), 249–250.
- Pirnat, U. (2021). *Oblike, vzroki in odzivi na kriminaliteto v urbanih lokalnih skupnostih* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Prislan, K. (2016). *Večriterijski model učinkovitosti informacijske varnosti v organizacijah* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2015–2018). (n. d.). *O programski skupini*. <https://www.fvv.um.si/programskaskupina/o-skupini.html>
- Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024). (n. d.). *Programska skupina Varnost v Lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij*. <https://www.fvv.um.si/psvsl/>
- Referat Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. (2022). *Doktorski študij – uspešni zagovori doktorskih disertacij od 2011 dalje*. Fakulteta za varnostne vede.
- Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy, and prisoner misconduct. *Psychology, Crime & Law*, 15(1), 41–59.
- Sotlar, A. (2007). *Policija in zasebnovarnostna podjetja v procesu zagotavljanja notranje varnosti Republike Slovenije* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za družbene vede.
- Univerza v Mariboru. (2022). *Pilotni projekti Univerze v Mariboru za zelen in odporen prehod v Družbo 5.0*. <https://www.um.si/objava/pilotni-projekti-univerze-v-mariboru-za-zelen-in-odporen-prehod-v/>

- Vrhovec, S., Bernik, I. in Markelj, B. (2023). Explaining information seeking intentions: Insights from a Slovenian social engineering awareness campaign. *Computer & Security*, 125, št. članka 103038. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2022.103038>
- Vršec, M. (ur.). (1993). *Kronika šole z bibliografijo – 1973–1993*. Višja šola za notranje zadeve.
- Weisheit, R., Peterson, J. R. in Pytlarz, A. (ur.). (2022). *Research methods for rural criminologists*. Routledge.

PREGLED PROGRAMOV IZOBRAŽEVANJA NA PODROČJU VARSTVOSLOVJA NA FAKULTETI ZA VARNOSTNE VEDE UNIVERZE V MARIBORU

MAJA MODIC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
maja.modic@um.si

Povzetek Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2023 obeležuje 50. obletnico višješolskega oziroma visokošolskega študija in raziskovanja na področju varstvoslovja v Sloveniji. Prispevek temelji na pregledu in analizi dostopnega gradiva o izobraževalni dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in njenih predhodnic. Gradivo obsega spominske publikacije ob okroglih obletnicah delovanja, statute šole, kataloge in zbirke predmetnikov ter učnih načrtov. Avtorica predstavi razvoj izobraževalne dejavnosti skozi šest glavnih mejnikov, vezanih na spremembe imena šole – od Oddelka za notranje zadeve pri Višji upravni šoli v Ljubljani do Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. V zadnjem delu prispevka so predstavljeni aktualni študijski programi, njihova vsebina in predmetniki.

Ključne besede:

Fakulteta za varnostne vede, varstvoslovje, izobraževanje, jubilej, 50 let, razvoj

AN OVERVIEW OF EDUCATIONAL PROGRAMMES IN THE FIELD OF CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY AT THE FACULTY OF CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY, UNIVERSITY OF MARIBOR

MAJA MODIC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
maja.modic@um.si

Abstract In 2023, the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, is celebrating the 50th anniversary of higher education and research in the field of criminal justice and security studies in Slovenia. This contribution is based on a review and analysis of available material on the educational activities of the Faculty of Criminal Justice and Security and its predecessors. The material includes commemorative publications of the anniversaries of the school's activities, school statutes, catalogues, and collections of course materials and curricula. The authors present the development of educational activity through six main milestones related to changes in the name of the school – from the Department of Internal Affairs at the Higher School of Administration in Ljubljana to the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. In the last part of the paper, current study programs, their content and course materials are presented.

Keywords:

Faculty of Criminal
Justice and
Security,
education,
jubilee,
50 years,
development

1 Uvod

Varstvoslovje je interdisciplinarna veda, ki proučuje pojav varnosti in varstva, razvija in proučuje mehanizme, ki jih družba razvija za zagotavljanje varnosti in varstva države, lokalnih skupnosti, gospodarskih družb ter posameznikov pred vedenjem, ki lahko škodi posamezniku, skupnosti in/ali državi ter razvija teorije in metode na področju varstvoslovja. Kot interdisciplinarna veda se varstvoslovje ukvarja z vprašanji varnosti, ustvarjanjem pogojev za zagotavljanje varnosti in s postopki odvratanja ogrožanja, ki ga povzročajo posamezniki, skupine in/ali država ter z načinom organiziranja, vodenja in delovanja varnostne dejavnosti v družbi (Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2005). Kot pojasnjuje eden od nekdanjih dekanov, dr. Milan Pagon, je bilo na določeni točki razvoja študijskih programov takratne Visoke policijsko-varnostne šole nujno poiskati ustrezno pojmovanje področja, ki je presegalo notranje zadeve in v vedno večji meri vključevalo tudi druga področja. Pri oblikovanju izraza »varstvoslovje« so tako sodelovali priznani jezikoslovci Jože Toporišič, Breda Pogorelec in prof. dr. Tomo Korošec. V izrazu varstvoslovje torej varstvo pomeni prizadevanje, skrb, da kdo ni deležen česa neprijetnega, nezaželenega; obrazilo -slovje pa predstavlja sestavino, ki v slovenščini označuje posamezne vede (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018). K prepoznavnosti in utrjevanju imena je v preteklega četrtr stoletja gotovo pripomogla tudi revija z istim imenom – Varstvoslovje – ki jo na fakulteti izdajamo od leta 1999 (Sotlar idr., 2013).

V letu 2023 bo Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru obeleževala 50. obletnico višješolskega oziroma visokošolskega študija in raziskovanja na področju varstvoslovja v Sloveniji. V minulih petih desetletjih je institucija ostala zavezana svojemu osnovnemu poslanstvu – odličnosti v izobraževalnem, znanstvenoraziskovalnem in strokovnem delu na področju varstvoslovja. Kot začetek delovanja fakultete štejemo leto 1973, ko je bil na Višji upravni šoli v Ljubljani ustanovljen Oddelek za notranje zadeve. Leta 1981 se je z ustanovitvijo Višje šole za notranje zadeve in kasneje istega leta s pridružitvijo Univerzi v Ljubljani udejanjila ideja o samostojni šoli. Desetletje in pol kasneje, leta 1995, je po mnogih vsebinskih in organizacijskih prenovah študijskega programa šola začela izvajati triletni visokošolski strokovni program kot pridružena članica Univerze v Ljubljani in pod imenom Visoka šola za notranje zadeve. Leto kasneje se je preimenovala v Visoko policijsko-varnostno šolo. V novem tisočletju, leta 2003, je pod novim

imenom Fakulteta za policijsko-varnostne vede postala polnopravna članica Univerze v Mariboru. Aktualno ime Fakulteta za varnostne vede je pridobila leta 2006, v naslednjem študijskem letu, 2007/2008, pa je začela izvajati izobraževalne programe v skladu z Bolonjsko deklaracijo in prvič v zgodovini študentom ponudila celotno paleto izobraževalnih programov na vseh stopnjah študija (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2013).

Prispevek temelji na pregledu in analizi dostopnega gradiva o izobraževalni dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in njenih predhodnic. Gradivo obsega spominske publikacije ob okroglih obletnicah delovanja, statute šole, kataloge in zbirke predmetnikov ter učnih načrtov. V nadaljevanju predstavljamo razvoj izobraževalne dejavnosti s področja varstvoslovja, ki smo ga razdelili na šest mejnikov, vezanih na spremembe imena šole:

- Oddelek za notranje zadeve pri Višji upravni šoli v Ljubljani (od leta 1973 do leta 1981);
- Višja šola za notranje zadeve Univerze v Ljubljani (od leta 1981 do leta 1995);
- Visoka šola za notranje zadeve, pridružena članica Univerze v Ljubljani (od leta 1995 do leta 1996);
- Visoka policijsko-varnostna šola, pridružena članica Univerze v Ljubljani (od leta 1996 do leta 2003);
- Fakulteta za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru (od leta 2003 do leta 2006); in
- Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru (od leta 2006 do danes).

2 Oddelek za notranje zadeve pri Višji upravni šoli v Ljubljani (1973–1981)

Izobraževanje s področja notranjih zadev se je v Sloveniji sprva organiziralo v obliki tečajev, vse do leta 1953, ko je bila v Tacnu ustanovljena prva srednja šola za potrebe policije in ostalih služb Ministrstva za notranje zadeve. Po ureditvi srednješolskega izobraževanja se je izkazalo, da specifična dela terja znanje, ki ga v okviru obstoječega izobraževalnega sistema ni mogoče pridobiti, in tako se je pojavila potreba po izobraževanju in izpopolnjevanju na višji stopnji, ki naj bi predvsem omogočilo

pridobivanje znanja s področij pravnih znanosti, kriminalistike, obrambe države, filozofije, sociologije ter družbene in politične ureditve (Kotnik, 1993; Žnidarič, 1989). Prvi direktor Oddelka za notranje zadeve pri Višji upravni šoli v Ljubljani, Pavle Forjan, je v svojih spominih ob 20. obletnici institucije zapisal, da naj bi se v novoustanovljenem oddelku izobraževali predvsem operativni delavci s področja javne varnosti in delavci državne varnosti. Potrebe po znanju in usposobljenosti teh delavcev so bile osnovna podlaga za sestavo predmetnikov in izbiro predavateljev (Sotlar idr., 2013). Predmetnik prve generacije študentov Oddelka za notranje zadeve pri Višji upravni šoli v študijskem letu 1973/1974 je predstavljen v tabeli 1. Prvih šest let je bil organiziran le študij iz dela, kar je pomenilo, da je bil namenjen delavcem organov za notranje zadeve – prva generacija je štela 37 študentov. Zahteve po dodatnem znanju iz stroke pa tudi dinamika izobraževanja so terjale dopolnjevanje in posodabljanje vsebin učnih enot in samega predmetnika. Tako je bil predmetnik v študijskem letu 1975/1976 dopolnjen s predmetoma kriminologija in sodna medicina, predmet psihologija pa je po nadgradnji postal predmet psihologija in psihopatologija.

Tabela 1: Predmetnik 1. generacije študentov Oddelka za notranje zadeve pri Višji upravni šoli (1973/1974)

Naziv predmeta
Osnove marksistične filozofije
Uvod v pravoznanstvo
Družbenopolitični sistem SFRJ
Organizacija javne uprave in notranjih zadev
Mednarodno javno pravo
Upravni postopek in upravni spor
Varstvo javnega reda
Varnostni sistem SFRJ
Kazensko procesno pravo
Kazensko materialno pravo – splošni del
Kriminalistika
Temelji splošne ljudske obrambe
Tuj jezik
Obdelava podatkov
Politična ekonomija z ekonomiko SFRJ
Psihologija
Preventivna dejavnost organov za notranje zadeve
Sociologija
Upravno materialno pravo
Kazensko materialno pravo – posebni del
Kriminalistika
Varstvo ustavnega reda
Tuj jezik

(vir: Žnidarič, 1989)

S študijskim letom 1979/1980 je bilo poleg izobraževanja iz dela uvedeno še izobraževanje ob delu, kar je omogočilo študij tudi udeležencem z drugih institucij (teritorialna obramba, upravni organi za notranje zadeve, pravosodni organi, JLA itd.) (Žnidarič, 1989). Pavle Forjan, ki je Oddelek za notranje zadeve vodil od ustanovitve do leta 1980, je izpostavil, da so bile najbolj pereče težave povezane s pomanjkanjem učnega gradiva v slovenskem jeziku. Kljub zavezi predavateljev, da vsak poskrbi za učno gradivo, tega ni uspelo storiti vsem, vsaj ne v prvih študijskih letih (Sotlar idr., 2013).

3 Višja šola za notranje zadeve (1981–1995)

V naslednjem desetletju in pol so se kot glavno gibalno razvoja izobraževanja s področja varstvoslovja izkazale potrebe stroke in ideja o nadaljnjem izobraževanju na višjih ravneh, še posebej za vodstvene delavce in druge, ki so obstoječe programe že uspešno zaključili. V študijskem letu 1980/1981 je bila ustanovljena samostojna Višja šola za notranje zadeve. Konec leta 1981 sta sledila še dva pomembna mejnika – vpis Visoke šole za notranje zadeve v razvid izobraževalnih organizacij in vključitev šole v Univerzo Edvarda Kardelja v Ljubljani (Kotnik, 1993; Žnidarič, 1989). Kot je pojasnil takratni dekan (1981–1986), mag. Peter Jeglič, je tako šola v organizacijskem smislu postala »dvoživka«, članica Univerze v Ljubljani in hkrati sestavni del Republiškega sekretariata za notranje zadeve in izobraževalnega sistema organov za notranje zadeve (Sotlar idr., 2013). Organizacijski premiki so terjali tudi vsebinske spremembe učnih enot in predmetnikov, ki jih je bilo treba dopolniti s splošnoizobraževalnimi vsebinami, hkrati pa ohraniti primerno sorazmerje s strokovnimi vsebinami. Predmetnik izobraževalnega programa s področja varnosti in notranjih zadev v okviru Višje šole za notranje zadeve Univerze v Ljubljani za študijsko leto 1985/1986 je predstavljen v tabeli 2. Takratni predmetnik je obsegal 23 predmetov, razporejenih v dva letnika študija. Način študija je bil mogoč *iz dela* in *ob delu*, pri čemer je bil za slednji način izveden manjši obseg neposrednega pedagoškega dela (1.800 ur proti 490 uram neposrednega pedagoškega dela v načinu *ob delu*). Poleg navedenih učnih enot so študenti opravljali še naslednje aktivnosti: telesna vzgoja, svobodne katedre, kultura pisnega in ustnega izražanja, usposabljanje za opravljanje nalog v različnih varnostnih razmerah in letna delovna praksa (Kotnik, 1993; Žnidarič, 1989).

Tabela 2: Predmetnik Višje šole za notranje zadeve Univerze v Ljubljani (1985/1986)

Naziv predmeta
Sociologija
Filozofija
Psihologija in psihopatologija
Uvod v pravoznanstvo in pravna logika
Upravni postopek in upravni spor
Upravno pravo
Sistem državne uprave in notranjih zadev
Ustavno pravo
Politična ekonomija z osnovami ekonomskega sistema SFRJ
Družbena samozaščita in splošna ljudska obramba
Kriminologija
Informatika
Organiziranje in vodenje
Tuj jezik
Informatika
Organiziranje in vodenje
Kazensko pravo
Kazensko procesno pravo
Mednarodno pravo
Osnove lastninskih razmerij
Kriminalistika
Sodna medicina
Obveščevalna in subverzivna dejavnost
Varnostni sistem SFRJ
Varstvo ustavne ureditve
Tuj jezik

(vir: Žnidarič, 1989)

Več avtorjev poudarja pomen sodelovanja med Višjo šolo za notranje zadeve in Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani, ki je sprva potekalo preko letnih sporazumov, nato pa je bilo formalizirano s podpisom sporazuma leta 1987. V praksi je to pomenilo, da je bila po diplomi na Višji šoli za notranje zadeve in opravljenih diferencialnih izpitih zagotovljena študijska prehodnost v 3. letnik Pravne fakultete (Kotnik, 1993; Sotlar idr., 2013). V okviru višje šole so se izvajala tudi nekatera izpopolnjevanja in usposabljanja za delavce organov za notranje zadeve in tudi za druge udeležence: program izpopolnjevanja s področja zatiranja kriminalitete, programe izpopolnjevanja in usposabljanja na področju informatike in informacijskega sistema organov za notranje zadeve, programe izpopolnjevanja v angleškem, nemškem in italijanskem jeziku itd. (Žnidarič, 1989). Nekdanji dekan, mag. Peter Jeglič, je za to obdobje posebej izpostavil prizadevanja za zagon načrtne raziskovalne dejavnosti, ki bi zagotavljala interdisciplinarnost in multidisciplinarnost

področja ter nadaljnji razvoj visokošolskega izobraževanja. Že pred vsemi formalnimi postopki so bili sodelavci šole vključeni v raziskovalne naloge in projekte, ki so potekali pod okriljem drugih fakultet, v začetnem obdobju predvsem s takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo ter njihovo Katedro za obramboslovje. Njegov naslednik, dr. Boris Žnidarič (dekan v letih 1986–1990), je za to obdobje izpostavil intenzivno učenje ter strokovno in znanstveno rast posameznikov in kolektiva (Sotlar idr., 2013). Raziskovalna dejavnost šole se je formalno začela z imenovanjem mag. Petra Jegliča za vodjo raziskovalne dejavnosti leta 1986. Idejna zasnova znanstvenoraziskovalnega dela in vsebinska izhodišča za nadaljnji razvoj so bili pripravljene takoj po imenovanju, vendar so bila stališča o smotrnosti in potrebnosti raziskovalne dejavnosti nasprotujoča, zato se je uveljavljanje zamisli odvijalo postopoma in naposled dobilo svoj pravi institucionalni okvir leta 2004 z ustanovitvijo Inštituta za varstvoslovje (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2013). Leta 1989 je bila ustanovljena knjižnica Višje šole za notranje zadeve, ki je takrat razpolagala s približno 3.000 enotami gradiva (Sotlar idr., 2013). Pomen knjižnice za pedagoško-raziskovalni proces in prispevek k razvoju varstvoslovja je nepogrešljiv in neprecenljiv.

Naslednji mejniki razvoja Višje šole za notranje zadeve so vezani na prenovu študijskega programa leta 1991 (predmetnik je predstavljen v tabeli 3) in sprejetje Statuta šole leta 1992. Na podlagi Statuta (Kotnik, 1993) je bilo ustanovljenih pet *predmetnih skupin* (zametkov kasnejših kateder) za področja strokovnega dela:

- kriminalistika,
- organiziranje in vodenje,
- policijsko upravno pravo,
- varnostni sistem in
- skupina ostalih predmetov.

Kasneje, leta 1993, je svet Višje šole za notranje zadeve imenoval pet *predmetnih področij* in določil njihove vodje:

- področje kriminalistike, kriminologije in kazenskega prava,
- področje policijske organizacije, operative in policijskega vodenja,

- področje varnostnega sistema,
- področje policijskega prava in
- področje psihologije, informatike, tujih jezikov in športne vzgoje.

V študijskem letu 1993/1994 je bil razpis za vpis objavljen v skupnih objavah Ministrstva za šolstvo in šport, kar je omogočilo vpis zunanjih kandidatov – interes je bil velik in po preizkusu znanja je bilo poleg delavcev Ministrstva za notranje zadeve sprejetih tudi 25 zunanjih kandidatov (Kotnik, 1993). Predmetnik je obsegal 18 predmetov, razporejenih v dva letnika študija. Način študija je bil *redni* in *ob delu*, pri čemer je bil za slednji način izveden manjši obseg neposrednega pedagoškega dela (1.725 ur proti 371 uram neposrednega pedagoškega dela v načinu *ob delu*).

Tabela 3: Predmetnik Višje šole za notranje zadeve Univerze v Ljubljani (1991/1992)

Naziv predmeta
Sociologija
Filozofija
Psihologija
Uvod v pravoznanstvo in pravna logika
Upravni postopek in upravni spor
Ustavno pravo
Politična ekonomija z osnovami ekonomskega sistema
Varnostni sistem
Kriminalistika I. in II.
Policijsko upravno pravo
Informatika
Organiziranje in vodenje
Kazensko pravo
Kazensko procesno pravo
Mednarodno pravo
Osnove lastninskih razmerij
Varstvo ustavne ureditve
Tuji jezik
Druge oblike izobraževalnega dela
Telesna vzgoja
Kultura pisnega in ustnega izražanja
Usposabljanje (10-dnevno)
Zaključna vaja (6-dnevna)

(vir: Sotlar idr., 2013)

Za obdobje svojega dekanstva, med letoma 1990 in 1993, je dr. Anton Dvoršek v spominih ob 40. obletnici izpostavil zahteve po večji samostojnosti šole v okviru sistema policijskega izobraževanja skupaj s postopnim spogledovanjem z možnostjo

izločitve iz Ministrstva za notranje zadeve ter oblikovanje vizije razvoja šole do leta 2000 (Sotlar idr., 2013).

4 Značilnosti raziskovalne in publicistične dejavnosti na področju varnostnih ved v obdobju po letu 1990

V letu 1993 so sprejemu Zakona o visokem šolstvu (»Zakon o visokem šolstvu (ZViS)«, 1993) sledili prvi postopki za oblikovanje Višje šole za notranje zadeve v visokošolsko institucijo. Projektna skupina pod vodstvom takratnega dekana, dr. Tomaža Časa (dekan med letoma 1993 in 1995), je oblikovala strategijo za prehod, ki je vključevala samoevalvacijo vseh učnih enot in mednarodno primerjavo programa z nekaterimi primerljivimi programi tujih institucij. Novi študijski program za pridobitev visoke strokovne izobrazbe »Varnost in notranje zadeve« je bil s soglasjem Vlade Republike Slovenije potrjen leta 1995, istega leta je bil sprejet tudi nov Statut in prvi vpis je bil razpisan že za študijsko leto 1995/1996. Šola je postala pridružena članica Univerze v Ljubljani, hkrati pa je organizacijsko delovala v okviru Ministrstva za notranje zadeve kot samostojna enota. Triletni program je poleg skupnih predmetov vseboval pet usmeritev, med katerimi so izbirali študenti v 3. letniku – predmetnik je predstavljen v tabeli 4. Izobraževanje za redne študente je trajalo tri leta, za izredne pa štiri leta in pol¹ (Virjent-Novak in Britovšek, 1996).

Kot je v svojih spominih ob 40. obletnici zapisal nekdanji dekan (1993–1995), dr. Tomaž Čas, je bila takratna vizija preoblikovanje šole v fakulteto z univerzitetnim in visokošolskim programom. Ob tem so se zavedali pomena mednarodnega sodelovanja, ki so ga gradili predvsem z organiziranjem mednarodnih posvetov in okreplili delovanje raziskovalne enote na Visoki šoli za notranje zadeve (Sotlar idr., 2013).

Tabela 4: Predmetnik Visoke šole za notranje zadeve, pridružene članice Univerze v Ljubljani (1995/1996)

1. letnik
Sociologija
Osnove lastninskih razmerij
Psihologija I.
Uvod v pravoznanstvo

¹ Za študijsko leto 2000/2001 je v Katalogu zapisano, da redni študij traja tri leta, izredni pa šest let – dvojno dobo rednega študija. Obseg predavanj je bil najmanj 1/3 predavanj rednega študija (Britovšek, 2000).

Varnostni sistem
Družbeno nadzorstvo
Kriminalistika I.
Kriminologija
Ustavno pravo
Javna uprava
Informatika z računalništvom
Tuji jezik
Športna vzgoja
2. letnik
Upravno pravo
Kazensko pravo
Kazensko procesno pravo
Varstvo ustavne ureditve
Kriminalistika II.
Upravni postopek in upravni spor
Metodologija z elementi statistike
Osnove organiziranja in vodenja
Mednarodno pravo
Psihologija II.
Tuji jezik II.
Športna vzgoja
3. letnik – skupni predmeti
Menedžment in organizacijsko vedenje
Policijska pooblastila
Psihopatologija
Varnost prometa
Tuji jezik III.
Pisno in govorno sporočanje
Andragogika
Osnove ekonomike in poslovanja
Normativna ureditev zasebne varnosti
Športna vzgoja
<i>Policijsko-operativna usmeritev</i>
Splošne operativne zadeve policije
Mejna problematika in tujci
Preprečevanje in preiskovanje prometne delinkvence
Izbrana poglavja s področja preiskovanja kaznivih dejanj
Informacijsko telekomunikacijski sistem v policiji
<i>Kriminalistična usmeritev</i>
Preiskovanje gospodarske kriminalitete
Preiskovanje organizirane kriminalitete
Kriminalistična tehnika
Kriminalistična psihologija
Informacijsko telekomunikacijski sistem v policiji
<i>Notranje-upravna usmeritev</i>
Nadzor nad delovanjem državne uprave in upravna etika
Lokalna uprava
Normativna dejavnost uprave
Osebnostni status posameznika

Posebni upravni postopki
<i>Varnostno-obrambna usmeritev</i>
Obveščevalne službe
Taktika dela varnostne službe
Metode in sredstva dela
Strategija posrednega nastopanja
Slovenski obrambno-varnostni sistem
<i>Zasebnovarnostna usmeritev</i>
Zasebno varovanje
Sistem varovanja v podjetju
Načrtovanje in ekonomika varovanja podjetja
Varnostni menedžment
Tehnika in tehnologija varovanja

(vir: Sotlar idr., 2013)

5 Visoka policijsko-varnostna šola, pridružena članica Univerze v Ljubljani (1996–2003)

Leta 1996 se je Visoka šole za notranje zadeve preimenovala v Visoko policijsko-varnostno šolo, pridruženo članico Univerze v Ljubljani. Dr. Milan Pagon, takratni dekan, je v spominih ob 40. obletnici zapisal, da je šola izobraževalno pokrivala širše področje. Poleg izobraževanja s področja državnega varstva se je v tem obdobju namreč začelo poučevati in proučevati tudi nedržavno varstvo, k čemur so veliko prispevale tudi konference o zasebnem varovanju in detektivski dejavnosti (Anžič, 1997, 1998, 1999; Sotlar, 2001). Od tod torej potreba po preimenovanju same institucije in tudi področja, ki je takrat dobilo naziv varstvoslovje. Kot posebej pomembno za razvoj institucije in njeno mednarodno udejstvovanje je izpostavil konferenco Policing in Central and Eastern Europe, ki je bila prvič organizirana leta 1996, od takrat pa tradicionalno vsaki dve leti – do sedaj že trinajstkrat – od leta 2012 dalje pod imenom Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe (Sotlar idr., 2013).

Leta 1996 naprej je bilo na šoli oblikovanih šest kateder, in sicer (Virjent-Novak in Britovšek, 1996):

- Katedra za informatiko in metodologijo,
- Katedra za kriminalistiko,
- Katedra za policijsko upravljanje in management,
- Pravna katedra,

- Splošna družboslovna katedra in
- Varnostna katedra.

V študijskem letu 1996/1997 je šola začela z izvedbo 3. letnika visokošolskega študija za diplomante višjih šol. Predmetnik je bil sicer enak tistemu iz prejšnjega študijskega leta (tabela 4), z eno spremembo – v 3. letniku je bil ukinjen predmet Menedžment in organizacijsko vedenje, dodan pa je bil predmet Teorija policijskega dela. Obveznosti študentov so obsegale še izdelavo seminarske naloge v vsakem letniku, v prvem letniku 70-urno usposabljanje (v Gotenici) in enomesečno prakso na terenu, v drugem letniku enomesečno prakso na terenu, v tretjem letniku pa 164-urno prakso na terenu in diplomsko nalogo (Virjent-Novak in Britovšek, 1996). V študijskem letu 1999/2000 sta bila namesto predmeta Metodologija z osnovami statistike uvedena dva predmeta – Metodologija in Osnove statistike (Britovšek, 1999). V istem študijskem letu takratni dekan, dr. Darko Maver (1998–2001), izpostavlja začetek izdajanja revije Varstvoslovje (1999) in prvo izvedbo nacionalne konference s področja varstvoslovja Dnevi varstvoslovja (2000), ki se odtelej izvaja vsako leto – do sedaj že triindvajsetkrat (Sotlar idr., 2013).

6 Fakulteta za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru (2003–2006)

Leta 2003 se je Visoka policijsko-varnostna šola preoblikovala v Fakulteto za policijsko-varnostne vede, članico Univerze v Mariboru. V študijskem letu 2004/2005 se je prvič izvajal univerzitetni študijski program Varstvoslovje in podiplomski študij v obliki štirih specialističnih programov. Prenovljen je bil tudi triletni visokošolski strokovni program. Študijski programi, ki so se izvajali od leta 2004 naprej,² so torej naslednji (Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2004):

- visokošolski strokovni program Varstvoslovje³ (študij traja tri leta),
- univerzitetni program Varstvoslovje⁴ (študij traja štiri leta) in

² Do sprememb v študijskih letih 2006/2007 (nov magistrski program) in 2007/2008, vezanih na začetek izvajanja bolonjskih programov, vključno z doktorskim študijem.

³ Študenti 2. in 3. letnika so študij lahko dokončali po starem programu »Varnost in notranje zadeve«.

⁴ Neposredno v 3. letnik so se lahko vpisali diplomanti visokošolskega strokovnega programa.

- štiri programi specialističnega študija – Informacijska varnost, Kriminalistično preiskovanje, Policijski management, Poslovno varnostni management (študij traja eno leto in pol).

Oba dodiplomska programa sta bila organizirana kot redni in izredni študij, specialistični programi pa le kot izredni študij. Slednji je potekal po enakem programu, z manjšim obsegom kontaktnih ur, vsa predavanja za posamezen letnik so bila organizirana v enem letu (za razliko od prejšnjih let, ko je bil čas trajanja izrednega študija daljši – npr. v študijskem letu 2000/2001, ko je redni študij trajal tri leta, izredni pa šest let). Še naprej je delovalo šest kateder, pri čemer se je Katedra za kriminalistiko reorganizirala in preimenovala v Katedro za kriminalistiko, kazensko pravo in kriminologijo.

Prenovljen predmetnik visokošolskega strokovnega programa Varstvoslovje je v prvem letniku ohranil predmete Sociologija, Psihologija, Kriminologija, tuji jezik in Športna vzgoja. Predmet Osnove lastninskih razmerij je nadomestila Ekonomika poslovanja, Varnostni sistem je postal Nacionalnovarnostni sistem, Uvod v pravoznanstvo in Ustavno pravo pa Uvod v pravo s temelji državne ureditve. Na novo je bila v prvi letnik uvedena Statistika, ostali predmeti pa so bili prestavljeni (Družbeno nadzorstvo, Kriminalistika, Javna uprava in Informatika z računalništvom) v višje letnike. Del predmetnika prvega letnika je bilo tudi praktično usposabljanje v trajanju 60 ur.

V drugem letniku Kazensko pravo in Kazensko procesno pravo nadomestita predmeta Osnove kazenskega prava Republike Slovenije in Osnove kazensko procesnega prava Republike Slovenije, na novo je dodan predmet Človekove pravice in pooblastila (prej Policijska pooblastila v 3. letniku) in Raziskovanje varnostnih pojavov (prej Metodologija z elementi statistike; Statistika sedaj v 1. letniku). Predmeta Upravno pravo in Javna uprava sedaj pokriva istoimenski združen in obsežnejši (120 ur) predmet. Kriminalistika je prestavljena iz prvega v drugi letnik, Menedžment in organizacijsko vedenje pa iz tretjega v drugi letnik. Tuji jezik in Športna vzgoja ostajata tudi v drugem letniku, prav tako Praktično usposabljanje v obsegu 60 ur.

Tretji letnik je bil v večji meri predrugačen, vseboval je štiri skupne predmete, poleg teh pa še Športno vzgojo in Praktično usposabljanje (prej 10 predmetov). Namesto prejšnjega predmetnika, kjer so študenti izbirali med petimi usmeritvami, so po novem izbrali pet predmetov izmed 16 izbirnih predmetov:

- Preprečevanje in preiskovanje prometne delinkvence,
- Splošne operativne zadeve policije,
- Mejne zadeve in migracije,
- Kriminalistična psihologija,
- Organizirani kriminal,
- Kriminalistična strategija,
- Obveščevalno-varnostne službe,
- Metode dela obveščevalno-varnostnih služb,
- Zasebno varstvo in zasebnovarnostni management,
- Sistem varovanja v podjetju,
- Tehnika in tehnologija varovanja,
- Preiskovanje gospodarske kriminalitete,
- Kriminalistična tehnika,
- Odnosi z javnostmi,
- Informacijska varnost in
- Penologija.

Predmetnik novega univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje predstavljamo v tabeli 5. Pogoji za vpis so bili že ob uvedbi omejeni na opravljeno splošno maturo oziroma katerikoli štiriletni srednješolski program, končan pred 1. 6. 1995.

Specialistični programi so bili sestavljeni iz osmih oziroma devetih predmetov, od katerih so bili štirje predmeti izbirni, pri čemer je študent lahko izbral po dva predmeta iz ostalih specialističnih programov Fakultete za policijsko-varnostne vede. Študij je študent zaključil s specialistično nalogo. Predmetnike štirih podiplomskih specialističnih programov predstavljamo v tabeli 6.

Tabela 5: Predmetnik univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje (2004/2005)

1. letnik
Varnostni sistem
Družbeno nadzorstvo
Osnove organizacijskih teorij
Sociologija
Psihologija
Pravoznanstvo z ustavnim pravom
Statistika v raziskovanju
Tuji jezik (angl., nem. ali ita.)
Športna vzgoja 1
2. letnik
Evropske varnostne integracije
Kadrovski management
Organizacijsko vedenje
Računalništvo in informatika
Metodologija družboslovnega raziskovanja
Temelji ekonomije
Javna uprava
Etika in človekove pravice
Športna vzgoja 2
3. letnik
Kriminalistika 1
Kriminologija
Kazensko pravo
Kazensko procesno pravo
Psihologija varnostnih pojavov
Upravno pravo in upravni postopek
Viktimologija
Tuji jeziki 2 (ang., nem.)
4. letnik – skupni predmeti
Kriminalistika 2
Teorija policijskega dela
Pooblastila
Kriminalna prevencija
Strateški management
<i>Izbirni predmeti (študent izbere 3)</i>
Penologija
Zasebna varnost
Kriminalistična psihologija
Obveščevalno-varnostne službe
Kriminalistična tehnika
Kineziologija v policiji
Organizacija in upravljanje policije

(vir: Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2004)

Tabela 6: Predmetnik podiplomskih študijskih programov specializacije (2004/2005)

Informacijska varnost – obvezni predmeti
Osnove informacijske varnosti
Varnost in zaščita v elektronskem poslovanju
Kazensko-pravni okviri zaščite in varnosti podatkov in sistemov
Varnostni standardi za ravnanje z informacijskimi sistemi
<i>Izbirni predmeti</i>
Nadzor dostopa do informacijskega sistema
Kriptografski sistemi in algoritmi
Ukrepi v primeru »informacijske nesreče«
Računalniški kriminal
Kriminalistično preiskovanje – obvezni predmeti
Posebne metode preiskovanja kaznivih dejanj
Kriminalitetna politika in kriminalistična strategija
Dokazovanje v kazenskem postopku
Kriminalistično tehnično preiskovanje
<i>Izbirni predmeti</i>
Organiziran kriminal in terorizem
Korporacijska delinkvenca
Preprečevanje kriminalitete in viktimologija
Kognitivni intervju
Novе oblike gospodarskega kriminala
Polijski management – obvezni predmeti
Strateški management v policiji
Kadrovski management v policiji
Operativni management v policiji
Človekove pravice in policijska pooblastila
<i>Izbirni predmeti</i>
Polijske specialnosti
Informacijski sistem za podporo odločanju
Ekonomija in finance za policijski management
Socialni management v neprofitnem sektorju
Poslovno varnostni management – obvezni predmeti
Integralni sistemi varovanja
Strateško in operativno vodenje varnostnih organizacij
Ekonomika varovanja in zavarovanja
Trženje varnostnih storitev
<i>Izbirni predmeti</i>
Poslovno varnostna kultura in etika
Risk management – upravljanje s tveganji
Gospodarsko vohunstvo
Varovanje tajnih podatkov in varnostno preverjanje

(vir: Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2004)

7 Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru (od leta 2006 naprej)

Fakulteta za policijsko-varnostne vede se je v letu 2006 preimenovala v Fakulteto za varnostne vede. Istega leta je bil potrjen magistrski študijski program, ki je prvič na drugi stopnji študentom omogočal pridobitev poglobljenega znanja s področja razumevanja družbenih, psiholoških, filozofskih, ekonomskih, vedenjskih, zgodovinskih in političnih vidikov kriminalitete, odklonskosti in sistema kazenskega pravosodja. Predmetnik magistrskega študijskega programa za študijsko leto 2006/2007 je prikazan v tabeli 7 (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2006).

V študijskem letu 2007/2008 so se na fakulteti začeli izvajati bolonjski programi na prvi, drugi in tretji stopnji študija. Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru je tako prvič v zgodovini študentom ponudila celotno paleto izobraževalnih programov na vseh stopnjah študija in s tem postala polnokrvna članica univerzitetne skupnosti. Kot je v spominih ob 40. obletnici povedal nekdanji dekan, dr. Gorazd Meško (dekan med letoma 2007 in 2015), je bila temeljna ideja prenove in sprememb programov mednarodna primerjava z najboljšimi programi v svetovnem merilu (Sotlar idr., 2013).

Leta 2010 je bil akreditiran nov visokošolski strokovni študijski program prve stopnje Informacijska varnost. Predmetnik za študijsko leto 2012/2013 predstavljamo v tabeli 8.

Tabela 7: Predmetnik magistrskega študijskega programa Varstvoslovje (2006/2007)

1. letnik – obvezni predmeti
Ustavno kazensko procesno pravo
Elementi kriminalitetne politike – zatiranje in preprečevanje kriminalitete ter zagotavljanje javne varnosti
Izbirni predmeti – študent izbere 6 predmetov
Operativni policijski management
Profiliranje v kriminalističnem preiskovanju
Dokazno pravo
Forenzične znanosti
Odkrivanje izbranih oblik transnacionalne kriminalitete
Izbrana poglavja iz viktimologije
Odklonskost na delovnem mestu
Nasilje in kazniva dejanja z elementi nasilja – izbrana poglavja
Droge in kriminaliteta
Sistemske vidiki varovanja tajnih podatkov
Nadzorstvo obveščevalno – varnostnih sistemov

Gospodarsko vohunstvo
Poslovno – varnostna kultura in poslovanje
Management varnostnih procesov
Zavarovalništvo in varnost
Aplikativne in integrativne znanstvene študije na področju zagotavljanja javne varnosti in odzivanja na kriminaliteto
2. letnik – obvezni predmeti
Kritično razmišljanje in reševanje problemov
Metodologija družboslovnega raziskovanja in multivariatne statistične metode
Modul 1: Policijska dejavnost
Strateški management v varnostnih organizacijah
Primerjalni vidiki policijske dejavnosti
Modul 2: Kriminalistika
Kriminalistični spoznavni proces
Kriminalistična strategija omejevanja kriminalitete
Modul 3: Aplikativna kriminologija
Sociološki in filozofski vidiki v kriminologiji
Kaznovalna politika in penologija
Modul 4: Obveščevalno-varnostna dejavnost
Obveščevalno-varnostna dejavnost
Psihosocialni vidiki obveščevalno-varnostne dejavnosti
Modul 5: Varnost poslovnih procesov
Industrijska, gospodarska in poslovna varnost
Zasebnovarnostna industrija
Modul 6: Mirovni procesi in humanitarno pravo
Humanitarne intervencije in mirovne operacije
Evropsko in mednarodno pogodbeno kazensko pravo

(vir: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2006)

Tabela 8: Predmetnik visokošolskega študijskega programa Informacijska varnost (2012/2013)

1. letnik
Psihologija
Osnove sociologije za varstvoslovce
Osnove kriminologije
Osnove ekonomike
Uvod v pravo s temelji državne ureditve
Nacionalno varnostni sistem
Osnove informatike in računalništva
Upravno pravo in javna uprava
Šport 1
Strokovna praksa
2. letnik – obvezni predmeti
Osnove informacijske varnosti
Kriminalistično preiskovanje
Metodologija z elementi statistike
Management in organizacijsko vedenje
Varstvoslovna terminologija v informatiki

Kazensko pravni vidiki informacijske varnosti
E-storitve, e-vsebine in e-sodelovanje
Modul 1: Varstvoslovje
Preiskovanje informacijskih kaznivih dejanj
Varno elektronsko poslovanje
Modul 2: Informacijski sistemi
Arhitekture IS
Kriptografija
3. letnik – obvezni predmeti
Upravljanje informacijske varnosti in varnostne politike
Digitalna forenzika
Varnost omrežij in interneta
Izbirni predmeti
Revizija informacijskih sistemov
Zagotavljanje zanesljivosti in razpoložljivosti IS
Tehnično varovanje
Varne spletne aplikacije in storitve
Mednarodne varnostne integracije in informacijska varnost
Standardi na področju inf. varnosti in upravljanje digitalnih identitet
Projektni management informacijske varnosti

(vir: Sotlar idr., 2013)

8 Izobraževalna dejavnost s področja varstvoslovja v 50. letu razvoja

Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru v tekočem študijskem letu 2022/2023 izvaja pet študijskih programov na vseh treh stopnjah študija, in sicer:

- visokošolski program Varnost in policijsko delo,
- visokošolski program Informacijska varnost,
- univerzitetni program Varstvoslovje,
- magistrski program Varstvoslovje in
- doktorski program Varstvoslovje.

Za nemoten potek in razvoj pedagoške in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na določenem področju strokovnega in znanstvenoraziskovalnega delovanja fakultete skrbi šest kateder:

- Katedra za kriminologijo,
- Katedra za kriminalistiko,
- Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede,
- Katedra za informacijsko varnost,

- Katedra za pravo in
- Katedra za družboslovje, humanistiko in metodologijo.

Študijski programi, predmetniki in posamezne učne enote vsebujejo sledi organizacijskih in vsebinskih razvojnih naporov ljudi, ki so v zadnjih 50 letih prispevali k razvoju izobraževanja s področja varstvoslovja. Spremembe študijskih programov so sicer stalnica in jih uvajamo načrtno, na osnovi ugotovitev programskih evalvacij, hkrati pa so posledica razvoja in dognanj znanstvenih področij, ki jih razvijamo na fakulteti. Posebno pozornost namenjamo sodelovanju z okoljem, ki je institucionalizirano v okviru Programskega sveta, ki pomeni formaliziranje povezovanja z deležniki iz okolja, s katerimi fakulteta že sicer najpogosteje sodeluje na področju izobraževanja, raziskovalne dejavnosti, prakse študentov in zaposlovanja diplomantov. Programski svet je namenjen izmenjavi in usklajevanju stališč, idej in informacij, ki jih fakulteta potrebuje pri sprejemanju strateških odločitev. V okviru izobraževalne dejavnosti je sodelovanje najbolj ustaljeno preko gostujočih predavanj strokovnjakov iz prakse. Domala pri vseh učnih enotah namreč h gostujočim predavanjem vabimo strokovnjake iz prakse, v okviru 10 odstotkov ur pri posamezni učni enoti. Poleg tega se študenti z delovnimi okolji na obeh visokošolskih študijskih programih srečajo že v prvem letniku, ko v okviru predmeta Praksa opravljajo 80 ur praktičnega dela v izbrani organizaciji. Nabor potencialnih delodajalcev – mentorjev za opravljanje prakse – se iz leta v leto povečuje in kaže na prepoznavnost profila varstvoslovca v družbi. Praktično delo kot izbirni predmet je umeščeno tudi v tretji letnik vseh dodiplomskih programov (visokošolska programa Varnost in policijsko delo in Informacijska varnost ter univerzitetni program Varstvoslovje), in sicer v obsegu 160 ur. V nadaljevanju predstavljamo aktualne študijske programe in predmetnike za študijsko leto 2022/2023.

8.1 Visokošolski študijski program Varnost in policijsko delo

Visokošolski strokovni program Varnost in policijsko delo razvija sposobnosti diplomantov za samostojno delo in kritičnost na področju varstvoslovja. Diplomirani varstvoslovci visokošolskega strokovnega programa imajo teoretična in praktična znanja za izvajanje zahtevnih strokovnih opravil na področju zagotavljanja varnosti in za vodenje varnostnih organizacij. Študij traja tri leta in se izvaja kot redni in izredni, diplomant(ka) pridobi naziv diplomirani varstvoslovec (VS) oziroma

diplomirana varstvoslovka (VS). Predmetnik predstavljamo v tabeli 9. Poleg posredovanja ustreznih znanj je temeljni cilj programa tudi razvijanje sposobnosti diplomantov za samostojno delo, kritičnost ter analitičen, ustvarjalen in inovativen pristop k reševanju problemov s področja varnosti. Diplomanti so sposobni prevzemati zahtevne naloge pri delu, analiziranju in planiranju varnostnih procesov tako v državnih, nevladnih kot gospodarskih organizacijah.

Tabela 9: Predmetnik visokošolskega študijskega programa Varnost in policijsko delo (2022/2023)

1. letnik
Temelji pravnega sistema in državne ureditve
Nacionalnovarnostni sistem
Temelji vodenja in upravljanja varnostnih organizacij
Psihologija v varstvoslovju
Osnove sociologije za varstvoslovce
Osnove policijske dejavnosti
Računalništvo in informatika v varstvoslovju
Šport
Praksa
2. letnik
Kazenskopravni sistem RS
Kriminalistika
Osnove kriminologije s penologijo
Krizno upravljanje z naravnimi in drugimi nesrečami
Upravno pravo in javna uprava
Osnove informacijske varnosti
Mednarodno varnostno sodelovanje
Organizirana kriminaliteta
Strokovna terminologija v angleškem jeziku
3. letnik – obvezni predmeti
Metode raziskovanja in statistika
Diplomska naloga
<i>Izbirni predmeti (študent izbere 5 predmetov)</i>
Sodna in preiskovalna psihologija
Zasebno varovanje in detektivska dejavnost
Gospodarska kriminaliteta
Nasilje in družba
Osnove obveščevalne dejavnosti
Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja
Organizacija policijske dejavnosti in pooblastila
Tehnično varovanje
Vedenjski vidiki informacijske varnosti
Praktično delo

(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2022)

8.2 Visokošolski študijski program Informacijska varnost

Visokošolski strokovni program Informacijska varnost razvija sposobnosti diplomantov za samostojno delo in kritičnost na področju informacijske varnosti. Diplomirani varstvoslovci informacijske varnosti so teoretično in praktično usposobljeni za izvajanje strokovnih, razvojnih in vodstvenih opravil na področjih informatike, informacijskih sistemov in varstvoslovja, predvsem z vidika mehanizmov zagotavljanja varnosti v informacijski družbi. Študij traja tri leta in se izvaja kot redni in izredni, diplomant(ka) pridobi naziv diplomirani varstvoslovec informacijske varnosti (VS) oziroma diplomirana varstvoslovka informacijske varnosti (VS). Predmetnik predstavljamo v tabeli 10. Informacijska varnost je interdisciplinarna veda, ki proučuje pojave z vidika informatike, informacijskih sistemov in varstvoslovja, notranje varnosti in varstva, razvija in proučuje mehanizme, ki jih družba uporablja za zagotavljanje varnosti in zasebnosti ter varstva države, zagotavljanja varnosti v skupnosti, organizacijah ter posameznikov pred vedenjem, ki lahko škodi posamezniku, skupnosti ali državi ter razvija teorije in metode varovanja informacij in zasebnosti omenjenih subjektov. Pri znanstvenem proučevanju informacijska varnost razvija lastne teorije in metode s področja informatike in varstvoslovja, uporablja pa tudi spoznanja sorodnih disciplin, kot na primer kriminologije, prava, kriminalistike in organizacijskih ter drugih družboslovnih ved. Študijski program je na vsebinskem področju aplikativno usmerjen ter omogoča diplomantom – strokovnjakom na področju informacijske varnosti – kompetentno in kompetitivno vključevanje v delovne procese, s čimer je omogočen razvoj kariere. Potreba po tovrstnih strokovnjakih se iz leta v leto povečuje, strokovnjakov pa primanjkuje.

Tabela 10: Predmetnik visokošolskega študijskega programa Informacijska varnost (2022/2023)

1. letnik
Temelji pravnega sistema in državne ureditve
Nacionalnovarnostni sistem
Temelji vodenja in upravljanja varnostnih organizacij
Psihologija v varstvoslovju
Osnove sociologije za varstvoslovce
Uvod v razvoj programske opreme
Računalništvo in informatika v varstvoslovju
Šport
Praksa

2. letnik
Kazenskopравни sistem Republike Slovenije
Kriminalistika
Osnove kriminologije s penologijo
Krizno upravljanje z naravnimi in drugimi nesrečami
Upravno pravo in javna uprava
Osnove informacijske varnosti
Varnost informacijskih sistemov
Organizirana kriminaliteta
Strokovna terminologija v angleškem jeziku
3. letnik – obvezni predmeti
Metode raziskovanja in statistika
Zaščita podatkov in računalniška forenzika
Varnost, zasebnost in zaupanje v mobilnih sistemih
Varnost komunikacij, aplikacij in storitev
Kibernetska varnost
Diplomska naloga
<i>Izbirni predmeti (študent izbere 3 predmete)</i>
Sodna in preiskovalna psihologija
Zasebno varovanje in detektivska dejavnost
Gospodarska kriminaliteta
Nasilje in družba
Osnove obveščevalne dejavnosti
Tehnično varovanje
Vedenjski vidiki informacijske varnosti
Praktično delo

(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2022)

8.3 Univerzitetni študijski program Varstvoslovje

Univerzitetni študijski program Varstvoslovje je raziskovalno usmerjen in poleg posredovanja ustreznih znanj razvija tudi sposobnosti diplomantov za samostojno strokovno delo, kritičnost ter analitičen, ustvarjalen in inovativen pristop k reševanju problemov. Univerzitetni diplomirani varstvoslovci so usposobljeni za prenos in uporabo teoretičnega znanja v prakso ter reševanje strokovnih delovnih problemov, zlasti z iskanjem novih virov znanja in uporabo metod za razumevanje, vodenje in upravljanje zahtevnejših procesov na področju zagotavljanja varnosti.

Študij traja tri leta in se izvaja le kot redni študij, diplomant(ka) pridobi naziv diplomirani varstvoslovec (UN) oziroma diplomirana varstvoslovka (UN). Pogoji za vpis se razlikujejo od pogojev za vpis na visokošolski strokovni študijski program⁵ –

⁵ V visokošolski strokovni študijski program se lahko vpiše, kdor je opravil zaključni izpit v kateremkoli štiriletnem srednješolskem programu, poklicno maturo, splošno maturo ali je pred 1. 6. 1995 končal katerikoli štiriletni srednješolski program.

omejeni so na opravljeno splošno maturo oziroma katerikoli štiriletni srednješolski program, končan pred 1. 6. 1995 Predmetnik predstavljamo v tabeli 11. Diplomanti univerzitetnega študijskega programa so sposobni prevzemati najzahtevnejše naloge pri analiziranju, načrtovanju, oblikovanju, razvoju in vodenju varnostnih procesov tako v državnih, nevladnih kot gospodarskih organizacijah.

Tabela 11: Predmetnik univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje (2022/2023)

1. letnik
Psihologija v pravosodju in policiji
Sociološke teorije v varstvoslovju
Varnostni sistemi in mednarodne varnostne integracije
Uvod v razumevanje prava in države
Pravna ureditev javne uprave
Informatika v varnostnih vedah
Vodenje in upravljanje varnostnih organizacij
Kriminologija in viktimologija
2. letnik
Kriminalistična metodika
Kazensko pravo
Teorije policijske dejavnosti
Organizacijsko vedenje in razvoj kadrov
Človekove pravice v kazenskem pravosodju
Varstvoslovna terminologija v angleškem jeziku
Zagotavljanje varnosti informacij
Kriminalistična taktika in tehnika
3. letnik – obvezni predmeti
Raziskovanje varnostnih pojavov
Opisna in sklepna statistika
Diplomska naloga
Izbirni predmeti (študent izbere 6 predmetov)
Kriminalističnoobveščevalna dejavnost in kriminalistična strategija
Forenzična psihologija
Penologija
Družbeno nadzorstvo
Metode v obveščevalni dejavnosti
Pooblastila in organizacija nadzorstvenih organov
Zasebno varstvo
Kriminalističnoobveščevalna dejavnost in kriminalistična strategija
Forenzična psihologija
Transnacionalna kriminaliteta
Praktično delo
Prosti izbirni predmet

(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2022)

8.4 Magistrski študijski program Varstvoslovje

Magistrski študijski program Varstvoslovje je program druge bolonjske stopnje, ki spodbuja interdisciplinarno izobraževanje, raziskovanje in mednarodno sodelovanje v okviru treh modulov: Kriminologija in kriminalistika, Korporativna varnost in Informacijska varnost. Cilj magistrskega študija je izobraziti strokovnjake z znanjem s širšega področja varstvoslovja in dobrim razumevanjem družbene realnosti, trendov na področju izvajanja nadzorstvenih dejavnosti ter delovanja institucij formalnega in neformalnega družbenega nadzorstva. Študij traja dve leti in se izvaja kot redni in izredni študij, diplomant(ka) pridobi naziv magister varstvoslovja oziroma magistrica varstvoslovja. Na podiplomskem študiju študenti poglobijo znanje s področja razumevanja družbenih, psiholoških, filozofskih, ekonomskih, vedenjskih, zgodovinskih in političnih vidikov kriminalitete, odklonskosti in sistema kazenskega pravosodja; raziskovanja etiologije, preprečitve, nadzorovanja in odzivanja na kriminaliteto in odklonskost; merjenja in odkrivanja kriminalitete in drugih odklonskih pojavov v družbi; preučevanja kazenskega prava in kazenskega postopka; preučevanja, razumevanja in izboljšanja policijske dejavnosti, dela tožilcev, sodstva in institucij za izvrševanje kazenskih sankcij. Predmetnik predstavljamo v tabeli 12. Magistri varstvoslovja so usposobljeni za prevzemanje najzahtevnejših nalog pri analiziranju, vrednotenju, načrtovanju, oblikovanju, razvoju in vodenju varnostnih procesov v javnih organizacijah na državni in lokalni ravni, v nevladnih, zasebnih (gospodarskih) organizacijah ter za delo na akademskem področju.

Tabela 12: Predmetnik magistrskega študijskega programa Varstvoslovje (2022/2023)

1. letnik
Pravo o prekrških
Kriminologija in kriminalitetna politika
Strateško upravljanje varnostnih organizacij
Varnost kibernetnega prostora
Varnost v lokalnih skupnostih
Kriminalistika in forenzične znanosti
Preiskovalna psihologija
Zasebnovarnostna industrija
2. letnik – obvezni predmet
Metodologija družboslovnega raziskovanja in multivariatne statistične metode
Magistrska naloga

Modul Kriminologija in kriminalistika⁶
Viktimologija
Preiskovanje izbranih oblik kriminalitete
Kriminaliteta belih ovratnikov
Izbirni predmet
Modul Informacijska varnost
Varnost pametnih sistemov
Digitalna forenzika
Informacijska varnost poslovnih sistemov
Izbirni predmet
Modul Korporativna varnost
Korporativna obveščevalna dejavnost
Integralna korporativna varnost
Korporativno upravljanje in forenzični finančni nadzor
Izbirni predmet
Izbirni predmeti (študent izbere 2 predmeta)
Obvladovanje informacijske varnosti
Odklonskost na delovnem mestu
Upravne notranje zadeve in azilno pravo
Migracije, kriminaliteta in varnost
Oblikovanje strategije preiskovanja kriminalitete

(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2022)

8.5 Doktorski študijski program Varstvoslovje

Doktorski študijski program Varstvoslovje je program tretje bolonjske stopnje, usmerjen k individualiziranemu znanstvenoraziskovalnemu delu na področju varstvoslovja. Študij in raziskovanje potekata v okviru sedmih osnovnih področij: kriminologija, policijska dejavnost, kriminalistika, varnostne vede, informacijska varnost, forenzična psihologija in pravni vidiki formalnega družbenega nadzorstva. Ključna je usmerjenost doktorskega študenta v določen raziskovalni problem znotraj omenjenih področij, pri čemer je program znan po svoji interdisciplinarnosti. Tako študenti že od vsega začetka tesno sodelujejo z mentorji in somentorji, ki jih vodijo in usmerjajo pri raziskovanju. Študij traja 4 leta in se izvaja v izrednem načinu. Fakulteta za varnostne vede je članica Doktorske šole Univerze v Mariboru, ki ima svoje delovanje natančno opredeljeno s pravilnikom o doktorskem študiju. Poleg tega so pogoji za uspešno napredovanje določeni v veljavnih učnih načrtih posameznih predmetov, kjer so opredeljeni tudi različni načini preverjanja kompetenc, pridobljenih v študijskem procesu. Cilj doktorskega študija je izobraziti vrhunske strokovnjake za varstvoslovje, ki imajo široko družboslovno znanje in

⁶ Študent izbere enega od modulov in en izbirni predmet, ki ga izbere iz nabora predmetov preostalih dveh modulov.

perspektivo ter dobro razumevanje dogajanja v svetu, trendov na področju izvajanja nadzorstvenih dejavnosti, delovanja institucij formalnega družbenega nadzorstva (policija, tožilstva, sodišča, zapori, obveščevalne službe), neformalnega družbenega nadzorstva (dejavniki socializacije, družina, šola, društva, civilna družba) in institucionaliziranega neformalnega nadzorstva (predvsem detektivske agencije in zasebnovarnostna podjetja). Predmetnik predstavljamo v tabeli 13. Doktorski študijski program je usmerjen k pridobitvi poglobljenega znanja na širših strokovnih področjih, usposobljenosti za iskanje novih virov znanja na strokovnem in znanstvenem področju, za uporabo znanstvenoraziskovalnih metod v širšem spektru problemov in v novih ali spremenjenih okoliščinah, prevzemanju odgovornosti za vodenje najzahtevnejših delovnih sistemov. V okviru študijskega procesa se v smeri kompetentnosti ne razvija le znanje, marveč tudi odnos do uporabe tega znanja.

Tabela 13: Predmetnik doktorskega študijskega programa Varstvoslovje (2022/2023)

1. letnik
Znanstveno raziskovalne metode v varstvoslovju
Individualno raziskovalno delo 1 (individualno delo z izbranim mentorjem za dosego cilja)
Individualno raziskovalno delo 2
Izbirni predmet 1 (študent izbere predmet iz nabora)
Izbirni predmet 2
2. letnik
Prenosljiva znanja v znanstvenem delu
Individualno raziskovalno delo s področja varstvoslovja
Individualno raziskovalno delo 3
Izbirni predmet 3
3. letnik
Prenosljiva znanja - akademska in raziskovalna etika
Individualno raziskovalno delo 4
Individualno raziskovalno delo 5
Izbirni predmet 4
4. letnik
Individualno raziskovalno delo 6
Izdelava in zagovor doktorske disertacije
<i>Nabor izbirnih predmetov (študent v sodelovanju z mentorjem izbere 4 predmete)</i>
Finančna in organizirana kriminaliteta v kontekstu hibridnih ogrožanj
Izbrana poglavja forenzične psihologije
Izbrana poglavja kibernetске varnosti
Izbrana poglavja varnosti v mobilnih sistemih
Kibernetška varnost v zasnovi
Kriminalistični in sodnomedicinski vidiki odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja izbranih kaznivih dejanj
Kriminologija

Kriminološki vidiki varstva okolja
Kritično razmišljanje in reševanje problemov
Pravni status organizacij in odgovornih oseb na področju varstvoslovja
Privatizacija varnostne funkcije v sodobni družbi
Razumevanje sodobnih družb
Ustavno kazensko procesno pravo za preiskovalce
Varnost pametnih mest

(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2022)

8.6 Izobraževalna dejavnost in mednarodno sodelovanje

Razvoj Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru je ob napredku doma vključeval tudi vzpostavitev intenzivnega sodelovanja s tujimi univerzami in drugimi institucijami. Na izobraževalnem področju je to vključevalo naslednje oblike sodelovanja:

- študijske izmenjave študentov (odhajajoča mobilnost študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru v tujino in prihajajoča mobilnost tujih študentov na Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru);
- mobilnost pedagoškega osebja (odhajajočo mobilnost pedagoškega osebja Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, ki so poučevali v tujini, in prihajajočo mobilnost tujih pedagogov na Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru);
- strokovne ekskurzije študentov (ekskurzije študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru v tujini in ekskurzije tujih študentov na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru); in
- študij tujih študentov na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Študijske mobilnosti na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru potekajo v večini v sklopu programa Erasmus+ (odhodnih in prihodnih izmenjav), poleg tega pa ima fakulteta podpisan sporazum Swiss mobility, ki vključuje izmenjavo študentov, fakulteta pa razvija tudi bilateralno sodelovanje z drugimi sorodnimi institucijami po celem svetu. Kot je razvidno iz tabele 14, je v obdobju od 2006/2007 do 2021/2022 v tujino na študijsko izmenjavo odšlo 184 študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, na fakulteto pa je prišlo 244 tujih študentov. Partnerske institucije, s katerimi je fakulteta izmenjevala študente, pokrivajo skoraj celotno področje Evrope – Belgijo, Veliko Britanijo, Nemčijo, Švedsko, Češko, Slovaško, Poljsko, Italijo, Malto, Španijo, Portugalsko, Madžarsko, Turčijo,

Slovaško, Severno Makedonijo itd. Fakulteta je podpisala tudi sporazum Erasmus+ z dvema partnerskima državama izven Evrope, s katerima je realizirala študijsko izmenjavo – z Rusijo v letu 2018/2019 in z Japonsko v letu 2022/2023. Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru je sodelovala v projektu »Governance and Security Challenges to Policing in the 21st Century«, kjer so v obdobju 2006–2009 tri univerze iz Evropske unije (Keele, Grenoble in Maribor) ter štiri univerze iz Avstralije (Griffith, Monash, Flinders in Western Sydney) izmenjale tri generacije po 24 študentov (skupaj 72 študentov). Dodatno so bile za vse študente v letih 2007 (Velika Britanija), 2008 (Slovenija) in 2009 (Francija) organizirane enomesečne poletne šole.

Tujim študentom na izmenjavi na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru so na voljo predmeti, ki so izvajani v angleškem jeziku (nabor vključuje v povprečju več kot 30 predmetov), študenti pa se seznanijo tudi s praktičnim delom oz. delovanjem različnih institucij v Sloveniji. Tako med študijem v Sloveniji obišejo različne enote Policije, zavode za prestajanje kazenskih sankcij, nevladne organizacije, muzeje itd.

Tabela 14: Mobilnosti Erasmus+ študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru v tujini (odhajajoči študenti) in tujih študentov na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (prihajajoči študenti) (2006/2007–2021/2022)

Študijsko leto	Odhajajoči študenti	Prihajajoči študenti
2006/2007	3	3
2007/2008	7	5
2008/2009	6	3
2009/2010	13	4
2010/2011	13	9
2011/2012	3	11
2012/2013	14	15
2013/2014	19	26
2014/2015	11	21
2015/2016	12	20
2016/2017	19	14
2017/2018	12	21
2018/2019	26	29
2019/2020	26	28
2020/2021	2	8
2021/2022	14	27
Skupaj	184	244

Vrhunec mednarodnega sodelovanja na področju izobraževalnega procesa predstavlja sodelovanje fakultete s tujimi profesorji, ki so sodelovali na doktorskem študiju Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in prevzemali vlogo somentorjev doktorskih kandidatov. Pri doktorskih nalogah v angleškem jeziku so tako kot somentorji sodelovali oziroma še sodelujejo kolegi z Eastern Kentucky University (ZDA), Michigan State University (ZDA) in Northeastern University (ZDA).

Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru že vrsto let dopolnjuje svoj izobraževalni program s sodelovanjem s tujimi institucijami v obliki strokovnih ekskurzij. Od leta 2013 dalje se izvaja tradicionalna ekskurzija študentov v München in Dachau, kjer študenti obišejo koncentracijsko taborišče in muzeje, posvečene analizi vzpona nacizma in njegovega nasilja. Študenti se udeležujejo ekskurzij na sedež CEPOL v Budimpešti, v Veliko Britanijo na partnersko univerzo, tj. Liverpool John Moores University, na Pravno fakulteto v Podgorici, sedež Organizacije združenih narodov na Dunaju, v Kriminalistični muzej Hansa Grossa v Gradcu itd. Izobraževalni proces Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru so dopolnjevale tudi ekskurzije v ZDA (Eastern Kentucky University, John Jay College of Criminal Justice, FBI v Quantico itd.), v Sarajevo na Fakulteto za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne študije ter na National University of Public Service v Budimpešto. Na drugi strani Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru gosti tuje profesorje in študente, ki prihajajo v Slovenijo na strokovne ekskurzije (Liverpool John Moores University, Fakulteta za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne študije iz Sarajeva, Pravna fakulteta iz Podgorice itd.).

Mednarodno dimenzijo izobraževalnega procesa zaznamuje tudi mobilnost pedagoškega osebja. Profesorji Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru odhajajo na krajša (do enega meseca) in daljša (več kot mesec) gostovanja na ugledne tuje institucije, na drugi strani pa na Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru prihaja približno 10 tujih predavateljev letno, ki študentom na predavanjih predstavijo glavne ugotovitve s svojega strokovnega področja. Tuji predavatelji so prihajali z naslednjih institucij: Nottingham Trent University, Liverpool John Moores University, Police Academy Niedersachsen, Estonian academy of Security sciences, Teesside University, University »St. Kliment Ohridski« – Bitola, University of Derby, Hokkaido University, Nihon University, Academy of Police Force in

Bratislava, Masaryk University, Vrije Universiteit Amsterdam, Örebro University, Hamburg University, Univerza v Lausanni itd.

Na študijskih programih Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru so vpisani tudi študenti iz tujine. Ti se vpišejo na študij po rednem vpisnem postopku. Študenti prihajajo v največji meri iz držav, ki so nastale na območju nekdanje skupne države. Iz držav članic Evropske unije so to študenti, ki prihajajo iz Italije, Hrvaške, iz držav izven Evropske unije pa predvsem iz Bosne in Hercegovine, Severne Makedonije in Srbije. Število tujih študentov na študijskih programih Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru je prikazano v tabeli 15.

Tabela 15: Število tujih študentov na študijskih programih Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru

2015/2016	20
2016/2017	22
2017/2018	22
2018/2019	18
2019/2020	27
2020/2021	41
2021/2022	44
2022/2023	76

9 Namesto zaključka

Poudariti je treba, da se je izobraževalna dejavnost s področja varstvoslovja lahko razvijala le z roko v roki z razvojem raziskovalne dejavnosti ter mednarodnega udejstvovanja fakultete in njenih zaposlenih. Konferenčna dejavnost, publicistična dejavnost, delo knjižnice, referata za študentske zadeve in vseh drugih strokovnih služb predstavlja neprecenljiv in nepogrešljiv del kolesja, ki poganja institucijo pri vsakodnevem delu in omogoča napredek. Pregled razvoja študijskih programov kaže na velike organizacijske in vsebinske premike v zadnjih petih desetletjih. Od oddelka do fakultete; od enega študijskega programa na strokovni stopnji, do petih študijskih programov na vseh treh stopnjah; od varnosti in notranjih zadev do varstvoslovja. Jasno je, da ti premiki niso bili naključni, pač pa so rezultat vizionarskih idej, odločnih korakov ter trdega in vztrajnega dela posameznikov in celotnih kolektivov fakultete in njenih predhodnic. Varstvoslovje kot področje ter Fakulteta kot izobraževalna in raziskovalna ustanova ostajata tesno povezana s stroko, hkrati pa vse bolj vpeta v mednarodni prostor. Verjamemo, da lahko z

nadaljevanjem dela in razvoja, pionirsko začetega pred petimi desetletji, krepimo prepričanje, da je varna družba uspešna družba.

Zahvala

Avtorica se za pomoč in usmerjanje pri pripravi prispevka zahvaljuje mag. Petru Jegliču, nekdanjemu dekanu Višje šole za notranje zadeve (1981–1986) ter dolgoletnemu članu Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Zahvala gre tudi Barbari Erjavec, vodji knjižnice Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, in dr. Alešu Bučarju Ručmanu, prodekanu za mednarodno dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, za pomoč pri iskanju virov in podatkov.

Opomba

Prispevek je bil predhodno objavljen v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 74, št. 1 in je v publikaciji *Razvoj varstvoslovja – petdeset let raziskovalne in pedagoške dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973–2023)* objavljen z dovoljenjem urednika Revije za kriminalistiko in kriminologijo g. Davida Antoloviča, ker pomembno prispeva k celostni predstavitvi razvoja Fakultete za varnostne vede in je izhodišče za predstavitve dela kateder, ki so predstavljene v nadaljnjih prispevkih.

Literatura

- Anžič, A. (ur.). (1997). *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Anžič, A. (ur.). (1998). *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: Novi izživi*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Anžič, A. (ur.). (1999). *Nove možnosti zasebnega varstva v Sloveniji*. Visoka policijsko-varnostna šola in Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje.
- Britovšek, M. (ur.). (1999). *Katalog 1999/2000*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Britovšek, M. (ur.). (2000). *Katalog 2000/2001*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Kotnik, S. (ur.). (1993). *Kronika šole z bibliografijo: 1973–1993*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Sotlar, A. (ur.). (2001). *Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva – med željami in možnostmi: zbornik posveta*. Visoka policijsko-varnostna šola in Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje.
- Sotlar, A., Knap, N., Britovšek, M. in Dobovšek, B. (ur.). (2013). *40 let spominov na razvoj varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede. (2004). *Katalog 2004/2005*.
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede. (2005). *Katalog 2005/2006*.
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2006). *Katalog 2006/2007*.
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2013). *Mejniki razvoja fakultete*. <https://www.fvv.um.si/40/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018). *Varna družba je uspešna družba*. <https://www.fvv.um.si/wp-content/uploads/2018/09/Brosura-2018-web.pdf>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2022). *Študij*. <https://www.fvv.um.si/>
- Virjent-Novak, B. in Britovšek, M. (ur.). (1996). *Katalog 1996/97*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Zakon o visokem šolstvu (ZViS). (1993). *Uradni list RS*, (67/93).
- Žnidarič, B. (1989). *Jubilejni almanah*. Višja šola za notranje zadeve.

RAZVOJ POLICIJSKE DEJAVNOSTI SKOZI PERSPEKTIVO RAZVOJA VED O POLICIJSKI DEJAVNOSTI V SLOVENIJI

KAJA PRISLAN MIHELICH, BRANKO LOBNIKAR,
MAJA MODIC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
kaja.prislan@um.si, branko.lobnikar@um.si, maja.modic@um.si

Povzetek Avtorji v prispevku analizirajo razvoj policijske dejavnosti v Sloveniji. V analizo vključijo tako razvoj državne policijske dejavnosti kot razvoj občinskega redarstva, ki ga razumejo kot del policijske dejavnosti, ki jo izvaja lokalna samouprava. Vzporedno s tem analizirajo tudi razvoj raziskovalne in pedagoške dejavnosti Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Pregled pokaže, da gre za vzporeden razvoj tako policijske dejavnosti kot akademskega proučevanja in poučevanja tega področja, pri čemer se osvetli tudi veliko situacij soodvisnosti. Slednje se še posebej izkaže pri analizi aktualnih trendov razvoja javne policijske dejavnosti v Sloveniji. V prihodnje bo namreč tako državna kot policijska dejavnost v lokalnem okolju morala temeljiti tudi na ugotovitvah raziskav, ki se izvajajo v okviru Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede, razvoj raziskovalne in pedagoške dejavnosti pa bo moral upoštevati tudi trende, ki so bili opisani v zadnjem delu prispevka.

Ključne besede:

policijska dejavnost, Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede, izobraževanje, pluralizacija, razvoj

THE DEVELOPMENT OF POLICING IN SLOVENIA THROUGH THE PERSPECTIVE OF THE DEVELOPMENT OF POLICE SCIENCE

KAJA PRISLAN MIHELIČ, BRANKO LOBNIKAR,
MAJA MODIC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
kaja.prislan@um.si, branko.lobnikar@um.si, maja.modic@um.si

Abstract In the chapter, the authors analyse the development of policing in Slovenia. In the analysis, they include both the development of state policing and the development of municipal policing, which they understand as a part of the policing, carried out by local self-government. In parallel, they also analyse the development of the research and teaching activities of the Chair of Policing and Security Studies of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. The review shows that there is a parallel development of both policing and academic study and teaching in this field, and highlights many situations of interdependence. The latter is particularly evident in the analysis of contemporary trends in the development of public policing in Slovenia. In the future, both state and local policing will have to be based on the findings of research carried out within the framework of the Chair of Policing and Security Studies. Moreover, the development of research and teaching activity will also have to take into account the trends described in the last part of the chapter.

Keywords:
policing,
Chair of Policing
and Security
Studies,
education,
pluralisation,
development

1 Uvod

Policijska dejavnost je pomembna za vsako sodobno družbo, saj je od kakovosti izvajanja te dejavnosti odvisna stopnja varnosti in občutek varnosti prebivalcev. Policijska dejavnost zato ne more biti odvisna zgolj od zakonskih okvirov, ki opredeljujejo naloge in postavljajo omejitve izvajalcem te dejavnosti, temveč mora biti utemeljena na temeljitem premisleku o najustreznejših pristopih za učinkovito in kakovostno izvajanje policijskih nalog. Z razvojem družb in s ciljem izpolnjevanja z razvojem povezanih pričakovanj se je čez čas razvijala tudi policijska dejavnost; postajala je kompleksnejša, pojavili so se raznoteri izvajalci te dejavnosti, policijska dejavnost se je pluralizirala. Da pa bi izvajalci te dejavnosti lahko opravili pričakovane naloge, se je vzporedno z razvojem policijske dejavnosti začela razvijati tudi znanost, s katero to dejavnost opisujemo, razumemo in tudi znanstveno utemeljujemo. Gre za svetovni trend, ki pa se odraža tudi v Sloveniji, zato bomo v tem prispevku prikazali, kako sta se vzporedno razvijala tako policijska dejavnost na ozemlju Slovenije kot proučevanje in poučevanje te dejavnosti. Po analizi preteklosti pa bomo orisali tudi aktualne razvojne trende v izvajanju policijskih nalog in vpliv teh trendov na razvoj dejavnosti proučevanja policijske dejavnosti, ki se izvaja v okviru Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

2 Razvoj policijske dejavnosti in ved o policijski dejavnosti v Sloveniji

Policijska dejavnost ima na območju sedanje države Slovenije, mednarodno primerjalno gledano, zavidljivo zgodovinsko vrednost. Čeprav se mnogokrat zdi, da se policijska dejavnost definira z nastopom vsakokratne oblasti, pa je sodobna policijska dejavnost spremljala razvoj vseh državnih oblik na območju sedanje Slovenije. Če za začetek sodobne policijske dejavnosti štejemo september 1829, ko je Robert Peel ustanovil metropolitansko policijo v Londonu z znamenitimi *bobbyji*, ali če za začetek štejemo marec 1829, ko so v Parizu zaposlili prvih 100 *sergents de ville* (Lobnikar idr., 2019), potem lahko ugotovimo, da za začetek današnje policijske dejavnosti v Sloveniji štejemo 8. junij 1849, ko je cesar Franc Jožef I. po vzoru francoskih orožnikov potrdil ustanovitev orožništva na območju Avstro-Ogrske, kamor je takrat spadalo tudi ozemlje Slovenije (Lobnikar in Modic, 2018). Orožnik je lahko postal avstrijski državljan, star od 24 let do 36 let, samskega stanu ali vdovec brez otrok, zdrave postave in gibčen, ne nižji od 170,5 cm, z znanjem deželnega

jezika, branja in pisanja ter dobrega vedenja in neomadeževane preteklosti (Čelik, 1999a; 2001). Hkrati z ustanavljanjem državnega orožništva so v občinah zasnovali lastno službo za opravljanje nalog, ki jih je lokalnim skupnostim nalagal zakon o občinah. Cesar Franc Jožef I. je 10. julija 1850 podpisal odlok *Temelji za organizacijo policijskih oblasti*, ki je predvidel ustanovitev policijskih oblasti v večjih mestih, če so to zahtevali varnostni razlogi ali obseg varnostnih nalog, pa tudi v drugih krajih. Policijska oblast je bila na prvi stopnji podrejena mestnemu glavarju, na deželni ravni so bili odgovorni deželnemu predsedniku. Najvišji upravni in policijski šef je bil notranji minister na Dunaju. Tako je že na začetku sodobne policijske dejavnosti na ozemlju Slovenije soobstajala tako državna kot lokalna policija.

V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) je Slovenija nastopila s svojo vojsko in orožniki. Podatki iz leta 1918 kažejo, da so policisti in orožniki sodelovali z generalom Rudolfom Maistrom, ki je bil celo njihov vojaški poveljnik, ter skupaj z vojaki poskrbeli, da sta severna Štajerska in južna Koroška ostali v Sloveniji. Tudi tu lahko potegnemo vzporednice med takratnim časom in dejavnostmi slovenske policije v času osamosvojitvene vojne 1991 – tako takratni orožniki kot takratni miličniki so bili zavezani predvsem lokalnemu prebivalstvu in legitimni slovenski oblasti. V kraljevini SHS so bili orožniki podrejeni deželnemu orožniškemu poveljstvu v slovenski prestolnici, je pa prišlo do kadrovske prevetritve orožništva – odpustili so vse, ki niso bili slovanskega izvora. Odpuščene Nemce, Italijane in Madžare so večinoma nadomestili slovenski fantje, ki so prišli iz Trsta, Goriškega in Istre (Čelik, 1999b).

V času druge svetovne vojne so okupatorji v svoj policijski sistem vključili tudi nekatere orožnike iz razpadle kraljevine. Obenem pa so tudi organi narodnoosvobodilnega boja ustanavljali svoje varnostne organe. Leta 1941 je bila na podlagi sklepa vodstva Osvobodilne fronte ustanovljena narodna zaščita kot izvršilni organ oblasti za zagotavljanje javnega reda in varnosti prebivalstva, iz katere je po vojni nastala narodna milica (Lobnikar in Modic, 2018).

Po letu 1950 se je narodna milica preimenovala v ljudsko milico, leta 1980 pa v milico. Za obdobje sedemdesetih let prejšnjega stoletja je bila značilna decentralizacija delovanja, saj je bila milica samostojni občinski organ za izvajanje nalog s področja javne varnosti. Milico je ustanovila občinska skupščina v soglasju z republiškim sekretarjem za notranje zadeve, ki je imenovala tudi vodstvo postaje

milice, po letu 1972 je bil komandir policijske postaje za svoje delo odgovoren tako občinski oblasti kot republiškem sekretarju za notranje zadeve (Čas in Gorenak, 1993).

Policija v Sloveniji je doživela temeljite organizacijske spremembe po letu 1990. Pred tem je veljal »Zakon o notranjih zadevah« iz leta 1980, ki pa je bil po letu 1998 že pošteno zastarel. Po letu 1996 so bile policijske postaje organizirane na območjih, ki niso bila več zamejena z mejo ene občine (spremembe v lokalni samoupravi so v Sloveniji povzročile ustanavljanje novih občin). »Zakon o policiji« iz leta 1998 je opredelil policijo kot organ v sestavi ministrstva za notranje zadeve, kar je prineslo večjo samostojnost policije. Leta 1999 so uprave za notranje zadeve preimenovali v policijske uprave, načelniki pa so postali direktorji policijskih uprav. »Zakon o organiziranosti in delu v policiji« iz leta 2013 ni prinesel bistvenih sprememb na področju organizacije dela policije. Sklenemo lahko, da je policija v dobrem stoletju svojega delovanja doživela številne organizacijske in funkcionalne spremembe – prehajala je iz organa za vzdrževanje reda in miru v času orožništva v narodno-zaščitno institucijo, ki je bila vse do osamosvojitve Slovenje politično-determinirana, nato pa se je postopno približala zahodnim policijskim organizacijam, za katere je značilna demokratičnost in profesionalnost delovanja (Lobnikar in Modic, 2018).

Ob analizi policijske dejavnosti pa se ne smemo osredotočiti le na delovanje državne policije. Čeprav je državna policija največja in imajo policisti največ pooblastil, pa je za zagotavljanje varnosti prebivalcev pomembna tudi policijska dejavnost, ki se izvaja v lokalnih okoljih in je vezana na delovanje lokalne samouprave. Tako v novejšem času tudi v Sloveniji razumemo občinsko redarstvo kot eno izmed policijskih oz. varnostnih organizacij, kar je ne nazadnje razvidno tudi iz njihovih pristojnosti in nalog ter pooblastil, s katerimi razpolagajo redarji. V tujini tako pogosto občinsko redarstvo (upravičeno) imenujejo tudi lokalna ali mestna policija (ang. *local police, city police*) (Sotlar in Dvojmoč, 2015). Razvoj lokalne/mestne policije ali mestnega (občinskega) redarstva, ki je podrejeno županom oz. lokalnim oblastem, je trend, ki ga lahko analiziramo v okviru procesov decentralizacije policije in funkcije varnosti. Občinska redarstva tako umeščamo med državno (javno) policijo na eni strani spektra policijske dejavnosti in zasebnimi »policijskimi« organi na drugi strani kontinuuma. Njihov glavni namen je izvajanje policijske dejavnosti v lokalnem okolju, temeljna odgovornost za izvedeno delo pa je do oblasti v lokalnih skupnostih. Redarstva, s pristojnostmi, ki jih imajo za zagotavljanje javnega reda in

miru ter varnosti v prometu, igrajo nezanemarljivo vlogo v zagotavljanju varnosti prebivalcev (Meško idr., 2020). Pomemben mejnik v razvoju občinskih redarstev se je zgodil s sprejetjem »Zakona o občinskem redarstvu (ZORed)« (2006), so pa določene oblike redarstva obstajale že nekaj desetletij prej, skladno z vedno večjimi pristojnostmi občin. Po poročanju Čelika (2005) so ustavne spremembe v letih 1963 in 1974 omogočile Ljubljani, da je zaposlila prve (komunalne) redarje. Naloge komunalnih redarjev so se kasneje razširile z »Zakonom o notranjih zadevah« (1980). V letih pred osamosvojitvijo je bilo torej delo komunalnih redarjev usmerjeno v nadzor urejenosti krajev in naselij v občini, temu pa se je sčasoma pridružil tudi nadzor mirujočega prometa (Jeršin, 2008; Sodja, 2008). Naslednji pomemben mejnik v razvoju občinskega redarstva pa predstavljata »Zakon o lokalni samoupravi« iz leta 1993 predvsem z naborom nalog občin, med katerimi je tudi »organiziranje komunalno-redarstvene službe in skrb za red v občini«, ter še bolj konkretno »Zakon o varnosti cestnega prometa« iz leta 1998, ki je definiral nabor nalog občinskih redarjev. Od takrat dalje so se pristojnosti in pooblastila samo še razvijali in nadgrajevali ter dosegli vrhunec s sprejetjem »ZORed« v letu 2006 in njegovo dopolnitvijo desetletje kasneje, medtem ko delokrog občinskih redarjev določajo tudi drugi zakoni in občinski predpisi (Dvojmoč, 2017; Tičar, 2015). Bistveno pa je, da občinsko redarstvo skrbi za javno varnost in javni red na območju občine in je pristojno za nadzor varnega in neoviranega cestnega prometa v naseljih, varovanje cest in okolja v naseljih in na občinskih cestah zunaj naselij, skrb za varnost na občinskih javnih poteh, rekreacijskih in drugih javnih površinah, varovanje javnega premoženja, naravne in kulturne dediščine ter vzdrževanje javnega reda in miru (3. člen »ZORed«, 2006).

Iz opisanega lahko ugotovimo, da je razvoj javne policijske dejavnosti v Sloveniji sledil razvoju policijske dejavnosti v sodobnih demokratičnih družbah. Pluralizacija (javne) policijske dejavnosti je na območju Slovenije pripeljala do situacije soodvisnosti tako javnih kot zasebnih (več o slednjem v prispevku Sotlarja, Dvojmoča in Tominc v tej monografiji) institucij policijske dejavnosti z namenom zagotavljanja celovitih varnostnih uslug prebivalcem. Takšen razvoj policijske dejavnosti pa zahteva tudi znanstveno in strokovno utemeljenost, o kateri bomo razpravljali v nadaljevanju.

2.1 Sorazvoj policijskega izobraževanja in delovanja Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede

Vse opisane organizacijske spremembe policije na območju Slovenije je spremljala tudi izobraževalna dejavnost za poklic policista. Temeljit pregled razvoja policijskega izobraževanja na območju Slovenije sta opisala Lobnikar in Modic (2018), vse to izobraževanje pa je pomembno rezultiralo tudi v razvoju akademskega proučevanja policijske dejavnosti, ki se je izvajalo v okviru predhodnic sedanje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV). Čeprav raziskovanje policijske dejavnosti nikakor ni izključno vezano na delovanje posameznih kateder, pa lahko pomembno presečno množico med razvojem policijske dejavnosti v Sloveniji in poučevanjem in proučevanjem te dejavnosti povežemo z delovanjem sedanje Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede UM FVV. Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede trenutno šteje sedem rednih in devet zunanjih članov. Člani katedre razvijajo učne vsebine in raziskujejo na področjih, ki jih lahko uvrščamo na področje pluralne policijske dejavnosti v sodobni družbi. To vključuje različne oblike nadzorstvenih dejavnosti, ki segajo od policije, občinskih redarstev, inšpekcijskih služb, carine, zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti, cestnih nadzornikov do nadzornikov nadzorovalcev. Razvoj delitve dela na katedre se je na UM FVV v organizacijskem smislu začel leta 1992, ko so na takratni Višji šoli za notranje zadeve sprejeli Statut šole. Na podlagi Statuta (Kotnik, 1993) je bilo ustanovljenih pet *predmetnih skupin* za področja strokovnega dela, in sicer: kriminalistika, organiziranje in vodenje, policijsko upravno pravo, varnostni sistem in skupina ostalih predmetov. Kasneje, leta 1993, je svet Višje šole za notranje zadeve imenoval pet *predmetnih področij* in določil njihove vodje za področje kriminalistike, kriminologije in kazenskega prava, področje policijske organizacije, operative in policijskega vodenja, področje varnostnega sistema, področje policijskega prava in področje psihologije, informatike, tujih jezikov in športne vzgoje.

Od leta 1996 naprej je na šoli delovalo šest kateder (Virjent-Novak in Britovšek, 1996), danes pa za nemoten potek in razvoj pedagoške in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na določenem področju strokovnega in znanstvenoraziskovalnega delovanja fakultete skrbi šest kateder: Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede, Katedra za kriminologijo, Katedra za kriminalistiko, Katedra za informacijsko varnost, Katedra za pravo in Katedra za družboslovje, humanistiko in metodologijo. Glede na opisane organizacijske spremembe lahko sklepamo, da je današnja Katedra

za policijsko dejavnost in varnostne vede naslednica nekdanjih dveh predmetnih skupin *policijsko upravno pravo* in *varnostni sistem* ter kasnejših treh predmetnih področij: področja *policijske organizacije, operative in policijskega vodenja*, področja *varnostnega sistema* in področja *policijskega prava*. Po oblikovanju kateder leta 1996 lahko kot njeni predhodnici razumemo *Katedro za policijsko upravljanje in management* in *Varnostno katedro*.

V okvir Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede danes spadajo učne enote, ki jih izvajajo člani katedre skupaj z zunanjimi člani in v nekaterih primerih s sodelavci ostalih kateder. Na prvi (visokošolska programa Varnost in policijsko delo in Informacijska varnost ter univerzitetni program Varstvoslovje) in drugi (magistrski študijski program) stopnji študija so na področje policijske dejavnosti vezane naslednje učne enote: Temelji vodenja in upravljanja varnostnih organizacij, Osnove policijske dejavnosti, Organizacija policijske dejavnosti in pooblastila, Vodenje in upravljanje varnostnih organizacij, Teorije policijske dejavnosti, Družbeno nadzorstvo, Pooblastila in organizacija nadzorstvenih organov ter Strateško upravljanje varnostnih organizacij. Na tretji stopnji študija, na doktorskem študijskem programu Varstvoslovje, študij in raziskovanje potekata v okviru sedmih osnovnih področij – kriminologija, policijska dejavnost, kriminalistika, varnostne vede, informacijska varnost, forenzična psihologija in pravni vidiki formalnega družbenega nadzorstva. Ključna je usmerjenost doktorskega študenta v določen raziskovalni problem znotraj omenjenih področij, pri čemer intenzivno sodeluje s svojim delovnim mentorjem. Med izbirnimi učnimi enotami na področje policijske dejavnosti spadata predvsem Varnost pametnih mest in Izzivi sodobne policijske dejavnosti (od študijskega leta 2023/2024 naprej), zaradi izrazite interdisciplinarnosti študijskega programa pa v določeni meri tudi nekatere druge učne enote (npr. Kritično razmišljanje in reševanje problemov). Nekatere učne enote (povezane npr. z upravljanjem in vodenjem varnostnih organizacij) presegajo okvire policijske dejavnosti in posegajo tudi na ožje področje varnostnih ved, ki je podrobneje predstavljeno v prispevku kolegov Sotlarja idr. v tej monografiji.

Akademizacija policijske dejavnosti se v Sloveniji vedno bolj uveljavlja, še posebej z razvojem delovanja Fakultete za varnostne vede. Leta 2013 je Slovenija dvignila izobrazbeno raven za osnovno policijsko delo na višješolsko raven, poleg tega pa je v zadnjih dveh desetletjih močno intenzivirala raziskovalno dejavnost na področju policijske dejavnosti, kar ustvarja oz. spreminja izvajanje dejavnosti, ki temelji na

znanju. Prav razvoj znanosti in akademskih zahtev v procesu policijskega izobraževanja sta najbolj značilna kazalnika prizadevanj državne policije za višjo stopnjo profesionalizacije policijskega dela (Lobnikar idr., 2013). Pred letom 1990 so se raziskave policijske dejavnosti osredotočale predvsem na preglede literature, kasneje pa se je začelo intenzivno razvijati tudi empirično raziskovanje (Meško, 2007). Pregled raziskovanja na področju kriminologije je sicer pokazal, da policijska dejavnost v tem času ni imela vodilnega mesta, vendar pa se je v zadnjih dveh desetletjih to področje intenzivno razvijalo in si pridobivalo pomembno mesto tako v nacionalnem kot mednarodnem prostoru (Meško, 2007; Šelih in Meško, 2011). Kljub temu je treba opozoriti na nekatere izjeme, ki so pričale o empiričnem raziskovanju policijske dejavnosti že pred tem obdobjem. Omenimo lahko raziskave o načinih izboljšanja dela z javnostmi, učinkovitosti policijske dejavnosti ter analize dela policije pri preiskovanju kaznivih dejanj (Pečar in Skalar, 1973; Skalar, 1976; Vodopivec, 1984). V zadnjih dveh desetletjih je posebnost raziskovanja vidna tudi v internacionalizaciji raziskovalnega dela, vključno s preučevanjem policijske dejavnosti po letu 1990, ko so se začele pojavljati objave v angleškem jeziku, kar je bilo takrat za države v območju Srednje in Vzhodne Evrope prej izjema kot pravilo. V nadaljevanju predstavljamo izbrane raziskave, ki kažejo približevanje raziskovanja policijske dejavnosti raziskovalnim procesom v zahodnih družbah (predvsem v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike, kjer je tovrstno raziskovanje najbolj razvito), in mednarodne objave s tega področja, ki so pomembno povezane z delovanjem Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede.

Po letu 2000 je intenzivno naraščalo raziskovanje policijske dejavnosti v državah Srednje in Vzhodne Evrope, še posebej s širjenjem Evropske unije in pridruženjem novih članic. Osredotočalo se je na sodelovanje med policijami pri preiskovanju hujših oblik kriminalitete, ekstremnega nasilja in terorizma (Furman idr., 2012). Raziskave so proučevale preoblikovanje policije iz paramilitaristične v demokratično organizacijo, ovire pri razvoju policijske dejavnosti ter izzive v načinu organiziranja in vodenja policije (Jevšek in Meško, 2011). Raziskovalci so se ukvarjali tudi s stopnjo profesionalnosti, integritete v policiji (Meško in Klemenčič 2007; Pagon in Lobnikar, 2004), naravo usposabljanja, razvojem kariere, skupinsko dinamiko in organizacijskim cinizmom med policisti (Lobnikar in Pagon, 2004). Pomembno področje raziskovanja je postalo tudi policijsko delo v skupnosti, kot sodobna strategija izvajanja policijske dejavnosti, prav tako zaznavanje legitimnosti policije in policijske dejavnosti (Meško in Klemenčič, 2007; Reisis idr., 2012). V to

področje sodijo tudi raziskave zadovoljstva policistov in upravljanja policijskih organizacij (Nalla idr., 2007; Nalla idr., 2011). V tabeli 1 prikazujemo povzetek res bogatega raziskovanja policijskega dela v Sloveniji v obdobju po letu 2000.

Tabela 1: Pregled raziskav s področja policijske dejavnosti

Naslov in avtorji	Leto zaključka	Predmet raziskovanja
Strah pred kriminaliteto, policijsko preventivno delo in javno mnenje o policiji (Meško, 2000)	2000	Občutki strahu pred kriminaliteto; pojavi, ki ogrožajo ljudi; stališča do policijskega preventivnega dela.
V skupnost usmerjeno policijsko delo v mestu Ljubljana: ugotavljanje potreb za ustanovitev mestne policije ali redefiniranja dela državne policije: končno poročilo s popravki (Pagon in Lobnikar, 2001)	2001	Odnos do v skupnost usmerjenega policijskega dela, pripravljenost in percepcija pripravljenosti prebivalcev za sodelovanje pri policijskem delu.
Raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev obmejnih območij do dela policistov na bodoči schengenski meji (Lobnikar idr., 2005)	2005	Ocena in stališča prebivalcev do dela policistov – zaupanje in zadovoljstvo z delom policistov, občutek varnosti, ocena vedenjskih značilnosti policistov, pripravljenost prebivalcev za sodelovanje s policijo.
Javnomenjska raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu policije 2009 (Černič in Makarovič, 2009)	2010	Zaupanje v policijo, zadovoljstvo z delom policije, mnenje o nadzoru nad policijo, ocene lastnosti policije, ocene uspešnosti delovanja policije, primerjava s policijami v drugih evropskih državah, pripravljenost sodelovati s policijo, ocena sodelovanja policije z lokalnim okoljem, ocenjevanje preventivnih akcij.
Ciljni raziskovalni projekt: Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni (Meško idr., 2012)	2012	Praksa in raziskovanje policijskega dela v skupnosti v Sloveniji, občutki ogroženosti pri prebivalcih, postopkovna pravičnost, legitimnost policije in pripravljenost mladih za sodelovanje s policijo, mnenja prebivalcev, policistov in županov o policijskem delu na lokalni ravni.
Ciljni raziskovalni projekt: Vzpostavitev sistema merjenja učinkovitosti, uspešnosti in kakovosti v slovenski policiji (Aristovnik idr., 2012)	2012	Sistematično merjenje učinkovitost, uspešnosti in kakovosti delovanja slovenske policije na regionalni ravni; merjenje zadovoljstva zaposlenih v policiji in vpliva (pravnih in etičnih) načel na samo delovanje policije.

Naslov in avtorji	Leto zaključka	Predmet raziskovanja
Legitimnost in zakonitost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij (Meško idr., 2016)	2016	Legitimnost, zakonitost in integriteta policijske dejavnosti in pluralne policijske dejavnosti (zasebna varnost, detektivska dejavnost) v demokratični družbi; legitimnost, zakonitost in integriteta izvrševanja kazenskih sankcij v demokratični družbi.
Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – Vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih (Meško idr., 2020)	2020	Razvoj pluralne policijske dejavnosti v Sloveniji, določitev potrebnih kompetenc in programov za krepitev teh kompetenc za policiste, ki v lokalnih okoljih skupaj z drugimi deležniki aktivno sodelujejo pri reševanju varnostnih problemov v lokalnem okolju, ugotovitev javnega mnenja prebivalcev Slovenije o zaupanju in pomenu institucij pluralne policijske dejavnosti, izdelava modela usposabljanja drugih deležnikov pluralne policijske dejavnosti v lokalnem okolju z vidika reševanja varnostnih problemov v skupnosti
Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Sloveniji (Prezelj idr., 2021)	2020	Oblikovanje konceptualne in terminološke osnove za proučevanje in spremljanje radikalizacije ter ukrepov proti radikalizaciji; analiza prisotnosti radikalizacije v smeri izvajanja nasilja v RS; oblikovanje nabora indikatorjev za zgodnjo detekcijo radikalizacije v smeri izvajanja nasilja; oblikovanje celovitega modela večinstitucionalnega odzivanja na radikalizacijo v Republiki Sloveniji.
Učinkovitost systemskega nadzora nad Policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela (Flander idr., 2021)	2021	Študija veljavne normativne ureditve in izvajanja nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela; večja učinkovitost systemske ureditve in posameznih oblik nadzora.
Preoblikovanje mestnega redarstva MU MOL na podlagi posodobitve občinskega programa varnosti MOL (Sotlar idr., 2021)	2021	Ocena aktualne normativno-pravne podlage za delovanje Mestnega redarstva MU MOL in identificiranje potrebnih sprememb glede na razvojne ambicije MOL na področju zagotavljanja varnosti in reda, vključno z oceno možnosti delovanja mestnega redarstva glede na specifičen položaj in potrebe glavnega mesta države.
Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov (Sotlar idr., 2022)	2022	Ocena trenutnega stanja na področju pritožbenih postopkov zoper občinske redarje, varnostnike in detektive v Sloveniji z identifikacijo slabosti in priložnosti za izboljšanje; pregled in analiza pritožbenih mehanizmov v izbranih tujih državah in identificiranje primerov dobrih praks, ki bi jih bilo mogoče implementirati tudi v Sloveniji; predlog modela univerzalnega ali partikularnih pritožbenih mehanizmov pri neupravičenih in prekomernih posegih v človekove pravice in dostojanstvo s strani občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov po vzoru pritožbenega mehanizma zoper policiste.

V tem času so potekale tudi številne manjše raziskave, na primer v okviru zaključnih del študentov varstvoslovja ter v okviru individualnega raziskovanja zaposlenih na fakulteti. Obenem pa so se z namenom ugotavljanja primerljivosti pristopov in dobrih praks izvajale tudi številne skupne raziskave z drugimi državami, denimo v okviru bilateralnega projekta »*Policijsko delo v skupnosti in vloga policije pri preprečevanju nasilne radikalizacije v Sloveniji in na Hrvaškem*« (2018–2019), v okviru katerega so potekale tudi izmenjave raziskovalcev. Trenutno se na UM FVV izvaja tudi programska skupina *Varnost v lokalnih skupnostih*. V okviru proučevanja policijske dejavnosti pa tečeta še dva ciljna raziskovalna projekta, in sicer *Policijsko delo v skupnosti* (2022–2024) ter *Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: pregled tujih pristopov, dobrih praks in njihova aplikacija za Slovenijo* (2021–2023), ki še najbolj povzema bistvo raziskovalne in pedagoške dejavnosti članov omenjene katedre na UM FVV.

3 Izzivi in priložnosti policijske dejavnosti v sodobnih družbah

Tako kot skozi zgodovino tudi v sodobnem času vseskozi poteka razvoj na področju policijske dejavnosti. Policijske organizacije v kontekstu razmer sodobnega časa sočasno stremijo k uresničevanju več prepletenih ciljev, obenem pa se soočajo tudi z vse bolj kompleksnimi izzivi, zaradi česar uresničevanje njihovega temeljnega poslanstva postaja vse bolj zahtevno. Analiziranje aktualnih razmer, v katerih delujejo sodobne policijske organizacije, je zato ključnega pomena za razumevanje potreb in priložnosti za uspešen razvoj policijske dejavnosti v prihodnje.

3.1 Sodobni izzivi zagotavljanja javne varnosti

Policijska dejavnost ne poteka v nadzorovanem okolju – organizacije javne varnosti so podvržene učinkom številnih trendov in raznoterim zahtevam, na katere se morajo ustrezno odzivati (Prislan in Lobnikar, 2019). Okoliščine, ki imajo pomemben učinek na razvoj in spremembe v izvajanju policijske dejavnosti, se pretežno odražajo v sodobnih družbenih trendih, ki jih predstavljamo na sliki 1.

SOCIALNO-DEMOGRAFSKE SPREMEMBE

- Trendi, povezani z vse večjo mobilnostjo, povezljivostjo, globalizacijo in urbanizacijo na eni ter staranjem prebivalstva, brezposelnostjo, revščino in neenakostjo na drugi strani, so neizogibno povezani s spremembami v krajini varnostnih groženj ter gibanju kriminalitete.

EKONOMSKI IN GOSPODARSKI TRENDI

- Nepredvidljivost ekonomskih dejavnikov, gospodarska nestabilnost in finančne krize povečujejo potrebe po gospodarnejšem in racionalnejšem upravljanju z javnim proračunom. Zahteve po učinkovitejšem delovanju in optimiziranju porabe javnih sredstev so povezane z varčevanjem, reorganizacijo in kadrovskimi zmogljivostmi v delovanju državnih in javnih organizacij.

SPREMEMBE V DRUŽBENIH VREDNOTAH

- V razvitih družbah so opazna intenzivna prizadevanja za krepitev demokratičnih vrednot na področju javnega upravljanja, ki predstavljajo temelj zaščite državljanjskih pravic (kot so npr. odgovornost, transparentnost, kakovost, pravičnost, enakost, poštenost). To se odraža tudi v pričakovanjih udejanjanja vrednot na področju zagotavljanja javne varnosti in izvajanja policijske dejavnosti.

POLITIČNE IN ZAKONODAJNE SPREMEMBE

- Za demokratične družbe so značilne pogoste menjave oblasti in politični preobrati, ki vplivajo na politične usmeritve in politično klimo. Tovrstne spremembe imajo precejšnji vpliv na prednostne usmeritve in proračun varnostnih organizacij, pa tudi spremembe v predpisih, kodeksih in ukrepih njihovega delovanja.

TEHNOLOŠKI RAZVOJ

- Trendi, povezani z digitalizacijo, informatizacijo in hitrim razvojem novih tehnologij, vodijo v preobrazbo javnih in državnih organizacij ter fundamentalne spremembe na področju upravljanja javnega življenja. Tudi policijske in varnostne organizacije se prilagajajo trendom informacijske družbe, saj izkoriščanje napredne informacijsko-komunikacijske tehnologije omogoča učinkovitejše zbiranje, analiziranje, obdelovanje podatkov. Tehnološka preobrazba policijske dejavnosti pa neizogibno zahteva vzporedne organizacijske, kadrovske in druge spremembe.

GLOBALNE STRATEŠKE RAZVOJNE USMERITVE

- Države po vsem svetu se soočajo z raznoterimi družbenimi problemi (kot so npr. grožnje človekovim pravicam, socialne in druge neenakosti, okoljske spremembe in varnostne grožnje), ki zavirajo trajnostni in enakomeren razvoj na globalni, regionalni in lokalni ravni. S ciljem krepitev odpornosti, trajnosti in ustvarjanja varne prihodnosti države izvajajo skupne razvojne in varnostne strategije. Ključni deležnik pri uresničevanju skupnih razvojnih ciljev so tudi varnostne organizacije, saj brez (občutka) varnosti v skupnostih, zaščite pravic pred najnevarnejšimi viri ogrožanja ter zanesljivega delovanja sistema javne varnosti, ni mogoče uresničevati vizije stabilne prihodnosti. Policijske in varnostne organizacije morajo tako poleg nacionalnih in lokalnih strategij v načrtovanje svojih programov vključevati tudi mednarodne strateške usmeritve.

Slika 1: Sodobni družbeni trendi, ki vplivajo na izvajanje policijske dejavnosti

Vir: (de Guzman in Kim, 2016; Gash in Hobbs, 2018; Prislan idr., 2022b; Prislan in Lobnikar, 2019; van der Born idr., 2013)

Razvoj policijske dejavnosti se torej odvija v izjemno dinamičnem okolju, ki ga zaznamujejo spremenljive, nepredvidljive in izjemno kompleksne okoliščine. Skupaj z demografskimi, strukturnimi in socialnimi razmerami se spreminjajo trendi kriminalitete, varnostna problematika (kamor poleg kriminalitete sodijo tudi krize, konflikti in naravne ter druge nesreče) pa postaja vse bolj zahtevna in hibridna. Policijske in varnostne organizacije tako prevzemajo nove, vse bolj raznolike vloge, povečuje se tudi obseg njihovega dela (Ludwig idr., 2017; van der Born idr., 2019).

Zaradi trendov globalizacije je policijska dejavnost primorana (pre)usmerjati pozornost v mednarodno problematiko, ki se močno razlikuje od lokalne. Pomemben izziv za sodobne policijske organizacije je iskanje ravnovesja med varnostnimi potrebami lokalnih skupnosti ter potrebami po vpetosti v nadnacionalne procese. Za uspešno obvladovanje kriminalitete, ki ne pozna meja in zahteva specifična znanja za njeno preiskovanje, se mora slovenska policija uspešno vključiti v mednarodno okolje in sodelovati v njem. Z mednarodno vpetostjo se hkrati zahteva tudi vse večja povezljivost, usklajeno delovanje in enotnost odzivov. Sočasno pa je treba veliko naporov vložiti tudi v delo v lokalnem okolju, saj so skupnosti vse bolj zahtevne, kar zadeva zelene rezultate policijske dejavnosti (Lobnikar idr., 2013). Za uresničevanje takšnih zahtev pa morajo biti pristopi k zagotavljanju varnosti prilagojeni varnostnim potrebam lokalnih skupnosti in njihovih prebivalcev.

Pričakovanja, ki jih imajo ljudje in družbe do policijskih organizacij, se nasploh vztrajno povečujejo, v kontekstu sodobnih razmer pa so ta pričakovanja tudi zelo spremenljiva, zaradi česar je težko ohranяти visoko stopnjo zaupanja in legitimnosti. Dober primer nepredvidljivih in spremenljivih razmer, ki lahko vplivajo na spremembe v izvajanju policijske dejavnosti, je denimo nedavna pandemija covid-19, ki je pomembno vplivala na delo vseh policij, in pri tem slovenska ni bila nobena izjema (Maskály idr., 2021; Meško in Urbas, 2021). Policije so se, skupaj z drugimi institucijami, poskušale primerno odzvati na pojav pandemije (Boovaragasamy idr., 2021; Jennings in Perez, 2020; Yuan idr., 2020), pripisane pa so jim bile tudi nove naloge in pooblastila. Pojav pandemije se je reflektiral tudi v pojavu novih oblik kriminalitete (Maskály idr., 2021; Meško in Urbas, 2021), policije pa so se morale soočiti tudi z vprašanji, kakšni so primerni načini zagotavljanja varnosti v času razširjanja novega koronavirusa, ne da bi to vplivalo na legitimnost policije in zagotavljanje človekovih pravic (Kyprianides idr., 2021; Mazerolle in Ransley, 2021).

Razvojni izzivi, s katerimi se soočajo policijske organizacije, niso povezani zgolj s kompleksnostjo varnostnih razmer, temveč tudi z omejenostjo virov in zahtevami po bolj učinkovitem delovanju. Ta dejstva močno vplivajo na zmogljivosti policijskih organizacij in prioritizacijo nalog (Laufs idr., 2020; Miyano idr., 2020). Skladno s tovrstnimi izzivi je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja humanistična institucionalna logika izvajanja policijske dejavnosti (ki poudarja socialno vlogo in povezljivost policijskih organizacij z okoljem in skupnostmi) soočena z reformami

novega javnega upravljanja (ang. *New Public Management*). Glavni namen tovrstnih reform je bil povečati stroškovno učinkovitost, medtem ko so drugi vidiki upravljanja imeli manjšo prednost in prioriteto. Centralizacija, specializacija, ciljno upravljanje in močnejša osredotočenost na glavno poslanstvo (tj. boj proti najhujšim oblikam kriminalitete) so bili osrednji vidiki reform, ki še vedno zaznamujejo razvoj policijskih organizacij po svetu (Wathne, 2020). Policijske organizacije tako stalno delujejo pod visokimi pritiski glede večje učinkovitosti. Podobno kot ostale institucije javnega sektorja so postavljene pred zahtevo »narediti več z manj« (Prislan idr., 2022b). Obenem pa se s cilji trajnostnega razvoja povečujejo tudi pričakovanja glede inovativnejšega in proaktivnejšega delovanja ter zahteve glede demokratizacije in krepitev s tem povezanih temeljnih vrednot, tj. odgovorno, transparentno in pravično delovanje. Okrepitev nadzorstva nad rezultati in dvig kakovosti delovanja, ki so med pomembnejšimi cilji reform policije, ustvarjata izzive tudi za vrednotenje policijske dejavnosti. Merjenje učinkovitosti in uspešnosti policijskega dela predstavlja aktualen metodološki in upravljavski izziv, saj je to, ob upoštevanju raznolikosti področij dela, nalog in odgovornosti, namreč zahtevna naloga in kompleksno vprašanje, na katero ni mogoče odgovoriti z enostavnimi metodami ocenjevanja (Coleman, 2012; Prislan idr., 2022a).

Tovrstni trendi spreminjajo prednostne naloge policijskih organizacij in nasploh zahtevajo večjo fleksibilnost in reorganizacijo sistema zagotavljanja javne varnosti. Pogosto odzivi na opisane izzive rezultirajo v uvajanju novih procesov, postopkov, pooblastil, ukrepov in pristopov na področju izvajanja policijske dejavnosti. Tem spremembam in razvojnim usmeritvam pa se prilagaja tudi raziskovalna in pedagoška dejavnost na UM FVV skozi izvajanje raziskovalnih projektov na temo aktualnih izzivov in prenašanjem spoznanj v pedagoški proces.

3.2 Razvojni trendi policijske dejavnosti

Da bi se policijskim organizacijam uspelo prilagajati spremenljivim varnostnim razmeram in izzivom sodobnega časa, se osredotočajo predvsem na razvoj prožnejših struktur in uvajanje inovativnih rešitev. Spremembe se v glavnem osredotočajo na iskanje rešitev, ki prispevajo k večji uspešnosti na področju reševanja problemov, usmerjenosti v skupnosti ter učinkovitejšemu upravljanju s podatki (Meško in Lobnikar, 2018). Razvojni trendi na področju policijske dejavnosti so v evropskih državah sicer precej usklajeni, saj se policijske organizacije v tej regiji

soočajo s podobnimi trendi, posledično pa se izvajajo podobne spremembe, ki so vodile v pretežno homogenost (van den Born idr., 2013; Lobnikar idr., 2013). Sodobno policijsko dejavnost tako zaznamujejo predvsem (ne pa izključno) spodaj predstavljene transformacije in s tem povezane reforme.

3.2.1 Sočasno izvajanje različnih modelov in strategij policijskega dela

V prejšnjem stoletju se je policijska dejavnost v evropskih državah močno spremenila, da bi se približala zahodni ideologiji izvajanja policijskega dela. Militarizirane policijske strukture, ki so se prvotno razvile po vzoru francoskega (t. i. napoleonskega) modela, so se preoblikovale v demokratične, civilne in v skupnost vpete policije (Modic idr., 2012; Meško in Lobnikar, 2018). Kultura modernih policijskih organizacij se je postopno preoblikovala iz kaznovalne v bolj regulativno, s poudarkom na socialni usmerjenosti policije (Buerger, 2007; Crank idr., 2010). Policijski vodje so začeli policijsko dejavnost razumeti skozi prizmo različnih modelov policijske dejavnosti (Ponsaers, 2001). Ena takšnih raziskav o primernosti različnih modelov policijske dejavnosti v sodobni Sloveniji, ki kaže na naklonjenost konceptu policijskega dela v skupnosti, je bila opravljena tudi znotraj raziskovalnega dela Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede (Lobnikar in Prislán, 2021; Maskály idr., 2023).

Poleg policijskega dela v skupnosti med pomembne trende, ki zaznamujejo strategije sodobne policijske dejavnosti, sodi tudi pluralizacija in s tem povezana decentralizacija na področju zagotavljanja varnosti. Gre za trend sodelovanja med javnimi in zasebnimi subjekti oz. različnimi deležniki za zagotavljanje javne varnosti, da bi se zapolnile vrzeli v storitvah, ki jih institucije javne varnosti oz. policijske organizacije same ne zmorejo izpolnjevati. Součinkovanje med javnim in zasebnim sektorjem ustvarja hibridno policijsko dejavnost (Lobnikar in Sotlar, 2006), kjer delujejo različne policijske organizacije, kot so javna policija, redarske službe, mestne policije ter gospodarske institucije ter drugi subjekti s posebnimi pooblastili, kot so zasebnovarnostne in detektivske zbornice ter varnostni sosveti. Vlade in paravladne agencije tudi posegajo na področje policijske dejavnosti in širše na zagotavljanje varnosti. Tak pristop k zagotavljanju javne varnosti in izvrševanju zakonodaje, ki vključuje partnerstva med državnimi, lokalnimi, gospodarskimi in civilnimi subjekti, presega okvire tradicionalnega pojmovanja policije in velja za celosten vzorec izvajanja policijske dejavnosti (Crank idr., 2010; Ponsaers, 2001).

Klasično so se tako policijske organizacije razvijale na osnovi tradicionalnih modelov (kot sta militaristični ali na izvajanju prava osnovan model), ki so se nato spreminjali in h katerim so se začeli priključevati tudi drugi modeli. To je vodilo v sočasno izvajanje različnih strategij in usmeritev ter poudarjanje različnih vrednot. V sodobnem času obstajajo številne različice modelov policijskega dela – v preteklih letih so denimo začeli izstopati različni inovativni pristopi in strategije, kot so (Afzal in Panagiotopoulos, 2020; Catte in Linden, 2021; Crank idr., 2010; Darroch in Mazerolle, 2012):

- v reševanje problemov usmerjena policijska dejavnost (ang. *problem-oriented policing*),
- obveščevalno vodena policijska dejavnost (ang. *intelligence-led policing*),
- policijska dejavnost, usmerjena v kriminalna žarišča (ang. *hot-spots policing*),
- napovedna policijska dejavnost (ang. *predictive policing*),
- z dokazi podprta policijska dejavnost (ang. *evidence-based policing*).

Omenjene novejšje oz. sodobne strategije so glede na cilje in pričakovane učinke tesno povezane tudi z razvojem pametne policijske dejavnosti, ki se nanaša na sodobno razvojno usmeritev, podprto s tehnološko modernizacijo policijskih organizacij (Prislan idr., 2022b).

3.2.2 Tehnološka preobrazba policijske dejavnosti

Tehnološki napredek, ki smo mu priča v zadnjih desetletjih, se odraža ali pa se bo poznal tudi na področju policijskega dela (van den Born idr., 2013). V sodobnem obdobju, ki je zaznamovano z dinamičnimi varnostnimi problemi in visokimi pričakovanji, se varnostne organizacije pri obvladovanju nekaterih temeljnih izzivov vse bolj zanašajo na napredne tehnološke rešitve (Tundis idr., 2020). V odgovor na izzive trajnostnega razvoja in sodobne družbene probleme države po svetu uvajajo različne razvojne strategije, med katerimi se pojavljajo tudi koncepti pametnih skupnosti, kot so pametna mesta, pametne vasi in drugih pametnih okolij. V tem okviru se razvija tudi koncept pametne policijske dejavnosti (ang. *smart policing*), ki vključuje inovativne strategije, kot so pristopi k reševanju problemov, nove oblike sodelovanja, medagencijska in raziskovalna partnerstva, ki temeljijo na izkoriščanju prednosti sodobne tehnologije in učinkovitejšega upravljanja podatkov (Prislan idr.,

2022b). Pogosto gre za na podatkih temelječ pristop k izvajanju policijskih nalog (ang. *data driven policing*), ki vključuje integracijo raznolikih tehnologij, raziskovalno dejavnost, vključeno v operativno delo, in izkoriščanje potencialov velikih podatkov in podatkovne analitike. Takšni pristopi na primer spodbujajo učinkovitejše prepoznavanje kriminalnih žarišč in neposredno uporabo kriminalistično-obveščevalnih podatkov (Ratcliffe in Guidetti, 2008; Rosenbaum, 2007), kar vpliva tako na uspešnost preprečevanja kot preiskovanja kriminalitete, hkrati pa pomembno krepi obseg znanja (Afzal in Panagiotopoulos, 2020; Coldren idr., 2013). V tem kontekstu je aktualen tudi razvoj napovedne policijske dejavnosti (ang. *predictive policing*), ki pomembno nadgrajuje zmogljivosti policije pri usmerjanju v krizna žarišča in varnostne probleme, in je hkrati uporabna tudi pri načrtovanju preventivne dejavnosti. Napovedna policijska dejavnost vključuje uporabo različnih statističnih metod za identifikacijo področij in ciljev, kjer posredujejo policisti (Tulumello in Iapaolo, 2022), skozi uvajanje informacijskih tehnologij (npr. umetne inteligence) in napredne analitike pa omogoča uporabo velikih podatkov ter intenzivira povezovanje z znanstvenoraziskovalno sfero (Afzal in Panagiotopoulos, 2020; Tulumello in Iapaolo, 2022).

Med ključne omogočitvene tehnologije in tehnološko podprte rešitve, ki omogočajo učinkovitejše delo policije s podatki in izvajanje nadzorstva, sodijo naprave interneta stvari in različne pametne naprave (mobilne, nosljive); napredni senzorji in (video)nadzorni sistemi; aplikacije, programske rešitve in digitalne storitve; brezpilotni letalniki in roboti; tehnologija navidezne in virtualne resničnosti (Baek idr., 2021; Bang idr., 2019; Bhana idr., 2013; Castillo-Cara idr., 2019; Ferguson, 2020; Laufs idr., 2020; Moreira idr., 2017; Seljeseth idr., 2020). Omeniti velja, da poleg omenjenih obstajajo tudi druge s tehnologijo podprte rešitve, ki se izkoriščajo za potrebe preiskovanja kaznivih dejanj in kriminalistične obveščevalne dejavnosti ali za potrebe nadziranja, preprečevanja in zmanjševanja groženj ter odklonskega vedenja v kibernetnem prostoru (Paredes idr., 2021). Za obdelovanje in analiziranje zbranih podatkov v kontekstu napovedne analitike in prepoznavne se uporabljajo različne statistične tehnike in tehnologije umetne inteligence (AI), ki temeljijo na metodah in algoritmih strojnega učenja. Ključne tehnologije, ki so potrebne za ustrezen prikaz, shranjevanje in prenašanje informacij, pa vključujejo geografske informacijske sisteme (GIS), širokopasovna visokozmogljiva omrežja, storitve v oblaku, GPS in tehnologije GSM (Prislan idr., 2022b).

Rešitve pametnih in varnih skupnosti imajo velik potencial za razvoj novih oblik policijske dejavnosti in nadgradnjo obstoječih pristopov. Med operativnimi prednostmi so hitreje zaznavanje in odzivanje na odklonske pojave, pridobivanje informacij o kaznivih dejanjih in osumljencih, učinkovitejše nadzorovanje ter načrtovanje situacijske prevencije s pomočjo ustrezne lokacije nadzorstvenih tehnologij, usmerjanja policijskih patrulj, saturiranega patroljiranja in podobno ter varnejša komunikacija in hitra izmenjava podatkov. Poleg tega lahko policije uporabijo sodobne informacijske tehnologije tudi v podporo strateškim dejavnostim, kot so iskanje inovativnih rešitev ter strategij za naslavljanje varnostnih problemov ter učinkovitejša izraba in preusmerjanje sredstev. Uporaba tovrstnih rešitev v policijski dejavnosti lahko prispeva tudi h krepitvi zaupanja in legitimnosti policijske organizacije v javnosti ter večji povezanosti s skupnostmi (Afzal in Panagiotopoulos, 2020; Bang idr., 2019; Huang idr., 2021; Seljeseth idr., 2020; Tundis idr., 2020). Značilnosti in potenciali pametnega razvoja na področju policijske, kriminalistične in obveščevalne dejavnosti so podrobneje opisani v vsaj dveh prispevkih raziskovalcev z UM FVV (Prislan idr., 2022b; Prislan in Slak, 2018).

3.2.3 Upravljanje kakovosti policijskega dela

Cilj sodobnih in demokratičnih policij je ob izvajanju policijskih nalog zagotoviti tudi visoko legitimnost in zaupanje v javnosti. Upravljanje kakovosti, ki vključuje tudi merjenje uspešnosti in učinkovitosti, je zato postalo pomemben mehanizem strateškega upravljanja, ki omogoča ugotavljanje doseganja ciljev policijske organizacije, spremljanje kakovosti dela in uresničevanja vrednot ter identificiranje priložnosti za izboljšave (Lobnikar in Prislan, 2018; Prislan idr., 2022a).

Podobno kot v organizacijah javnega sektorja so se tudi v policijskih organizacijah čez čas spreminjali, razvijali in nadgrajevali pristopi k vrednotenju rezultatov policijskih organizacij. Poskusi merjenja policijskega dela se pravzaprav razvijajo in spreminjajo, odkar obstaja sodobna policijska organizacija, v literaturi in praksi pa so pogoste razprave o primernosti različnih pristopov k ocenjevanju (Maguire in Uchida, 2000; Prislan idr., 2022a). Za prvotne pristope k ocenjevanju policijskega dela je bilo značilno stališče, da kar je lahko izmerjeno, je mogoče tudi izboljšati (Shane, 2008). Tradicionalno ocenjevanje uspešnosti policije se osredotoča na kvantitativne, lahko merljive kazalnike, kot so velikost policijske organizacije (število policistov na prebivalca), število prijavljenih kaznivih dejanj, število pritožb zoper

policiste, število aretacij, število izrečenih kazni in druge postopke ter odzivni čas policistov (Carr-Hill in Stern, 1973; Grabosky, 1992; Ludwig idr., 2017; Maslov, 2015). Čeprav te statistike lahko nudijo nekaj koristnih informacij, pa so same po sebi nepopolne za celovito vrednotenje policijskega dela. Kriminaliteta namreč ni edino merilo uspešnosti policijskega delovanja oz. standard, ki ga vodje lahko uporabljajo za določanje uspešnosti policijskega dela. Tudi ekonomsko osnovane metodologije za ocenjevanje učinkovitosti policijskega dela niso edini način, saj so takšne spremenljivke, ki odražajo količino policistov ali njihovih dejavnosti, ob neupoštevanju konteksta bolj ali manj le kazalci prioritete (proračuna) (Shane, 2008; Thanassoulis, 1995).

Merjenje uspešnosti dela policije mora izhajati iz sprememb v naravi policijskega dela. Novejši pristopi k ocenjevanju uspešnosti policije poudarjajo potrebo po upoštevanju raznolike narave policijskega dela. Osredotočajo se na vprašanje, kako oceniti uspešnost in učinkovitost policistov pri različnih vrstah in oblikah dela (Ogilvie idr., 2008). Zahteva se tudi bolj kakovostno ocenjevanje pravilnosti investicij in ustreznosti porabe virov glede na koristi, ki jih te investicije prinašajo skupnostim, kjer policisti opravljajo svoje delo (Schulenberg, 2014). Pomembno je meriti, kaj policisti dejansko počnejo in kakšen vpliv imajo njihove dejavnosti na okolje, namesto da bi uspeh ocenjevali zgolj na podlagi porabljenega denarja ali količine dejavnosti. Upravljanje policijske zmogljivosti danes poudarja tudi povezovanje dejavnosti na nižji ravni s cilji na višji ravni (Shane, 2008). Sodobni pogledi na vrednotenje policijske dejavnosti torej poudarjajo učinke (rezultate in vplive) in so se začeli uveljavljati z vpeljavo profesionalizacije v policijo (Maslov, 2015; Shane, 2008).

Uspešnost policije danes razumemo kot izpolnjevanje zastavljenih operativnih ciljev policije in širših družbenih ciljev – z izvajanjem dejavnosti, storitev in reševanjem problemov policija izpolnjuje potrebe po vzdrževanju reda, zagotavljanju varnosti in krepitvi zaupanja. Pomembni kazalniki so prispevek k zmanjševanju problemov, kršitev, kriminalitete in pritožb, pa tudi vpliv ukrepov, izboljšav in novih strategij na javno percepcijo, občutke varnosti in zaupanje v policijo. S tega vidika so zadovoljstvo z delom varnostnih organizacij in dejavniki, ki vplivajo na to zadovoljstvo, pogosta raziskovalna tema, še posebej pri proučevanju zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih. Sodobni načini ocenjevanja uspešnosti policijskega dela zajemajo, poleg tradicionalnih kazalnikov, tudi druge študije, ki zbirajo različne

vrste podatkov in v kombinaciji omogočajo bolj objektivno oceno glede policijske uspešnosti (Prislan idr., 2022a), npr.:

- študije zaznane uspešnosti med višjimi avtoritetami in drugimi organizacijami;
- študije javnega mnenja o zadovoljstvu z delom oz. sposobnosti in uspešnosti pri izvajanju dela na različnih področjih, reševanju problemov v skupnosti in vidnosti, zaupanju policiji in spoštovanju njene avtoritete, učinkovitosti, obravnavi v postopkih/stikih, kakovosti policije;
- študije o pričakovanjih prebivalcev, potrebah skupnostih in podpori spremembam, novostim, uporabi pooblastil ter tehnološkim inovacijam v policijski dejavnosti;
- viktimizacijske študije, študije zaznane kriminalitete in nereda ter pripravljenosti prijavljati kriminaliteto;
- študije strahu pred kriminaliteto;
- študije zadovoljstva žrtev kriminalitete;
- študije med zaposlenimi o njihovih zmogljivostih, kompetencah, delovnih razmerah oz. zadovoljstvu z delom, legitimnosti in organizacijski kulturi ter pravičnosti.

Uporabni viri podatkov za ocenjevanje uspešnosti policije vključujejo javnomnenjske in organizacijske raziskave v obliki anket, intervjujev, fokusnih skupin, pa tudi analize uspešnosti implementacije načrtovanih sprememb, presoje stopnje upoštevanja predlogov prebivalcev ali policistov glede izboljšav ter analize pritožb. Pomemben vidik pri ocenjevanju uspešnosti je tudi kakovost, ki pa pomeni, da policija pri opravljanju dejavnosti upošteva za javnost ključne vrednote in je odzivna na potrebe prebivalcev. Pri ocenjevanju kakovosti je torej poudarek na ocenjevanju vrednot, kot so: zakonitost, strokovnost, zanesljivost, pravičnost, zmogljivost, transparentnost in informiranje javnosti, odzivnost, dostopnost, spoštljivost, empatičnost, dostojanstvenost, obveščenost, pomoč, skladnost vrednot. Pri tem se kakovost najpogosteje ocenjuje skozi kvalitativne in kvantitativne raziskave med zunanjimi in notranjimi deležniki (Prislan idr., 2022a).

Upravljanje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti z merjenjem in ocenjevanje rezultatov delovanja pri izvajanju policijske dejavnosti je danes namenjeno izboljšanju družbenega dobrega (kakovost življenja) ob hkratni upočasnitvi slabega delovanja (potratna poraba, viktimizacija in javni nemir). Policijski vodje lahko s podatki o zmogljivostih in rezultatih ter s povezovanjem kazalnikov uspešnosti s prednostnimi nalogami prispevajo k razvoju učeče se organizacije, ki ima sposobnost pogleda nazaj in pridobivanja koristnih informacij iz podatkov, ko gre naprej. Vse to je del prizadevanj proaktivnega upravljanja, ki z združevanjem različnih informacij preusmerja poudarek s skladnosti na upravljanje skupnih rezultatov (Prislan idr., 2022a).

Predstavljeni trendi in spremembe v izvajanju policijske dejavnosti seveda niso izključne razvojne tendence, ki jih je mogoče prepoznati v preobrazbi in transformaciji sodobnih policijskih in drugih organizacij javne varnosti. Gre za nekatere najbolj tipične usmeritve evropskih držav, ki imajo vidne učinke na aktualne reforme in ureditve v upravljanju in organizaciji varnostne dejavnosti. Omeniti velja še to, da med pozitivne učinke transformacije vrednot sodobnih policijskih organizacij sodi tudi spremenjen odnos do kreacije in uporabe znanja v načrtovanju in izvajanju policijske dejavnosti – trend razvoja na znanju temelječe policijske dejavnosti (ang. *knowledge-based policing*) in akademizacije policijskega dela, ki se je dogajal zadnja desetletja, je v sodobnem času prisoten kot nikoli poprej. Kot smo razpravljali že v predhodnih poglavjih, se razvoj policijske dejavnosti vse močnejše opira na znanost in osnuje na temeljih kakovostne znanstvenoraziskovalne dejavnosti, vse bolj pa se povečujejo tudi akademske zahteve v procesu izobraževanja policistov (Lobnikar idr., 2013; Lobnikar in Modic, 2018).

V razpravi o razvoju policijske dejavnosti nikakor ne smemo zanemariti s tem povezana tveganja. Da bi lahko reforme uspele in dosegle pričakovane rezultate za razvoj in napredek policijske dejavnosti je treba zagotoviti nekatere ključne predpogoje. Bistvene so predvsem prožne organizacijske strukture. Policije morajo svoj mehanski in birokratski ustroj, ki je nekoč odgovarjal razmeram stabilnega okolja, preoblikovati v prožnejše, bolj decentralizirane, organske strukture, ki so sposobne prilagajati razmeram sodobnega dinamičnega okolja (van den Born idr., 2013). Poleg tega je treba zagotoviti tudi ustrezno organizacijsko in vodstveno podporo spremembam, kar je eden od najpomembnejših dejavnikov uveljavljanja inovacij v okviru policijske dejavnosti. Pri tem si je treba prizadevati za razvoj ciljno

usmerjenega in transformacijskega modela vodenja, ki daje poudarek na opolnomočenje in usposobljenost policistov, organizacijsko pravičnost in odprtost do sprememb (Darroch in Mazerolle, 2012; Prislan in Lobnikar, 2019; Trinkner idr., 2016). Pri odzivanju na razmere sodobnega časa mora management policijske organizacije ustvarjati ustrezno podporno delovno okolje, ki vključuje vodstveno, instrumentalno, informacijsko in čustveno podporo (Fleming in Brown, 2021; Li idr., 2021), poudariti pa velja tudi potrebo po dobri sistemski koordinaciji tako znotraj policije kakor tudi z ostalimi deležniki, s katerimi policija sodeluje. Pri načrtovanju in implementaciji sprememb v policijsko delo sta pomembna sistematičnost in razumevanje, da učinki in uporabnost novosti niso vedno univerzalni, zanesljivi, brez napak. V razvojnih strategijah in iniciativah mora biti varstvo človekovih pravic prioriteta, zato morajo biti rešitve transparentne, procese implementacije in uporabe pa je treba natančno pravno regulirati in nadzirati skozi specializirane nadzorstvene organe (Prislan idr., 2022b).

4 Strateške usmeritve policijske dejavnosti v Sloveniji kot priložnost za razvoj raziskovalne in pedagoške dejavnosti Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede

Za policijsko dejavnost v Sloveniji je, tako kot za tovrstno dejavnost v razvitih družbah nasploh, značilno preoblikovanje iz avtoritativnega in birokratskega modela v odprt, demokratičen in fleksibilen pristop (Lobnikar idr., 2013). Razvoj policijske dejavnosti skozi preteklih tridesetih let je v Sloveniji privedel do pojava sobivanja različnih modelov in pristopov izvajanja policijskega dela (Prislan in Lobnikar, 2019; Maskály idr., 2023).

V Sloveniji je zadnja leta bistveno bolj poudarjen pomen preventivnih programov na ravni lokalnih skupnosti. Uspešnost slovenske policije pri izvajanju policijskega dela v skupnosti (Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2013) se presoja npr. skozi vpliv izvedenih dejavnosti na zmanjševanje varnostnih problemov in pravočasnost odzivanja, profesionalnost policistov in njihovo prisotnost v lokalni skupnosti, zaupanje in zadovoljstvo ljudi, občutek varnosti, skupno delovanje ipd. Večina kazalnikov je usmerjena v stališča prebivalcev in kakovost opravljenega dela, kar pomeni, da si strategija policijskega dela v skupnostih prizadeva za legitimnost policije in ne zgolj uspešnost pri reševanju problemov, medtem ko je število izvedenih (represivnih in reaktivnih) ukrepov le obrobni kazalnik uspešnosti. Iz

meril je mogoče razbrati tudi, da se za presojanje uspešnosti uporablja kombinacija kvalitativnih in kvantitativnih metod zbiranja podatkov. Kazalniki uspešnosti slovenske policije na področju policijskega dela v skupnosti predstavljajo sodoben pristop ocenjevanja uspešnosti, ki je primerljiv z indikatorji, ki jih uporabljajo razvite policije in jih kot primerne označujejo tudi raziskovalci s področja policijske dejavnosti.

V Sloveniji je vse bolj opazen trend tudi pluralizacija policijske dejavnosti, ki pa je sicer še vedno v stanju intenzivnega razvoja in usklajevanja, saj zahteva ustrezne prilagoditve. Pluralizacija institucij, ki izvajajo varnostne storitve, močno spreminja način dojemanja policije in policijske dejavnosti v Sloveniji (Lobnikar idr., 2019), vendar pa je večina varnostnih storitev še vedno vezana na delo državne policije. Da bo tovrsten model lahko v prihodnje zaživel, bo treba nasloviti nekatere temeljne izzive. Za ureditev razmerij, ki temeljijo na partnerstvu in sodelovanju, usklajenost med različnimi deležniki in razmejitev pristojnosti, nalog in odgovornosti je treba predvsem oblikovati ustrezne politične in zakonodajne rešitve (Modic idr., 2014).

Sočasno z uvajanjem sprememb in novih strategij v policijsko dejavnost se razumljivo pojavljajo tudi potrebe po ugotavljanju njihovih vplivov in sprejemljivosti. V ta namen se izvajajo različne študije učinkov na izboljšanje varnosti, povečanje učinkovitosti policije in zadovoljstva javnosti. V slovenskem prostoru so v tem kontekstu še posebej razširjene raziskave o stališčih prebivalcev in policistov glede legitimnosti policije, zadovoljstva z delom in strategijami policije, zaznavanjem varnosti v skupnostih in uspešnosti pri preprečevanju kriminalitete pa tudi raziskave o pričakovanjih glede razvoja v prihodnosti. Nedavni izsledki nekaterih tovrstnih raziskav kažejo, da so prebivalci pretežno zadovoljni z delom policije pri preprečevanju kriminalitete in da se je to zadovoljstvo z leti izboljševalo (Lobnikar in Prislan, 2018). V času pandemije covid-19 so bili sicer napor, usmerjeni v krepitev legitimnosti policije v javnosti, zaradi prevzemanja novih nalog in nesistemskega odzivanja skoraj povoženi. Policisti so namreč v času izvajanja ukrepov za zaježitev širjenja epidemije poročali o negativnih učinkih na kakovost opravljenega dela in o poslabšanju zaupanja ter spoštovanja javnosti (Lobnikar in Prislan, 2021). Veliko raziskovalne pozornosti so v preteklih študijah prejeli novi strategije in modeli policijske dejavnosti. Uspešnost izvajanja policijskega dela v skupnosti je bila med drugim predmet analize v nacionalni raziskavi, ki so jo po implementaciji posodobljene strategije izvedli Lobnikar idr. (2016). Na podlagi

zaznavanja varnosti med prebivalci, skupnostne povezanosti in kakovosti dela policistov je študija ugotovila, da je bila izvedba strategije policijskega dela v skupnosti v Sloveniji relativno uspešna, vendar so se pokazale potrebe po izboljšavah, zlasti na področju krepitve kakovosti stikov med policisti in prebivalci lokalnih skupnosti. Med različnimi modeli je pristop policijskega dela v skupnosti prejel največjo podporo slovenske javnosti, najmanj primeren model policijskega dela pa je bil ocenjen kot militaristično-birokratski model (Prislan in Lobnikar, 2019). Ugotovitve raziskave sledijo razvojnim spremembam slovenske policije od paramilitaristične do v skupnost vpete policijske organizacije. Tudi nasploh so dosedanje raziskave pokazale, da so prebivalci relativno nenaklonjeni pluralizaciji in privatizaciji policijske dejavnosti (Prislan in Lobnikar, 2017) in da večino varnostnih storitev še vedno tradicionalno povezujejo z delovanjem državne policije. Skladno s tem prebivalci Slovenije pri zagotavljanju varnosti največ pričakujejo od policije in gasilcev, slabše pa ocenjujejo na primer redarje in varnostnike zasebnovarnostnih podjetij (Meško idr., 2020). Podobna stališča so se izkazala tudi v raziskavi o primernosti varnostnih ukrepov in pričakovanih glede policijskega dela v prihodnje, ki je bila izvedena med policisti in prebivalci lokalnih skupnosti v Sloveniji (Prislan in Lobnikar, 2017). Prebivalci so v tej študiji izkazali nizko podporo širitvi policijskih pooblastil na občinske redarje in povečevanju pristojnosti zasebnih varnostnih organizacij, so bila pa njihova pričakovanja različna od mnenj policistov. Na primer, policisti so precej bolj naklonjeni večji rabi zasebnega in tehničnega varovanja, dodatnemu zaposlovanju oz. povečanju števila policistov in npr. uvedbi enotne telefonske številke za klice v sili. Ta raziskava je pokazala tudi, da imajo prebivalci različno urbaniziranih občin tudi drugačna pričakovanja glede zagotavljanja varnosti in izražajo različne varnostne potrebe, kar nakazuje na potrebo po oblikovanju prilagojenih občinskih programov varnosti.

Izsledki omenjenih študij, ki jih izvajajo sodelavci Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede, tako nakazujejo na pomembnost spodbujanja fleksibilnosti policijske dejavnosti v prihodnosti in razvoja prilagojenih pristopov glede na potrebe in značilnosti okolij, v katerih se izvaja. V razpravi o razvojnih usmeritvah in priložnostih policijske dejavnosti v Sloveniji pa je treba omeniti tudi politično in institucionalno vizijo njenega razvoja v prihodnje.

Dolgoročne smernice za oblikovanje razvojnega programa policije za desetletno obdobje sprejme državni zbor RS. V tovrstnih smernicah so opredeljeni ključni razvojni problemi, s katerimi se sooča slovenska policija, in potrebne sistemske spremembe. Zadnje dolgoročne smernice so zastavljene v »ReDRPPok« (2015), iz katere je mogoče razbrati, da je veliko razvojnih prioritet na področju policijske dejavnosti in policijske organizacije usmerjenih v digitalizacijo poslovanja, nadgradnjo informacijskih in telekomunikacijskih sistemov, uvajanje sodobnih tehničnih sredstev na delovna področja policije in zagotavljanje usposobljenih strokovnjakov. Tudi nasploh je poudarek na krepitvi in posodobitvi usposobljenosti specializiranih kadrov, krepitvi uspešnosti in učinkovitosti na posameznih delovnih področjih (kot so varnost v prometu, varovanje meja, vzdrževanje javnega reda in miru, ukrepanje ob naravnih in drugih nesrečah, kriminalističnega preiskovanja in digitalne forenzike). Poudarjena je tudi potreba po vzpostavitvi sistema upravljanja kakovosti dela, boljši vzpostavitvi koncepta policijske dejavnosti v skupnosti in krepitvi zmogljivosti na področju obveščevalno vodene policijske dejavnosti.

Srednjeročne usmeritve in razvojne cilje slovenske policije pa nadalje postavlja minister za notranje zadeve s temeljnimi usmeritvami za izdelavo srednjeročnega načrta razvoja in dela, ki se oblikujejo na osnovi različnih nacionalnih strategij, izsledkov raziskovalnih ugotovitev, nadzorstvenih postopkov in ugotovljenih trendov. Aktualne temeljne usmeritve so pripravljene za obdobje 2023–2027 (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2022), podlaga za oblikovanje srednjeročnih ciljev pa so »ReDRPPok« (2015); »Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK19–23)« (2019), usmeritve Direktorata MNZ za policijo in druge varnostne naloge; ocene stanja in trendov, podane na podlagi javnomnenjskih raziskav o ocenah in stališčih prebivalcev o delu policije; statistične analize gibanja varnostnih pojavov na delovnih področjih policije; in ugotovitve ciljnih raziskovalnih projektov, ki jih je sofinanciralo ministrstvo ali policija. Kot podlaga so bili upoštevani še pretekle izkušnje pri izvajanju predhodnih temeljnih usmeritve ter drugi strateški dokumenti na mednarodni in nacionalni ravni, ki neposredno ali posredno opredeljujejo prednostne cilje in dejavnosti policije pri zagotavljanju notranje varnosti. V aktualnih temeljnih usmeritvah so predstavljeni cilji za razvoj dela policije na sedmih prioritetenih področjih:

- preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj;

- vzdrževanje javnega reda;
- zagotavljanje varnosti v cestnem prometu;
- vzdrževanje varnosti državne in zunanje meje EU ter preprečevanje nezakonitih migracij;
- utrjevanje povezanosti z lokalnimi skupnostmi in drugimi subjekti pri zagotavljanju varnosti;
- optimizacija delovanja policije glede na razpoložljive vire;
- krepitev ugleda policije.

Med prednostne naloge ministrstva za notranje zadeve, ki jih mora policija upoštevati pri uresničevanju svojega poslanstva in vizije, pa sodijo (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2022):

- celovito upravljanje migracij;
- večdeležniški pristop k preprečevanju nasilja v družini in intimnopartnerskih odnosih;
- krepitev integritete policije kot institucije in policistov kot profesionalcev;
- preiskovanje hujših oblik kriminalitete ter ekološke kriminalitete.

Iz usmeritev, podanih pri posameznih strateških ciljih, so razvidni naslednji poudarki v prihodnjem razvoju slovenske policije (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2022):

- proaktivno delovanje policije, razvoj veščin in kompetenc policistov ter upoštevanje ključnih vrednot, kot so zakonitost, humanost in integriteta;
- krepitev zadovoljstva in zaupanja zaposlenih, izboljšanje kariernega sistema in zmanjševanje odklonskih pojavov na delovnem mestu;
- izraba prednosti sodobnih tehnologij, nadgradnja zmogljivosti obstoječe tehnologije, uvajanje skupnih informacijskih sistemov in nadgradnja baz podatkov;
- vzpostavitev sodelovanja s ponudniki informacijske tehnologije in razvijalci orodij ter okrepljeno število usposobljenih strokovnjakov s področja digitalne preobrazbe v policiji;

- upoštevanje izsledkov znanstvenoraziskovalne dejavnosti, raziskovanje in razumevanje narave hujših kršitev ter analize varnostnih dogodkov za učenje in razvoj;
- prenovitev oz. posodobitev strategije policijskega dela v skupnosti.

Za celovit pristop k uspešnemu obvladovanju groženj in zagotavljanju javne varnosti na visoki ravni pa bo v prihodnje pomembno razviti tudi celovit in enoten pristop k merjenju uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti dela policije, ki bo skladen z njenimi strateškimi in operativnimi usmeritvami. V ta namen je treba definirati tudi jasne kazalnike uresničevanja usmeritev (Ministrstvo za notranje zadeve RS, 2022).

Na podlagi navedenih dolgoročnih in srednjeročnih smernic in drugih usmeritev ter obveznih navodil ministrstva za notranje zadeve generalni direktor policije sprejme srednjeročni in letne načrte dela policije. V tovrstnih načrtih se za posamezne strateške cilje oblikujejo programi dela, v okviru teh programov pa nato opredelijo konkretne naloge. Vsaka naloga pa vključuje podlago za oblikovanje, nosilce izvajanja, sodelujoče deležnike, časovnico izvedbe in kazalnike uspešnosti. Obenem se vzpostavi tudi načrt zaposlovanja, organizacijsko-razvojnih projektov in nabave opreme ter investicij.

5 Sklep

Iz pregleda razvojnih usmeritev in strateških ciljev slovenske policije je razvidno, da so sistem usmerjanja, načrtovanje dolgoročnega razvoja in organiziranje dela sistematično zastavljeni in medsebojno usklajeni. Vsebinsko pa se prepoznani izzivi, prioritete in cilji močno skladajo s splošnimi razvojnimi izzivi in trendi, ki smo jih predstavili v predhodnih poglavjih, kar dokazuje neločljivo povezanost slovenske policijske dejavnosti s transformacijami in razvojnimi tendencami na področju zagotavljanja varnosti v evropskem in mednarodnem prostoru. Pri analizi pričakovanega razvoja policijske dejavnosti na območju Slovenije lahko zasledimo, da se vsebinsko vežejo na raziskovalno dejavnost, ki smo jo predstavili v pričujočem prispevku. Zato je mogoče skleniti, da med dejavnostmi Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede na UM FVV ter izvajanjem policijskih nalog obstaja vsebinska usklajenost, zaradi razvojnih trendov pa vedno večja soodvisnost. Policijske dejavnosti, ki ni utemeljena na znanju, si namreč v prihodnje ne moremo

predstavljati, razvoj znanosti na tem področju pa je mogoč samo ob upoštevanju vprašanj, na katera mora sodobna policijska dejavnost odgovoriti v prihodnje.

Literatura

- Afzal, M. in Panagiotopoulos, P. (2020). Smart policing: A critical review of the literature. V G. Viale Pereira, M. Janssen, H. Lee, I. Lindgren, M. Pedro Rodríguez Bolívar, H. J. Scholl in A. Zuiderwijk (ur.), *Electronic Government: 19th IFIP WG 8.5 International Conference, EGOV 2020, Linköping, Sweden, August 31 – September 2, 2020: Proceedings* (str. 59–70). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57599-1_5
- Aristovnik, A., Setnikar-Cankar, S., Čadež, S., Kešeljevič, A., Pečarič, M. in Pevcin, P. (2012). *Vzpostavitev sistema merjenja učinkovitosti, uspešnosti in kakovosti v slovenski policiji: Ciljni raziskovalni projekt: (Končno poročilo raziskave)*. Fakulteta za upravo; Ekonomska fakulteta.
- Back, M. S., Park, W., Park, J., Jang, K. H. in Lee, Y. T. (2021). Smart policing technique with crime type and risk score prediction based on machine learning for early awareness of risk situation. *IEEE Access*, 9, 131906–131915. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3112682>
- Bang, J., Lee, Y., Lee, Y. T. in Park, W. (2019). AR/VR based smart policing for fast response to crimes in safe city. V *Adjunct Proceedings of the 2019 IEEE International Symposium on Mixed and Augmented Reality: ISMAR-Adjunct 2019: 14–18 October 2019 Beijing, China* (str. 470–475). CPS; IEEE, Computer Society. <https://doi.org/10.1109/ISMAR-Adjunct.2019.00126>
- Bhana, B., Flowerday, S. in Satt, A. (2013). Using participatory crowdsourcing in South Africa to create a safer living environment. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, 9(11), 1–13. <https://doi.org/10.1155/2013/907196>
- Boovaragasamy, C., Kumar, M., Sandirakumaran, A., Gnanasabai, G., Rahman, M. in Govindasamy, A. (2021). Universal health coverage – there is more to it than meets the eye. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10(2), 816–819.
- Buerger, M. (2007). Third party policing: Futures and evolutions. V J. A. Schafer (ur.), *Policing 2020: Exploring the future of crime, communities, and policing* (str. 452–486). US Department of Justice.
- Carr-Hill, R. A. in Stern, N. H. (1973). An econometric model of the supply and control of recorded offences in England & Wales. *Journal of Public Economics*, 2(4), 289–318. [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(73\)90022-4](https://doi.org/10.1016/0047-2727(73)90022-4)
- Castillo-Cara, M., Mondragon-Ruiz, G., Huaranga-Junco, E., Antunez, E. A. in Orozco-Barbosa, L. (2019). SAVIA: Smart city citizen security application based on fog computing architecture. *IEEE Latin America Transactions*, 17(7), 1171–1179. <https://doi.org/10.1109/TLA.2019.8931206>
- Catte, R. in Linden, R. (2021). Leadership and change in Winnipeg's smart policing initiative. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 181–196. <https://doi.org/10.1093/police/pay077>
- Coldren, J. R., Huntoon, A. in Medaris, M. (2013). Introducing smart policing: Foundations, principles, and practice. *Police Quarterly*, 16(3), 275–286. <https://doi.org/10.1177/1098611113497042>
- Coleman, T. G. (2012). *A model for improving the strategic measurement and management of policing: The police organizational performance index (POPI)* [Doktorska disertacija]. University of Regina.

- https://ourspace.uregina.ca/bitstream/handle/10294/3775/Coleman_Terence_197703880_PhD_PLST_Fall2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Crank, J. P., Kadleck, C. in Koski, C. M. (2010). The USA: The next big thing. *Police Practice and Research*, 11(5), 405–422.
- Čas, T. in Gorenak, V. (1993). Policijska organiziranost danes in jutri. *Revija policija*, 13(4/5), 423–439.
- Čelik, P. (1999a). Slovenski orožniki 1918–1941: iz zgodovine. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(1), 53–56
- Čelik, P. (1999b). Varnostni stražniki v Sloveniji 1918–1941. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 148–152.
- Čelik, P. (2001). *Slovenski orožniki: 1918–1941*. Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije.
- Čelik, P. (2005). *Orožništvo na Kranjskem: 1850–1918*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Černič, M. in Makarovič, M. (2009). *Javnomenjska raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev Republike Slovenije o delu policije 2009*. Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici.
- Darroch, S. in Mazerolle, L. (2012). Intelligence-led policing: A comparative analysis of organisational factors influencing innovation uptake. *Police Quarterly*, 16(1), 3–37.
- de Guzman, M. C. in Kim, M. (2016). Community hierarchy of needs and policing models: Toward a new theory of police organisational behavior. *Police Practice and Research*, 18(4), 352–365.
- Dvojmoč, M. (2017). Občinska redarstva v Sloveniji – analiza dosedanjega razvoja in pogled v prihodnost. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 19(1), 80–98.
- Ferguson, A. G. (2020). Structural sensor surveillance. *Iowa Law Review*, 106(1), 47–112.
- Flander, B., Modic, M., Lobnikar, B. in Tičar, I. (2021). *Učinkovitost sistemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela: (CRP V5-1942): zaključno poročilo ciljnega raziskovanega projekta*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Fleming, J. in Brown, J. (2021). Staffing the force: Police staff in England and Wales' experiences of working through a Covid-19 lockdown. *Police Practice and Research*, 23(2), 236–253.
<https://doi.org/10.1080/15614263.2021.1938048>
- Furman, R., Meško, G. in Sotlar, A. (2012). Mehanizmi policijskega sodelovanja za zagotavljanje notranje varnosti v Evropski uniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(1), 5–41.
- Gash, T. in Hobbs, R. (2018). *Policing 4.0. Deciding the future of policing in the UK*. Deloitte.
- Grabosky, P.N. (1992). Efficiency and effectiveness in Australian policing. V P. R. Wilson (ur.), *Issues in Crime, Morality and Justice* (str. 33–44). Australian Institute of Criminology.
- Huang, C. H., Chou, T. C. in Wu, S. H. (2021). Towards convergence of AI and IOT for smart policing. *Journal of Global Information Management*, 29(6), 1–21.
<https://doi.org/10.4018/jgim.296260>
- Jennings, W. G. in Perez, N. M. (2020). The Immediate Impact of Covid-19 on Law Enforcement in the United States. *American Journal of Criminal Justice*, 45(4), 690–701.
- Jeršin, R. (2008). Naloge pooblaščenih uradnih oseb občinskega redarstva včeraj, danes in jutri. V J. Šifrer (ur.), *Javna in zasebna varnost: 9. slovenski dnevi varstvoslovja: zbornik prispevkov*. Fakulteta za varnostne vede. <http://www.fvv.uni-mb.si/dv2008/zbornik/clanki/Jersin1.pdf>
- Jevšek, A. in Meško, G. (2011). The Slovenian National Bureau of Investigation – An attempt to respond to contemporary unconventional forms of criminality. V G. Meško, A. Sotlar in J.

- Winterdyk (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe – social control of unconventional deviance: Conference proceedings* (str. 243–257). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Kotnik, S. (ur.). (1993). *Kronika šole & bibliografija: 1973–1993*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Kyprianides, A., Bradford, B., Beale, M., Savigar-Shaw, L., Stott, C. in Radburn, M. (2021). Policing the Covid-19 pandemic: Police officer well-being and commitment to democratic modes of policing. *Policing and Society*, 32(4), 504–521.
- Laufs, J., Borrión, H. in Bradford, B. (2020). Security and the smart city: A systematic review. *Sustainable Cities and Society*, 55(Apr.), 102023. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102023>
- Li, J. C. M., Cheung, C. K., Sun, I. Y., Cheung, Y. K. in Zhu, S. (2021). Work–family conflicts, stress, and turnover intention among Hong Kong police officers amid the Covid-19 pandemic. *Police Quarterly*, 25(3), 281–309. <https://doi.org/10.1177/10986111211034777>
- Lobnikar, B. in Modič, M. (2018). Profesionalizacija slovenske policije. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 30(3), 286–308.
- Lobnikar, B. in Pagon, M. (2004). The prevalence and the nature of police cynicism in Slovenia. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe. Dilemmas of contemporary criminal justice* (str. 103–111). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Lobnikar, B. in Prislán, K. (2018). Ocena uspešnosti policijskega dela v Sloveniji – primerjava percepcije prebivalcev v letih 2011 in 2017. V G. Meško, A. Sotlar, B. Lobnikar (ur.). 4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik (str. 105–140). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/374>
- Lobnikar, B. in Prislán, K. (2021). Vpliv pandemije covid-19 na izvajanje policijske dejavnosti v Sloveniji: pogled slovenskih policistov. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik (str. 5–21). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/622>.
- Lobnikar, B. in Sotlar, A. (2006). Celovito upravljanje z varnostnimi tveganji kot dejavnik dolgoročne uspešnosti podjetja. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Kriminalni napadi na premoženje gospodarskih subjektov: varnostni, pravni in zavarovalni vidiki* (str. 9–22). Pravna fakulteta.
- Lobnikar, B., Modič, M. in Sotlar, A. (2019). Policijska dejavnost v Sloveniji – analiza razvoja dejavnosti in njenega raziskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 162–175.
- Lobnikar, B., Pagon, M., Umek, P., Sotlar, A., Bučar-Ručman, A., Tominc, B. in Butinar, J. (2005). *Raziskava o ocenah in stališčih prebivalcev obmejnih območij do dela policistov na bodoči schengenski meji – raziskovalno poročilo*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Lobnikar, B., Prislán, K. in Modič, M. (2016). Merjenje uspešnosti implementacije policijskega dela v skupnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(2), 89–110.
- Lobnikar, B., Sotlar, A. in Meško, G. (2013). Razvoj policijske dejavnosti v Srednji in Vzhodni Evropi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 5–18.
- Ludwig, A., Norton, M. in McLean, I. (2017). *Resource allocation processes in policing in Great Britain – Project report*. A Gwilym Gibbon Centre for Public Policy Working Paper, Nuffield College.
- Maguire, E. R. in Uchida, C.D. (2000). Measurement and explanation in the comparative study of American police organizations. V D. Duffee (ur.), *Criminal justice 2000, Vol. 4. Measurement and*

- analysis of crime and justice* (str. 491–557). National Institute of Justice.
http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_4/04j.pdf
- Maskály, J., Kutnjak Ivković, S. K. in Neyroud, P. (2021). Policing the Covid-19 pandemic: Exploratory study of the types of organizational changes and police activities across the globe. *International Criminal Justice Review*, 31(3), 266–285.
- Maslov, A. (2015). *Measuring the performance of the Police: The perspective of the public: Research report 2015-R034*. Research Division, Public Safety Canada.
- Mazerolle, L. in Ransley, J. (2021). Policing health regulations in democratic societies: A focus on Covid-19 challenges and opportunities in Australia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 45(3), 315–327.
- Meško, G. (2000). *Strah pred kriminaliteto, policijsko preventivno delo in javno mnenje o policiji: Raziskovalno poročilo*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (2007). The obstacles on the path to police professionalism in Slovenia: A review of research. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Policing in emerging democracies: Critical reflections* (str. 15–55). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G. in Klemenčič, G. (2007). Rebuilding legitimacy and police professionalism in an emerging democracy: The Slovenian experience. V T. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice: International perspectives* (str. 84–114). Russell Sage Foundation.
- Meško, G. in Urbas, V. (2021). Delo policije na področju preiskovanja kriminalitete v Sloveniji v času covida-19 s poudarkom na prvem valu epidemije covida-19 spomladi 2020. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(1), 21–35.
- Meško, G., Dvojmoč, M., Lobnikar, B., Modic, M., Prislán, K., Sotlar, A. in Tominc, B. (2020). *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih: ciljni raziskovalni projekt: raziskovalno poročilo*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Eman, K. in Flander, B. (ur.). (2016). *Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2018). Police reforms in Slovenia in the past 25 years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 237–250. <https://doi.org/10.1093/police/pay008>
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni: Poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija. (2013). *Strategija policijskega dela v skupnosti*.
- Ministrstvo za notranje zadeve RS. (2022). *Temeljne usmeritve za izdelavo srednjeročnega načrta razvoja in dela policije za obdobje 2023–2027*.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/Dokumenti/DPDVN/Usmerjanje-in-nadzor-policije/Temeljne-usmeritve-2023_2027.pdf
- Miyano, K., Shinkuma, R., Shiode, N., Shiode, S., Sato, T. in Oki, E. (2020). Multi-UAV allocation framework for predictive crime deterrence and data acquisition. *Internet of Things*, 11(Sep.), 100205. <https://doi.org/10.1016/j.iot.2020.100205>
- Modic, M., Lobnikar, B. in Dvojmoč, M. (2014). Policijska dejavnost v Sloveniji: Analiza procesov transformacije, pluralizacije in privatizacije. *Varstvoslonje: revija za teorijo in prakso varstvoslonja*, 16(3), 217–241.
- Modic, M., Sotlar, A. in Meško, G. (2012). Community Policing Practice and Research in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 3–13.

- Moreira, B., Cacho, N., Lopes, F. in Cavalcante, E. (2017). Towards civic engagement in smart public security. V *2017 International Smart Cities Conference, ISC2, 14–17 Sept. 2017*. IEEE. <https://doi.org/10.1109/ISC2.2017.8090818>
- Nalla, M. K., Meško, G., Lobnikar, B., Dobovšek, B., Pagon, M., Umek, P. in Dvoršek, A. (2007). A comparison of officers' perceptions of police organisational climate in large, midsize, and small cities in Slovenia. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Policing in emerging democracies: Critical reflections* (str. 101–126). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Nalla, M. K., Rydberg, J. in Meško, G. (2011). Organizational factors, environmental climate, and job satisfaction among police in Slovenia. *European Journal of Criminology*, 8(2), 144–156.
- Ogilvie, J. M., Allard, T. J. in Stewart, A. L. (2008). *Impact of Police Numbers on Crime*. J. M. Griffiths, Griffiths University, Australia.
- Pagon, M. in Lobnikar, B. (2001). *V skupnost usmerjeno policijsko delo v mestu Ljubljana: Ugotavljanje potreb za ustanovitev mestne policije ali redefiniranje dela državne policije: končno poročilo s popravki*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Pagon, M. in Lobnikar, B. (2004). Police integrity in Slovenia. V C. B. Klockars, S. Kutnjak Ivković in M. R. Haberfeld (ur.), *The contours of police integrity* (str. 212–231). Sage.
- Paredes, J. N., Simari, G. I., Martinez, M. V. in Falappa, M. A. (2021). Detecting malicious behavior in social platforms via hybrid knowledge- and data-driven systems. *Future Generation Computer Systems*, 125(Dec.), 232–246. <https://doi.org/10.1016/j.future.2021.06.033>
- Pečar, J. in Skalar, V. (1973). *Milicionarski odnos sa javnošću*. Savezni sekretariat za unutrašnje poslove.
- Ponsaers, P. (2001). Reading about "community (oriented) policing" and police models. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 24(4), 470–496.
- Prezelj, I., Lobnikar, B., Sotlar, A., Vuga Beršnak, A., Kolak, A., Prislan, K., Modic, M., Kocjančič, K. in Ferlin, A. (2021). *Radikalizacija v smeri nasilja: temeljni koncepti, izbrani tuji pristopi in primer Slovenije*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2017). Zagotavljanje varnosti lokalnih skupnosti v prihodnje: Percepcije različnih deležnikov v Sloveniji. V G. Meško, K. Eman, in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji: konferenčni zbornik* (str. 131–142). Univerzitetna založba Univerze.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2019). Modern trends in policing: Public perceptions of the preferred policing models in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 483–500.
- Prislan, K., Modic, M., Slak, B., Primc, T. in Mihelič, A. (2022a). *Razvoj celovitih modelov ocenjevanja nacionalnovarnostne ogroženosti in merjenja uspešnosti, učinkovitosti ter kakovosti policijskega dela: ciljni raziskovalni projekt 2021: vmesno raziskovalno poročilo – delovni sveženj 3: pregled tujih pristopov k ocenjevanju uspešnosti policijskega dela ter policijskih organizacij*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Prislan, K., Pečjak, T. in Lobnikar, B. (2022b). Policijska dejavnost v pametnih trajnostnih skupnostih: pomen sodobne tehnologije za policijsko delo. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *8. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik: cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih* (str. 45–64). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K. in Slak, B. (2018). Analysis of the relationship between smart cities, policing and criminal investigation. *Varstvoslojje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 20(4), 389–413.

- Ratcliffe, J. H. in Guidetti, R. (2008). State police investigation structure and the adoption of intelligence-led policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 31(1), 109–128.
- Reisig, M. D., Tankebe, J. in Meško, G. (2012). Procedural justice, police legitimacy, and public cooperation with the police among young Slovene adults. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(2), 147–164.
- Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo« (ReDRPPol). (2015). *Uradni list RS*, (75/15).
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (ReNPPZK19–23). (2019). *Uradni list RS*, (43/19).
- Rosenbaum, D. (2007). Police innovation post 1980: Assessing effectiveness and equity concerns in the information technology era. *Institute for the Prevention of Crime Review*, 1, 11–44.
<https://www.publicsafety.gc.ca/lbrr/archives/cnmcs-plcng/ripcr-v1-11-44-eng.pdf>
- Seljeseth, M., Yamin, M. M. in Katt, B. (2020). UIOT-FMT: A universal format for collection and aggregation of data from smart devices. *Sensors*, 20(22), 1–23.
<https://doi.org/10.3390/s20226662>
- Shane, J. M. (2010). Performance Management in Police Agencies: a Conceptual Framework. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 33(1), 6–29.
- Skalar, V. (1976). *Izbor, usposabljanje in delovna uspešnost miličnikov kadetov*. Inštitut za kriminologijo.
- Sodja, B. (2008). Javni red – pristojnost občinskega redarja nekoč in danes. V *Zbornik: 3. dnevi prekrškovnega prava* (str. 125–132). GV založba.
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2015). Municipal warden services in the pluralised policing environment in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 330–341.
- Sotlar, A., Dvojmoč, M., Modic, M. in Tominc, B. (2022). *Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov (V5-2149): ciljni raziskovalni projekt: končno poročilo raziskovalnega projekta*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A., Modic, M. in Lobnikar, B. (2021). *Preoblikovanje Mestnega redarstva Mestne uprave Mestne občine Ljubljana na podlagi posodobitve občinskega programa varnosti Mestne občine Ljubljana: raziskovalni projekt: raziskovalno poročilo*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Šelih, A. in Meško, G. (2011). Slovenian criminology – an overview. V G. Meško, A. Sotlar in J. Winterdyk (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe – social control of unconventional deviance: Conference proceedings* (str. 13–33). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Thanassoulis, E. (1995). Assessing police forces in England and Wales using data envelopment analysis. *European Journal of Operational Research*, 87(3), 641–657.
[https://doi.org/10.1016/0377-2217\(95\)00236-7](https://doi.org/10.1016/0377-2217(95)00236-7)
- Tičar, B. (2015). Pravna ureditev varnosti na lokalni ravni. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, Ljubljana, 27. november 2015* (str. 34–45). Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
- Trinkner, R., Tyler, T. R. in Goff, P. A. (2016). Justice from within: The relations between a procedurally just organizational climate and police organizational efficiency, endorsement of democratic policing, and officer well-being. *Psychology, Public Policy, and Law*, 22(2), 158–172.
- Tulumello, S. in Iapaolo, F. (2022). Policing the future, disrupting urban policy today. Predictive policing, smart city, and urban policy in Memphis (TN). *Urban Geography*, 43(3), 448–469.
<https://doi.org/10.1080/02723638.2021.1887634>

- Tundis, A., Kaleem, H. in Mühlhäuser, M. (2020). Detecting and tracking criminals in the real world through an IOT-based system. *Sensors*, 20(13), 1–27. <https://doi.org/10.3390/s20133795>
- van den Born, A., van Witteloostuijn, A., Barlage, M., Sapulete, S., van den Oord, A., Rogiest, S., Vallet, N., Reguli, Z., Vit, M., Mouhanna, C., Cassa, D., Binder, H., Blumenthal, V., Christe-Zeyse, J., Giljohann, S., Gruschinske, M., Pautz, H., Stein-Müller, S., Bisogni, F., Costanzo, P., Stojanovski, T., Mirceva, S., Krstevska, K., Rajkovcevski, R., Stamenova, M., Bayerl, S., Horton, K., Jacobs, G., Jochoms, T., Vogel, G., Andrei, D., Baban, A., Chirica, S., Otoiu, C., Ratiu, L., Rus, C., Varga, M., Vonas, G., Alsina, V., Gascó, M., Allen, K., Birdi, K., Betteridge, K., Casey, R., Graham, L. in Pólos, L. (2013). Policing opportunities and threats in Europe. *Journal of Organizational Change Management*, 26(5), 811–829.
- Vodopivec, K. (1984). *Sistemska analiza kazenskega in predkazenskega postopka*. Inštitut za kriminologijo.
- Wathne, C. T. (2020). New public management and the police profession at play. *Criminal Justice Ethics*, 39(1) 1–22. <https://doi.org/10.1080/0731129X.2020.1746106>
- Yuan, L., Zhu, L., Chen, F., Cheng, Q., Yang, Q., Zhou, Z. Z., Zhu, Y., Wu, Y., Zhou, Y. in Zha, X. (2020). A survey of psychological responses during the coronavirus disease 2019 (Covid-19) epidemic among Chinese police officers in Wuhu. *Risk Management and Healthcare Policy*, 13, 2689–2697. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S269886>
- Zakon o notranjih zadevah. (1980). *Uradni list SRS*, (28/80).
- Zakon o občinskem redarstvu (ZORed). (2006, 2017). *Uradni list RS*, (139/06, 9/17).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji. (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
- Zakon o policiji. (1998). *Uradni list RS*, (49/98).

IZOBRAŽEVANJE IN RAZISKOVANJE NA OŽJEM PODROČJU VARNOSTNIH VED

ANDREJ SOTLAR, MIHA DVOJMOČ, BERNARDA TOMINC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
andrej.sotlar@um.si, miha.dvojmoc@um.si, bernarda.tominc@um.si

Povzetek Ožje področje varnostnih ved se v tem poglavju nanaša predvsem na konceptualna vprašanja zagotavljanja varnosti na ravni celotne družbe, obveščevalno-varnostno dejavnost, zasebno varstvo in korporativno varnost. Analiza petdesetletnega obdobja pokaže, da za prvo polovico obdobja velja, da se je predvsem konstituiralo ogrodje izobraževalnih vsebin, za drugo polovico obdobja pa je značilno intenziviranje raziskovalne dejavnosti na področju varnostnih ved. Na ravni raziskovanja konceptualnih vprašanj zagotavljanja varnosti so raziskovalci s področja družbene samozaščite s spremembo političnega sistema po letu 1990 svoje delo nadaljevali v okviru koncepta nacionalne varnosti, še posebej z vidika oblikovanja varnostne politike in delovanja nacionalnovarnostnega sistema. Ko se je monopol države na področju zagotavljanja varnosti začel krhati in so začele nastajati zasebnovarnostne organizacije, se je skoraj istočasno začelo tudi njihovo teoretično osmišljanje, kasneje pa tudi empirično raziskovanje. V zadnjih letih so tako zasebno varovanje, detektivska dejavnost in korporativna varnost postali celo jedrna raziskovalna polja na ožjem področju varnostnih ved.

Ključne besede:

varnostne vede,
nacionalna varnost,
obveščevalno-
varnostna
dejavnost,
zasebno varstvo,
korporativna
varnost

EDUCATION AND RESEARCH IN THE NARROWER FIELD OF SECURITY SCIENCES

ANDREJ SOTLAR, MIHA DVOJMOČ, BERNARDA TOMINC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
andrej.sotlar@um.si, miha.dvojmoc@um.si, bernarda.tominc@um.si

Abstract The narrower field of security sciences in this chapter refers mainly to conceptual issues of ensuring security, intelligence and security activity, private security, and corporate security. The analysis of the fifty-year period shows that in the first half of the period, the framework of educational content was mainly constituted, while the second half of the period is characterized by the intensification of research activity. With the change in the political system in 1990, researchers in the field of social self-protection continued their work within the framework of the concept of national security, especially from the point of view of security policy-making and the functioning of the national security system. When private security organizations began to emerge, their theoretical interpretation and later empirical research also began almost at the same time. In recent years, private security, private detective activity and corporate security have even become core research fields in the narrower field of security sciences.

Keywords:

security sciences,
national security,
intelligence and
security activity,
private security,
corporate security

1 Uvod

Katedre so na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) začele nastajati relativno pozno. Tako je na Visoki policijsko-varnostni šoli kot ena izmed šestih leta 1996 nastala tudi Varnostna katedra. V naslednjih letih je katedra delovala tudi pod imenom Katedra za obveščevalno dejavnost in varnostne študije, v zadnjem desetletju pa kot Katedra za policijsko dejavnost in varnostne vede. Že sama poimenovanja govorijo o svojevrstnem teoretičnem eklekticizmu, s katerim se je katedra ukvarjala. V tem poglavju so predstavljene vsebine, ki se nanašajo predvsem na ožje področje varnostnih ved. Vsebine, ki jih pedagoško in raziskovalno uvrščamo pod varnostne vede, so bile na fakulteti prisotne vse od prvih dni študija notranjih zadev, ki se je začel leta 1973 na Višji upravni šoli. Čeprav so bile takrat drugačne politično-varnostne razmere in predmetno ter raziskovalno področje varnostnih ved še ni bilo vzpostavljeno, pa lahko ugotovimo, da so se že od začetka varnostne vede ukvarjale s konceptom zagotavljanja varnosti na ravni celotne družbe, z njegovo operacionalizacijo v obliki varnostnega sistema in z nekaterimi službami tega sistema (npr. obveščevalne in varnostne službe). To velja tudi za turbulentna 90. leta 20. stoletja in današnji čas, tako da se je predvsem povečalo število varnostnih subjektov na državni, lokalni in zasebni ravni, kar pomembno determinira področje varnostnih ved sodobnega časa.

Različni dejavniki, kot so sprememba političnega, gospodarskega in varnostnega sistema po letu 1990, preoblikovanje višje šole v visoko šolo in kasneje v fakulteto, vključitev fakultete v Univerzo v Mariboru ter ne nazadnje ustanovitev Varnostne katedre (1996), so se sčasoma začeli odražati tudi v kurikulumu in še posebej pri raziskovanju na področju varnostnih ved.

V nadaljevanju so predstavljeni ključni mejniki pedagoške in raziskovalne dejavnosti na ožjem področju varnostnih ved, pri čemer prvo polovico razvoja fakultete na področju varnostnih ved bolj zaznamuje vzpostavljanje železnega repertoarja izobraževalnih vsebin, ki jih morajo biti deležni varstvoslovci, drugo polovico razvoja pa bolj zaznamuje raziskovalna dejavnost, ki znanstveno podpira izobraževalne vsebine. Seveda je takšna delitev precej teoretična, pa vendar tudi logična, saj sta razvoj podiplomskih programov druge in tretje stopnje ter vključitev v univerzo, katere poslanstvo je poučevanje na osnovi lastno ustvarjenega znanja, se

pravi preko raziskovanja, hočeš nočeš morala vplivati na vsebino in povečan obseg raziskovanja.

2 Varnostne vede v obdobju do leta 1990

Že prva generacija študentov Oddelka za na notranje zadeve Višje upravne šole je med drugim poslušala predmete, kot so Varnostni sistem SFRJ, Temelji splošne ljudske obrambe in Varstvo ustavnega reda, njihovi kolegi v 80. letih 20. stoletja pa predmete, kot so Družbena samozaščita in splošna ljudska obramba, Varnostni sistem SFRJ, Obveščevalna in subverzivna dejavnost in Varstvo ustavne ureditve (Kavšček, 1989). Študenti so torej spoznali tako koncept varnostnega organiziranja na ravni družbe in države kot konkretno organizacijo služb, še posebej na področju notranje varnosti.

Po ustanovitvi Višje šole za notranje zadeve (VŠNZ) so se sredi 80. let 20. stoletja pojavile tudi zamisli o organizaciji raziskovalne dejavnosti. Čeprav je operacionalizacija teh zamisli morala počakati kakšno desetletje, so bili sodelavci VŠNZ vendarle vključeni tudi v raziskovanje. Tako so na primer Peter Jeglič, Andrej Anžič in Milan Vršec sodelovali v Medrepubliško-pokrajinskem projektu SLO in DS SFRJ: Pripravljenost družbenopolitičnega sistema SLO in DS v SFRJ, ki je potekal od leta 1984 do 1990 pod vodstvom Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo (Vreg, 1988; Vreg idr., 1989; Vreg idr., 1990). Leta 1987 je bila opravljena tudi raziskovalna naloga o narodni zaščiti kot obliki zaščitnega in obrambnega organiziranja v samoupravno zasnovanem varnostnem sistemu (Jeglič, 1987).

Decembra 1990, torej dobrega pol leta po prvih večstrankarskih volitvah in oblikovanju nove koalicijske vlade v Sloveniji, je na VŠNZ potekal zelo pomemben in odmeven posvet o varnosti v spremenjenih družbenopolitičnih razmerah, na katerem so sodelovali vodilni slovenski teoretiki s področja varnosti. Razprava je bila namenjena strateškim/sistemskim vprašanjem zagotavljanja varnosti družbene skupnosti (Jeglič, 1990). Med drugim je bil predstavljen tudi nov teoretični koncept/model nacionalne varnosti in sistema (Grizold, 1990), ki je v teoriji in praksi zamenjal koncept SLO in DS prejšnje države in prejšnjega socialističnega političnega sistema. Pol leta kasneje je Slovenija razglasila samostojnost in jo v naslednjih šestih mesecih *de facto* in *de iure* dosegla. Nove politične, družbene, gospodarske in

varnostne okoliščine so se začele odražati tudi v študijskem programu in raziskovanju na področju varnostnih ved. Dinamiko povzemamo v nadaljevanju.

3 Značilnosti izobraževalne dejavnosti na področju varnostnih ved v obdobju po letu 1990

Politične spremembe in osamosvojitve Slovenije so se, vsaj ko je šlo za področje varnostnih ved, takoj odrazile tudi v predmetniku. V študijskem letu 1991/1992, se pravi v času, ko je Slovenija prekinila ustavnopravne, politične in varnostne povezave z Jugoslavijo, so študenti poslušali samo še predmeta Varnostni sistem in Varstvo ustavne ureditve (Sotlar idr., 2013), ne pa tudi predmetov, ki so se nanašali na nekdanjo skupno državo in njen koncept varnosti in obrambe.

Za varnostne vede najbolj pestro obdobje v smislu vsebine študijskega programa je nastopilo sredi 90. let 20. stoletja, ko se je Višja šola preoblikovala v Visoko šolo za notranje zadeve, se odprla tudi zunanjim študentom in pripravila visokošolski program s kar petimi usmeritvami. Vsi študenti so se prvič srečali s predmetom s področja nedržavnega zagotavljanja varnosti (Normativna ureditev zasebne varnosti), poleg tega pa sta na področja varnostnih ved in Varnostne katedre, ki je bila ustanovljena v tistem času, sodila tudi Varnostno-obrambna usmeritev in Zasebno-varnostna usmeritev. Razviti so bili številni predmeti, ki so kljub določenim združevanjem v naslednjih letih, vsebinsko prisotni še danes. Varnostno-obrambno usmeritev so tvorili pretežno predmeti s področja obveščevalno-varnostne dejavnosti (Obveščevalne službe, Taktika dela varnostne službe, Metode in sredstva dela obveščevalno-varnostnih služb, Strategija posrednega nastopanja) in predmet Slovenski obrambno-varnostni sistem. Zasebno-varnostno usmeritev pa so sestavljali predmeti Zasebno varovanje, Sistem varovanja v podjetju, Načrtovanje in ekonomika varovanja podjetja, Varnostni menedžment in Tehnika in tehnologija varovanja (Sotlar idr., 2013). Ker je šlo za specifično tematiko, se je šola pomembno naslonila na strokovnjake iz prakse. Zasebno-varnostna usmeritev ne pomeni samo začetka visokošolskega poučevanja materije zasebnega varstva v Sloveniji, ampak tudi integralne varnosti podjetij, ki se je razvila v področje današnje korporativne varnosti.

S preoblikovanjem Visoke policijsko-varnostne šole v Fakulteto za policijsko-varnostne vede in njeno vključitvijo v Univerzo v Mariboru je fakulteta predstavila tudi štiriletni univerzitetni študijski program, ki je vseboval naslednje predmete s področja varnostnih ved: Varnostni sistem, Zasebna varnost, Obveščevalno-varnostne službe in kot novost Evropske varnostne integracije. Prav tako je bil med štirimi specialističnimi programi vzpostavljen program Poslovno varnostni management s predmeti s področja (današnje) korporativne varnosti.

Čez nekaj let so bili vzpostavljeni bolonjski študijski programi, in sicer dva visokošolska ter univerzitetni program. Žal so v času hude gospodarske in finančne krize pred 10 leti programi doživeli korekcije, ki se danes odražajo v manjšem naboru predmetov s področja varnostnih ved, kar je deloma kompenzirano z združevanjem vsebin ukinjenih predmetov v novo oblikovane predmete. Trenutni dodiplomski študijski programi z vidika varnostnih ved tako obsegajo vsebine s področja varnostnega sistema, mednarodnega varnostnega sodelovanja, upravljanja varnostnih organizacij, kriznega upravljanja z naravnimi in drugimi nesrečami, obveščevalno-varnostne dejavnosti in zasebnega varstva (Fakulteta za varnostne vede; n. d. c; n. d. d, n. d. e.).

Logično nadaljevanje razvoja fakultete je bila tudi uvedba magistrskega programa, kamor so se preselili nekateri ustrezno predelani predmeti iz nekdanjega specialističnega programa. S področja varnostnih ved je imel magistrski program dva modula, in sicer Obveščevalno-varnostna dejavnost in Varnost poslovnih procesov. Današnji magistrski program ima modul Korporativna varnost, ki vsebuje npr. tudi predmeta Integralna korporativna varnost in Korporativna obveščevalna dejavnost, med izbirnimi predmeti pa predmeta Zasebno-varnostna industrija in Strateško upravljanje varnostnih organizacij (Fakulteta za varnostne vede, n. d. f). Proces oblikovanja študijskih programov se je sredi prvega desetletja 21. stoletja zaključil z vzpostavitvijo doktorskega študijskega programa, ki je imel v vseh svojih izvedbah tudi vsebine s področja varnostnih ved. Trenutno se te vsebine nanašajo na nacionalno varnost, privatizacijo varnostne funkcije in zagotavljanje varnosti v organizacijah (Fakulteta za varnostne vede, n. d. g).

4 Značilnosti raziskovalne in publicistične dejavnosti na področju varnostnih ved v obdobju po letu 1990

Raziskovalci Varnostne katedre so se zunaj področja delovanja policije ukvarjali predvsem z obveščevalno-varnostno dejavnostjo in zasebnim varstvom, poleg tega pa še s strateškimi in sistemskimi vprašanji zagotavljanja nacionalne varnosti ter drugimi, interdisciplinarnimi varnostnimi vprašanji, ki niso sodila na ostala področja. Temu primerno bo v nadaljevanju predstavljena tudi raziskovalna in ključna publicistična dejavnost.

4.1 Proučevanje konceptualnih in interdisciplinarnih vprašanj zagotavljanja varnosti

Kot rečeno, je bilo treba po osamosvojitvi Slovenije, spremembi njenega političnega, gospodarskega in nasploh družbenega sistema razviti, teoretično osmisliti in empirično potrditi tudi nov koncept zagotavljanja varnosti na ravni celotne družbe, tj. koncept nacionalne varnosti. Značilnost raziskovanja o konceptualnih vprašanjih v tistem času je, da je bila večina le-tega opravljena v okviru priprav magistrskih del in doktorskih disertacij sodelavcev fakultete (Anžič, 1991; Anžič, 1995; Sotlar, 2000). Med ključnimi publikacijami moramo omeniti monografijo Varnostni sistem Republike Slovenije (Anžič, 1997a), ki je bila dolga leta edino tovrstno delo v Sloveniji. V ta kontekst sodi tudi monografija Obrambni sistem Republike Slovenije zunanjega sodelavca katedre (Grizold, 1999). Lahko zatrdimo, da sta obe monografiji, ki sta bili sicer po svojem značaju učbenika, vse do leta 2020 najcelovitejše obravnavali sistemske vidike nacionalne varnosti. Njuno pionirsko delo je več kot dve desetletji kasneje združila in zaokrožila znanstvena monografija Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem (Sotlar idr., 2020), ki je nastala kot plod sodelovanja raziskovalcev UM FVV in Fakultete za družbene vede UL (UL FDV).

Na ožje varnostno področje sodijo tudi nekatere druge raziskave, kjer so v večjem obsegu sodelovali raziskovalci Varnostne katedre, kot so Nacionalna varnost in medetnični konflikti v Republiki Sloveniji, 1996–1998, vodja A. Perenič (Mitar in Sotlar, 1998), CRP Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih, 2018–2020, vodja G. Meško (Meško idr.,

2020), CRP Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Slovenji, 2018–2020, vodja I. Prezelj, UL FDV (Prezelj in Lobnikar, 2020; Prislan idr., 2020; Prezelj idr., 2021) in Študija o potrebah izboljšanja delovanja komunikacijskih sistemov v organizacijskih enotah za sprejemanje klicev na interventnih številkah za naročnika iz gospodarstva, 2019, vodja K. Prislan (Prislan idr., 2019).

Raziskovalca katedre sta sodelovala v dveh izrazito interdisciplinarnih ciljnih raziskovalnih projektih, in sicer CRP Varnost zdravstvenega osebja pri obravnavi pacientov, 2018–2020, vodja T. Albreht, Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) (Gabrovec idr., 2020) in CRP Analiza arhitekturnih rešitev slovenskih zdravstvenih in socialno varstvenih zavodov, 2019–2021, vodja B. Gabrovec, NIJZ (Gabrovec idr., 2021).

Večina raziskovalcev katedre je sodelovala v programski skupini Varnost v lokalnih skupnostih 2015–2018, vodja G. Meško (Fakulteta za varnostne vede, n. d. a) in njenem nadaljevanju Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij, 2019–2024, vodja G. Meško (Fakulteta za varnostne vede, n. d. b). Poleg tega so člani katedre skupaj s sodelavci z drugih kateder sodelovali v mednarodnih projektih, ki se navezujejo na varnostne vede. Gre za projekte, kot so CRIMPREV, 2006–2009; ECUS/EEMUS, 2011–2013; URBIS, 2012–2014 (Meško idr., 2013) in IMPRODOVA, 2018–2021 (Lobnikar idr., 2021). Prav tako pa je treba omeniti tudi veliko angažiranje članov katedre pri urejanju revije Varstvoslovje in recenziranju prispevkov v številnih domačih in tujih revijah ter članstvo v uredništvih mednarodnih znanstvenih revij.

4.2 Proučevanje obveščevalno-varnostne dejavnosti

Številni predmeti s področja obveščevalno-varnostne dejavnosti, ki so bili razviti v 90. letih 20. stoletja, so kmalu dobili močno teoretično oporo v ustreznih monografijah. Tudi večina teh del pretežno temelji na raziskovalnem delu za potrebe zaključnih del na podiplomskem študiju notranjih in zunanjih sodelavcev katedre. Monografiji Obveščevalne službe: povezave med obveščevalnimi službami, političnimi sistemi in državno suverenostjo v luči iskanja modela sodobnega obveščevalnega sistema (Purg, 1995) in Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo (Anžič, 1996a) nista bili namenjeni samo študentom fakultete, ampak sta bili uporabni tudi za strokovnjake iz prakse,

odločevalce in novinarje, saj se je Slovenija šele učila vzpostavljati sodoben in učinkovit obveščevalno-varnostni sistem, hkrati pa tudi izvajati nadzorstvo nad njim.

Začetno obdobje proučevanja obveščevalno-varnostnih služb so zaokrožile monografije Taktika dela obveščevalnovarnostnih služb (Šaponja, 1999), Boj proti mednarodnemu terorizmu (Purg, 1997), Strategija posrednega nastopanja (Krunič, 1997) in Primerjalni obveščevalni sistemi (Purg, 2002), s čimer se je razprava o delovanju obveščevalnih služb prenesla tudi v mednarodno okolje. Desetletje kasneje so strokovnjaki, ki so se na Varnostni katedri ukvarjali z različnimi vidiki obveščevalne dejavnosti, od systemske ureditve, nalog, metod in sredstev, taktike do nadzorstva, združili svoje znanje. Nastala je znanstvena monografija Obveščevalno-varnostna dejavnost: procesi, metode, nadzor (Podbregar, 2012), ki je vsa dotedanja dela zaokrožila in nadgradila v do sedaj najbolj celovito delo o obveščevalni dejavnosti v Sloveniji.

V tretjem desetletju obstoja Visoke šole za notranje zadeve so se številna varstvoslovna in tako tudi obveščevalno-varnostna vprašanja obravnavala v okviru Zbornika strokovno-znanstvenih razprav, periodične publikacije, ki je bila predhodnica današnje revije Varstvoslovje. Leta 1996 je izšla posebna številka zbornika, v kateri so bila objavljena dela s posveta Posebne operativne metode in sredstva dela varnostnih in obveščevalnih služb (Anžič, 1996b). Posvet v organizaciji Visoke šole za notranje zadeve je bil prvi tovrstni javni posvet o tem, kako obveščevalno-varnostne službe sploh delujejo, katere metode in sredstva uporabljajo, kako z njimi posegajo v temeljne človekove pravice in svoboščine ter kako bi jih morali nadzorovati. Zato je posvet požel veliko zanimanja tako med strokovnjaki kot tudi v medijih.

Za naslednje desetletje je bilo značilno predvsem dvoje: sodelovanje raziskovalcev Varnostne katedre v dveh nacionalnih raziskavah s širšega področja obveščevalno-varnostne dejavnosti in znanstvena dela s specifično, lahko bi rekli tudi specialistično, obveščevalno tematiko. Pri raziskavah je šlo za CRP Razvoj modela za izbor kandidatov za tajno sodelovanje, 2006–2008, vodja M. Pagon (Pagon, 2006), in za CRP Varnostna kultura in ravnanje s tajnimi podatki v Ministrstvu za obrambo RS in Slovenski vojski, 2007–2009, vodja M. Brezovšek, UL FDV (Brezovšek idr., 2009). Kar zadeva drugo značilnost, pa moramo omeniti vsaj dve znanstveni monografiji in znanstveni prispevek. Monografija Obveščevalna dejavnost na

področju zdravstva – MEDINT (Podbregar in Ivanuša, 2008) je nastala v času, ko se je svet periodično sicer že srečeval z zdravstveno-epidemiološkimi grožnjami, vendar so jim le redki strokovnjaki pripisovali tudi varnostni vidik, ki se je v vsej svoji razsežnosti pokazal v času pandemije covid-19. Monografija Vohunska dejavnost in gospodarstvo (Podbregar, 2008) ter prispevek o industrijskem vohunstvu (Podbregar, 2006) pa pomenita odmik razprave od tradicionalnih nalog obveščevalnih služb v sfero gospodarstva, s čimer deli že posegata tudi na področje korporativne obveščevalne (in protiobveščevalne) dejavnosti, o kateri bo govor v okviru korporativne varnosti.

4.3 Proučevanje zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti in korporativne varnosti

Sodobno pojmovano zasebno varovanje se je v Sloveniji začelo razvijati šele pred približno tridesetimi leti, zato ne preseneča, da na tem področju ni bilo opravljenega toliko raziskovalnega dela kot na področju državne policijske dejavnosti, vendar tudi v nadaljevanju predstavljene najpomembnejše študije kažejo, da se je zanimanje raziskovalcev, vzporedno z razvojem zasebnega varovanja v praksi, vseskozi povečevalo in po obsegu celo prehitelo področje obveščevalno-varnostne dejavnosti, ki je bilo osrednje področje delovanja in zanimanja Varnostne katedre nekako do konca 20. stoletja.

V 90. letih 20. stoletja smo imeli opraviti skoraj izključno s teoretičnimi razpravami o zasebnem varovanju. Sem sodijo predvsem razprave J. Pečarja, sodelavca Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti UL in dolgoletnega zunanjega sodelavca UM FVV, o sodobno pojmovanem zasebnem varstvu/varovanju (Pečar, 1991a; 1991b), nedržavnem nadzorovanju (Pečar, 1992) in državljskem samovarovanju (Pečar, 1991c). V letih, ko se je zasebno varovanje začelo hitro razvijati, je opozarjal na potrebo po ustreznem nadzorstvu nad njim (Pečar, 1997) in pisal o državno-zasebni dihotomiji privatizacije in komercializacije policijske dejavnosti v Sloveniji (Pečar, 2001). Ostali proučevalci zasebnega varovanja tistega časa so v veliki večini prihajali s takratne VŠNZ in njenih naslednic. Tako je S. Kotnik še pred sprejetjem prvega zakona o zasebnem varovanju proučevala (ne)zakonitost tovrstnega varovanja (Kotnik, 1991a), »zasebnost« oziroma »javnost« varovanja (Kotnik, 1991b) in primerjala slovensko in tujo prakso na tem področju (Kotnik, 1991c). Njeno

izhodišče je bilo pretežno pravno, za razliko od izhodišča Pečarja, ki je bilo kriminološko in sociološko obarvano.

Tudi Vršec (1991) je relativno zgodaj začel proučevati zasebno varnostno dejavnost, vendar se je kasneje preusmeril bolj na področje integralne varnosti podjetij, poslovne in korporativne varnosti. Čas (1995) je že eno leto po sprejetju prvega sistemskega zakona s področja zasebnega varovanja napisal prvo monografijo s tega področja *Zasebno varovanje in pooblastila varnostnikov*. Čas (1999) je nadalje v doktorski disertaciji proučeval zasebno varovanje kot sestavino nacionalne varnosti in jo kot takšno umestil v teoretični model nacionalnovarnostnega sistema RS. S tem je precej vplival na mnenje, da gre pri zasebnem varovanju za dejavnost, ki ni zgolj ena izmed mnogih gospodarskih dejavnosti, ampak ima za družbo širši, celo nacionalnovarnostni pomen, zato je država dolžna skrbeti za ustrezen razvoj in nadzor te dejavnosti. Nacionalnovarnostne elemente zasebnega varovanja je pred njim s podobnimi zaključki proučeval tudi Sotlar (1997).

Zanimanje teoretikov in praktikov za zasebno varstvo, kot s skupnim nazivom označujemo zasebno varovanje in detektivsko dejavnost, je naraščalo, zato ne preseneča, da je bila Visoka policijsko-varnostna šola v letih 1997–2000 pobudnica in glavna organizatorica štirih velikih nacionalnih posvetov o zasebnem varovanju in detektivski dejavnosti v Portorožu. Posveti niso prinesli zgolj štirih tematskih zbornikov na temo zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti (Anžič, 1997b; Anžič, 1998; Anžič, 1999, Sotlar, 2001), ampak tudi bolj odprt prostor za enakopravnejšo razpravo predstavnikov državnih in zasebnih ponudnikov varnostnih storitev (policije, obveščevalno-varnostnih služb, občinskih redarjev, zasebnega varovanja, detektivov) ter večje medijsko zanimanje za zasebno varstvo. Navedeno je prispevalo k nadaljnjim raziskavam in študijam ter razvoju predmetov s področja zasebnega varstva na UM FVV.

Kar se tiče empiričnega raziskovanja je ledino na področju zasebnega varovanja oral Meško (1998), ki je izvedel pilotsko raziskavo o zadovoljstvu z zasebno varnostnimi uslugami pri njihovih naročnikih, leto kasneje pa še prvo empirično raziskavo o odnosih med policisti in varnostniki v Sloveniji (Meško, 1999). G. Meško, M. Nalla in A. Sotlar so leta 2004 opravili raziskavo med slovensko študentsko populacijo glede ciljev in narave zasebnega varovanja v Sloveniji (Meško idr., 2004). Isti avtorji so raziskovali tudi sodelovanje policistov in varnostnikov pri preprečevanju

kriminalitete (Meško idr., 2005a) in naravo odnosov med varnostniki in policisti v Sloveniji (Meško idr., 2005b).

V okviru doktorske disertacije je Sotlar (2007a) proučeval razmerja med zasebnim varovanjem in policijo oziroma med pripadniki obeh organizacij pri zagotavljanju notranje varnosti ter stališča parlamentarne politične elite v zvezi z zasebnim varovanjem v Sloveniji. Raziskava ni potrdila po svetu precej uveljavljenega prepričanja, da gre pri policistih in varnostnikih za precej problematične odnose, a je hkrati pokazala, da je treba tudi preveč optimistična stališča varnostnikov relativizirati zaradi precejšnje zadržanosti policistov do vprašanja medsebojnega sodelovanja in še večje ignorance intervjuvanih poslancev Državnega zbora RS glede vprašanja (so)delovanja zasebnega varovanja in policije v sistemu notranje varnosti RS (Meško idr., 2007; Sotlar, 2007a; Sotlar, 2007b; Sotlar, 2008). Sotlar (2009) je opravil tudi študijo v državah nekdanje Jugoslavije o vlogi zasebnega varovanja v postkonfliktnih razmerah. Zasebno varovanje je bilo identificirano kot možen koristen instrument v pogojih demobilizacije oboroženih sil in demilitarizacije družbe.

Sotlar in Čas (2011) sta ob uvedbi nove zakonodaje na področju zasebnega varovanja naredila študijo o dotedanem (dvajsetletnem) razvoju zasebnega varovanja v Sloveniji. Dvojmoč (2013) je v doktorski disertaciji empirično proučeval zaposlene v zasebnem varovanju z vidika interpersonalnih kompetenc in njihovega vpliva na kakovost varnostnih storitev. Nalla in Meško (2015) sta raziskovala, kaj oblikuje zaupanje zasebnih varnostnikov v policiste in ugotovila, da so opravljene študije o zaznavah državljanov o zaupanju v policijo primerljive s študijami o varnostnikih. Tominc idr. (2016) so v študiji ugotavljali, kaj varnostniki dejansko počnejo na delovnem mestu v velikih nakupovalnih centrih, ki jih dnevno obiše tudi nekaj deset tisoč ljudi. Sotlar in Dvojmoč (2018) sta podobno študijo opravila tudi v nakupovalno-zabaviščnem centru in prišla do podobnih rezultatov.

H. Kim, J. Lee in A. Sotlar so leta 2017 naredili primerjalno študijo vloge zasebnih varnostnikov v nakupovalno-zabaviščnih centrih v Angliji, Walesu, Južni Koreji in Sloveniji (Kim idr., 2017). L. Horvat, M. Bren in A. Sotlar so leta 2016 opravili raziskavo o poznavanju dela zasebnih varnostnikov in zadovoljstvu z njihovim delom med prebivalci Ljubljane (Horvat idr., 2019). Gre za edino tovrstno raziskavo med splošno populacijo v Sloveniji, pa tudi v svetovnem merilu jih ni veliko.

Christián in Sotlar (2018) sta v okviru projekta Research Group for Private Security and Local Governmental Law Enforcement (2017–2018) opravila primerjalno študijo o ureditvi zasebnega varovanja na Madžarskem in v Sloveniji ter državi umestila v kontekst ureditve tega področja v državah Evropske unije. Skupaj velja omeniti študiji o profesionalizaciji zasebnega varstva v Sloveniji, ki sta bili narejeni v dvajsetletnem razmiku (Sotlar, 1998; Dvojmoč in Sotlar, 2018). Sotlar in Dvojmoč (2021) sta opravila tudi študijo o vlogi zasebnega varovanja in korporativne varnosti v času pandemije covid-19 in med drugim ugotovila, da so varnostniki pogosto prvi nadzirali izvajanje preventivnih ukrepov v ustanovah in podjetjih, čeprav jih vladne strategije in pristopi praktično niso omenjali.

Po kar številnih študijah in manj obsežnih raziskavah so raziskovalci Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede pridobili tudi pomembne nacionalne raziskovalne projekte. CRP Primerjava ureditev dejavnosti zasebnovarnostnih subjektov v Sloveniji in državah članicah EU (vodja M. Dvojmoč, 2019–2021) je med drugim postregel z ugotovitvijo, da je zasebno varovanje v Sloveniji v primerjavi s proučevanimi državami EU dobro normativno-pravno urejeno, da pa je izrazito nacionalno orientirano in da za zdaj tudi ni veliko možnosti, da bi delovalo na kriznih žariščih v tujini (Dvojmoč idr., 2021)

V okviru CRP Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov (vodja A. Sotlar, 2021–2023) so raziskovalci med drugim proučevali tudi pritožbeni postopek zoper zasebne varnostnike in ugotovili, da je obstoječa ureditev pomanjkljiva, ker ne daje videza nepristranskosti, saj v postopku ne sodelujejo predstavniki javnosti in drugih organov, prav tako pa prizadeti posameznik nima možnosti pritožbe na drugo stopnjo. Zato so ponudili modele pritožbenega postopka, ki te pomanjkljivosti odpravljajo (Sotlar idr., 2022).

V letu 2022 se je začel tudi CRP Ustreznost in nadaljnji razvoj sistemske ureditve zasebnega varovanja in področnega strokovnega interesnega združevanja v Republiki Sloveniji (vodja A. Sotlar, 2022–2024) (Fakulteta za varnostne vede, n. d. h), ki ga je država naročila, da bi na osnovi raziskovalnih ugotovitev pripravila strategijo nadaljnjega razvoja zasebnega varovanja in sprejela potrebne zakonske spremembe na tem področju.

Glede na to, da se z detektivsko dejavnostjo v Sloveniji ukvarja komaj dobrih 90 oseb, ne preseneča, da je raziskovalna in publicistična dejavnost na tem področju v primerjavi s področjem zasebnega varovanja precej bolj skromna. Toda tudi tu so vidni očitni raziskovalni premiki. V prvem obdobju je bilo največ prispevkov z detektivsko tematiko pripravljenih za posvete v Portorožu (1997–2000) in so vsebovani v omenjenih zbornikih (Anžič, 1997b; Anžič, 1998; Anžič, 1999, Sotlar, 2001). Lahko rečemo, da smo se tako praktiki kot teoretiki učili abecede te dejavnosti.

Ob dvajsetletnici zakonskega urejanja detektivske dejavnosti sta Gerasimoski in Sotlar (2015) opravila komparativno študijo, ki je pokazala, da tako v Makedoniji kot v Sloveniji ne gre za množično dejavnost, da pa je v Sloveniji, tako v praksi kot normativno gledano, dejavnost bolj razvita in urejena.

Dvojmoč (2017a) je opravil krajšo študijo o dotedanem razvoju detektivske dejavnosti in o možnostih njenega razvoja v Sloveniji. Ugotovil je, da bi lahko zakonodajalec s prožnejšim zakonom omogočil kakovostnejše in učinkovitejše izvajanje detektivskih storitev. V primerjavi z detektivi v državah Zahodne Evrope se v Sloveniji detektivi še ne specializirajo za posamezno področje dela, ampak se ukvarjajo predvsem s splošnim zbiranjem informacij. Zanimiva je tudi ugotovitev, da bi detektivsko dejavnost v prihodnosti morala voditi raziskovalna dejavnost, ki bi povedala, katera orodja detektiv pri svojem delu nujno potrebuje ter kako naj bodo zakonsko zapisana in nadzorovana.

Sledila je doslej najcelovitejša raziskava o detektivski dejavnosti v RS z naslovom *Detektivska dejavnost v Republiki Sloveniji – analiza trenutnega stanja, smeri prihodnjega razvoja in spremembe normativno-pravne ureditve (2017–2019, vodja A. Sotlar)*. A. Sotlar, M. Modic in M. Dvojmoč so po proučitvi razvoja in trenutnega stanja pripravili in predlagali določene spremembe in prenovo normativno-pravne ureditve detektivske dejavnosti v RS, ki naj bi preprečevala delo na črno, zagotovila večjo pravno urejenost in varnost detektivskega dela, zaokrožila nabor upravičenj detektiva in preprečevala nezakonite posege v temeljne človekove pravice in svoboščine (Sotlar idr., 2022c). Nekatere ugotovitve projekta so bile uporabljene pri pripravi predloga novega zakona o detektivski dejavnosti v letu 2022.

Dve študiji sta se ukvarjali s specifičnimi vprašanji detektivske dejavnosti v Sloveniji. Tako so raziskovalci in podiplomski študenti naredili študijo med študenti UM FVV o njihovem zaznavanju poklica detektivov (Dvojmoč idr., 2021), M. Dvojmoč, V. Erčulj in A. Sotlar pa so opravili raziskavo o nalogah in kompetencah detektivov v Sloveniji (Dvojmoč idr., 2022). Z njo smo med drugim prvič dobili dokaj zanesljiv vpogled v to, katere naloge in kako pogosto detektivi dejansko opravljajo ter katere kompetence za to potrebujejo. Že omenjeni CRP Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivih je tudi pri slednjih pokazal podobno stanje kot pri zasebnih varnostnikih, zato je bil oblikovan predlog novega enostopenjskega pritožbenega postopka zoper delo detektiva, ki vsebuje tudi sodelovanje predstavnika strokovne javnosti (Sotlar idr., 2022a).

In kako je s proučevanjem korporativne varnosti? Glavna vloga korporativne varnosti je zaščititi organizacije, njihove tehnologije, zaposlene, tehnične vire in podatke strank pred notranjimi in zunanjimi grožnjami (Dvojmoč, 2017b). Koncept sodobne korporativne varnosti in cilji korporativnega varnostnega sistema so se na slovenskih tleh izraziteje začeli uveljavljati v zadnjih petnajstih letih. Toda kot smo že omenili, je ledino oral že Vršec (1993), še zlasti s svojo referenčno monografijo *Varnost podjetja – tokrat drugače*, kjer je že pred tremi desetletji razvijal koncept integralne varnosti organizacij. Njegov celoviti pristop k zagotavljanju varnosti in zaščite v organizaciji predstavlja konceptualni temelj današnje korporativne varnosti. Njegovo delo na UM FVV sta najprej nadaljevala Lobnikar in Sotlar (2006), kasneje pa predvsem Dvojmoč (2017b). V že omejeni študiji o delovanju zasebnega varovanja in korporativne varnosti v času pandemije covid-19 sta Sotlar in Dvojmoč (2021) korporativno varnost ocenila kot enako pomembno državnemu varovanju za neprekinjeno delovanje ključnih sektorjev družbe v času krize.

V povezavi z upravljanjem informacijskih groženj so se s korporativno varnostjo ukvarjali tudi Prislán (2014) ter Markelj in Završnik (2016). Pridobivanje in zaščita informacij je bistvo obveščevalne dejavnosti. Ta se je dolgo obravnavala kot dejavnost, ki je izključno v domeni države, a so se tudi tu razmere spremenile. Danes se z obveščevalno dejavnostjo ukvarjajo tudi gospodarski in drugi zasebni subjekti. Govorimo o korporativni obveščevalni dejavnosti, ki je vse bolj predmet zanimanja katedre. Orise nedržavne obveščevalne dejavnosti je sicer že mnogo prej začrtal Vršec (1993), ko je pisal o prilagajanju gospodarskih družb na obveščevalno dejavnost na gospodarskem področju. Nova generacija raziskovalcev pa s tem

nadaljuje. Tako npr. Podbregar in Ivanuša (2010) z obravnavo pridobivanja obveščevalnih podatkov iz javnih virov (ang. *open source intelligence* – OSINT) ter Britovšek in Sotlar (2014) s konceptualizacijo zasebne obveščevalne dejavnosti. Slednja je kasneje v okviru raziskovanja za potrebe doktorske disertacije doživela tudi empirično preveritev njenih teoretičnih, pravnih in praktičnih vidikov (Britovšek idr., 2018). Dvojmoč (2019) pa je izpostavil nujnost korporativne obveščevalne dejavnosti oz. njene uporabe v sodobnem globalnem podjetništvu kot novo realnost, saj predstavlja neizogiben korak na poti h konkurenčnemu in varnemu globalnemu poslovanju, z zavedanjem zunanjih tveganj ter izkoriščanjem svojih prednosti na osnovi poznavanja tržnih značilnosti.

5 Sklepne misli

V pričujočem pregledu smo poizkušali prikazati ključne spremembe, mejnike in dosežke, ki so jih soustvarjali sodelavci UM FVV v 50-letnem obdobju na ožjem področju varnostnih ved, povsem možno pa je, da smo kakšno pomembno stvar tudi spregledali, kar se ob takšnih pregledih pogosto zgodi, še posebej, ko gre za tako dolgo časovno obdobje.

Ob vsem zapisanem lahko povzamemo glavne ugotovitve v naslednjih točkah: prvič, fakulteta in katedra sta vedno znali odgovoriti na izzive in zahteve slovenske varnostne stvarnosti tako na pedagoškem kot raziskovalnem področju, čeprav ni rečeno, da je znala država vse te kapacitete koristno uporabiti; drugič, obravnavana področja varnostnih ved so na fakulteti pedagoško in raziskovalno dobro zasidrana ter prepoznana tudi v slovenski praksi in akademski skupnosti, kar dokazujejo ponudbe za projekte, pedagoško sodelovanje in interdisciplinarno sodelovanje na raziskovalnem področju; tretjič, vse več vsebin, ki se poučujejo v okviru varnostnih ved, temelji na osnovi znanja, pridobljenega z lastnim raziskovalnim delom, hkrati pa se ohranja stik z vsakdanjo prakso s sodelovanjem gostujočih predavateljev; četrtič, čeprav je katedra odgovorna za velik obseg pedagoškega dela na fakulteti, je predvsem v zadnjih nekaj letih zelo uspešna pri pridobivanju predvsem nacionalnih in tržnih projektov, pri tem pa raziskovalci zelo pogosto sodelujejo z raziskovalci drugih kateder UM FVV in raziskovalnih organizacij zunaj UM; in petič, analiza objav v zadnjih treh desetletjih pokaže, da so sodelavci katedre nekoč namenjali več poudarka izdajanju monografij, mnogokrat tudi v obliki učbenikov, saj je primanjkovalo ustreznih študijskih gradiv, v zadnjem desetletju in pol pa se

visokošolski učitelji, verjetno tudi zaradi zaostrenih habilitacijskih meril, vse bolj usmerjajo v publiciranje člankov v revijah s čim višjim faktorjem vpliva.

Na predvečer 50. obletnice UM FVV in njenih predhodnic se logično zastavlja vprašanje, kako naprej na področju varnostnih ved. Odgovor bi lahko šel v naslednjo smer: Vse, kar je dobrega iz zapisane analize, je smiselno ohraniti, predvsem pa slediti in prisluhniti političnim, družbenim in varnostnim dogajanjem na globalni, državni in lokalni ravni. Le tako bomo po eni strani sledili svetovnim trendom poučevanja in raziskovanja, po drugi strani pa izpolnjevali pričakovanja slovenske družbe, ki smo ji kot del javne univerze tudi zavezani. Ne nazadnje, vse, kar počnemo na področju zagotavljanja varnosti, počnemo zaradi varnostnih groženj in tveganj, ki lahko dolgo ostanejo nespremenjena, lahko mutirajo in se pojavijo še v hujši obliki ali pa delujejo multiplikativno. Naše poslanstvo je s poučevanjem in raziskovanjem pravočasno pripraviti odgovore na grožnje in pokazati, kako naj organizacije za zagotavljanje varnosti, pa tudi posamezniki, ravnajo, da bo učinek čim večji, hkrati pa ne bodo kršene temeljne človekove pravice in svoboščine, kar je vse prepegosta posledica zagotavljanja varnosti.

Literatura

- Anžič, A. (1991). *Paradigme možnega razvoja institucionalizacije in nadzora represivne (policijske) funkcije v pluralni družbi: pogled v slovensko preteklost in razmišljanja o prihodnosti* [Magistrska naloga]. Fakulteta za družbene vede.
- Anžič, A. (1995). *Vloga parlamentarnega nadzorstva nad varnostnimi službami v sodobnih državah* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za družbene vede.
- Anžič, A. (1996a). *Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo*. Enotnost.
- Anžič, A. (ur.). (1996b). *Zbornik strokovno-znanstvenih razprav: Posvet POMŠ*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Anžič, A. (1997a). *Varnostni sistem Republike Slovenije*. Uradni list Republike Slovenije.
- Anžič, A. (ur.). (1997b). *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive: zbornik posveta, Portorož, oktober 1997*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Anžič, A. (ur.). (1998). *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: novi izizzivi: zbornik posveta, Portorož, oktober 1998*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Anžič, A. (ur.). (1999). *Nove možnosti zasebnega varstva v Sloveniji: zbornik posveta, Portorož, oktober 1999*. Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljsko samovarovanje.
- Brezovšek, M., Haček, M. in Lobnikar, B. (2009). *Varnostna kultura in ravnanje s tajnimi podatki v MORŠ in v SV: projektna naloga*. Fakulteta za družbene vede in MORŠ.
- Britovšek, J. in Sotlar, A. (2014). Zasebna obveščevalna dejavnost. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 16(3), 278–295.
- Britovšek, J., Tičar, B. in Sotlar, A. (2018). Private intelligence in the Republic of Slovenia: Theoretical, legal, and practical aspects. *Security Journal*, 31(2), 410–427. doi:10.1057/s41284-017-0107-0

- Christián, L. in Sotlar, A. (2018). Private security regulation in Hungary and Slovenia – A comparative study based on legislation and societal foundations. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 20(2), 143–162.
- Čas, T. (1995). *Zasebno varovanje in pooblastila varnostnikov: Priročnik za izpopolnjevanje in usposabljanje varnostnikov*. Atelje Kresnik.
- Čas, T. (1999). *Zasebna varnost kot sestavina nacionalne varnosti RS* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za družbene vede.
- Dvojmoč, M. (2013). *Nedržavno institucionalno zagotavljanje varnosti ter občinska redarstva v Republiki Sloveniji* [Doktorska disertacija]. Evropska pravna fakulteta.
- Dvojmoč, M. (2017a). Detektivska dejavnost v Republiki Sloveniji – (normativen) razvoj dejavnosti in pogled v prihodnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(3), 280–297.
- Dvojmoč, M. (2017b). Integralna korporativna varnost. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 19(3), 252–272.
- Dvojmoč, M. (2019). Corporate intelligence as the new reality: The necessity of corporate security in modern global business. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 21(2), 205–223.
- Dvojmoč, M. in Sotlar, A. (2018). Profesionalizacija zasebnega varstva v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 20(3), 358–380.
- Dvojmoč, M., Sotlar, A., Lobnikar, B. in Prisljan, K. (2021). *Primerjava ureditve dejavnosti zasebno varnostnih subjektov v Sloveniji in državah članicah EU: ciljni raziskovalni projekt: celotno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dvojmoč, M., Erčulj, V. in Sotlar, A. (2022). Tasks and competences of a private eye in a small society: The case of private detectives in Slovenia. *Security Journal*.
<https://doi.org/10.1057/s41284-022-00344-3>
- Dvojmoč, M., Sotlar, A., Škrabar, B., Ban, B. in Erčulj, V. (2021). Poklic detektiva v Republiki Sloveniji – zaznavanje študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in mnenje slovenskih detektivov na tehtnici. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 23(1), 22–39. https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2021-1/02_Dvojmoč_et_all_rV_2021-1.pdf
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. a). *Varnost v lokalnih skupnostih 2015–2018*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/programska-skupina-2/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. b). *Varnost v lokalnih skupnostih: Primerjava ruralnih in urbanih okolij, 2019–2024*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/varnost-v-lokalnih-skupnostih-2019-2024/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. c). *VS Varnost in policijsko delo*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/vs-varnost-in-policijsko-delo/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. d). *VS Informacijska varnost*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/vs-varnost-in-policijsko-delo-2/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. e). *UNI Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/uni-varstvoslovje/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. f). *MAG Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/mag-varstvoslovje/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. g). *DR Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/dr-varstvoslovje/>
- Fakulteta za varnostne vede. (n. d. h). *CRP: Ustreznost in nadaljnji razvoj sistemske ureditve zasebnega varovanja in področnega strokovnega interesnega združenja v Republiki Sloveniji*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/crp-ustreznost-in-nadaljnji-razvoj-sistemske-ureditve-zasebnega-varovanja-in-podrocnega-strokovnega-interesnega-zdruzenja-v-republiki-sloveniji/>
- Gabrovec, B., Albreht, T., Prisljan, K., Lobnikar, B., Macur, M., Kršič, I., Jelenc, M., Selak, Š., Crnkovič, N. in Malešević, S. (2020). *Varnost zdravstvenega osebja pri obravnavi pacientov. končno poročilo*. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/varnost_zdravstvenega_osebja_pri_obravnavi_pacientov_-_koncno_porocilo.pdf

- Gabrovec, B., Korpnik, N., Jaušovec, M., Skalicky Klemenčič, V., Prislán, K., Lobnikar, B., Pajnikihar, M., Vrbnjak, D., Babič, A., Kršič, I. in Potisek, R. (2021). *Analiza arhitekturnih rešitev slovenskih zdravstvenih in socialno varstvenih zavodov*. Nacionalni inštitut za javno zdravje. https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/analiza_arhitekturnih_rešitev_slovenskih_zdravstvenih_in_socialno_varstvenih_zavodov_končno_poročilo-1.pdf
- Gerasimoski, S. in Sotlar, A. (2015). The role of private detectives in security sector in Macedonia and Slovenia – history, trends and challenges. V C. T. Mojanoski (ur.), *International scientific conference Macedonia and the Balkans, a hundred years after the World War 1 – Security and Euro-Atlantic integrations* (str. 487–503). Univerzitet "Sv. Kliment Ohridski", Fakultet za bezbednost.
- Grizold, A. (1990). Varnostna paradigma v državi Sloveniji. V N. Tavčar (ur.), *Varnost in družbeno politične spremembe: zbornik* (str. 34–41). Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Grizold, A. (1999). *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Horvat, L., Bren, M. in Sotlar, A. (2019). Ljubljana residents' knowledge of and satisfaction with private security guards' work. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 21(4), 366–381.
- Jeglič, P. (1987). *Narodna zaščita kot oblika zaščitnega in obrambnega organiziranja v samoupravno zasnovanem varnostnem sistemu: raziskovalna naloga*. Višja šola za notranje zadeve.
- Jeglič, P. (1990). Sistemska funkcija zaščitnih in obrambnih mehanizmov pri zagotavljanju varnosti družbenih skupnosti. V N. Tavčar (ur.), *Varnost in družbeno politične spremembe: zbornik* (str. 22–33). Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Kavšček, V. (ur.) (1989). *15 let Višje šole za notranje zadeve v Ljubljani: jubilejni almanah*. Višja šola za notranje zadeve.
- Kim, H., Lee, J. in Sotlar, A. (2017). A comparative study of the role of private security officers at multipurpose facilities in England and Wales, South Korea and Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(4), 437–454.
- Kotnik, S. (1991a). (Ne)zakonitost zasebnega varovanja. *Pravna praksa*, 10(14), 4–5.
- Kotnik, S. (1991b). »Zasebnost« in »javnost« varovanja. *Pravna praksa*, 10(9), 16–17.
- Kotnik, S. (1991c). Zasebno varovanje pri nas in v tujini: Zasebnovarnostna industrija in varnostniki. V A. Anžič (ur.), *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (str. 59–71). Ministrstvo za notranje zadeve, Višja šola za notranje zadeve.
- Krunić, Z. (1997). *Strategija posrednega nastopanja: Način uresničevanja agresivnih političnih ciljev brez odkrite uporabe oboroženega nasilja*. Unigraf.
- Lobnikar, B. in Sotlar, A. (2006). Celovito upravljanje z varnostnimi tveganji kot dejavnik dolgoročne uspešnosti podjetja. V A. Dvoršek in Selinšek, L. (ur.), *Kriminalni napadi na premoženje gospodarskih subjektov: Varnostni, pravni in zavarovalni vidiki* (str. 9–22). Pravna fakulteta in Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Lobnikar, B., Vogt, C. in Kersten, J. (ur.). (2021). *Improving frontline responses to domestic violence in Europe*. University of Maribor, University Press. <https://doi.org/10.18690/978-961-286-543-6>
- Markelj, B. in Završnik, A. (2016). Kibernetska korporativna varnost mobilnih naprav: zavedanje uporabnikov v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(1), 44–60.
- Meško, G. (1998). Nekaj izhodišč za ocenjevanje zasebnovarnostnih uslug – rezultati pilotske študije. V A. Anžič (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost – novi izzivi: zbornik posveta, Portorož, oktober 1998* (str. 203–219). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (1999). Policisti in varnostniki – sodelavci ali tekmeči? V A. Anžič (ur.), *Nove možnosti zasebnega varstva v Sloveniji: zbornik posveta, Portorož, oktober 1999* (str. 203–217). Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje.
- Meško, G., Dvojmoč, M., Lobnikar, B., Modic, M., Prislán, K., Sotlar, A. in Tominc, B. (2020). *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih: ciljni raziskovalni projekt: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Nalla, M. K. in Sotlar, A. (2004). Mnenje študentov o ciljih in naravi zasebnega varovanja v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 6(2), 216–224.

- Meško, G., Nalla, M. K. in Sotlar, A. (2005a). Cooperation of police and private security officers in crime prevention in Slovenia. V E. Marks, A. Meyer in R. Linssen (ur.), *Quality in crime prevention* (str. 133–143). Books on Demand.
- Meško, G., Nalla, M. K. in Sotlar, A. (2005b). Policisti in zasebni varnostniki – veliki in mali bratje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(2), 147–162.
- Meško, G., Sotlar, A. in Kury, H. (2007). Polizei und private Sicherheitsdienste in Slowenien: Ergebnisse einer empirischen Untersuchung. *Kriminalistik*, (1), 31–40.
- Meško, G., Tominc, B. in Sotlar, A. (2013). Urban security management in the capitals of the former Yugoslav republics. *European Journal of Criminology*, 10(3), 284–296.
<https://doi.org/10.1177/14773708124735>
- Mitar, M. in Sotlar, A. (ur.). (1998). *Nacionalna varnost in medetnični konflikti v Republiki Sloveniji: zbornik raziskovalnega projekta*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Nalla, M. K. in Meško, G. (2015). What shapes security guards' trust in police? The role of perceived obligation to obey, procedural fairness, distributive justice, and legal cynicism. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 307–318.
- Pečar, J. (1991a). Zasebno varstvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42(1), 39–51.
- Pečar, J. (1991b). Zasebno varstvo kot družbeno nadzorstvo. *Teorija in praksa*, 28(8–9), 1058–1072.
- Pečar, J. (1991c). Organizirano samovarovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 42(4), 325–339.
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo*. Didakta.
- Pečar, J. (1997). Varnostnopolitični in nadzorstveni pogledi na zasebno varstvo. V A. Anžič (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive* (str. 11–22). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Pečar, J. (2001). Privatizacija in komercializacija policijske dejavnosti v dihotomiji: državno – zasebno. V A. Sotlar (ur.), *Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva – med željami in možnostmi: zbornik posveta, Portorož, november 2000* (str. 11–25). Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljanško samovarovanje.
- Podbregar, I. (2006). Some patterns of industrial espionage. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 8(3/4), 323–331.
- Podbregar, I. (ur.). (2008). *Vobunska dejavnost in gospodarstvo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Podbregar, I. (ur.). (2012). *Obveščevalno-varnostna dejavnost: procesi, metode, nadzor: znanstvena monografija*. Fakulteta za varnostne vede.
- Podbregar, I. in Ivanuša, T. (2008). *Obveščevalna dejavnost na področju zdruštva – MEDINT*. Zavod za varnostne strategije.
- Podbregar, I. in Ivanuša, T. (2010). Javni viri in analitika v obveščevalni dejavnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(2), 191–198.
- Prezelj, I. in Lobnikar, B. (2020). Identifikacija in spremljanje radikalizacije na osnovi indikatorjev. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(1), 6–26.
- Prezelj, I., Lobnikar, B., Sotlar, A., Vuga Beršnak, J., Kolak, A., Prislán, K., Modic, M., Locjančič, K. in Ferlin, A. (2021). *Radikalizacija v smeri nasilja: temeljni koncepti, izbrani tuji pristopi in primer Slovenije = Radicalization towards violence: key concepts, selected foreign approaches and the case of Slovenia*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Prislán, K. (2014). Efficiency of corporate security systems in managing information threats: an overview of the current situation. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 16(2), 128–147.
- Prislán, K., Dvojmoč, M., Jelovčan, L., Lobnikar, B., Mihelič, A., Slak, B. in Sotlar, A. (2019). *Študija o potrebah izboljšanja delovanja komunikacijskih sistemov v organizacijskih enotah za sprejemanje klincev na interventnih številkah: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Prislán, K., Sotlar, A., Lobnikar, B. in Modic, M. (2020). Pojavnost in indikatorji radikalizacije zapornikov, oseb v probaciji in prisilcev za mednarodno zaščito v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(1), 61–84.
- Purg, A. (1995). *Obveščevalne službe: povezave med obveščevalnimi službami, političnimi sistemi in državno suverenostjo v luči iskanja modela sodobnega obveščevalnega sistema Republike Slovenije*. Enotnost.

- Purg, A. (1997). *Boj proti mednarodnemu terorizmu*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Purg, A. (2002). *Primerjalni obveščevalni sistemi*. Visoka policijo-varnostna šola.
- Sotlar, A. (1997). Nacionalnovernostni elementi zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti v Republiki Sloveniji. V A. Anžič (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: dileme in perspektive: zbornik posveta, Portorož, oktober 1997* (str. 311–322). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Sotlar, A. (1998). Profesionalizacija zasebnega varovanja in detektivske dejavnosti v Sloveniji. V A. Anžič (ur.), *Zasebno varovanje in detektivska dejavnost: novi izzivi: zbornik posveta, Portorož, oktober 1998* (str. 289–302). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Sotlar, A. (2000). *Analiza sprejemanja odločitev v procesu oblikovanja obrambnih politik v sodobnih državah* [Magistrsko delo]. Fakulteta za družbene vede.
- Sotlar, A. (2007a). *Policija in zasebnovernostna podjetja v procesu zagotavljanja notranje varnosti Republike Slovenije* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A. (2007b). The (non)existent control over private security companies in Slovenia: The opinions of private security managers and members of parliament. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Policing in emerging democracies: Critical reflections* (str. 183–208). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A. (2008). Policisti in varnostniki v procesu izvajanja policijske dejavnosti: med tekmovanjem, konfliktom, sodelovanjem in partnerstvom. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 10(1), 129–155.
- Sotlar, A. (2009). Post-conflict private policing: Experiences from several former Yugoslav countries. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 32(3), 489–507.
- Sotlar, A. (ur.). (2001). *Normativna in funkcionalna ureditev zasebnega varstva – med željami in možnostmi: zbornik posveta, Portorož, november 2000*. Visoka policijsko-varnostna šola, Društvo za zasebno varstvo in državljansko samovarovanje.
- Sotlar, A. in Čas, T. (2011). Analiza dosedanjega razvoja zasebnega varovanja v Sloveniji – med prakso, teorijo in empirijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(3), 227–241.
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2018). Varovanje gospodarskih subjektov: Od preprečevanja kaznivih dejanj do zagotavljanja reda in varnosti – študija primera trgovsko-zabavišnega kompleksa. V G. Meško, A. Sotlar in Lobnikar, B. (ur.). *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih : sklepné ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik* (str. 375–395). Univerzitetna založba Univerze. <http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/374>
- Sotlar, A. in Dvojmoč, M. (2021). Zasebno varovanje in korporativna varnost v času epidemije covid-19 v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(1), 79–90.
- Sotlar, A., Dvojmoč, M., Modic M. in Tominc, B. (2022a). *Učinkovit pritožbeni mehanizem nad delom občinskih redarjev, varnostnikov in detektivov (V5-2149): ciljni raziskovalni projekt: končno poročilo raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A., Dvojmoč, M., Tominc, B. in Modic, M. (2022b). Pluralna policijska dejavnost v Sloveniji: Podobne naloge in pooblastila, različni nadzorstveni in pritožbeni postopki?. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(1), 35–47.
- Sotlar, A., Grizold, A. in Vuga Beršnak, J. (2020). *Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: Konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Sotlar, A., Knap, N., Britovšek, M. in Dobovšek, B. (ur.). (2013). *40 let spominov na razvoj varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.
- Sotlar, A., Modic, M. in Dvojmoč, M. (2022c). Normative legal regulation of private detective services in Slovenia: Research-based proposals for legislative changes. *International Journal of Public Sector Performance Management*, 9(4), 366–381.
- Šaponja, V. (1999). *Taktika dela obveščevalnovernostnih služb*. Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.

- Tominc, B., Dvojmoč, M. in Sotlar, A. (2016). Zasebno varovanje kot nadzorovalec privatiziranih urbanih prostorov: študija primera nakupovalnega središča v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 18(1), 49–64.
- Vreg, F. (1988). *Obramboslovje – Medrepubliško-pokrajinski projekt SLO in DS SFRJ: Pripravljenost družbenopolitičnega sistema SLO in DS v SFRJ: poročilo za leto 1988*. RSS.
- Vreg, F., Bebler, A., Geršak, T., Grizold, A., Hodžar-Zajc, A., Jeglič, P., Jogan, S., Klanjšček, Z., Kocjan, L., Kodrin, S., Malešič, M., Mastnak, M., Smrekar, J., Tunjic, F., Kopše, M., Anžič, A., Pešec, M., Fekonja, M., Jelušič, L., ... Mađar, A. (1990). *Pripravljenost družbenopolitičnega sistema SFRJ za SLO in DS: poročilo o delu za leto 1989*. RSS.
- Vreg, F., Kocijan, L., Bebler, A., Klanjšček, Z., Kuzma, V., Malešič, M., Jelušič, L., Vegič, V., Anžič, A., Žvokelj, M., Klemenčič, Z., Marinšek, D., Podnar, F., Zeleznik, M. in Klavs, V. (1989). *Pripravljenost družbeno-političnega sistema SFRJ za SLO in DS: poročilo o delu za leto 1989*. RSS.
- Vršec, M. (1991). Policija, privatizacija varnostnih storitev in profesionalizacija zaščite v podjetjih. V A. Anžič (ur.), *Zbornik strokovno znanstvenih razprav* (str. 34–58). Ministrstvo za notranje zadeve in Višja šola za notranje zadeve.
- Vršec, M. (1993). *Varnost podjetja – tokrat drugače*. Viharnik.

RAZVOJ Z RAZISKOVANJEM PODPORTE PEDAGOŠKE DEJAVNOSTI NA PODROČJU KRIMINOLOGIJE

GORAZD MEŠKO, KATJA EMAN, ROK HACIN,
IZA KOKORAVEC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, katja.eman@um.si, rok.hacin@um.si, iza.kokoravec@um.si

Povzetek V poglavju predstavljamo razvoj kriminologije na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV). Razvoj kriminologije in Katedre za kriminologijo lahko razdelimo v obdobje pred pridružitvijo Visoke policijsko-varnostne šole Univerzi v Mariboru (UM) in obdobje po letu 2004, ko je šola postala polnopravna članica UM. Intenzivnejše raziskovanje na področju kriminologije se je začelo okoli leta 2000, ko je bila ustanovljena Katedra za kriminologijo, kriminalistiko in kazensko pravo. Predstavitev razvoja raziskovalne dejavnosti Katedre za kriminologijo, ki obstaja od pridružitve UM, dopolnjujemo s ključnimi objavami, ki služijo za razvoj predmetov z zagotavljanjem ustreznih vsebin. Razvoj Katedre za kriminologijo je potekal vzporedno z razvojem fakultete, pa tudi širše, saj se je kriminološko raziskovanje povezovalo v multidisciplinarne raziskave ter razprave.

Ključne besede:

kriminologija,
raziskovanje,
poučevanje,
Fakulteta za
varnostne vede,
Katedra za
kriminologijo

THE DEVELOPMENT OF RESEARCH-SUPPORTED TEACHING IN THE FIELD OF CRIMINOLOGY

GORAZD MEŠKO, KATJA EMAN, ROK HACIN,
IZA KOKORAVEC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, katja.eman@um.si, rok.hacin@um.si, iza.kokoravec@um.si

Abstract The development of criminology at the Faculty of Criminal Justice and Security of the University of Maribor (UM FCJS) is presented in this chapter. The development of criminology and the Chair of Criminology can be divided into the period before the College of Police and Security Studies joined the University of Maribor (UM) and the period after 2004 when the college became a full member of the UM. Intensive research in the field of criminology began around 2000 when the Chair of Criminology, Criminal Investigation and Criminal Law was founded. The presentation of the research activity development of the Chair of Criminology, which was established when the faculty joined the UM, is supplemented with key publications that serve for subject development. The development of the Chair of Criminology took place in parallel with the development of the faculty, and widely, as criminological research was integrated into multidisciplinary research and discussions.

Keywords:
criminology,
research,
teaching,
Faculty of Criminal
Justice and
Security,
Chair of
Criminology

1 Uvod

Razvoj Katedre za kriminologijo sega v čas pred približno dvajsetimi leti, ko smo ustanovili Katedro za kriminalistiko, kriminologijo in kazensko pravo. Pred tem je kriminološko področje spadalo pod kriminalistiko, v začetkih razvoja »šole«¹ pa je bilo del kriminalistike. Leta 1992 je bila Kriminologija že samostojen predmet v obsegu 40 ur in je vsebovala temeljne teorije o vzrokih kriminalitete. Večina predmeta je bila namenjena vsebinam iz pojavnih oblik kaznivih dejanj, manjši del pa tudi preprečevanju kriminalitete – predvsem s policijsko dejavnostjo. Kasneje se je področje počasi razvijalo in razširjalo kot posledica reform učnih programov na Visoki policijsko-varnostni šoli. Širjenje je potekalo v smeri pokrivanja širšega področja, ki je poleg kriminoloških tem vključevalo viktimologijo, penologijo, preprečevanje kriminalitete in kriminalitetno politiko kot tudi specifične oblike kriminalitete (npr. ekološko kriminaliteto in druge oblike kriminalitete).

V nadaljevanju prispevka prikazujemo razvoj raziskovalne dejavnosti katedre, ki se je intenzivno začela razvijati po letu 2000. Ta razvoj dopolnimo s predstavitevijo ključnih objav, ki služijo za razvoj predmetov in seznanjanje študentov z mednarodnim in aktualnim lastnim raziskovalnim delom na področjih, ki jih razvijamo v Katedri za kriminologijo. Predstavili bomo tudi projekte in dejavnosti, ki smo jih v zadnjem obdobju izvajali skupaj z drugimi katedrami in v okviru razvoja Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (v nadaljevanju UM FVV). Raziskovalno delo katedre je težko ločiti od dela drugih kateder, saj smo večino projektov izvedli skupaj, ideje, priprava ter vodenje projektov pa so bili v začetku intenzivnejšega raziskovanja v veliki meri značilni za Katedro za kriminologijo (npr. projekt *CRIMPREV*, pri katerem je med letoma 2006 in 2009 v začetku sodelovalo več kot deset sodelavcev UM FVV, in prvi temeljni raziskovalni projekt na fakulteti, *Ekološka kriminaliteta, 2009–2012*). Raziskovalno delo pojmuje kot temeljno dejavnost za razvoj področja in kakovostno delo s študenti na vseh ravneh študija.

¹ »Šola« se nanaša na Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru in njene predhodnice (Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Visoka in Višja šola za notranje zadeve in oddelek Višje upravne šole Univerze v Ljubljani).

2 Dve obdobji raziskovanja in razvoja pedagoškega procesa na področju kriminologije

2.1 Obdobje pred pridružitvijo Univerzi v Mariboru – veliko predavanj, manj raziskovalnega dela

Naša institucija je bila ustanovljena leta 1973 kot oddelek Višje Upravne šole Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, kasneje Univerze v Ljubljani. Kriminološko raziskovanje so v tem času izvajali predvsem na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, raziskovanje na področju kriminologije pa je bilo na kasnejši Višji šoli za notranje zadeve (v nadaljevanju VŠNZ) bolj redkost kot pravilo. Tudi t. i. raziskovalni projekti so bili bolj notranjega značaja, razprave pa so bile predvsem pravne. Po letu 1991, ko se je Slovenija osamosvojila od Jugoslavije, so na VŠNZ začeli intenzivneje razmišljati o razvoju šole. Pojavilo se je mnenje, da je treba razviti tudi raziskovalno delo v pravem pomenu besede. Leta 1992 je bila ustanovljena Raziskovalna enota VŠNZ, katere prvi vodja je bil dr. Peter Umek. V tistem času so mladi obetavni študenti študirali na različnih magistrskih programih univerz v Ljubljani in Mariboru ter pisali magistrske naloge, ki so bile usmerjene v razvoj področij VŠNZ. Gorazd Meško je pod mentorstvom dr. Francija Brinca in dr. Mirana Čuka opravljal raziskavo v slovenskih zavodih za prestajanje kazni zapora in preučeval kriminalni življenjski stil in kriminalne kariere nekdanjih gojencev vzgojnih zavodov. Po treh letih raziskovalnega dela je uspešno zaključil magistrski študij in nadaljeval doktorski študij. Glede tega obstaja zelo zanimiva zgodba, kajti mentor Gorazda Meška ugledni profesor dr. Janez Pečar je mlademu kandidatu predlagal, naj piše doktorat s področja feministične kriminologije, to pa se na žalost ni uresničilo, ker je imel ta že narejen pregled literature s področja policijske dejavnosti – konkretnije osebnostnih značilnosti policistov, odklonskosti v policiji in stališč policistov do marginalnih družbenih skupin. Profesorju dr. Janezu Pečarju je moral obljubiti, da bo poleg pisanja doktorske disertacije napisal tudi učbenik za študente Visoke policijsko-varnostne šole (v nadaljevanju VPVŠ), kar se je tudi zgodilo. Leta 1998 je doktoriral (Meško, 1997; zagovor doktorske disertacije 25. 3. 1998) in obenem objavil tudi prvi učbenik kriminologije na VPVŠ (Meško, 1998). V času po zaključku magistrskega študija je Gorazd Meško dobil štipendije za študijske obiske na Inštitutu za kriminologijo Univerze v Cambridgeu (1995 in 2001) in Centru za kriminološko raziskovanje Univerze v Oxfordu (1996 in 1999). Na obeh institucijah je spoznaval raziskovanje in predavanja kriminologije. V času

doktorskega študija in dela na VŠNZ je nad razvojem kriminologije bdel profesor dr. Janez Pečar, ki je mlajšega kolega usmeril na področje preprečevanja kriminalitete in zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih – tedaj v okviru policijskega dela v skupnosti. Oboje je spoznaval v Veliki Britaniji v času študijskih obiskov, še intenzivneje pa leta 1999, ko je dobil štipendijo Evropske komisije za izboljšanje večšin predavanja kriminologije in bil v spomladanskem semestru »senca« na predavanjih Rogerja Hooda, profesorja kriminologije na Univerzi v Oxfordu. V tem času je spoznal tudi raziskovalce Centra za kriminološko raziskovanje, ki so mu pomagali opraviti prve primerjalne študije, ki so bile objavljene v mednarodnih publikacijah. Ne le to, tudi sodelovanje s praktiki v Veliki Britaniji se je razvilo in kolegi, ki so pomagali pri ozaveščanju slovenske policije, so dr. Meška gostili na policijskih enotah in mu pokazali, kako izgledajo sodobne oblike družbenega nadzora v praksi (Meško, 2000b). Na razvoj kriminologije so imele vpliv tudi bienalne konference *Policing in Central and Eastern Europe* od leta 1996 dalje, saj je bilo vodenje kriminoloških, penoloških in viktimoloških sekcij v domeni predavateljev kriminologije. Srečanje s kolegom dr. Charlesom Fieldsom z Univerze Vzhodnega Kentuckija na letni konferenci Britanskega kriminološkega združenja leta 1999 v Liverpoolu je imelo velik učinek na razvoj katedre, pa tudi UM FVV v celoti. Pomemben prispevek k razvoju kriminološkega področja je bil študijski obisk na Državni univerzi Grand Valley leta 2000 (Meško, 2000b). Pomemben prispevek k razvoju katedre je bil tudi podoktorski študij na Inštitutu za kriminologijo Univerze v Cambridgeu na priporočilo profesorja dr. Janeza Pečarja in rezultat tega dela – prvi učbenik s področja preprečevanja kriminalitete v slovenskem jeziku (Meško, 2002). V tem času smo se pridruževali Univerzi v Mariboru (v nadaljevanju UM) in posodabljali predmetnike ter se čim bolj dejavno vključevali v raziskovalno delo. Nabiranje izkušenj na teh področjih je imelo izjemen učinek, ki se je kazal v tem, da na kriminološkem področju nismo imeli problemov z vključevanjem v nacionalne in mednarodne raziskovalne projekte, sodelovali pa smo tudi z drugimi kolegi, ki so želeli sodelovati pri razvoju fakultete na področju raziskovalne dejavnosti.

Pomemben projekt za razvoj katedre in kasneje tudi fakultete je bil projekt Sveta Evrope o odzivanju na vsakodnevno nasilje v demokratični družbi (2002–2004). Učinek projekta je bil širše narave, saj je imel vpliv na razvoj nacionalne kriminalitetne politike in nacionalnega programa, predmeta Kriminologija in kriminalitetna politika, v končni fazi pa tudi na razvoj raziskovanja na področju varnosti v lokalnih skupnostih od leta 2010 dalje.

Po dolgih letih delovanja smo organizirali prvo kriminološko konferenco, z namenom ugotoviti, kje smo in kam naj gre razvoj kriminološkega raziskovanja v Sloveniji (Meško, 2002). Prvi je hitro sledila druga kriminološka konferenca, ki se je osredotočala na preprečevanje kriminalitete (Meško, 2004). Organizacija drugega posveta je potekala v času, ko je bila šola del Ministrstva za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ), izvedba pa takoj, ko smo se pridružili UM.

Značilnosti obdobja do leta 2004, ko smo postali polnopravna članica UM, je možno označiti kot obdobje rasti, nabiranja izkušenj, plemenitenja vsega, kar smo delali in se spreminjali v mlado akademsko institucijo, ki prispeva k razvoju mlade demokracije – z dobrimi kadri, raziskovanjem in prispevki za razvoj skupnosti. In še eno pomembno dejstvo – čeprav smo bili del MNZ, je bilo investiranje v mlade kadre vzorno, in čeprav je MNZ zaprt in hierarhičen sistem, je bila VŠNZ vedno odprta in v prihodnost usmerjena institucija. Po dobrem premisleku ugotavljamo, da ko govorimo o razvoju Katedre za kriminologijo, ne moremo govoriti samo o ožjem področju kriminologije, temveč o dejavnostih in razvoju celotne UM FVV, pa tudi širše, saj se je kriminološko raziskovanje v zadnjih dvajsetih letih dobro povezovalo v inter- in multidisciplinarne raziskave in razprave o kriminaliteti, redu in družbenem nadzorstvu.

2.2 Obdobje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (od 2004 dalje) – veliko pedagoškega dela in intenzivno raziskovalno delo

V študijskem letu 2003/2004 smo se znašli v novem okolju, čeprav fizično na isti lokaciji. Kriminologija je bila pomembna za razvoj celotne institucije, saj je večina področij dela na fakulteti spadala v okvir dejavnosti, ki so jih kontinentalna in mednarodna kriminološka združenja šteli pod kriminologijo v širšem smislu (npr. preučevanje policije, delovanje zasebnih varnostnikov in druge nadzorstvene dejavnosti).

Leta 2004 smo začeli pripravljati nove izobraževalne programe v skladu z Bolonjsko deklaracijo. Prvi avtor prispevka je vodil dve delovni skupini – za prenovo oziroma pripravo novega magistrskega in doktorskega programa. Članstvo v Evropskem kriminološkem združenju (v nadaljevanju ESC) in vodenje Delovne skupine ESC na področju akademskih univerzitetnih študijev je imelo tudi velik učinek pri pripravi programov na UM FVV. Do leta 2007 smo imeli vse stopnje programov, ki jih je

bilo treba samo še izvesti. Uspeh razvoja smo okronali s prvimi doktorskimi študenti, ki so uspešno zaključili doktorski študij na fakulteti leta 2011. Prva je bila Elizabeta Mičović (viktimologija – nevidne viktimizacije in varnost prehrane), sledili so Ljubo Vošnjak (viktimologija – strah pred kriminaliteto), Katja Eman (kriminologija – ekološka kriminaliteta) in drugi.

Študentsko raziskovalno delo in predstavitve na mednarodnih konferencah so bili značilni za našo katedro, saj smo se leta 2004 udeležili konference *International Society of Criminology*, kasneje še *American Society of Criminology and Academy of Criminal Justice Sciences*, kjer so študenti kakovostno predstavljali svoje prispevke. Pomemben projekt za razvoj raziskovanja je bila izmenjava študentov med Evropo in Avstralijo ter poletne šole na Univerzah Keele, Grenoble in na UM FVV v Sloveniji. S tem projektom smo zastavili temelje za pedagoško delo v okviru projekta za izmenjavo pedagoških delavcev in študentov Erasmus ter leta 2009 ponudili izvedbo predmetov za prve študente v okviru programa Erasmus. Udeleževali smo se predavanj na univerzah po Evropi in širili naše delo tudi na najboljše univerze (npr. predavanja v okviru programa Erasmus za magistrske študente na Inštitutu za kriminologijo Univerze v Cambridgeu, Univerzi Greenwich v Londonu, predavanje Dae Chang na Državni univerzi v Michiganu idr.)

Kartiranje kriminalitete v Sloveniji ima več kot sedemdesetletno tradicijo. V novem tisočletju so se na fakulteti začele izvajati prve študije kartiranja odklonskih pojavov z uporabo Geografskih informacijskih sistemov (v nadaljevanju GIS) (Meško idr., 2003). Kartiranje kriminalitete s sodobnimi računalniškimi programi je preseglo golo iskanje oziroma identifikacijo kriminalnih žarišč na dotičnem območju in združilo podatke o kaznivih dejanjih s sociodemografskimi dejavniki (Klinkon idr., 2004) in kasneje tudi s strahom pred kriminaliteto (Hacin in Eman, 2014). V okviru temeljnega raziskovalnega projekta (v nadaljevanju TRP) *Ekološka kriminaliteta – kriminološki, viktimološki, kriminalnoproventivni, psihološki in pravni vidiki* (2009–2012) je bil na Inštitutu za varstvoslovje UM FVV ustanovljen laboratorij GIS, ki je opremljen z naj sodobnejšo programsko opremo ArcGIS, hkrati pa je računalniška učilnica na fakulteti pridobila programsko opremo ArcGIS. Kartiranje kriminalitete je postalo eno izmed temeljnih področij preučevanja Katedre za kriminologijo in sestavni del dodiplomskih (Osnove kriminologije s penologijo, Kriminologija in viktimologija in Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja) in podiplomskih (Kriminologija in kriminalitetna politika) študijskih programov na fakulteti. Rezultat

dvajsetletnega dela na področju kartiranja kriminalitete je bil v letu 2021 izdan učbenik (Eman in Hacin, 2021), ki predstavlja temeljno študijsko gradivo za študente UM FVV kot tudi uporaben pripomoček vsem posameznikom, ki se želijo seznaniti z osnovami GIS. Leto zatem je bil objavljen praktikum (zbirka vaj) z naslovom *Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija: Praktikum* (Eman, 2022) s področja ekološke kriminologije in ekološke kriminalitete, ki prav tako predstavlja rezultat več kot desetletje trajajočega razvoja področja znotraj katedre.

Z raziskovanjem policijskega dela v skupnosti (v nadaljevanju PDS) na UM FVV smo začeli leta 2000, ko je bila opravljena prva študija o strahu pred kriminaliteto, policijskem preventivnem delu in javnem mnenju o policiji (Meško, 2000a, 2001). V študiji je bilo opredeljeno PDS in izpostavljeni so bili problemi implementacije tega sodobnega modela policijske dejavnosti (Meško, 2000a, 2001). Raziskovanje PDS je postala ena izmed ključnih področij raziskovanja na fakulteti, ki je preseгла raziskovanje v okviru Katedre za kriminologijo. V okviru ciljnega raziskovalnega projekta (v nadaljevanju CRP) *Občutke ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni* so raziskovalci razširili raziskovanje s PDS na celotno policijsko dejavnost v Republiki Sloveniji, saj so raziskovali občutke ogroženosti in vlogo policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni (Meško idr., 2012). V projektu so raziskovalci v sodelovanju z MNZ izvedli kvalitativno raziskavo na območju štirih policijskih uprav (Celje, Ljubljana, Murska Sobota in Nova Gorica), na vseh policijskih upravah so izbrali mestne, srednje in manjše občine ter policijske postaje na teh območjih, kjer so anketirali policiste in lokalne prebivalce. V okviru projekta je delovala mlada raziskovalka, ki je zaključila doktorsko disertacijo v angleškem jeziku *Police officers' and citizens' attitudes toward the provision of safety/security in local communities in Slovenia* (Jere, 2013). Raziskovanje PDS je potekalo tudi v okviru TRP o preučevanju legitimnosti in zakonitosti policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij ter programske skupine *Varnost v lokalnih skupnostih*. Ugotovitve študij o PDS so bile objavljene v številnih publikacijah (npr. Meško, 2009; Meško in Maver, 2010; Meško in Sotlar, 2012), posebej pa moramo izpostaviti delo Meška in Lobnikarja (2021), ki sta v prispevku *Police reforms in Slovenia in the past 25 years* celovito prikazala razvoj policijskega dela v Sloveniji od leta 1991 dalje, vključno z vsemi ovirami pri implementaciji PDS in trenutnim stanjem. Krono preučevanja policijske dejavnosti (ki presega PDS) predstavlja vrhunski publikacija *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe* (Meško idr., 2013), ki še danes velja za temeljni pregled razvoja policijske dejavnosti v Srednji in Vzhodni Evropi.

Raziskovalci z UM FVV so se med drugim ukvarjali tudi s preučevanjem in raziskovanjem problematike mladoletniškega prestopništva, viktimizacije in medvrstniškega nasilja. Raziskovanje te tematike poteka že skoraj dve desetletji. Leta 2004 je Aleš Bučar Ručman izdal knjigo *Nasilje in mladi* (Bučar Ručman, 2004), leto kasneje pa sta dr. Gorazd Meško in Danijela Frangež (2005) objavila članek o nasilju in drogah v šolskem prostoru. Leta 2011 sta dr. Meško in Eva Bertok na področju mladoletniškega prestopništva izvedla projekt *Deviantnost in nasilje mladih: perspektiva evropskih strokovnjakov z različnih področij glede preventive in nadzora (YouPrev)*, ki jo je financiral program Evropske komisije v okviru programa *DAPHNE III*. Na vzorcu 2.000 adolescentov iz Slovenije sta se raziskovalca ukvarjala s problematiko kriminalitete mladih, nasilja med mladimi ter preprečevanja mladoletniškega prestopništva. Istega leta sta raziskovalca izvedla še en raziskovalni projekt *Raziskava o starševskem nadzorovanju/spremljanju in prestopništvu adolescentov (SPMAD)*, ki je predstavljal ponovitev *Raziskave o delinkventnosti adolescentov v mestu Peterborough (PADS+)*. Na vzorcu 818 adolescentov iz Ljubljane sta raziskovalca raziskovala, če obstaja povezava med starševskim nadzorovanjem in izvajanjem prestopniških dejanj pri mladostnikih. V okviru projekta je delovala mlada raziskovalka Eva Bertok, ki je zaključila doktorsko disertacijo *Starševski nadzor in prestopništvo najstnikov v urbanem okolju* (Bertok, 2013). V okviru obeh raziskav je nastalo veliko število publikacij (npr. Bertok in Meško, 2013a, 2013b; Meško in Bertok, 2013a, 2013b). V zadnjih nekaj letih se je zopet pojavil interes za preučevanje prestopništva in nasilja med mladimi, kar se kaže v naraščanju publikacij in projektov. Dr. Meško je dobil priložnost sodelovati v četrtem ciklu *Mednarodne raziskave o samonaznanjenem prestopništvu in viktimizaciji med mladoletniki (ISR4)*. Raziskavo je uvrstil pod programsko skupino *Varnost v lokalnih skupnostih (2019–2024)* in mladoletniško prestopništvo in viktimizacijo povezal z lokalnimi skupnostmi ter preučevanjem urbanih in ruralnih okolij. Pri raziskavi se mu je pridružila tudi mlada raziskovalka Iza Kokoravec, ki bo na podlagi raziskave in ugotovitev napisala doktorsko disertacijo. Raziskava *ISR4* poteka v okoli 50 državah po celem svetu od leta 2020 do leta 2023, ko se bo zaključilo zbiranje podatkov v osnovnih in srednjih šolah/gimnazijah in se bosta začela analiziranje podatkov in razvijanje ugotovitev. Od začetka projekta je nastalo že nekaj publikacij (npr. Kokoravec in Meško, 2021a, 2021b; Kokoravec idr., 2021).

Zgolj dve leti po ustanovitvi Inštituta za varstvoslovje na UM FVV je postal dr. Meško vodja slovenskih partnerjev v evropskem raziskovalnem projektu *CRIMPREV – Assessing crime and deviance and prevention in Europe* (slo. »Ocenjevanje kriminalitete in odklonskosti in preventiva v Evropi«, 2006–2009). Projekt je bil prvi takšne vrste na fakulteti in je pomenil pomembno prelomnico v pridruženju evropskemu kriminološkemu raziskovanju. Ključno je bilo dejavno sodelovanje vodje katedre v skupini za pripravo in vodenje projekta ter skupine za preučevanje strahu pred kriminaliteto. V okviru projekta smo izdali tri krajša poročila o delu raziskovalnih skupin, in sicer o strahu pred kriminaliteto, zasebnem varovanju in organizirani kriminaliteti. Izdali smo tudi dve znanstveni monografiji v angleškem jeziku, in sicer o kriminalitetni politiki in preprečevanju kriminalitete (Meško in Kury, 2009), drugo pa o kriminaliteti, medijih in strahu pred kriminaliteto (Meško idr., 2009). Uredili smo še tematsko številko vodilne svetovne revije na področju policijske dejavnosti *Policing – An International Journal of Police Strategies and Management* o policijski dejavnosti v Jugovzhodni Evropi (Meško in Fields, 2009) in tematsko številko revije *Varstvoslovje* (Meško idr., 2009). Po zaključku projekta *CRIMPREV* leta 2009 smo bili povezani z večino evropskih kriminoloških institucij, s katerimi smo kasneje izvedli nekaj raziskovalnih projektov in objavili skupne prispevke.

Projekt *DAPHNE* o zalezovanju je bil eden izmed prvih projektov na področju preprečevanja nasilja nad ženskami, pri katerem je sodelovalo več raziskovalcev s fakultete (dr. Gorazd Meško, Aleš Bučar, dr. Igor Areh in dr. Peter Umek) (University of Modena in Reggio Emilia Modena Group on Stalking, 2007) V sklopu projekta je nastal tudi priročnik za žrtve in strokovnjake z naslovom *Načini soočanja ženske z zalezovanjem*, raziskovalci pa so poskrbeli za prevod priročnika v slovenski jezik in organizacijo evropske konference o zalezovanju v Ljubljani.

Leta 2009 je vodja katedre dr. Meško uspel na razpisu Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in na fakulteti smo dobili prvi TRP *Ekološka kriminaliteta – kriminološki, viktimološki, kriminalnopreventivni, psihološki in pravni vidiki* (ARRS, 2009–2012), znotraj katerega je potekalo proučevanje oblik in lastnosti ekološke kriminalitete ter pomena in nalog ekološke kriminologije. V projekt je vključil tudi mlado raziskovalko Katjo Eman, ki je pod njegovim mentorstvom marca 2012 uspešno zagovarjala prvo doktorsko disertacijo v angleškem jeziku na UM FVV z naslovom *Crimes against the environment – Comparative criminology and criminal justice perspectives*. Ugotovitve njenega raziskovanja ekoloških deviacij zoper okolje in

razvoje ekološke kriminologije so bile objavljene v obliki monografije *Environmental crime and criminology: Crime phenomena and development of a green criminology in Slovenia* (Eman in Meško, 2014), ki je bila poleg izvirnika v angleščini leta 2020 prevedena še v sedem drugih tujih jezikov. Kasneje sta razvila tudi študijske vsebine s področja ekološke kriminologije, ki se danes predavajo na fakulteti (Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja, Kriminološki vidiki varstva okolja). Poleg tega je imel dr. Meško vodilno vlogo pri pisanju in izdaji drugih pomembnih del: uredništvo prve knjige o ekološki kriminaliteti v slovenskem jeziku *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarne perspektive*; poglavje v znanstveni monografiji o okoljski kriminaliteti kot sodobnem viru ogrožanja varnosti *Environmental crime: A new security challenge*; uredništvo tematske številke revije *Crime, Law and Social Change* (SSCI) o ekološki kriminaliteti – globalne perspektive in objava izvirnega znanstvenega članka *Environmental crime and green criminology in South Eastern Europe – Practice and research* in poglavje v znanstveni monografiji pri založbi (Springer) s seznama ARRS o ekološki kriminologiji *Green issues in South-Eastern Europe*. Poleg TRP je vodja katedre konec leta 2009 dobil tudi projekt NATO Advanced Research Workshop (2009–2011) z naslovom *Managing global environmental threats to air, water and soil – Examples from South Eastern Europe*. V ta namen je dr. Meško v državah Jugovzhodne Evrope identificiral kriminološke in druge raziskovalne potenciale ter jih spodbudil in povezal za sodelovanje v projektu NATO. Rezultat projekta je bil tridnevni simpozij v Ljubljani in uredništvo znanstvene monografije o razumevanju in upravljanju groženj okolju v Jugovzhodni Evropi *Understanding and managing threats to the environment in South Eastern Europe* (Meško idr., 2011). Poleg tega je dr. Meško ves čas aktivno sodeloval v mednarodni delovni skupini kriminologov »green criminology« (tj. ekološka kriminologija), s katero še danes poleg rednih srečanj in razprav na mednarodnih konferencah v Evropi in Združenih državah Amerike sodeluje tudi v okviru mednarodnih projektov (npr. v projektu FP 7 EFFACE).

Naslednji pomemben projekt s področja ekološke kriminalitete, kjer so sodelovali člani Katedre za kriminologijo, je bil projekt o kriminaliteti zoper vodo *Water crimes – Inventory, outlook, and assessment of emerging environmental crimes against water in Europe* (2016–2017). Člani katedre so bili skupaj s partnerji iz Italije, Španije in Madžarske prvi, ki so se lotili znanstvenega preučevanja deviantnega vedenja zoper vodo in opredelitev odklonskih vedenj, manjših kršitev in hujših kršitev zakonov (kaznivih dejanj) na tem področju. Rezultate raziskovanja so člani katedre objavljali v domačih

in mednarodnih revijah ter v znanstveni monografiji *Water, governance, and crime issues* (Eman idr., 2020), kjer sta bila dr. Meško in dr. Eman vodilna urednika.

Raziskovanje legitimnosti v kazenskem pravosodju se je na UM FVV začelo v letu 2007, ko sta Meško in Klemenčič (2007) opravila prvo študijo o legitimnosti policijske dejavnosti v času samostojne Slovenije. Raziskovanje legitimnosti se je razširilo tudi na zaporsko okolje (Reisig in Meško, 2009), ki je vodilo do tematske številke revije *The Prison Journal* (Meško in Fields, 2011) z vodilnim gostujočim urednikom z UM FVV. Leta 2013 je dr. Meško pridobil TRP *Legitimnost in zakonitost policijske dejavnosti, kazenskega pravosodja in izvrševanja kazenskih sankcij*, katerega cilj je bil raziskati legitimnost ključnih institucij kazenskega pravosodja (tj. policija, zaporski sistem ter probacijske dejavnosti, razpršene med sodišča, tožilstva, centre za socialno delo in nevladne organizacije). Poleg članov Katedre za kriminologijo so v projektu sodelovali tudi raziskovalci drugih kateder na fakulteti. V okviru projekta je deloval mladi raziskovalec Rok Hacin, ki je zaključil doktorsko disertacijo v angleškem jeziku *Comparison of self-legitimacy of the prison staff and prisoner's perceptions of prison staff legitimacy* (Hacin, 2018a). Avtor je za prispevek, objavljen v *European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice* (Hacin, 2018b), ki je temeljil na ugotovitvah doktorske disertacije, dobil priznanje ESC *Young criminologist award*, mentor doktorske disertacije dr. Meško pa priznanje Mlade akademije za mentorstvo na doktorskem študiju varstvoslovja (uvrstitev med pet najboljših mentorjev na doktorskem študiju v Sloveniji v letu 2019).

Empirične študije, izvedene v okviru projekta, so postavile temelje za izvedbo longitudinalnih študij o legitimnosti v različnih institucijah kazenskega pravosodja in predstavljajo prvo celovito študijo v slovenskem zaporskem okolju poleg dolgoletnega merjenja socialne klime v zavodih za prestajanje kazni zopora. Ključne ugotovitve raziskave o legitimnosti so bile objavljene v domačih in mednarodnih publikacijah (npr. Hacin in Meško, 2018; Hacin idr., 2019; Meško in Hacin, 2019, 2020; Meško idr., 2016). Ugotovitve o dualni naravi legitimnosti v zaporskem okolju so bile objavljene v obliki znanstvene monografije (Hacin in Meško, 2020), za katero sta avtorja prejela priznanje ARRS »Odlični v znanosti«, medtem ko najodmevnejšo publikacijo raziskovalnega projekta predstavlja monografija *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (Meško in Tankebe, 2015), v kateri je predstavljen prispevek slovenskega empiričnega kriminološkega raziskovanja v mednarodnem prostoru. Rezultati študij so obogatili tudi vsebine kriminoloških predmetov.

V sodelovanju z Evropskim forumom za urbano varnost (EFUS) je dr. Meško izdelal dva projekta. Najprej je bil vodja slovenske skupine raziskovalcev v projektu *URBIS – Urban Manager For Security, Safety And Crisis Management* (2012–2014), potem pa še v projektu *EEMUS – European Diploma in Urban Security* (2012–2013). Oba projekta spadata na področje varnosti v (urbanih) lokalnih skupnostih, natančneje v mestih. V projektu *URBIS* so partnerji proučevali glavne probleme upravljanja varnosti v mestih (nasilje, premoženjska kriminaliteta, družbena izključenost in nezaposlenost mladih, nesramno in antisocialno vedenje, zloraba alkohola in prepovedanih drog, priseljevanje in družbena vključenost) ter oblikovali predloge izobraževalnega programa za poklic 'urbani varnostni manager'. Program izobraževanja je bil ponujen v projektu *EEMUS*, ki je bil dejansko nadaljevanje projekta *URBIS*. Partnerice so zainteresiranim posameznikom ponudile magistrski študijski program na daljavo, pri čemer velja poudariti, da sta ga uspešno zaključili tudi dve študentki UM FVV in magistrirali v angleščini v evropskem programu s področja varnosti v urbanih lokalnih skupnostih.

Oba evropska projekta sta bila osnova za poglobljeno raziskovanje varnosti v lokalni skupnosti, ki jo je vodja katedre uresničil z zgodovinskim dosežkom na UM FVV, tj. programska skupina *Varnost v lokalnih skupnostih* (v nadaljevanju PS VLS). V sklopu prve PS VLS, ki je potekala v obdobju 2015–2018, so raziskovalci s fakultete raziskovali problematiko varnosti in varovanja v lokalnih skupnostih ter iskali ideje o reševanju varnostnih problemov. Ena izmed posebnosti PS VLS je, da je prva pristopila do preučevanja in zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih na celosten in multidisciplinaren način (v projekt so bili namreč vključeni raziskovalci z različnih področij: kriminologije, kriminalistike, prava, sociologije, kibernetike varnosti itd.). Svoje raziskovalno delo so raziskovalci obogatili in predstavili na obiskih in sodelovanjem na konferencah in simpozijih, prav tako pa so v okviru PS VLS organizirali štiri nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih (Fakulteta za varnostne vede [FVV], n. d. a). V okviru PS VLS je delovala mlada raziskovalka Urška Pirnat, ki je zaključila doktorsko disertacijo *Oblike, vzroki in odzivi na kriminaliteto v urbanih lokalnih skupnostih* (Pirnat, 2021). Trenutno poteka druga PS VLS (2019–2024), v katero je spet vpetih več raziskovalcev z različnih področij UM FVV. Do danes je dr. Meško, vodja katedre, Inštituta za varstvoslovje in PS VLS ob podpori Policije in več občin organiziral 5., 6., 7. in 8. Nacionalno konferenco o varnosti v lokalnih skupnostih, v letih 2023 in 2024 pa bosta izvedeni še 9. in 10. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih. V okviru druge PS VLS deluje mlada

raziskovalka Iza Kokoravec, ki pripravlja doktorsko disertacijo v angleškem jeziku *Juvenile delinquency in rural and urban communities: Application of an Integrative Model* in jo bo zaključila v zadnjem letu PS VLS leta 2024. V okviru obeh PS VLS in raziskovalnega dela je nastala tudi vrsta publikacij (FVV, n. d. b; FVV, n. d. c).

V letu 2018 je Katedra za kriminologijo združila moči s Katedro za informacijsko varnost pri implementaciji TRP *Varnost uporabnikov kibernetskega prostora – kriminološki, viktimološki, kriminalnoproventivni in pravni vidiki*. Kot pove že sam naslov projekta, se je raziskovanje usmerilo v različne oblike viktimizacij uporabnikov spletnega okolja, njihov strah pred viktimizacijo na spletu in samozaščitne ukrepe uporabnikov spleta za preprečevanje viktimizacij s kibernetsko kriminaliteto. Študija, ki je bila izvedena na nacionalni ravni, je predstavljala nadgradnjo dotedanega preučevanja kibernetske kriminalitete in viktimiziranosti posameznikov s kibernetsko kriminaliteto. Ugotovitve študije so bile predstavljene na mednarodnih konferencah in objavljene v znanstvenih publikacijah (Meško, 2018; Meško idr., 2019; Prislan idr., 2019).

Katedra za kriminologijo je vedno sledila trendom in novostim na področju preučevanja deviantnih pojavov. Eden takšnih projektov je tudi evropski projekt *SHINE – Sexual Harassment in Nightlife Entertainment Spots: Control and Prevention* (2020–2023), ki se dotika aktualne problematike spolnega nasilja, natančneje spolnega nadlegovanja. V projektu se partnerji iz Slovenije (UM FVV), Litve (Center for Crime Prevention) in Francije (EFUS) posebej osredotočajo na ozaveščanje o problematiki ter usposabljanje zaposlenih na območjih nočnega življenja s poudarkom na preprečevanju in odzivanju na pojav spolnega nadlegovanja. Pri projektu katedra aktivno sodeluje z Mestnim redarstvom Mestne občine Ljubljana, ki se je izkazal kot zanesljiv partner v projektu.

Strokovno sodelovanje Katedre za kriminologijo z Upravo Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (v nadaljevanju UIKS) je leta 2022 vodilo v izvedbo *Raziskave na področju profesionalnih kompetenc pri zaporskih delavcih in odnosov v zavodih za prestajanje kazni zapora št. C2031–22–090000* (Hacin idr., 2022). Cilj raziskave je bil identificirati ključne prednosti in slabosti trenutnega sistema usposabljanja in izobraževanja zaporskih delavcev v Sloveniji kot tudi specifične profesionalne kompetence, ki jih potrebujejo za opravljanje dela v čedalje bolj kompleksnem zaporskem okolju. Cilji projekta so skladni oziroma pomembno prispevajo k

prizadevanjem UIKS za reorganizacijo usposabljanja in izobraževanja zaporskih delavcev v Sloveniji ter ustanovitvi penološke akademije. Hkrati smo v projektu nadaljevali preučevanje odnosov in legitimnosti med različnimi zaporskimi akterji z namenom zagotavljanja longitudinalnega spremljanja samozaznav legitimnosti zaporskih delavcev. Ugotovitve študije so izpostavile tudi izzive trenutnega sistema usposabljanja in izobraževanja zaporskih delavcev (Meško idr., 2022).

Vodja katedre, dr. Meško, je bil tudi vodja CRP *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih* (2018–2020). Projekt lahko razumemo kot nadgradnjo PS VLS, saj se z napredkom in razvojem spreminja tudi policijska dejavnost. Policija v sodobnih razvitih družbah ni več edina institucija, odgovorna za zagotavljanje varnosti, ampak posamezne naloge v procesih preprečevanja in obvladovanja kriminalitete, nereda ter utrjevanja občutkov varnosti (deloma ali v celoti) prepušča drugim javnim in zasebnim subjektom. Gre za pojav t. i. pluralizacije izvajanja policijske dejavnosti. Delo na tem področju nadaljujejo kolegi drugih kateder.

Člani Katedre za kriminologijo redno dopolnjujejo kriminološke, viktimološke, penološke in preventivne vsebine pri predmetih, ki jih izvajajo z najnovejšimi ugotovitvami tujih in domačih študij. Hkrati so za vsak predmet, ki ga izvajajo na dodiplomskem in podiplomskem programu, pripravili študijsko gradivo v obliki učbenikov, skript, zbirke vaj in drugih študijskih gradiv (gradiva so tudi prevedena v angleščino za potrebe predavanj študentov na študijski izmenjavi v okviru programa Erasmus+). Nekatera študijska gradiva so nastala v soavtorstvu s člani drugih kateder na fakulteti, saj izvajajo nekatere predmete člani različnih kateder skupaj. Dr. Meško je že leta 1998 objavil prvi učbenik za kriminologijo na naši šoli z naslovom *Uvod v kriminologijo*, ki mu je leta 2002 sledil učbenik *Osnove preprečevanja kriminalitete*, ki predstavlja temeljno študijsko gradivo s področja preprečevanja kriminalitete in osnov kriminalitetne politike (Meško, 1998, 2002). V letu 2006 je nastal celovit učbenik za kriminologijo z istoimenskim naslovom (Meško, 2006), ki se v posodobljeni verziji (3. ponatis v letu 2016) uporablja še danes kot temeljno študijsko gradivo na dodiplomskem študiju UM FVV. V letu 2021 je bil izdan učbenik *Uvod v kartiranje kriminalitete* (Eman in Hacin, 2021), ki je nadomestil zbirke vaj iz kartiranja kriminalitete z uporabo programov GIS. Učbenik predstavlja temeljno gradivo za izvajanje praktičnih postopkov kartiranja kriminalitete pri treh dodiplomskih in enem podiplomskem predmetu. Poudariti moramo, da se številne

znanstvene monografije in zborniki uporabljajo kot dodatna študijska gradiva oziroma v nekaterih primerih tudi temeljna študijska gradiva, primarno na podiplomskem študiju (npr. zborniki nacionalnih konferenc o varnosti v lokalnih skupnostih). Med pomembnejšimi študijskimi gradivi lahko omenimo še slovenski prevod dela *Crime analysis for problem solvers – In 60 small steps* (Clark in Eck), ki sta ga opravila Meško in Eman (2008) (slo. »Priročnik za policijske (kriminalistične) analitike – v 60 korakih do rešitve problema«), ki obsega praktične rešitve in primere uporabe situacijskega preprečevanja kriminalitete.

Člani Katedre za kriminologijo so imeli pomembno vlogo pri organizaciji in soorganizaciji mednarodnih konferenc, ki so pripomogle k večji prepoznavnosti celotne UM FVV. Zelo pomembno vlogo pri mednarodnem prepoznavanju fakultete je imela organizacija mednarodne bienalne konference *Policing in Central and Eastern Europe* leta 1996, ki se je zaradi imena fakultete in širšega področja varstvoslovja, ki presega zgolj policijsko dejavnost, v letu 2012 preimenovala v *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe*. Teme konferenc so v zadnjem desetletju obsegale sodobne prakse in raziskovanje v kazenskem pravosodju (Meško idr., 2012), razumevanje strokovnosti, zaupanja in legitimnosti v kazenskem pravosodju (Meško idr., 2014), varnost in družbeno nadzorstvo v lokalnih skupnostih (Meško in Lobnikar, 2016), oblikovanje na dokazih temelječih politik (Meško idr., 2018) in perspektive ruralne varnosti in ruralne kriminologije (Meško idr., 2021). Izpostaviti moramo soorganizacijo kongresa *International Society of Criminology* v Filadelfiji leta 2005 z naslovom *Preventing crime & promoting justice: Voices of change*, kjer so študenti UM FVV predstavili svoje prispevke pred najuglednejšimi svetovnimi kriminologi. Člani Katedre za kriminologijo se že vrsto let redno udeležujejo evropske kriminološke konference EUROCRIM, ki jo organizira ESC, kjer predstavljajo najnovejše ugotovitve kriminološkega, viktimološkega in penološkega raziskovanja v Sloveniji (nemalokrat v soavtorstvu s perspektivnimi študenti). V letu 2009 je UM FVV s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani, Inštitutom za kriminologijo pri Pravni fakulteti in Slovensko akademijo znanosti in umetnosti gostila *9. Evropsko kriminološko konferenco*. Konferenca, ki se je je udeležilo več kot 700 strokovnjakov iz celega sveta, je bila nedvomno priložnost za povezovanje raziskovalcev z namenom skupnih objav, prijavljanja projektov, gostujočih izmenjav in še več. Ljubljana in z njo slovenska kriminologija sta bili še enkrat prepoznani kot enakovredni tujim velikim univerzam in organizacijam. Nekaj let kasneje, tj. leta 2016, je bil za predsednika ESC izvoljen dr. Meško, ki je to

funkcijo prevzel kot prvi kriminolog iz Slovenije. Omeniti velja še redno udeleževanje članov Katedre za kriminologijo na konferencah ESC in Ameriškega združenja za kriminologijo (v nadaljevanju ASC) in številnih drugih mednarodnih konferenc, ki so potekale v Rusiji, Južni Koreji, Avstraliji, Italiji, Španiji, Bosni in Hercegovini, Hrvaški, Srbiji, Črni gori (soorganiziranje letne študentske konference z Univerzo Črne gore od 2017) itd. Člani Katedre za kriminologijo od leta 2015 dalje organizirajo vsakoletno *Nacionalno konferenco o varnosti v lokalnih skupnostih*, obenem pa dejavno sodelujejo na *Dnevih varstvoslovja*, ki jih organizira UM FVV. Predstojnik katedre je od leta 2004 programski vodja konference *Policing in Central and Eastern Europe* (2014–2010), ki se je leta 2012 preimenovala v *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe* (2012–). Dejavna udeležba na nacionalnih in mednarodnih konferencah pomembno pripomore k uveljavljanju fakultete v mednarodnem okolju kot tudi širjenju raziskovalnih mrež in sodelovanja z univerzami evropskih držav, številnimi ameriški in kanadskimi univerzami ter univerzami v Avstraliji, Južni Afriki, Južni Koreji, Rusiji in Tasmaniji.

3 Zaključne misli

Skladno z naslovom prispevka poudarjamo, da smo večino raziskovalnega dela vključili v pedagoške vsebine predmetov, ki jih predavamo na Katedri za kriminologijo na vseh ravneh študija. Konferenčna dejavnost nam je služila za širjenje mrež sodelavcev v mednarodnih projektih in predstavljanje raziskovalnega dela. Od začetka smo sledili pravilu, da mora imeti udeležba na konferenci s predstavitvijo prispevka kasneje za rezultat objavo v znanstveni reviji. Pri tem smo bili uspešni. Poleg tega smo navezali veliko dobrih partnerstev, ki niso služila samo razvoju katedre, ampak tudi celotne fakultete. Ne nazadnje vsa naša prizadevanja služijo čim bolj kakovostnemu delu s študenti, najsi bo to na prvi, drugi ali tretji stopnji študija varnostnih ved. K predavateljskemu delu pa sodijo tudi mentorstva zaključnih del. V obdobju od leta 2004 do leta 2022 so bili člani Katedre za kriminologijo mentorji ali somentorji 450 študentom na dodiplomskem in 83 študentom na magistrskem ali specialističnem programu na UM FVV. Predstojnik katedre pa je bil mentor osmim študentom, ki so uspešno zaključili doktorski študij na UM FVV in dvema doktorskima študentoma na drugih fakultetah (FDV UL in Univerza v Sarajevu) (SICRIS z dne 22. 12. 2022). Delež mentorstev članov Katedre za kriminologijo je v obdobju 2004–2022 znašal 10,2 % vseh mentorstev na UM FVV (Referat FVV, 2022). Opravili smo tudi številne recenzije predlogov knjig,

člankov in drugih publikacij ter raziskovalnih projektov za mednarodne založbe in raziskovalne agencije. Pregled v bazi SICRIS kaže, da smo predstavniki Katedre za kriminologijo od leta 2004 opravili 92 recenzij za mednarodne in nacionalne znanstvene revije. Podatki o citiranosti znanstvenih del v Web of Science in Scopus kažejo, da smo v Katedri za kriminologijo med uspešnejšimi raziskovalci na področju kriminologije in socialnega dela v Sloveniji. Zaposleni na katedri imamo znaten delež vseh čistih citatov naših znanstvenih člankov v zadnjih desetih letih na UM FVV (december 2022: 989/1.540, kar znaša 64 % vseh čistih citatov na UM FVV). Glede bibliometričnih kazalcev v SICRIS pa število točk štirih članov katedre kaže 28-% prispevek v upoštevanih točkah od vseh (26) raziskovalcev na UM FVV v sistemu SICRIS, ki se upošteva pri oceni znanstvenega dela.

Odlika katedre je tudi dejavno sodelovanje s prakso. Kolege iz prakse vključujemo v pedagoško in raziskovalno delo, s čimer želimo našim študentom približati prakso s področja delovanja institucij formalnega družbenega nadzorstva in organizacij civilne družbe v slovenskem kontekstu. Poleg tega smo s praktiki, s katerimi smo sodelovali v okviru dejavnosti katedre, opravili intervjuje o delu družbenonadzorstvenih in pravosodnih institucij, ki so bili objavljeni v knjižni zbirki o policijskih vodjih (Meško, 2009a), sodnikih (Meško, 2014) in vodjih zaporskih uprav (Meško, 2015). Pred epidemijo covida-19 smo študente seznanjali z delovanjem organizacij in institucij v regiji in širom po svetu v okviru študentskih strokovnih ekskurzij, npr. obisk Organizacije združenih narodov na Dunaju, bližnjih sorodnih fakultet in inštitutov v regiji (Zagreb, Sarajevo, Beograd, Podgorica, Dunaj, Gradec, Budimpešta idr.).

Na področju akademskega institucionalnega napredovanja šteje predvsem pisanje člankov v najboljših revijah. Posledično smo pregledali oziroma opravili rekapitulacijo naše t. i. »akademske produkcije« v okviru t. i. »akademske svobode«. Skupno število člankov v kategoriji 'znanstveni članki' je nekaj čez 200. Monografij je malo, ampak so te odmevne, ob tem pa je treba poudariti, da je ena od knjig v angleškem jeziku prevedena še v sedem drugih jezikov. Poglavlja v knjigah se približujejo številki 100. Uredniškega dela je bilo ogromno, predvsem dejavnih članstev v uredniških odborih revij, urejanju zbornikov in znanstvenih knjig. Tudi tu je številka preseгла 100 del. Avtonomno delo na področju raziskovalnega dela vodi v dobre rezultate. Veliko vsebin smo vključili v pedagoško delo in upamo, da prispevamo k temeljnim vsebinam, po katerih je prepoznavna UM FVV.

Prizadevanja na z raziskovanjem podprtim pedagoškim delom nadaljujemo in upamo, da s tem prispevamo k akademski rasti naše institucije.

Imamo tudi privilegij sodelovati v uredniških odborih uglednih nacionalnih in mednarodnih revij (*Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, *Varstvoslovje*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, *International Criminology*, *Criminological Archives*, *European Journal of Criminal Policy and Research* idr.).

In še en utrinek za nazaj. Leta 2007 smo bili pred pomembnim izzivom, kajti na UM FVV nismo imeli temeljnega habilitacijskega področja kriminologija. Ob izjemnih prizadevanjih smo naslednje leto dobili habilitacijsko področje kriminologija na UM. Pred tem je bilo to področje temeljno na Pravni fakulteti UM. Pogoj za pridobitev področja so bile odlične objave v mednarodnih publikacijah ter več in boljše kriminološke objave od dotedanjega kolega z UM (Filozofska fakulteta in Pravna fakulteta), ki je imel v kriminoloških revijah najboljše objave na UM. To smo zmogli in dobili svoje habilitacijsko področje – kriminologija, ki se ga danes uporablja širše, tudi za kriminalistično področje.

Ne nazadnje je imela Katedra za kriminologijo tudi vpliv na razvoj kriminologije v regiji in širše, o čemer pričajo tudi mednarodna priznanja. Na nacionalni ravni smo sodelovali pri ustvarjanju politike preprečevanja in zatiranja kriminalitete in drugih dejavnosti, tudi v medijih, kjer smo se pojavili kot komentatorji in intervjuvanci. Katedra za kriminologijo izkazuje dejavno sodelovanje s partnerji iz številnih držav sveta, pri čemer ima s kolegi iz teh držav skupne prispevke, knjige, poglavja v knjigah, organizacije konferenc, sodelovanje na doktorskem študiju, raziskavah, razvojnih projektih in drugih oblikah znanstvenoraziskovalnega in pedagoškega sodelovanja. Zadnje priznanje za naše delo je *ASC DIC Freda Adler Distinguished Scholar Award*, ki ga je prejel dr. Meško v letu 2022 za prispevek na področju mednarodne in primerjalne kriminologije.

Za zaključek navajamo predmete, ki spadajo v Katedro za kriminologijo: Osnove kriminologije s penologijo (VS), Kriminologija in viktimologija (UNI), Penologija (UNI), Kriminologija in kriminalitetna politika (MAG), Varnost v lokalnih skupnostih (MAG), Viktimologija (MAG), Kriminologija (DR), Kriminološki vidiki varstva okolja (DR) in Izbrane teme iz penologije (DR). Ocenjujemo, da smo ideale Bolonjske deklaracije, da morajo pedagoški delavci na visokošolskih institucijah

izvajati pedagoški proces, ki naj bo čim bolj utemeljen z raziskovanjem visokošolskih učiteljev, ob tem, da je treba izvajati v študenta osredotočeno učenje in dejavno sodelovanje študentov pri raziskovalnem delu, dosegli v precejšnji meri. Tudi glede prispevka k znanosti smo se trudili po svoji najboljših močeh. O tem pričajo objave v najboljših svetovnih kriminoloških publikacijah in številni citati zunaj kroga zgolj raziskovalcev in sodelavcev na fakulteti in Sloveniji. Uspešni smo tudi na področju dejavnega sodelovanja z institucijami in prakso na nacionalni in lokalni ravni, kjer sodelujemo pri kreiranju politik in izboljšanju prakse. Vsi predmeti, ki jih izvajamo, imajo poleg pregleda aktualnih raziskav tudi vsebine iz našega lastnega raziskovalnega dela. Predstavljamo tudi primere iz slovenske prakse in študente vodimo na obiske v institucije formalnega družbenega nadzorstva in civilne družbe, kar je pomembno za njihovo predstavo o praksi v Sloveniji in za zaposlovanje naših diplomantov.

Literatura

- Bertok, E. (2013). *Starševski nadzor in prestopništvo najstnikov v urbanem okolju* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Bertok, E. in Meško, G. (2013a). Moralnost mladih glede na njihovo samonaznanjeno prestopništvo – izsledki raziskave SPMAD v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(1), 97–115.
- Bertok, E. in Meško, G. (2013b). Self-control and morality in Slovenian primary and secondary school sample: the results of YouPrev study. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(4), 480–493.
- Bučar Ručman, A. (2004). *Nasilje in mladi*. Klub mladinski kulturni center.
- Eman, K. (2022). *Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija: Praktikum*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Eman, K. in Meško, G. (2014). *Environmental crime and criminology: crime phenomena and development of a green criminology in Slovenia*. Scholar's Press.
- Eman, K. in Hacin, R. (2021). *Uvod v kartiranje kriminalitete* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/978-961-286-547-4
- Eman, K., Meško, G., Segato, L. in Migliorini, M. (ur.). (2020). *Water, governance, and crime issues*. Springer.
- Fakulteta za varnostne vede (FVV). (n. d. a). *Novice in dogodki*. Programska skupina: Varnost v lokalnih skupnostih. <https://www.fvv.um.si/programskaskupina/novice.html>
- Fakulteta za varnostne vede (FVV). (n. d. b). *Rezultati in objave*. <https://www.fvv.um.si/psvls/objave.html>
- Fakulteta za varnostne vede (FVV). (n. d. c). *Znanstveni, raziskovalni ter družbeno-ekonomski rezultati in objave*. <https://www.fvv.um.si/programskaskupina/objave.html>
- Hacin, R. (2018a). *Comparison of self-legitimacy of the prison staff and prisoner's perceptions of prison staff legitimacy* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Hacin, R. (2018b). Prisoners' perceptions of legitimacy of prison staff in Slovenia. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 26(2), 160–181. doi: 10.1163/15718174-02602003

- Hacin, R. in Eman, K. (2014). Study of the fear of crime in the municipality of Trbovlje using crime mapping tools. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(4), 299–315.
- Hacin, R. in Meško, G. (2018). Prisoners' perception of legitimacy of the prison staff: A qualitative study in Slovene prisons. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(13), 4332–4350. doi: 10.1177/0306624X18758896
- Hacin, R. in Meško, G. (2020). *The dual nature of legitimacy in the prison environment: An inquiry in Slovenian prisons*. Springer. doi: 10.1007/978-3-030-32843-6
- Hacin, R., Fields, C. B. in Meško, G. (2019). The self-legitimacy of prison staff in Slovenia. *European Journal of Criminology*, 16(1), 41–59. doi: 10.1177/1477370818764831
- Hacin, R., Meško, G. in Eman, K. (2022). *Profesionalne kompetence zaporskih delavcev in odnosi v zavodih za prestajanje kazni z* zopora: raziskovalno poročilo. Fakulteta za varnostne vede.
- Jere, M. (2013). *Police officers' and citizens' attitudes toward the provision of safety/ security in local communities in Slovenia* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Klinkon, I., Meško, G. in Rebernik, D. (2004). Vpliv socialnodemografskih dejavnikov na razvoj kriminalitete v Ljubljani: Rezultati preliminarnega raziskovanja. V B. Lobnikar (ur.), 5. *slovenski dnevi varstvoslonja* (str. 836–847). Fakulteta za varnostne vede.
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2021a). Mladoletniško prestopništvo v Sloveniji skozi leta. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – med ruralnimi in urbanimi perspektivami* (str. 199–229). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Kokoravec, I. in Meško, G. (2021b). Policijsko delo z mladimi. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.). 7. *nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik* (str. 117–131). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Kokoravec, I., Meško, G. in Marshall, I. (2021). Juvenile delinquency and victimisation: urban vs rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(4), 323–336.
- Meško, G. (1997). *Strukturalna analiza stališč med policisti in nepolicisti* [Doktorska disertacija]. Pedagoška fakulteta.
- Meško, G. (1998). *Uvod v kriminologijo* (1. izd.). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (2000a). *Strah pred kriminaliteto, policijsko preventivno delo in javno mnenje o policiji: raziskovalni poročilo*. Visoko policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (2000b). Študijski obisk v ZDA. *Revija varnost*, 49(5–6), 38–39.
- Meško, G. (2001). V skupnost usmerjeno policijsko delo – izziv za slovensko policijo. *Teorija in praksa*, 38(2), 272–289.
- Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (ur.) (2002). *Vizije slovenske kriminologije*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Meško, G. (ur.) (2004). *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Meško, G. (2006). *Kriminologija* (1. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. (2009). Transfer of crime control ideas – Introductory reflections. V G. Meško in H. Kury (ur.), *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives* (str. 5–19). Tipografija.
- Meško, G. (2009a). Interview with Aleksander Jevšek, director of the Criminal police directorate. V D. Das in O. Marenin (ur.), *Trends in Policing: Interviews with police leaders across the globe* (str. 155–164). CRC Press.
- Meško, G. (2014). Interview with Aleksander Karakaš, Criminal judiciary department of Maribor District court. V D. Das, C. Roberson in M.M. Berlin (ur.), *Trends in judiciary: interviews with global leaders across the globe* (str. 81–92). CRC Press.
- Meško, G. (2015). Dušan Valentinič, director of the Slovenian prison administration. V M. Hurley Handerson in D. Das (ur.), *Trends in corrections: interviews with correction leaders around the world* (str. 57–76). CRC Press.
- Meško, G. (2016). *Kriminologija* (3. izd.). Fakulteta za varnostne vede.

- Meško, G. (2018). Editorial – On some aspects of cybercrime and cybervictimization. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 26(3), 189–199. doi: 10.1163/15718174-02603006
- Meško, G. in Bertok, E. (2013b). *Mladoletniška kriminaliteta in mladoletniško nasilje: Ugotovitve evropske študije o prestopništvu in preventivnih dejavnostih – Gradivo za socialne delavce*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Bertok, E. (2013a). *Mladoletniško prestopništvo: Nacionalno poročilo projekta YouPrev*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Eman, K. (prevajalca). (2008). *Priručnik za policijske (kriminalistične) analitike – V 60 korakih do rešitve problema*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G. in Fields, C. B. (ur.). (2009). Policing in Central and Eastern Europe, and beyond: Contemporary issues in social control. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 32(3), 413–414.
- Meško, G. in Fields, C. B. (2011). Introduction: Penology and penal practice in Slovenia. *The Prison Journal*, 91(4), 395–397.
- Meško, G. in Frangež, D. (2005). Nasilje in droge v šolskem prostoru. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(3), 273–283.
- Meško, G. in Hacin, R. (2019). Social distance between prisoners and prison staff in Slovenia. *The Prison Journal*, 99(6), 706–724. doi: 10.1177/0032885519877382
- Meško, G. in Hacin, R. (2020). Self-legitimacy and use of force: A quantitative study of prison officers in Slovenia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 44(1–2), 103–117. doi: 10.1080/01924036.2018.1543128
- Meško, G. in Klemenčič, G. (2007). Rebuilding legitimacy and police professionalism in an emerging democracy: The Slovenian experience. V T. R. Tyler (ur.), *Legitimacy and criminal justice: An international perspective* (str. 84–115). Russell Sage Foundation.
- Meško, G. in Kury, H. (ur.). (2009). *Crime policy, crime control and crime prevention – Slovenian perspectives*. Tipografija.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (ur.). (2016). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Safety, security, and social control in local communities: Conference proceedings*. Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2021). Police reforms in Slovenia in the past 25 years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 237–250. doi: 10.1093/policing/pay008
- Meško, G. in Maver, D. (2010). On police and policing in Slovenia: Obstacles and challenges. V C. Roberson, D. K. Das in J. K. Singer (ur.), *Police without borders: The fading distinction between local and global* (str. 87–109). CRC Press.
- Meško, G. in Sotlar, A. (2012). Preprečevanje kriminalitete v lokalnih skupnostih – med ad hoc pristopi in na znanju temelječih preventivnih dejavnostih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 229–239.
- Meško, G. in Tankebe, J. (2015). *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives*. Springer. doi: 10.1007/978-3-319-09813-5
- Meško, G., Bučar Ručman, A., Tominc, B. in Ažman, B. (ur.). (2014). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Understanding professionalism, trust, and legitimacy: Conference proceedings*. Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G., Cockcroft, T. in Hope, T. (2009). Editorial. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 11(2), 267–268.
- Meško, G., Cockcroft, T., Crawford, A. in Lemaitre, A. (ur.). (2009). *Crime, media and fear of crime*. Tipografija.
- Meško, G., Dimitrijević in Fields, C. B. (ur.). (2011). *Understanding and managing threats to the environment in South Eastern Europe*. Springer. doi: 10.1007/978-94-007-0611-8
- Meško, G., Dobovšek, B. in Bohinc, U. (2003). Izhodišča za preučevanje prostorskih dejavnikov kriminalitete. V G. Meško (ur.), *Analiza porazdelitve nekaterih odklonskih pojavov v Ljubljani* (str. 12–63). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.

- Meško, G., Dobovšek, B. in Tominc, B. (ur.) (2021). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Perspectives of rural safety, security and rural criminology: Book of abstracts*. University of Maribor, University Press.
- Meško, G., Eman, K. in Hacin, R. (2022). Competence in usposabljanje zaporskih delavcev: Študija v slovenskih zaporih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(3), 233–248.
- Meško, G., Fields, C. B., Lobnikar, B. in Sotlar, A. (ur.) (2013). *Handbook on policing in Central and Eastern Europe*. Springer. doi: 10.1007/978-1-4614-6720-5
- Meško, G., Hacin, R., Žiberna, P. in Mihelj Plesničar, M. (2016). Izvajanje dela v korist skupnosti – kvalitativna študija v ljubljanski regiji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(3), 234–247.
- Meško, G., Lobnikar, B., Prislán, K. in Hacin, R. (ur.) (2018). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: From common sense to evidence-based policy-making*. University of Maribor Press.
- Meško, G., Prislán, K. in Hacin, R. (2019). Varnost uporabnikov kibernetskega prostora. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd) (str. 120–128). Univerzitetna založba Univerze.
- Meško, G., Sotlar, A. in Tominc, B. (ur.) (2012). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Contemporary criminal justice practice and research: Conference proceedings*. Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jerc, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni: CRP(V5-1038): poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Pirnat, U. (2021). *Oblike, vzroki in odzivi na kriminaliteto v urbanih lokalnih skupnostih* (Doktorska disertacija). Fakulteta za varnostne vede.
- Prislán, K., Bernik, I., Meško, G., Hacin, R., Markelj, B. in Vrhovec, S. (2019). Cybercrime victimization and seeking help: A survey of students in Slovenia. V S. Vrhovec (ur.), *3rd Central European cybersecurity conference* (str. 2). ACM.
- Referat FVV. (2022). *Mentorstva diplom*. Fakulteta za varnostne vede.
- Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy and prisoner misconduct. *Psychology, Crime & Law*, 15(1), 41–59. doi: 10.1080/10683160802089768
- University of Modena in Reggio Emilia Modena Group on Stalking. (2007). *Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the European Union: Final report*. http://www.europeanrights.eu/public/commenti/stalking_testo.pdf

KATEDRA ZA KRIMINALISTIKO: RAZISKOVANJE, POUČEVANJE IN SODELOVANJE S PRAKSO

DANIJELA FRANGEŽ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
danijsela.frangez@um.si

Povzetek V poglavju predstavljamo raziskovanje in objave članov, ki pri delu Katedre za kriminalistiko Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru sodelujejo v študijskem letu 2022/2023, predmete s področja kriminalistike in forenzičnih znanosti, organizacijo dogodkov in sodelovanje s prakso na področju kriminalistike. Glavni cilj Katedre za kriminalistiko je v prihodnjih letih ponovno pridobiti lastno habilitacijsko področje, pri čemer je kriminalistiko treba najprej uveljaviti kot znanost. Slednje zahteva pisanje znanstvenih prispevkov na področju kriminalistike in enotno opredelitev ter razumevanje kriminalistike kot znanosti. Na Katedri za kriminalistiko organiziramo dogodke (t. i. aprilske posvete, dogodke Kriminalistična središča in Mednarodne tedne ozaveščanja o prevarah), sodelujemo s prakso in preučujemo možnosti za uporabo novih metod poučevanja (na primer multisenzorni prostor, problemsko učenje, obrnjeno učenje), s katerimi bi študentom dodatno približali praktično kriminalistično delo. V prihodnje želimo okrepiti mednarodno sodelovanje na področju kriminalistike in poiskati možnosti za financiranje kriminalističnih raziskovalnih projektov.

Ključne besede:

kriminalistika,
raziskovanje,
poučevanje,
sodelovanje s
prakso,
Katedra za
kriminalistiko

CHAIR OF CRIMINAL INVESTIGATION: RESEARCH, TEACHING AND COOPERATION WITH PRACTICE

DANIJELA FRANGEŽ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
danijela.frangez@um.si

Abstract In this chapter, we present the research and publications of the members of the Chair of Criminal Investigation at the Faculty of Criminal Justice and Security University of Maribor who participate in the chair's work in the academic year 2022/2023, study subjects in the field of criminal investigation and forensic sciences, the organization of events, and cooperation with practice in the field of the criminal investigation. The main goal of the Chair of Criminal Investigation is to regain its habilitation field in the coming years, whereby criminal investigation must first be established as a science. The latter requires writing scientific papers in this field and a uniform definition and understanding of criminal investigation as a science. At the Chair of Criminal Investigation, we organize events (the so-called April conferences, Criminal Investigation Wednesdays events and International Fraud Awareness Week), collaborate with practice and examine the possibilities of using new teaching methods (for example, multisensory space, problem-based learning, flipped learning), which would bring students closer insights to practical criminal investigation work. In the future, we tend to strengthen international cooperation in criminal investigation and search for financing opportunities for criminal investigation research projects.

Keywords:
criminal
investigation,
research, teaching,
cooperation with
practice,
Chair of Criminal
Investigation

1 Uvod¹

Kriminalistika se je zaradi potreb kazenskega prava razvila konec 19. stoletja, ko jo je v priročniku za preiskovalne sodnike (Gross, 1899) prvi uradno zapisal dr. Hans Gross. S tem se je v času svojega delovanja v Gradcu seznanil prof. dr. Metod Dolenc, ki je v letu 1921 na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani ustanovil kriminalistični inštitut (Maver, 2009). S tem se je slovenska kriminalistika najprej začela razvijati na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je prof. dr. Dolenc predaval kazensko materialno in procesno pravo ter kriminalistične pomožne vede (Melik, 2020). Zunaj Pravne fakultete Univerze v Ljubljani se je kriminalistika začela razvijati leta 1973 z ustanovitvijo Oddelka za notranje zadeve na Višji upravni šoli v Ljubljani (Kavšček, 1989) in nato nadaljevala z razvojem Višje šole za notranje zadeve, ki je bila kot članica Univerze v Ljubljani ustanovljena leta 1981. Slednja se je leta 1995 preimenovala v Visoko šolo za notranje zadeve, pridruženo članico Univerze v Ljubljani, leta 1996 v Visoko policijsko-varnostno šolo, pridruženo članico Univerze v Ljubljani, leta 2003 v Fakulteto za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru in leta 2006 v Fakulteto za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018d).

Katedra za kriminalistiko je bila ustanovljena 22. 12. 1995 na Visoki šoli za notranje zadeve, pridruženi članici Univerze v Ljubljani. Člani katedre so bili predavatelji s področja kriminalistike, kazenskega prava, kazenskega procesnega prava in kriminologije. Prvi izvoljeni predstojnik katedre je bil prof. dr. Ivan Bele (Katedra za kriminalistiko, 1995), ki je katedro vodil do leta 1999. Vodenje katedre je nato nadaljeval prof. dr. Gorazd Meško (Katedra za kriminalistiko, 1999), leta 2003 pa prof. dr. Bojan Dobovšek, ki je katedro vodil do septembra 2007 (Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2003). Od oktobra 2007 do aprila 2010 je katedro vodil izr. prof. dr. Anton Dvoršek, od aprila 2010 do maja 2014 zasl. prof. dr. Darko Maver, od junija 2014 do avgusta 2014 prof. dr. Bojan Dobovšek,² od avgusta 2014 naprej jo vodi izr. prof. dr. Danijela Frangež.

¹ Članom Katedre za kriminalistiko se zahvalujem za pregled prispevka, poslane komentarje in dopolnitve njihovih najpomembnejših objav ter informacij o delovanju katedre.

² Prof. dr. Bojan Dobovšek je z vodenjem katedre prenehal zaradi izvolitve na mesto poslanca v Državni zbor Republike Slovenije.

Katedra za kriminalistiko se je prvič preimenovala v letu 2003, in sicer v Katedro za kriminalistiko, kazensko pravo in kriminologijo (Visoka policijsko-varnostna šola, 2003), nato je istega leta po ustanovitvi Fakultete za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru v zapisnikih naveden naziv Katedra za kriminalistiko, kriminologijo in kazensko pravo (Fakulteta za policijsko-varnostne vede, 2003). 10. 6. 2009 so se na seji Senata UM FVV oblikovali trije oddelki (Oddelek za kriminologijo in kriminalistiko, Oddelek za varnostne vede in Oddelek za družboslovne in humanistične vede) in znotraj njih katedre. Oddelek za kriminologijo in kriminalistiko je do avgusta 2012 vodil izr. prof. dr. Anton Dvoršek, od septembra 2012 naprej pa zasl. prof. dr. Darko Maver. Znotraj oddelka sta delovali Katedra za kriminologijo in Katedra za kriminalistiko. Po ukinitvi oddelkov v septembru 2013 je Katedra za kriminalistiko znova postala ena od samostojnih kateder UM FVV.

Na Katedri za kriminalistiko je od ustanovitve UM FVV naprej delovalo 25 strokovnjakov, ki so sodelovali oziroma sodelujejo pri izvedbi pedagoškega procesa ali so se Katedri za kriminalistiko pridružili kot strokovnjaki iz prakse (na primer kot direktor Uprave kriminalistične policije ali predsednik Društva kriminalistov Slovenije). V preteklih letih so predavanja izvajali zasl. prof. dr. Darko Maver, izr. prof. dr. Anton Dvoršek, prof. dr. Polona Selič, doc. dr. Igor Lamberger, dr. Damjan Potparič, pred. Janez Golja in pred. Jakob Demšar, vaje pa doc. dr. Saša Kuhar, spec. Andrej Gerjevič, dr. Jure Škrbec in asist. dr. Eva Bertok. Kot pridruženi član druge katedre je pri izvajanju kriminalističnih predmetov sodeloval zasl. prof. dr. Peter Umek s Katedre za družboslovje, humanistiko in metodologijo UM FVV. Pri delu katedre so v preteklih letih sodelovali tudi direktorji Uprave kriminalistične policije, in sicer Marjan Fank, mag. var., mag. Branko Japelj in mag. Boštjan Lindav, kot predsednika Društva kriminalistov Slovenije pa pred. Jakob Demšar in Slavko Koroš.

V študijskem letu 2022/2023 pedagoški proces izvajajo naslednji redni in zunanji člani Katedre za kriminalistiko: prof. dr. Bojan Dobovšek in prof. dr. Katja Drobnič, ki sta pedagoški proces izvajala že na Visoki policijsko-varnostni šoli in na Fakulteti za policijsko-varnostne vede Univerze v Mariboru, ter izr. prof. dr. Danijela Frangež, izr. prof. dr. Tomaž Zupanc, doc. dr. Boštjan Slak, doc. dr. Dorijan Keržan, pred. Robert Praček in asist. Monika Klun. Izr. prof. dr. Katja Eman pri izvedbi predmetov sodeluje kot pridružena članica Katedre za kriminologijo UM FVV. Pri

delu katedre sodelujeta tudi zasl. prof. dr. Darko Maver in izr. prof. dr. Anton Dvoršek kot zunanja člana, David Antolovič, direktor Uprave kriminalistične policije, in Damjan Apollonio, mag. var., predsednik Društva kriminalistov Slovenije, pa kot strokovnjaka iz prakse.

V nadaljevanju predstavljamo raziskovanje in objave rednih in zunanjih članov ter strokovnjakov iz prakse, ki pri delu Katedre za kriminalistiko sodelujejo v študijskem letu 2022/2023, predmete s področja kriminalistike v študijskem letu 2022/2023 in organizacijo dogodkov ter sodelovanje s prakso na področju kriminalistike.

2 Raziskovanje in objave rednih in zunanjih članov ter strokovnjakov iz prakse Katedre za kriminalistiko

Raziskovanje na področju kriminalistike v Sloveniji se je začelo, ko se je po prizadevanjih prof. dr. Janeza Pečarja leta 1976 na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani zaposlil zasl. prof. dr. Darko Maver (Maver, 2009). Maver (1981) je v svoji prvi raziskavi za potrebe magistrskega dela raziskoval tatvine v prodajalnah. Načrt raziskave je bil edinstven, saj je bil zastavljen celostno. Vključeval je objavo knjige *Tatvine v samopostrežnih prodajalnah* (Pečar idr., 1981) in izvedbo predavanj ter seminarjev za trgovce in prodajalce. S takšnim pristopom je Inštitut za kriminologijo pomembno prispeval »k boljšemu in učinkovitejšemu odkrivanju in preiskovanju tatvin v prodajalnah« (Maver, 2009: 280). V naslednji raziskavi je za potrebe svoje doktorske disertacije preučeval kriminalistični spoznavni proces (Maver, 1986c). Ukvarjal se je s hipnozo v kriminalistiki (Maver, 1982), pogrešanimi osebami (Maver, 1983), preučevanjem logičnega mišljenja pri preiskovanju (Maver, 1985a), spoznavnim procesom (Maver, 1985b), krimi-nalističnim mišljenjem (Maver, 1986a), načrtovanjem preiskovanja in verzijami (Maver, 1986b), »uvodno« fazo preiskovanja (Maver, 1987), dokaznimi vidiki preiskovanja (Maver, 1988c; Maver idr., 2013), s pravnimi in kriminalističnimi vidiki razgovora z osumljencem (Maver, 1988a) ter vlomi (Maver in Posega, 1989). Po odhodu z Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani ni več izvajal empiričnih raziskav (Maver, 2009), analiziral pa je etiko preiskovanja (Maver, 2000a), tipične obrambne strategije in strategije preiskovanja (Maver, 2000b), preiskovanje umorov (Maver in Selič, 2001), odorologijo (Maver in Filipič, 2002), primerjavo kriminalistike v ZDA in Evropi (Maver, 2004), kritične poglede, raziskovanje in izobraževalni proces na področju kriminalistike (Maver, 2005a, 2009, 2013a, 2013b), pomen klasifikacije kaznivih

dejanj za preiskovanje (Maver, 2005b), razvoj kriminalistike v Sloveniji (Maver, 2009, 2013b; Maver in Frangež, 2015) in akreditacijo forenzičnih laboratorijev (Ivanović idr., 2017). Leta 1988 je napisal učbenik *Kriminalistični spoznavni proces* (Maver, 1988b, 1994), leta 1997 učbenik *Kriminalistika* (Maver, 1997), leta 2004 pa v soavtorstvu s strokovnjaki iz prakse izdal učbenik *Kriminalistika: uvod, taktika, tehnika* (Maver idr., 2004).

Z raziskovanjem kriminalistike se je v osemdesetih letih dvajsetega stoletja začel ukvarjati izr. prof. dr. Anton Dvoršek. Za potrebe svojega magistrskega dela je obravnaval gospodarsko kriminaliteto v trgovinskem poslovanju (Dvoršek, 1988), v doktorski disertaciji pa kriminalistično strategijo omejevanja gospodarske kriminalitete (Dvoršek, 2000a). V nadaljevanju se je ukvarjal z vlogo sredstev javnega obveščanja pri odkrivanju kaznivih dejanj (Dvoršek, 1986), kriminaliteto v trgovinskem poslovanju (Dvoršek, 1989a, 1989b), vlomi v stanovanja (Dvoršek, 1991), gospodarsko kriminaliteto (Dvoršek, 1994c, 2001b, 2009b; Dvoršek in Frangež, 2008), kriminalitetno politiko (Dvoršek, 1994b, 2001c), organizirano kriminaliteto (Dvoršek, 1994a, 2002b; Dvoršek in Dobovšek, 1996), kriminalistično policijo in njeno povezavo z drugimi policijami (Dvoršek, 1995), odvzemom prostosti (Dvoršek, 1996), strateškimi vidiki delovanja slovenske policije (Dvoršek, 2000b), kriminalistično strategijo (Dvoršek, 2001c; Dvoršek in Frangež, 2009, 2011), omejevanjem terorizma (Dvoršek in Maver, 2001), prepovedanimi drogami (Dvoršek, 2002a), etiko preiskovanja (Dvoršek, 2003a), zavarovalniškimi goljufijami (Dvoršek, 2004), zlorabami v elektronskem trgovanju (Frangež in Dvoršek, 2004), finančno kriminaliteto (Dvoršek, 2005), ponarejanjem denarja (Potparič in Dvoršek, 2005), ropi (Dvoršek idr., 2005; Meško idr., 2004, 2005), delom z oškodovanci premoženjske kriminalitete (Dvoršek idr., 2006, 2007), pomenom kriminalistične strategije za policijski management (Dvoršek, 2006), percepcijo policistov (Nalla idr., 2007), problematiko dokazovanja v zahtevnih kazenskih zadevah (Dvoršek, 2007), kriminalističnoobveščevalno dejavnostjo (Dvoršek, 2009a; Dvoršek idr., 2011; Dvoršek in Potparič, 2014; Potparič in Dvoršek, 2010, 2011) in njeno terminologijo (Potparič in Dvoršek, 2012), kompetencami preiskovalcev gospodarske kriminalitete (Jakupović idr., 2015) in brezpilotnimi zrakoplovi (Oštir in Dvoršek, 2019). Leta 2001 je napisal učbenik *Kriminalistična strategija* (Dvoršek, 2001a, 2008b), leta 2003 pa učbenik *Kriminalistična metodika* (Dvoršek, 2003b, 2008a).

Prof. dr. Bojan Dobovšek je za potrebe svojega magistrskega dela raziskoval organizirano kriminaliteto (Dobovšek, 1997c), v doktorski disertaciji pa korupcijo v javni upravi (Dobovšek, 2003). V nadaljevanju je obravnaval kriminalitetno politiko (Dobovšek, 1997a), terorizem (Dobovšek, 1997d; Dobovšek in Young, 2013; Domjanič in Dobovšek, 2014), kriminalistiko v praksi (Dobovšek idr., 2003), izzive na področju kriminalistike (Petrovič in Dobovšek, 2006), obrnjeno dokazno breme (Dobovšek, 2004, 2006), kompetence kriminalistov (Meško idr., 2007), organizirano kriminaliteto (Dobovšek, 2008b; Dobovšek in Abe, 2011; Ilievski in Dobovšek, 2013; Đorđević in Dobovšek, 2020), raziskovanje policijskega tajnega opazovanja (Meško idr., 2008), preiskovalno novinarstvo (Dobovšek in Mastnak, 2009; Mastnak in Dobovšek, 2012), umetnine (Dobovšek idr., 2009, 2010; Dobovšek in Slak, 2013), ekološko kriminaliteto (Eman in Dobovšek, 2012; Dobovšek in Praček, 2012), informacijsko varnost (Minič in Dobovšek, 2012; Dobovšek in Rupar, 2022), korupcijo (Dobovšek in Škrbec, 2012; Dobovšek, 2019b; Dobovšek idr., 2020, 2021; Bester in Dobovšek, 2021; Lepoša in Dobovšek, 2021), nezakonito trgovino z živalmi, rastlinami in predmeti (Remic in Dobovšek, 2012; Dobovšek in Jenić, 2014), problematiko trgovine z ljudmi (Dobovšek, 2012b; Dobovšek in Drobnak, 2012; Dobovšek in Krajnc, 2006), goljufije (Dobovšek idr., 2013; Lamberger in Dobovšek, 2013), kibernetško kriminaliteto (Minič in Dobovšek, 2013; Dobovšek in Slak, 2014), kriminaliteto, povezano s turizmom (Mekinc idr., 2013), ponarejanje (Trstenjak in Dobovšek, 2013), intelektualno lastnino (Gluhic in Dobovšek, 2014), gospodarsko kriminaliteto (Dobovšek in Slak, 2015, 2017a), neformalno ekonomijo (Dobovšek in Slak, 2016), varnost v zdravstvu (Dobovšek in Slak, 2017b), finančno kriminaliteto (Premrl in Dobovšek, 2020) in integriteto organizacij (Fedran idr., 2021), varnostno politiko (Đorđević idr., 2022). Leta 1997 je napisal znanstveno monografijo *Organizirani kriminal* (Dobovšek, 1997b) in izdal tri učbenike, in sicer *Korupcija v tranziciji* (Dobovšek, 2008a, 2012a), *Transnacionalna kriminaliteta* (Dobovšek, 2009, 2012c, 2020) in *Istraživanje krivičnih djela* (Korajlić idr., 2012). Leta 2009 je za članek *Mreže gospodarskega kriminala v državah v tranziciji* (Dobovšek, 2008b) od Emerald Literati Network prejel nagrado Award for Excellence 2009. Sodeloval je v raziskavi o nacionalnem sistemu integritete v Sloveniji (Habič, 2012), v raziskavi projekta ARIEL (Savona in Berlusconi, 2015), ki je obravnavala tudi kriminalistične vidike, in izvedel raziskavo o objavah na področju kriminalistike v reviji *Kriminalistična služba* in v *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* (Dobovšek, 2019a). Vodil je projekt FENIKS (Dobovšek idr., 2022), v okviru katerega je bila izdana znanstvena monografija z naslovom *Korupcija in*

(slovensko) zdravstvo (Slak idr., 2023), in kot član sodeluje v programski skupini Varnost v lokalnih skupnostih 2019–2024 (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018f).

Izr. prof. dr. Danijela Frangež je za potrebe svojega magistrskega dela preučevala kriminalistične vidike vlomov (Frangež, 2008), v doktorski disertaciji pa raziskovala odkrivanje in dokazovanje spolnih zlorab otrok v Sloveniji (Frangež, 2012). V nadaljevanju se je ukvarjala z raziskovanjem spolnih zlorab otrok (Frangež in Dvoršek, 2009, 2012, 2013; Frangež in Maver, 2013), ustreznim izrazjem na področju spolnega izkoriščanja otrok (Frangež idr., 2015), trgovino z ljudmi v Sloveniji (Frangež in Bučar Ručman, 2017), uporabnostjo zlatih kriminalističnih vprašanj kot analitičnim okvirjem (Bulovec in Frangež, 2017), kriminalistiko med teorijo in prakso (Frangež in Lindav, 2019), metodami preiskovanja (Kokoravec in Frangež, 2019), odkrivanjem in medinstitucionalnim sodelovanjem na področju zlorabljanja otrok (Domiter Protner idr., 2019; Frangež idr., 2019), problematiko ponarejenih zdravil v Sloveniji (Blatnik in Frangež, 2019; Frangež in Slak, 2016; Slak in Frangež, 2022), družbeno vključenostjo ter mobilnostjo invalidov (Bučar Ručman idr., 2021), preiskovanjem samomorov (Praček in Frangež, 2021) in multisenzornim prostorom kot metodo poučevanja (Bertok in Frangež, 2022). Leta 2023 je izdala znanstveno monografijo Uvod v kriminalistiko (Frangež, 2023). Sodelovala je pri projektu European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats (EMPACT). V letih 2016–2019 je vodila mednarodni projekt Erasmus+ Designing collaborative educational resources (COERS) for asset-based community participation (ABCP) across Europe, v letih 2018–2022 pa mednarodni projekt Erasmus+ Digital skills for integration and active citizenship (DISC). Trenutno vodi mednarodni projekt Erasmus+ Joint estories: Journeys from fear to fair (JeS), ki traja od 31. 12. 2022 do 30. 12. 2025. V okviru projekta bo vodila raziskavo o trgovini z ljudmi. Iz ugotovitev raziskave se bo pripravilo učno gradivo za kriminalistične predmete. Sodeluje tudi pri pilotnih projektih Univerze v Mariboru (UM) za zelen in odporen prehod v Družbo 5.0, v okviru katerih preučuje možnosti za uporabo multisenzornega prostora pri poučevanju kriminalistike.

Izr. prof. dr. Tomaž Zupanc se ukvarja s sodno medicino. V magistrskem delu je preučeval okoljske in genetske dejavnike pri žrtvah samomora (Zupanc, 2009), v doktorski disertaciji pa zlorabo alkohola kot dejavnik tveganja za samomorilno vedenje (Zupanc, 2011). Med prispevki, ki se povezujejo s kriminalistiko, je objavil

prispevke o nasilni smrti (Zupanc idr., 2006), psihoaktivnih snoveh (Čakš Golec idr., 2018), klinični forenzični medicini v Sloveniji (Haring in Zupanc, 2019), pomenu sodne medicine pri obravnavi samomorov (Zupanc, 2021b), kompleksnih samomorih (Zupanc, 2021a) in smrtni zastrupitvi (Zupanc in Pezdir, 2022).

Doc. dr. Boštjan Slak je v magistrskem delu raziskoval vpliv fiktivnih medijskih vsebin na kriminalistično in policijsko dejavnost (Slak, 2013), v doktorski disertaciji pa odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje organizirane kriminalitete (Slak, 2019). Objavil je prispevke o vplivu fiktivnih medijskih vsebin na kriminalistično dejavnost (Slak, 2008; Slak idr., 2020), preiskovanju umetnin (Dobovšek in Slak, 2013; Slak idr., 2011), organizirani kriminaliteti (Slak, 2011; Slak idr., 2015; Slak idr., 2016), novih tehnologijah (Slak, 2016), pametnih mestih in preiskovanju (Prislan in Slak, 2018), zavarovanju kraja dejanja in kompetencah zasebnovarnostnega osebja (Slak in Trstenjak, 2018) in ponarejenih zdravilih (Frangež in Slak, 2016; Slak in Frangež, 2022; Slak idr., 2019). Sodeloval je v raziskavi o nacionalnem sistemu integritete v Sloveniji (Habič, 2012), raziskavi projekta ARIEL (Savona in Berlusconi, 2015) in projektih Improving Frontline Responses to High Impact Domestic Violence (Improdova), CRP 2021 Merjenje uspešnosti policije ter FENIKS (Dobovšek idr., 2022), v okviru katerega je s soavtorji izdal znanstveno monografijo z naslovom Korupcija in (slovensko) zdravstvo (Slak idr., 2023).

Pred. Robert Praček v okviru doktorskega študija preučuje materialne dokaze pri spolnih deliktih. Napisal je prispevke o ogledu kraja dejanja (Dobovšek in Praček, 2012; Praček, 2005; Trapečar in Praček, 2018), preiskovanju okoljske kriminalitete (Dobovšek in Praček, 2011), nasilju v ambulanti (Praček, 2013), posebnostih preiskovanja pri sodelovanju z medicinsko stroko (Praček in Miklič, 2019), ukrepanju v primeru suma nezakonite usmrtitve prostoživeče živali (Bartol idr., 2019), inpreiskovanju samomorov (Praček in Frangež, 2021).

Asist. Monika Klun je v magistrskem delu obravnavala uporabo samoupravljanega intervjuja v Sloveniji (Klun, 2018), v okviru doktorske disertacije pa izvaja raziskavo o kriminalističnih vidikih nasilja odraslih otrok nad starši. Napisala je članke o strahu pred kriminaliteto pri ženskah (Klun in Meško, 2017), moškem spolnem delu v Sloveniji (Klun in Bren, 2018), nasilju odraslih otrok nad starši (Klun, 2020; Klun in Frangež, 2019; Klun idr., 2022) itd. Sodelovala je v raziskavah o družbeni vključenosti ter mobilnosti invalidov (Bučar Ručman idr., 2021), mladostnikih z

oviranostmi (Bučar Ručman idr., 2022a) in neupravičenem parkiranju na parkirnih mestih, rezerviranih za invalide (Bučar Ručman idr., 2022b).

Prispevke na področju kriminalistike sta objavila tudi strokovnjaka iz prakse, ki sodelujeta pri delu Katedre za kriminalistiko. David Antolovič je objavil prispevek o kriminaliteti v Sloveniji v letu 2021 (Antolovič, 2022). Damjan Apollonio, mag. var., ki je v magistrskem delu raziskoval preiskovanje tihotapljenja ljudi (Apollonio, 2021), pa prispevek o uspešnem boju proti organizirani kriminaliteti (Apollonio, 2017).

Na Katedri za kriminalistiko poleg kriminalistike razvijamo forenzične znanosti. Z znanstvenim razvojem tega področja je v sredini devetdesetih let po zaposlitvi v Nacionalnem forenzičnem laboratoriju (takratnem Centru za kriminalistično-tehnične preiskave) v Sloveniji začela prof. dr. Katja Drobnič. Dr. Drobnič je v magistrski in doktorski nalogi raziskovala kloniranje in ekspresijo gena za steroidno 1,2-dehidrogenazo bakterije *Nocardia Opaca*, pomembno v biotehnološki produkciji kortikosteroidnih analogov v bakteriji *E.coli* (Drobnič, 1993, 1995). Pri svojem delu je preučevala metode ločevanja moške in ženske DNK iz mešanice bioloških vzorcev iz kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, s čimer je pomembno prispevala k uspešnejši raziskanosti kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost (Drobnič, 1998, 1999a, 2003a, 2006b; Marjanović idr., 2006a). Kot prva v Sloveniji je raziskovala tehnike in metode za pridobitev DNK iz starih ter degradiranih vzorcev kosti in zob za namene ugotavljanja identitete pogrešanih oseb, žrtev kaznivih dejanj ali žrtev medvojnih in povojnih pobojev, izkopanih iz prikritih grobišč (Drobnič, 2000a, 2001a, 2003b, 2003c, itn.). Svoje ugotovitve o prvi določitvi identitete neprepoznavnih posmrtnih ostankov žrtev umora v Sloveniji na podlagi analize DNK iz kosti je predstavila tudi na srečanju Evropske akademije forenzičnih znanosti (EAFS) (Drobnič, 2000b). Kritično je analizirala preiskovanje prikritih grobišč v Sloveniji in svetu ter poudarila pomen forenzičnih arheologov in antropologov. Opravila je večje število populacijskih genetskih študij forenzičnih identifikacijskih genetskih označevalcev, pomembnih za statistično ovrednotenje rezultata analiz DNK in antropološke študije (Drobnič, 1999b; Drobnič idr., 2000, 2001, 2005; Drobnič in Budowle, 2000; Drobnič in Malyarchuk, 2003; Henke in Drobnič, 2001; Marjanović idr., 2005, 2006b). Skonstruirala je nov genetski označevalec znotraj gena SRY za določanje moškega spola (Drobnič, 2003d, 2006a, 2006b, Drobnič in Marjanović, 2004; Kastelic idr., 2009), raziskovala genetske označevalce za napoved barve oči in las osebe iz biološke sledi kot orodje pri iskanju

storilca kaznivega dejanja (Kastelic idr., 2013; Kastelic in Drobnič, 2012a, 2012b), preučevala preiskovanje latentnih krvnih madežev (Maver idr., 2004) in raziskovala identifikacijo telesnih tekočin človeškega izvora, kot so kri, slina, vaginalni izločki, z biomarkerji informacijske RNK (mRNK) (Hadžić idr., 2011; Hadžić in Drobnič, 2015). Posebno pozornost je namenila raziskovanju tehnik, metod in pribora za odvzemanje ter shranjevanje bioloških vzorcev za analizo DNK. Uvedla je standardizirane pribore za odvzem in shranjevanje bioloških vzorcev za analizo DNK, ki jih policija in zdravstveno osebje uporabljata še danes (Drobnič, 1998; Drobnič in Regent, 1998). Njen pristop k uvajanju je bil celosten, saj je o pravilnem odvzemu intimnih vzorcev pri sumu kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost za analizo DNK naredila plakate za slovenske bolnišnice, za zdravstveno osebje pripravila primere umetne prekinitve nosečnosti, izvedla predavanja za ginekologe in pripravila navodila za pravilno zavarovanje različnih bioloških vzorcev za analizo DNK v policiji (Drobnič, 1998, 1999b, 2000c, 2003a, 2004, 2005). Obravnavala je zgodovinski pregled genetskih preiskav pri kriminalističnem preiskovanju v Sloveniji (Drobnič, 2002b), preučevala preiskovanje oblik krvnih sledi (Drobnič, 2002a, Drobnič idr., 2010; Drobnič in Oblak, 2010), opredelila biološke sledi (Maver idr., 2004), obravnavala metode izzivanja prstnih sledi za preiskavo DNK (Drobnič in Trapečar, 2004, 2005), vlogo genetskih preiskav v kazenskih postopkih in v izvedenstvu (Drobnič 1999a, 2000d, 2001b, 2008, 2016), pomen podatkovnih zbirk DNK za preiskano kaznivih dejanj (Drobnič, 2001b), pomen kakovosti in akreditacije metod na področju forenzičnih genetskih in bioloških preiskav (Vanek in Drobnič, 2014). Kot vodja enega od partnerjev v projektu DNAXs2.0, to je Nacionalnega forenzičnega laboratorija, je sodelovala v mednarodnem projektu validacije biostatističnega verjetnostnega modela v ekspertnem sistemu DNAXs. Projekt je bil financiran iz proračuna Evropske komisije za področje implementacije Evropske forenzične znanosti (EFSA). Ugotovitve raziskave, v kateri je pod vodstvom nizozemskega forenzičnega inštituta sodelovalo pet držav, je s soavtorji objavila v priznani forenzični reviji *Forensic Science International-Genetics* (Benschop idr., 2020).

S preučevanjem forenzičnih znanosti se ukvarja tudi doc. dr. Dorijan Keržan, ki je v magistrskem delu obravnaval sorodstvene sisteme in sorodstvene strukture (Keržan, 1997), v doktorski disertaciji pa nove reprodukcije tehnologije v luči antropologije sorodstvene povezanosti družine (Keržan, 2004). Objavil je prispevke o obdelavi podpisov (Rožanski in Keržan, 2009), rokopisih (Keržan, 2020a), organiziranosti

forenzične znanosti (Keržan, 2020b, 2022a) in etiki forenzične znanosti (Keržan, 2022b).

Iz prikazanega pregleda najpomembnejših del članov je razvidno, da na Katedri za kriminalistiko raziskujemo in preučujemo različna področja. Celovite raziskave o pregledu področij, ki so bila raziskana, še ni bilo. Dobovšek (2019a) je analiziral kriminalistične prispevke v reviji *Kriminalistična služba* in *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo*. V analizo je bilo zajetih 211 člankov iz revije *Kriminalistična služba* in 88 člankov iz *Revije za kriminalistiko in kriminologijo*. Ugotovitve analize kažejo, da je bilo v reviji *Kriminalistična služba* največ (64 %) prispevkov s področja kriminalistične metodike, 21 % s področja kriminalistične tehnike in 6 % s področja kriminalistične taktike. V *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* so področja kriminalistične taktike, kriminalistične tehnike in kriminalistične metodike do leta 1980 obravnavana enakomerno, od 1980 do 1989 so prevladovali članki s področja kriminalistične taktike, v naslednjih letih pa članki s področja kriminalistične tehnike in kriminalistične metodike. Dobovšek (2019a) še navaja, da so med prispevki v reviji *Kriminalistična služba* prevladovali prispevki, povezani s premoženjsko in gospodarsko kriminaliteto, v *Reviji za kriminalistiko in kriminologijo* pa prispevki s področja krvnih in spolnih deliktov ter kibernetске kriminalitete. V prihodnje bi bilo smiselno opraviti raziskavo, v kateri bi preučili raziskave in objave na področju kriminalistike tudi v drugih publikacijah. S tem bi dobili vpogled v področja, ki so premalo raziskana, kar bi lahko vključili v načrtovanje razvoja kriminalistike.

3 Poučevanje kriminalistike in forenzičnih znanosti na UM FVV

V študijskem letu 2022/2023 je na UM FVV na vseh treh stopnjah študija štirinajst kriminalističnih predmetov (tabela 1). Trije na visokošolskem strokovnem študijskem programu *Varnost in policijsko delo* in na visokošolskem strokovnem študijskem programu *Informacijska varnost*, štirje na univerzitetnem študijskem programu *Varstvoslovje*, štirje na magistrskem študijskem programu *Varstvoslovje* in trije na doktorskem študijskem programu *Varstvoslovje*. Skupaj se izvaja 982 kontaktnih ur s študenti, od tega 592 ur predavanj za redne in izredne študente ter 390 ur vaj. Visokošolski strokovni programi in magistrski program se izvajajo kot redni in izredni študij, univerzitetni študijski program kot redni, doktorski študijski program pa kot izredni študij (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018a, 2018c, 2018e, 2018g, 2018h). Doktorski predmet *Kriminalistični in*

sodnomedicinski vidiki odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja izbranih kaznivih dejanj je interdisciplinaren in združuje znanja s področja kriminalistike (družboslovje) in sodne medicine (naravoslovje). Povezava obeh področij doktorskim študentom omogoča poglobljeno raziskovanje izbranega področja, saj interdisciplinarnost na področju znanosti pomembno prispeva k reševanju zapletenih problemov. Prof. dr. Bojan Dobovšek in izr. prof. dr. Danijela Frangež izvajata predavanja še za študente Erasmus+. Dr. Dobovšek izvaja predmeta Organizirana kriminaliteta (VS) in Kriminaliteta belih ovratnikov (MAG), dr. Frangež pa predmeta Kriminalistika (VS) in Oblikovanje strategije preiskovanja kriminalitete (MAG).

S prenovo študijskih programov se je zmanjšalo število kriminalističnih predmetov in s tem število kontaktnih ur s študenti. Maver (2009) navaja, da je bilo v študijskem letu 2009/2010 na vseh treh stopnjah študija 18 kriminalističnih predmetov, ki so vključevali 1.325 kontaktnih ur s študenti (predavanja, vaje in seminarji). Če to primerjamo s študijskim letom 2022/2023 (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018a, 2018c, 2018e, 2018g, 2018h), ugotovimo, da se je število predmetov zmanjšalo na 14, število kontaktnih ur, ki vključujejo predavanja in vaje, pa na 982. Največja razlika v številu kontaktnih ur je na magistrskem študijskem programu, kjer se je število predmetov s sedem znižalo na štiri, število kontaktnih ur pa s 595 na 246. Vsebinska analiza predmetov na vseh treh stopnjah študija pokaže, da so na vseh treh stopnjah študija obravnavane vsebine kriminalistične taktike in kriminalistične metodike. Kriminalistična strategija in kriminalističnoobveščevalna dejavnost sta del študijskega procesa na univerzitetnem in magistrskem študijskem programu, kriminalistična tehnika na visokošolskem, univerzitetnem in magistrskem študijskem programu, forenzične znanosti pa na magistrskem študijskem programu. V prihodnje bi bilo smiselno vsebine kriminalistične strategije, kriminalističnoobveščevalne dejavnosti, kriminalistične tehnike in forenzičnih znanosti razvijati tudi za potrebe doktorskega študija. S tem bi celotno področje kriminalistike obravnavali na vseh treh stopnjah študija.

Tabela 1: Kriminalistični predmeti na UM FVV

Visokošolski strokovni študijski program Varnost in policijsko delo/Informacijska varnost		Letnik	P	PI	V	Skupaj
1.	Kriminalistika	2	60	27	20 x 5	187
2.	Organizirana kriminaliteta	2	45	20	15 x 4	125
3.	Gospodarska kriminaliteta	3	40	20	20	80
	Skupaj		145	67	180	392
Univerzitetni študijski program Varstvoslovje		Letnik	P	PI	V	Skupaj
1.	Kriminalistična taktika in tehnika	2	50	0	20 x 3	110
2.	Kriminalistična metodika	2	60	0	20 x 2	100
3.	Transnacionalna kriminaliteta	3	35	0	25	60
4.	Kriminalističnoobveščevalna dejavnost in kriminalistična strategija	3	30	0	20	50
	Skupaj		175	0	145	320
Magistrski študijski program Varstvoslovje		Letnik	P	PI	V	Skupaj
1.	Kriminalistika in forenzične znanosti	1	45	22	20	87
2.	Kriminaliteta belih ovratnikov	2	25	13	15	53
3.	Preiskovanje izbranih oblik kriminalitete	2	25	13	15	53
4.	Oblikovanje strategije preiskovanja kriminalitete	2	25	13	15	53
	Skupaj		120	61	65	246
Doktorski študijski program Varstvoslovje		Letnik	PI			
1.	Individualno raziskovalno delo s področja varstvoslovja	2	4			
2.	Finančna in organizirana kriminaliteta v kontekstu hibridnih ogrožanj	izbirno	10			
3.	Kriminalistični in sodnomedicinski vidiki odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja izbranih kaznivih dejanj	izbirno	10			
	Skupaj		24			

P – predavanja za redne študente

PI – predavanja za izredne študente

V – vaje za redne študente

Vir: (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018a, 2018c, 2018e, 2018g, 2018h)

4 Organizacija posvetov in sodelovanje s prakso na področju kriminalistike

Za kriminalistiko je povezava med teorijo in prakso izrednega pomena, saj teorija oblikuje prakso, praksa pa teoriji narekuje »področja, ki jih je treba teoretično utemeljiti in/ali raziskati« (Frangež in Lindav, 2019: 157). Kriminalistika tako črpa iz prakse in iz znanosti (Munda, 1951). Njuna povezanost rezultira v uspešno in kakovostno preiskovanje (Frangež, 2023) ter izvedbo raziskav, ki obravnavajo aktualne izzive in probleme pri preiskovanju kaznivih dejanj. Teorijo in prakso povezujemo predvsem s skupnimi usposabljanji teoretikov in praktikov, skupnim izvajanjem raziskav, sodelovanjem na konferencah, posvetih, srečanjih strokovnjakov in drugih dejavnostih, pri katerih sodelujejo tako teoretiki kot praktiki, ter, kot piše Dobovšek (2019a), s skupnim pisanjem prispevkov.

Na področju kriminalistike in kazenskega prava sta izr. prof. dr. Anton Dvoršek in dr. Liljana Selinšek leta 2004 začela z organizacijo t. i. *aprilskih posvetov*, na katerih se obravnavajo aktualne teme, povezane z odkrivanjem, preiskovanjem in dokazovanjem kaznivih dejanj ter problematiko na področju kazenskega pravosodja. Do vključno leta 2022 je bilo organiziranih 17 posvetov, na katerih so bile obravnavane teme: goljufije v zavarovalništvu; problematika finančne kriminalitete v Sloveniji; kriminalni napadi na premoženje gospodarskih subjektov; problemi dokazovanja v zahtevnih kazenskih postopkih; nekateri praktični problemi dokazovanja v kazenskih postopkih; praktični in teoretični vidiki korporacijske kriminalitete; kazenskopravni, kriminalistični in kriminološki problemi nasilja v družini; prepovedanih drog v Sloveniji; kazenskopravni, kriminalistični in informacijskovarnostni vidiki digitalnih dokazov; kazenskopravni in kriminalistični vidiki preiskovanja in dokaznih prepovedi; osebnih dokazov; izvedenstva v (pred)kazenskem postopku; davčne kriminalitete; ponarejenih zdravil; zlorab slabotne osebe; preiskovanja prometnih nesreč ter pametnih vozil; korupcije v zdravstvu.

Z namenom povezovanja teorije s prakso sta izr. prof. dr. Danijela Frangež in doc. dr. Boštjan Slak leta 2015 začela z organizacijo neformalnih srečanj *Kriminalistična sreda* (n. d.). Cilj tovrstnih srečanj je izmenjava mnenj, stališč in pogledov o aktualnih temah s področja kriminalistike in forenzičnih znanosti. Prvi dogodek je bil 9. 12. 2015, na dan 100. obletnice smrti dr. Hansa Grossa, ki ga

imenujemo tudi »oče« kriminalistike. Tema prvega srečanja je bilo prepoznavanje resnice in laži. Odziv približno 140 udeležencev je bil zelo pozitiven in je pokazal, da obstaja zanimanje za tovrstne dogodke (Kriminalistična sreda, 2015). V naslednjih osmih letih je bilo organiziranih še deset Kriminalističnih sred, na katerih smo obravnavali teme: identifikacija oseb na podlagi vonja in uporaba službenega psa policije za iskanje sledi (3. 2. 2016); komunikacija kot pomemben vidik odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (18. 5. 2016); smrt v povezavi s policijskim delom (9. 11. 2016); pogrešane osebe (8. 3. 2017); problematika preiskovanja in dokazovanja trgovine z ljudmi z namenom prikritega prisilnega dela (20. 12. 2017); obravnava žrtev posilstev v predkazenskem postopku (30. 1. 2019); forenzične preiskave kot pomoč v boju zoper kriminaliteto (22. 1. 2020); izkušnje in izzivi preiskovanja gospodarske kriminalitete (16. 12. 2020); preiskovanje in preprečevanje samomorov³ (15. 12. 2021); in nevarnosti sintetičnih drog (25. 1. 2023).

Prof. dr. Bojan Dobovšek v sodelovanju z Deloitte Slovenija, Ekonomsko fakulteto Univerze v Ljubljani, Gospodarsko zbornico Slovenije in Stalno arbitražo pri Gospodarski zbornici Slovenije, Klubom slovenskih podjetnikov, Komisijo za preprečevanje korupcije, Računskim sodiščem Republike Slovenije, Slovenskim državnim holdingom, Združenjem bank Slovenije in Združenjem nadzornikov Slovenije od leta 2019 dalje vsako leto organizira *Mednarodne tedne ozaveščanja o prevarah*, ki so namenjeni boju proti korupciji in prevaram.

Sodelovanje teoretikov in praktikov intenzivno poteka tudi pri izdelavi *Kriminalističnega terminološkega slovarja*. Na predlog izr. prof. dr. Danijele Frangež se je leta 2017 oblikovala delovna skupina, ki na Terminološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU pripravlja opredelitve kriminalističnega izrazja. Pismo o nameri za izdelavo Kriminalističnega terminološkega slovarja so 23. 8. 2017 podpisali izr. prof. dr. Andrej Sotlar, dekan UM FVV, Marjan Fank, mag. var., takratni generalni direktor Policije, prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU, in prof. dr. Marko Snoj, takratni predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2018b). Delovno skupino za pripravo terminološkega slovarja sestavljajo:⁴ dr. Mojca Žagar

³ Na spletni strani Kriminalistične srede (<https://www.fvv.um.si/kriminalisticna-sreda/>) je dostopen posnetek 10. Kriminalistične srede.

⁴ V prvotni delovni skupini sta sodelovala tudi izr. prof. dr. Primož Gorkič, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, in Pavel Jamnik, Uprava kriminalistične policije. Zaradi objektivnih vzrokov (menjava delovnega mesta in

Karer, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, izr. prof. dr. Danijela Frangež, UM FVV, prof. dr. Katja Drobnič, Nacionalni forenzični laboratorij, doc. dr. Boštjan Slak, UM FVV, mag. Tatjana Bobnar, Policija, Neža Miklič, Policijska akademija, Mirjam Kline, Vrhovno državno tožilstvo, spec. Andrej Gerjevič, Nacionalni forenzični laboratorij, in Špela Omahen Regovc, Služba za prevajanje in lektoriranje ter informacijsko-knjižnično dejavnost Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije. Cilj delovne skupine je pripraviti Kriminalistični terminološki slovar s približno 1.500 termini in angleškimi ustrezniki, pri čemer bodo kazalke uporabnika usmerjale k uporabi najustrežnejših terminov (Frangež in Žagar Karer, 2017). Usklajeno izrazje je za stroko namreč izrednega pomena. Frangež in Lindav (2019: 157) sta pri preučevanju kriminalistike med teorijo in prakso primerjala opredelitve teoretikov in praktikov za dvajset izrazov. Ugotovila sta, da teorija in praksa »delujeta usklajeno in sta tesno povezani«, saj se le dva izraza (hevristična in silogistična kriminalistika) uporabljata samo v teoriji. Razumevanje ostalih 18 izrazov je v teoriji in praksi podobno. Kljub temu bo Kriminalistični terminološki slovar pomemben prispevek za kriminalistiko. Prinesel bo poenotenje celotne kriminalistične terminologije in usmerjal k uporabi izrazov, ki ju tako teorija kot praksa predlagata kot najustrežnejše. Kriminalistični terminološki slovar bo dokončan predvidoma do leta 2025. Pred izdajo bo recenziran, s čimer se bo zagotovila dodatna ustreznost napisanih opredelitev in predlaganih izrazov.

Intenzivno sodelovanje teorije in prakse poteka s skupnimi usposabljanji in izvajanji izobraževanj s strokovnjaki s Policije. Predavatelji kriminalistike s UM FVV so kot predavatelji in udeleženci vabljeni na interna usposabljanja Policije. Strokovnjaki s policije pa kot gostujoči predavatelji izvajajo predavanja pri kriminalističnih predmetih na UM FVV in sodelujejo pri somentorstvih zaključnih del. Aktivno sodelovanje poteka tudi pri skupnih raziskovalnih projektih (na primer ponarejena zdravila (Slak idr., 2019)) in soavtorstvih pri znanstvenih prispevkih (na primer Dobovšek in Praček, 2012; Frangež in Lindav, 2019; Praček in Frangež, 2021).

upokojitev) sta z delom v delovni skupini prenehala, pridružili pa so se doc. dr. Boštjan Slak, UM FVV, mag. Tatjana Bobnar, Policija, in Mirjam Kline, Vrhovno državno tožilstvo.

Na področju mednarodnega sodelovanja je Katedra za kriminalistiko sodelovala s Federal Bureau of Investigation (FBI). Zasl. prof. dr. Darko Maver in izr. prof. dr. Anton Dvoršek sta obiskala akademijo FBI v Quantico. V letu 2003 je Katedra za kriminalistiko na takratni Visoki policijsko-varnostni šoli skupaj s FBI organizirala posvet o kriminalističnem preiskovanju, sodelovanje pa je potekalo tudi s FBI Legal Attache iz dunajske mednarodne pisarne FBI. Zasl. prof. dr. Darko Maver je kot »Visiting Fulbright Professor« gostoval na Grand Valley State University v Michiganu. Kot gostujoči predavatelji so člani Katedre za kriminalistiko delovali tudi na drugih institucijah v tujini, na primer na Peking University, Kitajska (zasl. prof. dr. Darko Maver), University of Kanagawa, Japonska (zasl. prof. dr. Darko Maver), Genth University, Belgija (prof. dr. Bojan Dobovšek), Univerzitet u Banjoj Luci, Bosna in Hercegovina (izr. prof. dr. Anton Dvoršek), Univerzitet u Sarajevu, Bosna in Hercegovina (prof. dr. Bojan Dobovšek), Sveučilište u Rijeci, Hrvaška (zasl. prof. dr. Darko Maver, prof. dr. Bojan Dobovšek, izr. prof. dr. Anton Dvoršek), Sveučilište u Zagrebu, Hrvaška (izr. prof. dr. Danijela Frangež), Örebro University, Švedska (izr. prof. dr. Danijela Frangež), Laurea University of Applied Sciences, Finska (izr. prof. dr. Danijela Frangež), Institute of Political Studies, Grenoble, Francija (izr. prof. dr. Danijela Frangež), Police Academy, Almaty, Kazahstan (prof. dr. Bojan Dobovšek), Policijska akademija, Hrvaška (izr. prof. dr. Anton Dvoršek, izr. prof. dr. Danijela Frangež), Policijska akademija, Makedonija (izr. prof. dr. Anton Dvoršek), Kriminalističko-policijski univerzitet, Srbija (izr. prof. dr. Anton Dvoršek) in Police University College, Finska (izr. prof. dr. Danijela Frangež).

Katedra za kriminalistiko je leta 2011 na UM FVV organizirala konferenco *Criminalistics/criminal investigation in Europe: State of the Art and Challenges for the Future* (Maver idr., 2011), ki so se je udeležili strokovnjaki s področja kriminalistike iz evropskih držav. Člani Katedre za kriminalistiko so s kriminalističnimi prispevki sodelovali oziroma sodelujejo na različnih mednarodnih konferencah, na primer na International Police Executive Symposium (IPES), Kriminalističeskie čtenija na Bajkale, Criminalistics and Forensic Science: Science, Studies, Practice, Medunarodni naučni skup Dani Arčibalda Rajsa, Conference in Forensic Genetics and Molecular Anthropology, Conference on Bioscience and Society, srečanja Evropske akademije forenzičnih znanosti (EAFS), The Informal Economy – Global and Local, Annual Conference of the European Society of Criminology

(EUROCRIM), International Scientific Conference Days of Corporative Security, Criminal Justice in Central and Eastern Europe, ki jo organizira UM FVV itd.

Člani Katedre za kriminalistiko so bili včlanjeni v Mednarodno kriminalistično združenje s sedežem v Zagrebu, ki je delovalo od leta 2012 do leta 2022. Združevalo je strokovnjake s področja kriminalistike iz evropskih držav. Združenje je enkrat letno organiziralo mednarodno kriminalistično konferenco, ki je omogočala razpravo o aktualnih izzivih na področju kriminalistike. Združenje je izdajalo tudi revijo *Kriminalistična teorija i praksa*, ki je objavljala predvsem kriminalistične prispevke v hrvaškem, srbskem, bosanskem, slovenskem in angleškem jeziku. Člani Katedre za kriminalistiko so v letih 2019–2021 sodelovali v uredniškem odboru revije, in sicer izr. prof. dr. Danijela Frangež kot glavna in odgovorna urednica, doc. dr. Boštjan Slak kot tehnični urednik, asist. dr. Eva Bertok kot tehnična urednica in oblikovalka, prof. dr. Bojan Dobovšek pa kot član uredniškega odbora.

Člani Katedre za kriminalistiko so oziroma so bili dejavni tudi v uredništvih drugih revij. Zasl. prof. dr. Darko Maver je sodeloval oziroma sodeluje v uredništvih revij *Journal of Forensic Research and Crime Studies* ter *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, prof. dr. Bojan Dobovšek v uredništvih revij *European Journal of Policing Studies*, *Revija za bezbednost: stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, *Varstvoslovje in Kriminalističke teme: časopis za kriminalističku teoriju i praksu*, izr. prof. dr. Anton Dvoršek pa v uredništvih revij *Varstvoslovje* ter *Revije za kriminalistiko in kriminologijo*.

Več članov Katedre za kriminalistiko sodeluje pri delovanju Društva kriminalistov Slovenije. Prof. dr. Bojan Dobovšek sodeluje z *Global Initiative Against Transnational Organised Crime*, izr. prof. dr. Danijela Frangež je članica *Europolove* platforme za strokovnjake na področju spolnega izkoriščanja otrok, v preteklosti pa je sodelovala v *Svetu Centra za varnejši internet*, ki je združeval *Safe.si*, *Spletno oko* in *Tom telefon*.

Člani Katedre za kriminalistiko vsako leto s prispevki sodelujejo na različnih nacionalnih konferencah, kjer predstavljajo kriminalistične tematike, na primer na slovenskih dnevih varstvoslovja, nacionalni konferenci o varnosti v lokalnih skupnostih, konferencah o informacijski varnosti, Dnevih slovenskih pravnikov, Izobraževalnih tožilskih dnevih, Spominskih srečanjih akademika Janeza

Milčinskega itd. Katedra za kriminalistiko je več let sodelovala tudi na prireditvi Noč raziskovalcev, ki jo je organizirala UM.

5 Sklepne misli

Kriminalistiki se zaradi njene odvisnosti, povezanosti in prepletenosti z drugimi vedami (Maver, 2002; Žerjav, 1983) že od njenega začetka očita nesamostojnost in podrejenost drugim vedam. Njeno obravnavanje kot samostojne znanstvene discipline se je dodatno omejilo leta 2012, ko je izgubila samostojno habilitacijsko področje. Senat UM FVV (seja z dne 4. 9. 2012) in Senat UM (seja z dne 24. 9. 2012) sta kot edini habilitacijski področji potrdila »kriminologijo« in »varnostne vede«. Prav tako kriminalistika ni navedena v klasifikaciji raziskovalnih ved za področje družboslovja, saj Javna agencija za raziskovalno dejavnost navaja le »kriminologijo in socialno delo« (Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, 2016). S tem je kriminalistika izgubila lastno področje habilitacije in prepoznavnost na področju znanosti. Umestitev kriminalistike na habilitacijsko področje kriminologije ni ustrezno, saj se vedi kljub sorodnostim močno razlikujeta, prav tako je različen njun razvoj in predmet preučevanja. Kriminalistika se ukvarja z odkrivanjem, preiskovanjem, dokazovanjem in omejevanjem kaznivih dejanj, kriminologija pa z vzroki in družbenimi odzivi na kriminaliteto in deviantnost, kriminalitetno politiko, inkriminacijo ipd. (Maver idr., 2004).

Glavni cilj Katedre za kriminalistiko je tako v prihodnjih letih znova pridobiti lastno habilitacijsko področje. Za doseg tega cilja je v prvi vrsti potrebno zadostno število znanstvenih objav na področju kriminalistike. Poleg pisanja znanstvenih člankov k temu cilju stremimo z zbirko *Kriminalistika*, v okviru katere bo v prihodnjih letih založba Uradni list Republike Slovenije izdala več kriminalističnih knjig. Prva, *Uvod v kriminalistiko* (Frangež, 2023), je bila izdana marca 2023. Ukvarja se z opredelitvijo, delitvijo in znanstvenostjo kriminalistike. Frangež (2023) ugotavlja, da je enotna opredelitev kriminalistike pomembna za prepoznavanje kriminalistike kot znanosti in da (enotno) razumevanje kriminalistike v Sloveniji in tujini vpliva tudi na prakso, sodelovanje s strokovnjaki kriminalistike, komuniciranje s tujimi strokovnjaki, uporabnost tuje literature s področja kriminalistike, citiranost slovenskih avtorjev v tujih prispevkih, izobraževanje in možnost sodelovanja pri (financiranih) mednarodnih projektih s področja kriminalistike.

Z namenom uveljavljanja kriminalistike kot znanosti Frangež (2023: 136) po preučitvi slovenskih, angleških, hrvaških, srbskih in bosanskih opredelitev predlaga delitev kriminalistike na kriminalistično znanost in »njej lastni predmet preučevanja, to je kriminalistično preiskovanje«. Z vidika takšne delitve kriminalistična znanost preučuje: 1) teorijo kriminalističnega preiskovanja, 2) kriminalistična načela, 3) kriminalistični spoznavni proces, 4) razmerja med subjekti, povezanimi s kaznivim dejanjem in preiskovanjem, 5) fizične posledice kaznivega dejanja, to je sledi, 6) metodiko preiskovanja različnih kaznivih dejanj, 7) napovedovanje prihodnjih ogrožanj itd. Frangež (2023) še navaja, da zaključkov, ali je takšno pojmovanje ustrezno, ni mogoče narediti brez soglasja stroke, ki oblikuje izrazje posameznega področja. Zato predlaga izvedbo fokusne skupine, v kateri bi strokovnjaki s področja kriminalistike v Sloveniji razpravljali o opredelitvi kriminalistike in skušali doseči soglasje o enotni opredelitvi, ki je eden od prvih pogojev znanstvenosti, ki jih navajajo Stock (1989) ter Nägel in Vera (2020).

Pri pisanju prispevkov je pozornost treba usmeriti tudi v njihovo praktično uporabnost. Dobovšek (2019a) je v raziskavi namreč ugotovil, da večina analiziranih kriminalističnih prispevkov iz revije *Kriminalistična služba* in *Revije za kriminalistiko in kriminologijo* ni predlagala rešitev ali sprememb. Prav tako je pomembno s celovito raziskavo ugotoviti področja, ki jim pri razvoju kriminalistike namenimo premalo pozornosti, in z namenom povečanja števila raziskav na področju kriminalistike preučiti znanstvene metode, ki se uporabljajo pri raziskovanju kriminalistike.

Na Katedri za kriminalistiko smo se na 1. redni seji dne 14. 9. 2022 dogovorili, da v skladu s Strategijo razvoja UM FVV pripravimo strategijo razvoja kriminalistike in delovanja Katedre za kriminalistiko. S tem želimo načrtno pristopiti k identificiranju pogojev, ki jih je treba izpolniti, da kriminalistika ponovno postane samostojno habilitacijsko področje.

Z vidika pedagoške dejavnosti in zmanjševanja kriminalističnih predmetov ter posledično zmanjševanja kontaktnih ur s študenti v preteklosti je treba še naprej skrbeti za to, da se število ur kriminalističnih predmetov v prihodnje ne bo zmanjševalo. Prav tako bi bilo smiselno na doktorski študij vključiti vsebine kriminalistične strategije, kriminalističnoobveščevalne dejavnosti, kriminalistične tehnike in forenzičnih znanosti. S tem bi se celotno področje kriminalistike razvijalo

na vseh treh stopnjah študija. Nadalje bi pri razvoju kriminalistike kazalo preučiti možnosti za sodelovanje s pravnimi fakultetami. Kriminalistika se je zaradi potreb kazenskega prava namreč začela razvijati ravno na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer v zadnjih letih ni več del študijskega procesa (Predstavitveni zbornik univerzitetnega programa Pravo – 1. stopnja, n. d.). Enako je na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru (Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, 2021). Kriminalistika tako ostaja izbirni predmet le na univerzitetnem študijskem programu Pravo na Evropski pravni fakulteti Nove univerze, kjer imajo študenti v 3. letniku 20 ur predavanj in 10 ur vaj (Evropska pravna fakulteta Nove univerze, 2023).

Poučevanje kriminalistike je tesno povezano s prakso. Uporaba multisenzornega prostora bi lahko študentom omogočila tesnejši stik s praktičnim kriminalističnim delom in jih dodatno spodbudila k uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), kar preučujemo tudi v okviru pilotnih projektov UM za zelen in odporen prehod v Družbo 5.0. Nadalje je z namenom spodbujanja študentov k dejavni udeležbi na predavanjih in vajah treba preučiti problemsko učenje, obrnjeno učenje ipd. Cilj je namreč študentom omogočiti pridobivanje znanja, ki jih bo opremilo s kompetencami za samostojno delo v praksi.

Katedra za kriminalistiko v prihodnje načrtuje organizacijo vsakoletnih t. i. aprilskih posvetov, na katerih se obravnavajo aktualni izzivi odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja kaznivih dejanj ter problematika na področju kazenskega pravosodja, organizacijo dogodkov Kriminalistična sreda, kjer povezujemo teorijo s prakso, in soorganizacijo Mednarodnih tednov ozaveščanja o prevarah, ki so namenjeni ozaveščanju o korupciji in prevarah. Nadaljevali bomo izdelavo Kriminalističnega terminološkega slovarja, se udeleževali praktičnih usposabljanj na Policiji, strokovnjake s Policije vabili k izvedbi predavanj pri kriminalističnih predmetih in somentorstvih zaključnih del ter preučili možnosti izvedbe skupnih usposabljanj za policijo, tožilstvo, sodišča ter druge deležnike na področju izbrane tematike usposabljanja. Nadalje bomo stremeli k izvajanju skupnih raziskovalnih projektov s strokovnjaki s Policije in intenzivno iskali možnosti za pridobitev financiranja kriminalističnih raziskav. Opažamo namreč pomanjkanje razpisov za raziskave, v okviru katerih bi lahko preučevali kriminalistične tematike, zato so raziskovalci s področja kriminalistike primorani (tudi zaradi izpolnjevanja pogojev za habilitiranje) kandidirati na razpisih za raziskave z drugih področij in kriminalistične vidike raziskovati zgolj v manjšem obsegu znotraj obravnavane tematike. To je še posebej

značilno za mednarodne projekte, zato je eden od pomembnih korakov za promocijo kriminalistike povečanje sodelovanja s tujimi strokovnjaki. Pri tem je treba najprej ugotoviti ustrezen prevod izraza kriminalistika v angleščino,⁵ preučiti njeno opredeljevanje v tujini in, kot navaja Frangež (2023), izvesti obsežno raziskavo o dojemanju kriminalistike v Evropi in svetu. Mednarodno sodelovanje bi kazalo okrepiti tudi na drugih področjih, na primer z gostovanjem na tujih ustanovah, kjer poučujejo kriminalistiko; vabljenjem tujih strokovnjakov s področja kriminalistike k izvedbi predavanj za naše študente; udeležbo na mednarodnih kriminalističnih konferencah; povezovanjem s tujimi strokovnjaki s področja kriminalistike z namenom izvajanja skupnih raziskovalnih projektov, pisanjem skupnih kriminalističnih prispevkov, druženjem in razpravo o novih ugotovitvah na področju kriminalistike itd. Za zadostitev pogojev znanstvenosti, ki jih predlagajo Stock (1989) ter Nägel in Vera (2020), bi bilo smiselno razmisliti o oblikovanju mednarodnega foruma, ki bi služil za medorganizacijske stike, deljenje informacij in povezovanje med strokovnjaki ter omogočal razprave o aktualnih izzivih in možnih rešitvah na področju kriminalistike kot znanosti.

Literatura

- Antolovič, D. (2022). Kriminaliteta v Sloveniji leta 2021. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(3), 183–209.
- Apollonio, D. (2017). Koprski kriminalisti uspešni v boju proti organizirani kriminaliteti. *Varnost*, 65(1), 7–9.
- Apollonio, D. (2021). *Preiskovanje tihotapljenja ljudi* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Bartol, M., Belaj, U., Blažič, M., Černe, R., Fležar, U., Hudoklin, A., Oven, N., Pagon, N., Potočnik, H., Praček, R., Prešeren, N., Rot, A., Skrbinšek, T., Smolej, T., Stergar, M., Vengušt, G., Vrčec, D., Žele, D. in Žerjav, S. (2019). *The handbook for investigation of poaching*. Hunting Association of Slovenia.
- Benschop, C. C. G., Drobnič, K. in Ključevšek, G. (2020). Multi-laboratory validation of DNAs including the statistical library DNASTatistX. *Forensic Science International-Genetics*, 49(1), 1–10.
- Bertok, E. in Frangež, D. (2022). Multisenzorni prostor kot metoda poučevanja digitalnih večšin. *Pedagoška obzorja*, 37(3/4), 109–124.
- Bester, D. in Dobovšek, B. (2021). State capture: case of South Africa. *NBP: nauka, bezbednost, policija*, 26(1), 73–87.

⁵ Maver idr. (2004) so kriminalistiko v angleščino prevedli kot *science of criminal investigation*, saj je izraz *criminalistics* v angleško govorečih in nekaterih evropskih državah (na primer Franciji in Italiji) razumljen kot kriminalistična tehnika. Trenutno se pri prevodu kriminalistike v angleščino uporablja izraz *criminal investigation*, za katerega je Frangež (2023) ugotovila, da je vsebinsko bolj povezan s kriminalističnim preiskovanjem. Delovna skupina, ki pripravlja Kriminalistični terminološki slovar z angleškimi ustrezniki, se zaradi različnega pojmovanja tujih izrazov še ni dogovorila o angleškem ustrezniku, zato kriminalistiko za zdaj prevajamo kot *criminal investigation*.

- Blatnik, E. in Frangež, D. (2019). Spletno nakupovanje (ponarejenih) zdravil. V B. Slak in D. Frangež (ur.), *Ponarejena zdravila v teoriji in praksi* (str. 57–71). Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A., Frangež, D., Pavšič Mrevlje, T., Šulc, A. in Klun, M. (2021). *Družbena vključenost in enaka pravica do mobilnosti za invalide: Social inclusion and equal right to mobility for people with disability: raziskovalno poročilo*. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A., Šulc, A. in Klun, M. (2022a). *Mladostniki z oviranostmi, njihova percepcija varnosti v lokalnem okolju in prepoznavanje vloge mestnega redarstva, raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A., Šulc, A. in Klun, M. (2022b). *Nepravilno parkiranje na parkirnih mestih, rezerviranih za invalide, poročilo raziskave*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bulovec, T. in Frangež, D. (2017). Časopisno poročanje o otroški srčni kirurgiji – zlata kriminalistična vprašanja kot analitični okvir. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 19(3), 189–214.
- Čakš Golec, T., Kržan, M. in Zupanc, T. (2018). Nove psihoaktivne snovi – dizajnerske droge. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69(3), 206–214.
- Dobovšek, B. (1997a). Kriminalna politika in vpliv organiziranega kriminala na gospodarstvo. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 34(3), 375–387.
- Dobovšek, B. (1997a). *Organizirani kriminal* [Magistrsko delo]. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
- Dobovšek, B. (1997b). Organizirani kriminal in terorizem: podobnosti in razlike. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(4), 407–413.
- Dobovšek, B. (1997b). *Organizirani kriminal*. Unigraf.
- Dobovšek, B. (2003). *Korupcija v javni upravi* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani.
- Dobovšek, B. (2004). Obrnjeno dokazno breme v kriminalistični praksi, reševanje praktičnega primera. V B. Dobovšek (ur.), *Korupcija v gospodarstvu* (str. 41–52). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Dobovšek, B. (2006). Obrnuti teret dokazivanja u kriminalistici. *Pravna misao*, 37(5/6), 68–76.
- Dobovšek, B. (2008a). *Korupcija v tranziciji: študijsko gradivo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2008b). Economic organized crime networks in emerging democracies. *International Journal of Social Economics*, 35(9), 679–690.
- Dobovšek, B. (2009). *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2012a). *Korupcija v tranziciji: študijsko gradivo* (2. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2012b). The third wave: Human trafficking in the Western Balkans. *Law Enforcement Executive Forum*, 12(1), 51–63.
- Dobovšek, B. (2012c). *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo* (2. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2019a). 70 let objav slovenske kriminalistike: z izkušnjami preteklosti v kvantno revolucijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 129–140.
- Dobovšek, B. (2019b). Posebnosti korupcije v ruralnem okolju v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih* (str. 109–119). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Dobovšek, B. (2020). *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo* (ponatis 2. izd.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Dobovšek, B. in Abe, J. (2011). A scenario of the development of organised crime. *Review of International Affairs*, 62(1142), 14–35.
- Dobovšek, B. in Drobnak, L. (2012). Trgovina z ljudmi in neformalna ekonomija – analiza belgijskih izkušenj. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(3), 277–290.
- Dobovšek, B. in Jenič, T. (2014). Nezakonita trgovina z morskimi datlji v Istri. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia*, 24(1), 27–34.
- Dobovšek, B. in Krajnc, M. (2006). Problematika preiskovanja trgovine z ljudmi. V S. Čurin (ur.), *Uveljavljanje mednarodnopravnih dokumentov s področja boja proti trgovini z ljudmi* (str. 53–94). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

- Dobovšek, B. in Mastnak, M. (2009). Investigative reporting versus transnational organised crime. V G. Meško, T. Cockcroft, A. Crawford in A. Lemaitre (ur.), *Crime, media and fear of crime* (str. 147–160). Tipografija.
- Dobovšek, B. in Praček, R. (2011). Solving problems related to environmental crime investigations. V G. Meško, D. Dimitrijević in C. B. Fields (ur.), *Understanding and managing threats to the environment in South Eastern Europe, proceedings of the NATO Advanced research workshop on managing global environmental threats to air, water and soil* (str. 135–149). Springer.
- Dobovšek, B. in Praček, R. (2012). Kriminalistična preiskava kraja ekoloških kaznivih dejanj. V G. Meško, A. Sotlar in K. Eman (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarnе perspektive* (str. 233–247). Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. in Rupar, L. (2022). Informacijska varnost, pravo in digitalne umetnine. V *3. konferenca prava informacijske varnosti: 16. in 17. maj 2023, Portorož: Zbornik* (str. 7–13). Lexpera, GV založba.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2013). Criminal inspectors and art crime investigation in Slovenia. *The Journal of Art Crime*, 10(Fall 2013), 31–44.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2014). Criminalistics and cyber crime. *Law Enforcement Executive Forum*, 14(2), 72–93.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2015). Old horizons of organised-white collar crime: critical remarks about the current definition, development and perceptions of organised and white-collar crime. *Journal of Financial Crime: The Official Journal of the Cambridge International Symposium on Economic Crime*, 22(3), 305–317.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2016). The informal economy and organized crime. V M. Edelbacher, P. C. Kratoski in B. Dobovšek (ur.), *Corruption, fraud, organized crime, and the shadow economy* (str. 7–17). CRC Press.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2017a). Economic crisis and »white informal economy« – A slippery slope. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37(7/8), 468–476.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2017b). Inoculation of safety in healthcare. *Medicine, Law & Society*, 10(1), 19–31.
- Dobovšek, B. in Škrbec, J. (2012). Korupcija, grožnja slovenski (pravni) državi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 50–59.
- Dobovšek, B. in Young, E. (2013). Model borbe protiv terorizma u okviru EU: implikacije za države Zapadnog Balkana. V S. Mijalković, O. Lajić, Z. Kesić, M. Popović in S. Vuković (ur.), *Suprotstavljanje savremenom organizovanom kriminalu i terorizmu*, 4 (str. 23–32). Kriminalističko-policijska akademija.
- Dobovšek, B., Charney, N. in Kuhar, S. (2009). Art crime archives. *The Journal of Art Crime*, 1(2), 25–33.
- Dobovšek, B., Charney, N. in Škrbec, J. (2010). Art crime security. *Review of International Affairs*, 61(1137), 91–105.
- Dobovšek, B., Delakorda, D. in Goršek, J. (2003). Kriminalistika v praksi. V S. Šinkovec (ur.), *X. izobraževalni tožilski dnevi: Zbornik* (str. 34–38). Državno tožilstvo Republike Slovenije.
- Dobovšek, B., Lamberger, I. in Slak, B. (2013). Advance fee frauds messages-non-declining trend. *Journal of Money Laundering Control*, 16(3), 209–230.
- Dobovšek, B., Slak, B. in Erčulj, V. (2020). *Ozaveščanje o prevarah in korupciji – pogled milenijske generacije: raziskava o stališčih študentov z naslovom »Dojemanje prevar in korupcije ter kriteriji določanja (proti)koruptivnega vedenja študentov v Sloveniji, na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini: mednarodni teden ozaveščanje o prevarah*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B., Slak, B. in Erčulj, V. (2021). Corruption in Slovenia, Croatia and Bosnia and Hercegovina – View of the millennials. *GIN Bulletin*, (6), 1–15.
- Dobovšek, B., Slak, B., Loknar, M. in Behram, A. (2022). Projekt FENIKS – raziskovanje korupcije in korupcijskih tveganj v zdravstvu. V M. Modic, B. Flander, B. Lobnikar in T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov: 23. Dnevi varstvoslovja, Laško, 8. in 9. junij 2022*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://doi.org/10.18690/um.fvv.2.2022>

- Domiter Protner, K., Leskošek, V. in Frangež, D. (2019). Medinstitucionalno sodelovanje: problemi, izzivi in dobre prakse. V V. Leskošek, T. Kodele in N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 236–266). Fakulteta za socialno delo.
- Domjanič, M. in Dobovšek, B. (2014). Sodobni ekološki terorizem. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 16(1), 16–36.
- Drobnič, K. (1993). *Kloniranje in opredelitev genskega fragmenta steroidne 1:2-dehidrogenaze pri bakteriji Nocardia Opaca* [Magistrsko delo]. Inštitut za biokemijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Drobnič, K. (1995). *Kloniranje in ekspresija gena za steroidno 1,2-dehidrogenazo bakterije Nocardia Opaca* [Doktorska disertacija]. Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Drobnič, K. (1998). Zavarovanje bioloških sledi na kraju kaznivega dejanja in identifikacija s preiskavo DNK. V B. Kečanović in J. Bizjak (ur.), *Kriminalistično preiskovanje. Usposabljanje policistov kriminalistov: zbirka prispevkov* (str. 57–61). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Drobnič, K. (1999a). Identifikacija oseb in sledi s preiskavo DNK v povezavi z zavarovanjem bioloških sledi pri kaznivih dejanjih zoper spolno nedotakljivost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(4), 307–317.
- Drobnič, K. (1999b). The analysis of short tandem repeat (STR) loci in the Slovenian population by multiplex PCR. V *Proceedings of the American academy of forensic science: Annual meeting: 15.–20. februar 1999, Colorado-Springs: Conference proceedings* (str. 47). McCormick-Armstrong.
- Drobnič, K. (2000a). Identifikacija pogrešanih oseb iz množičnih grobišč s preiskavo jedrne in mitohondrijske DNK. V L. Šturm, A. Dolenc in B. Ivanc (ur.), *Brez milosti: ranjeni, invalidni in bolni povojni ujetniki na Slovenskem* (str. 351–369). Nova revija.
- Drobnič, K. (2000b). PCR analysis of DNA from skeletal remain in crime investigation case. V H. Hladij in J. Opyrchal-Bojarski (ur.), *Cracow 2000 abstracts: forensic science – challenges for the new millennium. Second European Academy of Forensic Science Meeting* (str. 39). Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych.
- Drobnič, K. (2000c). Pomen in postopki zavarovanja bioloških sledi na žrtvi, osumljencu in s kraja dejanja za nadaljnje DNK preiskave. V D. Delakorda in D. Stare (ur.), *Seksualni delikti: zbornik prispevkov Gotenica 1999* (str. 25–35). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Drobnič, K. (2000d). Vloga DNK v kazenskem postopku. *Pravosodni bilten*, 21(2), 119–131.
- Drobnič, K. (2001a). PCR analysis of DNA from skeletal remain in crime investigation case. *Zagadnień Nauk Sądowych*, 46(special issue), 110–115.
- Drobnič, K. (2001b). Vpliv zbirke DNK na učinkovitost preiskovanja kaznivih dejanj. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 3(3), 141–148.
- Drobnič, K. (2002a). Osnove preiskovanja oblik krvnih sledi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 53(2), 152–161.
- Drobnič, K. (2002b). Zgodovinski pregled genetskih preiskav pri kriminalističnem preiskovanju v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 53(3), 249–255.
- Drobnič, K. (2003a). Analysis of DNA evidence recovered from epithelial cells in penile swabs. *Croatian Medical Journal*, 44(3), 350–354.
- Drobnič, K. (2003b). Forensics: The use of DNA technology in crime and war crime investigation. V *International perspectives of the policing in post-war conditions: war crime investigation: peace keeping operations: 21.–24. september 2003, Ljubljana: Conference proceedings* (str. 1–50). FBI National Academy Associates.
- Drobnič, K. (2003c). Identifikacija človeka ubitega leta 1943 na podlagi preiskav jedrne in mitohondrijske DNK iz zoba. V M. Pagon (ur.), *4. slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik. Visoka policijsko-varnostna šola*.
- Drobnič, K. (2003d). Unusual failure of gender determination using amelogenin test. V D. Primorac (ur.), *The Third European-American School in Forensic Genetics and Mayo Clinic Course in Advanced Molecular and Cellular Medicine: Final program and abstracts* (str. 36). Studio Hrg.

- Drobnič, K. (2004). Priporočila za zavarovanje bioloških sledi pri kaznivih dejanjih zoper spolno nedotakljivost pri preiskavah DNK. *Isis: glasilo Zdravniške zbornice Slovenije*, 13(5), 40–43.
- Drobnič, K. (2005). Nove metode zavarovanja bioloških dokazov z namenom identifikacije posameznika s preiskavo DNK. V B. Luzar, M. Poljak, D. Glavač in J. Balazič (ur.), *Molekularna diagnostika v medicini: Zbornik predavanj* (str. 53–64). Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta.
- Drobnič, K. (2006a). A new primer set in a SRY gene for sex identification. V A. Amorim, F. Cortereal in N. Morling (ur.), *Progress in forensic genetics 11: Proceedings of the 21st International ISFG Congress* (str. 269–270). Elsevier.
- Drobnič, K. (2006b). Uporabnost gentskih preiskav pri kaznivih dejanjih, povezanih z nasiljem in zlorabami. V J. Balazič in P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi, XII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega: Zbornik* (str. 122–129). Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete.
- Drobnič, K. (2008). Dokazna vrednost nizkih količin DNK v forenzičnih preiskavah. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Nekateri praktični problemi dokazovanja v kazenskih postopkih* (str. 51–56). Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Fakulteta za varnostne vede.
- Drobnič, K. (2016). Izvedenstvo z vidika forenzičnih genetskih (DNK) preiskav. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Izvedenstvo v teoriji in praksi* (str. 149–163). Fakulteta za varnostne vede.
- Drobnič, K. in Budowle, B. (2000). The analysis of three short tandem repeat (STR) loci in the Slovene population by multiplex PCR. *Journal of Forensic Sciences*, 45(4), 893–895.
- Drobnič, K. in Malyarchuk, B. (2003). Mitochondrial DNA variability in Bosnians and Slovenians. *Annals of Human Genetics*, 67(5), 412.
- Drobnič, K. in Marjanović, D. (2004). Comparative study of genetic variation at 15 STR loci in three isolated populations of the Bosnian mountain area. *Human Biology*, 76(1), 15–31.
- Drobnič, K. in Oblak, A. (2010). Analiza uporabnosti računalniškega programa BackTrack Suite za interpretacijo oblik krvnih sledi – pilotska študija. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *11. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik povzetkov* (str. 23–24). Fakulteta za varnostne vede.
- Drobnič, K. in Regent, A. (1998). Zavarovanje bioloških sledi za preiskave DNK. V B. Kečanović in J. Bizjak (ur.), *Kriminalistično preiskovanje: Usposabljanje policistov kriminalistov: zbirka prispevkov* (str. 63–71). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Drobnič, K. in Trapečar, M. (2004). Začetna študija vpliva reagentov za izzivanje sledi papilarnih linij na izolacijo DNK iz bioloških sledi. V B. Lobnikar (ur.), *5. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik* (str. 666–671). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Drobnič, K. in Trapečar, M. (2005). Vpliv reagentov za izzivanje sledi papilarnih linij na profiliranje DNK. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(2), 180–185.
- Drobnič, K., Oblak, A. in Zbogar, A. (2010). Sodobna metoda ugotavljanja izvora krvnih madežev v 3D-prostoru – pilotska študija aplikacije BackTrack Suite. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(3), 259–271.
- Drobnič, K., Pojskic, N., Bakal, N., Marjanović, D. (2005). Allele frequencies for the 15 short tandem repeat loci in Slovenian population. *Journal of Forensic Sciences*, 50(6), 1505–1507.
- Drobnič, K., Regent, A. in Budowle, B. (2000). The Slovenian population data on the PCR based loci HLA-DQA1, LDLR, GYPA, HBG, D7S8, GC, and D1S80. *Journal of Forensic Sciences*, 45(3), 689–691.
- Drobnič, K., Regent, A. in Budowle, B. (2001). STR data for the AmpFISTR SGM plus from Slovenia: announcement of population data. *Forensic Science International*, 115(1/2), 107–109.
- Dvoršek, A. (1986). Vloga sredstev javnega obveščanja pri odkrivanju kaznivih dejanj. *Varnost*, 6(2), 55–63.
- Dvoršek, A. (1988). *Gospodarska kriminaliteta v trgovinskem poslovanju: pojave oblike, odkrivanje, preiskovanje* [Magistrsko delo]. Pravna fakulteta Univerze E. Kardelja v Ljubljani.
- Dvoršek, A. (1989a). Neka uputstva za istraživanje privrednog kriminaliteta u trgovačkom poslovanju. *Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova*, 37(1), 23–35.

- Dvoršek, A. (1989b). Pojavne oblike gospodarske kriminalitete v trgovinskem poslovanju in metodika njihovega preiskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 40(1), 3–12.
- Dvoršek, A. (1991). Vlomi v stanovanja – nekatere posebnosti, pomembne za njihovo preprečevanje. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav*, (december), 140–150.
- Dvoršek, A. (1994a). Karakteristiki i ponovi pristapi kon istražuvanjeto na organiziraniot kriminal. *Godišnik na Fakultetot za bezbednost i opštstvena samozashita vo Skopje*, 14(1), 138–144.
- Dvoršek, A. (1994b). Kvalitativne spremembe kriminala – izziv za kriminalno politiko in kriminalistično strategijo. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav*, 7(december), 84–89.
- Dvoršek, A. (1994c). Protikorupcijsko gibanje in zatiranje gospodarske kriminalitete. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav*, 6(julij), 31–40.
- Dvoršek, A. (1995). Kriminalistična policija in njena razmerja z drugimi policijami. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav*, 9(december), 167–175.
- Dvoršek, A. (1996). Odvzem prostosti zaradi suma storitve kaznivega dejanja s policijskega zornega kota. V *II. strokovno srečanje pravnikov s področja javnega prava: 26. in 27. november 1996, Rogaška Slatina: Zbornik* (str. 125–131). Inštitut za javno upravo.
- Dvoršek, A. (2000a). *Kriminalistična strategija omejevanja gospodarskega kriminala* [Doktorska disertacija]. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Dvoršek, A. (2000b). Nekateri (kriminalistično) strateški vidiki delovanja slovenske policije. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 2(3), 248–254.
- Dvoršek, A. (2001a). *Kriminalistična strategija* (1. izd.). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Dvoršek, A. (2001b). Potenciali preiskovalcev kot element oblikovanja koncepta strategij(e) omejevanja gospodarskega kriminala. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja* 3(3), 149–158.
- Dvoršek, A. (2001c). Razmerje med kriminalistično strategijo in kriminalitetno politiko. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(4), 340–348.
- Dvoršek, A. (2002a). Drug-related crime. V M. Pagon (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe: Deviance, violence, and victimization: Conference proceedings* (str. 631–635). College of Police and Security Studies.
- Dvoršek, A. (2002b). Elementi strategij(e) omejevanja organiziranega kriminala v Republiki Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 4(3), 196–203.
- Dvoršek, A. (2003a). Etika in preiskovanje organiziranega kriminala. V M. Pagon, G. Meško in B. Lobnikar (ur.), *Etika, integriteta in človekove pravice z vidika policijske dejavnosti* (str. 109–116). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Dvoršek, A. (2003b). *Kriminalistična metodika* (1. izd.). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Dvoršek, A. (2004). Kriminalistično strateški vidiki omejevanja zavarovalniških goljufij. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Goljufije v zavarovalništvu* (str. 49–59). Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Pravna fakulteta.
- Dvoršek, A. (2005). Kriminalistično strateški vidiki finančnih preiskav v Sloveniji. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Problematika finančnega kriminala v Sloveniji* (str. 7–17). Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Pravna fakulteta.
- Dvoršek, A. (2006). Relations between criminal investigation strategy and police management. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 8(3/4), 235–242.
- Dvoršek, A. (2007). Ali lahko sodna policija omili probleme dokazovanja v zahtevnih kazenskih zadevah? V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Problemi dokazovanja v zahtevnih kazenskih postopkih* (str. 95–104). Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Fakulteta za varnostne vede.
- Dvoršek, A. (2008a). *Kriminalistična metodika* (ponatis). Fakulteta za varnostne vede.
- Dvoršek, A. (2008b). *Kriminalistična strategija* (2. izd.). Fakulteta za varnostne vede.
- Dvoršek, A. (2009a). Kriminalistički obaveštajni rad i njegove perspektive u kriminalistici. V *Pri naučni skup sa međunarodnim učešćem Pravo i forenzika u kriminalistici: 16.–18. september 2009, Kragujevac: Zbornik* (str. 46–52). Kriminalističko-policijska akademija.

- Dvoršek, A. (2009b). Kriminalistični vidiki odkrivanja in preiskovanja nekaterih oblik korporacijske kriminalitete. V L. Selinšek in A. Dvoršek (ur.), *Korporacijski kriminal – praktični in teoretični vidiki* (str. 91–104). Fakulteta za varnostne vede.
- Dvoršek, A. in Dobovšek, B. (1996). Posebne operativne metode in sredstva pri zatiranju organiziranega kriminala – kriminalistični pogled. *Zbornik strokovno znanstvenih razprav*, 10(junij), 83–93.
- Dvoršek, A. in Frangež, D. (2008). Omejevanje gospodarskega kriminala v Sloveniji med Scilo in Karibdo. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja e*, 10(3), 423–433.
- Dvoršek, A. in Frangež, D. (2009). Slovenska kriminalistična policija med »kriminalstrategije« in »criminal intelligence«. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 10. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.
<https://www.fvv.um.si/dv2009/zbornik/clanki/dvorsek.pdf>
- Dvoršek, A. in Frangež, D. (2011). Pomen strateške (kriminalistične) analitike za kriminalistično obveščevalno dejavnost. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 11. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. http://www.fvv.uni-mb.si/DV2010/zbornik/kriminalisticne_in_forensicne_preiskave/Dvorsek_Frangez.pdf
- Dvoršek, A. in Maver, D. (2001). (Polijsko) varnostni vidiki omejevanja terorizma. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 3(4), 269–277.
- Dvoršek, A. in Potparič, D. (2014). Vzpostavitev proaktivno usmerjene kriminalistično obveščevalne dejavnosti v državah Evropske unije. V M. Matulović in E. Kunštek (ur.), *Kazneno pravo, kazneno postopovno pravo i kriminalistika: zbornik radova povodom 70. godine života Berislava Pavišića* (str. 119–135). Pravni fakultet Sveučilišta.
- Dvoršek, A., Maver, D. in Meško, G. (2006). Policijsko delo z oškodovanci premoženjske kriminalitete – med prijaznostjo in učinkovitostjo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(1), 57–68.
- Dvoršek, A., Maver, D. in Meško, G. (2007). Umgang mit geschädigten bei eigentumsdelikten: Freundlichkeit statt leistung? *Kriminalistik*, 61(10), 624–633.
- Dvoršek, A., Meško, G. in Bučar-Ručman, A. (2005). Studie über raubdelikte in Slowenien: Erkenntnisse für ermittlungen und prävention. *Kriminalistik*, 59(10), 560–565.
- Dvoršek, A., Potparič, D. in Frangež, D. (2011). Some issues in establishing a national criminal intelligence model – Slovenian case. V Ž. Nikač, S. Milašinović, D. Simović in G. Bošković (ur.), *Tematski zbornik radova međunarodnog značaja – Međunarodni naučni skup »Dani Arčibalda Rajsca«* (str. 201–211). Kriminalističko-polijska akademija.
- Đorđević, S. in Dobovšek, B. (2020). Organised crime in Western Balkans Six at the onset of coronavirus. *International journal of sociology and social policy*, 40(9/10), 807–820.
- Đorđević, S., Bren, M. in Dobovšek, B. (2022). The rocky road of Serbia to the European Union's area of freedom, security, and justice. *European Journal of crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 30(3/4), 239–265.
- Eman, K. in Dobovšek, B. (2012). Transnational environmental crime in the contemporary risk society. *Revija za bezbednost: stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*, 6, 75–84.
- Evropska pravna fakulteta Nove univerze. (2023). *Pravo, dodiplomski*. <https://epf.nova-uni.si/studij/pravo/>
- Fakulteta za policijsko-varnostne vede. (24. 11. 2003). *Imenovanje predstojnikov katedre za obdobje 2003–2007* [Interno gradivo]. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Fedran, J., Bren, M., Ažman, B. in Dobovšek, B. (2021). Povezanost integritete organizacije z načrtom integritete. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 23(1), 40–72.
https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2021-1/03_Fedran_et_al_rV_2021-1.pdf
- Frangež, D. (2008). *Analiza dejavnikov, ki vplivajo na izbor stanovanjskega objekta vloma v Sloveniji* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Frangež, D. (2012). *Kriminalistični vidiki odkrivanja in dokazovanja spolnih zlorab otrok* [Doktorska disertacija]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Frangež, D. (2023). *Uvod v kriminalistiko*. Uradni list Republike Slovenije.

- Frangež, D. in Bučar Ručman, A. (2017). Specific forms of human trafficking in Slovenia: Overview and preventive measures. *Police Practice and Research*, 18(3), 230–244.
- Frangež, D. in Dvoršek, A. (2004). Zlorabe v elektronskem trgovanju. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 6(4), 387–396.
- Frangež, D. in Dvoršek, A. (2009). Situational prevention of child sexual abuse. V G. Meško in H. Kury (ur.), *Crime policy, crime control and crime prevention - Slovenian perspectives* (str. 231–252). Tipografija.
- Frangež, D. in Dvoršek, A. (2012). Sexueller Kindesmissbrauch in Slowenien. *Kriminalistik*, 66(11), 655–661.
- Frangež, D. in Dvoršek, A. (2013). Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab otrok v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 63–73.
- Frangež, D. in Lindav, B. (2019). Kriminalistika med teorijo in prakso v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(2), 141–161.
- Frangež, D. in Maver, D. (2013). The particularities in proving child sexual abuse. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(3), 256–266.
- Frangež, D. in Slak, B. (2016). Online counterfeit medicine trade in Slovenia. V G. Meško in B. Lobnikar (ur.), *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Safety, security, and social control in local communities: Conference proceedings* (str. 337–350). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Frangež, D. in Žagar Karer, M. (2017). *Načrt izdelave Kriminalističnega terminološkega slovarja* [Interno gradivo].
- Frangež, D., Drobnič Radobuljac, M. in Kodele, T. (2019). Razkritje nasilja nad otroki in zanemarjanje otrok. V V. Leskošek, T. Kodele in N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 124–163). Fakulteta za socialno delo.
- Frangež, D., Klančnik, A. T., Žagar Karer, M., Ludvigsen, B., Kończyk, J., Ruiz Perez, F., Veijalainen, M. in Lewin, M. (2015). The importance of terminology related to child sexual exploitation. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(4), 291–299.
- Gluhic, L. in Dobovšek, B. (2014). Sadržina, prenošenje i povreda avtorskih prava putem interneta. *NBP: nauka, bezbednost, policija*, 19(1), 33–48.
- Gross, H. (1899). *Handbuch für untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* (3. izd.). Euschner & Lubensky.
- Habič, S. (ur.). (2012). *Nacionalni sistem integritete v Sloveniji (ocena in analiza)*. Društvo Integriteta – Društvo za etičnost javnega delovanja.
- Hadžić, G. in Drobnič, K. (2015). Identifikacija telesnih tekočin človeškega izvora z biomarkerji informacijske RNK. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(1), 56–65.
- Hadžić, G., Lukan, A. in Drobnič, K. (2011). Practical value of the marker MUC4 for identification of vaginal secretion in penile swabs. *Forensic Science International – Genetics*, 3(1), e222–e223.
- Haring, G. in Zupanc, T. (2019). Klinična forenzična medicina v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 21(3), 316–324.
- Henke, L. in Drobnič, K. (2001). Evaluation of the STR typing kit powerPlex16 with respect to technical performance and population genetics: A multicenter study. V *International society for forensic genetics, 19th International congress ISFG: 28. avgust–1. september 2001, Münster: final programme* (paper 041). International congress ISFG.
- Ilievski, A. in Dobovšek, B. (2013). Operation of the Albanian mafia in the Republic of Macedonia. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(2), 190–202.
- Ivanović, A., Rakočević, V. in Maver, D. (2017). Forenzična akreditacija v evropskih državah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(3), 298–307.
- Jakupović, B., Frangež, D. in Dvoršek, A. (2015). Competence preiskovalcev gospodarske kriminalitete. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 17(4), 439–450.
- Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. (2016). *Klasifikacije, sifranti*. <https://www.arrs.si/sl/gradivo/sifranti/sif-vpp.asp>

- Kastelic, V. in Drobnič, K. (2012a). Določitev zunanega videza ljudi s preiskavami DNK. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 225–228.
- Kastelic, V. in Drobnič, K. (2012b). A single-nucleotide polymorphism (SNP) multiplex system: The association of five SNPs with human eye and hair color in the Slovenian population and comparison using a Bayesian network and logistic regression model. *Croatian Medical Journal*, 53(5), 401–408.
- Kastelic, V., Budowle, B. in Drobnič, K. (2009). Validation of new SRY marker for forensic casework analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 54(3), 551–555.
- Kastelic, V., Drobnič, K., Pošpičeh, E., Draus-Barini, J. in Branicki, W. (2013). Prediction of eye color in the Slovenian population using the IrisPlex SNPs. *Croatian Medical Journal*, 54(4), 381–386.
- Katedra za kriminalistiko. (22. 10. 1999). *Zapisnik sestanka katedre z dne 22. 10. 1999 ob 9.30 uri v sejni sobi VPVŠ* [Interno gradivo]. Visoka policijsko-varnostna šola, Katedra za kriminalistiko.
- Katedra za kriminalistiko. (22. 12. 1995). *Zapis s prvega sestanka Katedre za kriminalistiko na Visoki šoli za notranje zadeve, ki je bil dne 22. 12. 1995 ob 12. uri v prostorih šole* [Interno gradivo]. Visoka šola za notranje zadeve, Katedra za kriminalistiko.
- Kavšček, V. (ur.). (1989). *15 let Višje šole za notranje zadeve v Ljubljani: jubilejni almanah*. Višja šola za notranje zadeve v Ljubljani.
- Keržan, D. (1997). *Sorodstveni sistemi in sorodstvene strukture* [Magistrsko delo]. Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Keržan, D. (2004). *Nove reprodukcijske tehnologije v luči antropologije sorodstvene povezanosti družine* [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo.
- Keržan, D. (2020a). Individualnost rokopisa kot znanstvena podlaga forenzičnih preiskav rokopisov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 71(2), 139–148.
- Keržan, D. (2020b). 25 let Evropskega združenja forenzičnih inštitutov (ENFSI). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 71(2), 111–117.
- Keržan, D. (2022a). Evropska akademija forenzičnih znanosti (EAFS) v Stockholmu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(3), 257–259.
- Keržan, D. (2022b). Issues in forensic and ethics. V C. Bertler-Edlund (ur.), *ASF 2022 Stockholm: Together for a safer world: 9th European Academy of Forensic Science Conference 2022: Abstract book* (str. 349). Stockholm: EASF.
- Klun, M. (2018). *Uporaba samoupravljanega intervjuja v Sloveniji* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Klun, M. (2020). Dejavniki in ekonomske posledice nasilja odraslih otrok nad ostarelimi starši. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(2), 179–196.
- Klun, M. in Bren, M. (2018). Male sexual work in Slovenia. V *Crimes against humans and crimes against humanity: implications for modern criminology, 18th Annual conference of the European Society of Criminology: Conference proceedings: Sarajevo, 29. 8.–1. 9. 2018*. European Society of Criminology. <https://www.esc-eurocrim.org/index.php/conferences/previous-conferences>
- Klun, M. in Frangež, D. (2019). Pregled literature o nasilju odraslih otrok nad starši in nasilju nad starejšimi. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 21(3), 283–303.
- Klun, M. in Meško, G. (2017). Pregled študij o strahu pred kriminaliteto pri ženskah. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 19(1), 5–20.
- Klun, M., Frangež, D. in Bučar-Ručman, A. (2022). Characteristics and prevalence of adult children violence against parents in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(4), 296–307.
- Kokoravec, I. in Frangež, D. (2019). The POIPAT method and its usefulness in cold-case investigations. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 21(2), 115–134.
- Korajlić, N., Kešetović, Ž. in Dobovšek, B. (2012). *Istraživanje krivičnih djela*. Pravni fakultet.
- Kriminalistična sreda. (2015). *Prepoznavanje resnice in laži*. <https://www.fvv.um.si/kriminalisticna-sreda/sreda-01.html>
- Kriminalistična sreda. (n. d.). *O kriminalistični sredi*. <https://www.fvv.um.si/kriminalisticna-sreda/>

- Lamberger, I. in Dobovšek, B. (2013). Kriminalistično preiskovanje spletnih goljufij s predplačili. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(2), 195–203.
- Lepoša, M. in Dobovšek, B. (2021). Poznavanje in zadovoljstvo z delom Komisije za preprečevanje korupcije med prebivalci Pomurja. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 23(1), 87–106. https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2021-1/05_Leposa_Dobovsek_rV_2021-1.pdf
- Marjanović, D., Bakal, N., Drobnič, K. in Hadžiselimović, R. (2006a). Use of PowerPlex 16 and PowerPlex Y systems to analyze a complex forensic DNA mixture from an incestuous rape case. *Profiles in DNA*, 9(1), 14–15. http://www.promega.com/profiles/901/ProfilesinDNA_901_14.pdf.
- Marjanović, D., Bakal, N., Pojskic, N., Kapur, L., Drobnič, K., Primorac, D., Bajrovic, K. in Hadžiselimović, R. (2005). Population data for the twelve y-chromosome short tandem repeat loci from the sample of multinational population in Bosnia and Herzegovina. *Journal of Forensic Sciences*, 50(1), 223–225.
- Marjanović, D., Bakal, N., Pojskic, N., Kapur, L., Drobnič, K., Primorac, D., Bajrovic, K. in Hadžiselimović, R. (2006b). Allele frequencies for 15 short tandem repeat loci in a representative sample of Bosnians and Herzegovinians. *Forensic Science International*, 156(1), 79–81.
- Mastnak, M. in Dobovšek, B. (2012). Preiskovalni intervju v novinarstvu. V I. Areh (ur.), *Preiskovalni intervju: nekateri pravni in psihološki vidiki* (str. 129–144). Tipografija.
- Maver, D. (1981). *Kriminalistični in kazenskopravni vidiki tatvin v samopostrežnih prodajalnah* [Magistrsko delo]. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Maver, D. (1982). Hipnoza v kriminalistiki. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 33(2), 83–91.
- Maver, D. (1983). Pogrešane osebe: kot družbeni in kriminalistični problem. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 34(1), 16–27.
- Maver, D. (1985a). Preiskovanje in logično mišljenje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 36(2), 126–137.
- Maver, D. (1985b). Preiskovanje kot spoznavni proces. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 36(3), 222–234.
- Maver, D. (1986a). Kriminalistično mišljenje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 37(1), 3–15.
- Maver, D. (1986b). O načrtovanju preiskovanja in verzijah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 37(4), 293–306.
- Maver, D. (1986c). *Zbiranje in ugotavljanje dejstev (o kaznivem dejanju in storilcu) kot kriminalistični spoznavni proces* [Doktorska disertacija]. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Maver, D. (1987). »Uvodna« faza preiskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 38(1), 18–26.
- Maver, D. (1988a). *Kriminalistični in pravni vidiki razgovora z domnevnim storilcem*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Maver, D. (1988b). *Kriminalistični spoznavni proces* (1. izd.). Uradni list SR Slovenije.
- Maver, D. (1988c). Spoznavni in dokazni vidik preiskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 39(1), 3–14.
- Maver, D. (1994). *Kriminalistični spoznavni proces* (ponatis). Uradni list SR Slovenije.
- Maver, D. (1997). *Kriminalistika*. Uradni list Republike Slovenije.
- Maver, D. (2000a). Etika in preiskovanje kaznivih dejanj: nekatere dileme in problemi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51(4), 287–294.
- Maver, D. (2000b). Tipične obrambne strategije in strategije preiskovanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 51(1), 12–23.
- Maver, D. (2002). Raziskovalno delo na področju kriminalistike. V G. Meško (ur.), *Vizije slovenske kriminologije* (str. 199–208). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Maver, D. (2004). Kriminalistika in kriminalistično preiskovanje: Primerjava med ZDA in Srednjo Evropo. V B. Lobnikar (ur.), *5. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik* (str. 572–579). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.

- Maver, D. (2005a). Kriminalistika in kazensko pravo – teoretične in praktične povezave. V B. Lobnikar (ur.), *6. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik*. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Maver, D. (2005b). Vloga in pomen klasifikacij kaznivih dejanj za kriminalistično preiskovanje. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Izzivi sodobnega varstvoslovja* (str. 245–257). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Maver, D. (2009). Slovenska kriminalistika: Quo vadis? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(4), 277–291.
- Maver, D. (2013a). Criminal investigation/criminalistics in Europe: state of the art and a look to the future. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(3), 233–244.
- Maver, D. (2013b). Kritični pogled na razvoj in stanje kriminalistike v Sloveniji (1920–2012). V G. Meško, B. Tičar in K. Eman (ur.), *Jubilejni zbornik znanstvenih razprav* (str. 321–350). Fakulteta za varnostne vede.
- Maver, D. in Filipič, S. (2002). Kriminalistična odorologija (identifikacija oseb na podlagi vonja) v teoriji in praksi preiskovanja. V M. Pagon (ur.), *3. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik*. Visoka policijsko-varnostna šola.
- Maver, D. in Frangež, D. (2015). The rise and fall of criminalistics in Slovenia. *Megjunaroden godišnik na Fakulteti za varnostne vede*, 35(2), 47–60.
- Maver, D. in Posega, E. (1989). Nekatere kriminalistične značilnosti vlomov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 40(2), 185–192.
- Maver, D. in Selič, P. (2001). Operativna kriminalistična analiza in njena uporaba v praksi preiskovanja umorov. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 3(3), 159–169.
- Maver, D., Dobovšek, B. in Frangež, D. (ur.). (2011). *Criminalistics/criminal investigation in Europe: State of the art and challenges for the future: Conference proceedings*. Faculty of Criminal Justice and Security.
- Maver, D., Golja, J. in Klevišar, J. (2013). Problemi v zvezi s forenzičnimi dokazi (chain of custody). V D. Frangež in A. Dvoršek (ur.), *Preiskovanje in dokazne prepovedi: kazenskopравни kriminalistični vidiki* (str. 33–51). Fakulteta za varnostne vede.
- Maver, D., Rupnik, A., Selič, P., Golja, J., Trapečar, M., Vidic, G., Gerjevič, A., Udovič, B., Drobnič, K., Majdič, J., Sablič, F., Pezdir, G., Garbajs, A., Klemenc, S., Žener, N. in Keržan, D. (2004). *Kriminalistika: uvod, taktika, tehnika*. Uradni list Republike Slovenije.
- Mekinc, J., Kociper, T. in Dobovšek, B. (2013). The impact of corruption and organized crime on the development of sustainable tourism. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(2), 218–239.
- Melik, J. (2020). *Dolenc, Metod (1875–1941)*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi175003/>
- Meško, G., Dobovšek, B. in Šumi, R. (2007). Kriminalistično preiskovanje: Med kompetencami kriminalistov in organizacijskimi dejavniki: Pregled raziskovanja v Sloveniji. V A. Dvoršek in L. Selinšek (ur.), *Problemi dokazovanja v zahtevnih kazenskih postopkih* (str. 33–44). Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Dvoršek, A., Dujmovič, Z. in Bučar-Ručman, A. (2004). Preliminary results of a study on robberies in Slovenia: police investigation and crime prevention aspects. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe: Dilemmas of contemporary criminal justice. Conference proceedings* (str. 407–415). University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security.
- Meško, G., Dvoršek, A., Dujmovič, Z., Bučar-Ručman, A. in Jug, M. (2005). Nekateri vidiki preiskovanja in preprečitve ropov v Sloveniji. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Izzivi sodobnega varstvoslovja* (str. 213–230). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Meško, G., Mitar, M. in Dobovšek, B. (2008). Opazovanje z udeležbo kot metoda družboslovnega raziskovanja in policijskega tajnega opazovanja – konceptualne razlike in navidezne podobnosti med kriminologijo in kriminalistiko. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59(2), 114–124.
- Minič, M. in Dobovšek, B. (2012). *Kriminalistika v informacijski družbi*. Fakulteta za varnostne vede.
- Minič, M. in Dobovšek, B. (2013). Percepcija kibernetске kriminalitete pri nekaterih uporabnikih interneta v Sloveniji in ZDA. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(3), 338–356.

- Munda, A. (1951). *Uvod v kriminalistiko*. Državna založba Slovenije.
- Nägel, C. in Vera, A. (2020). Police science as an emerging scientific discipline. *International Journal of Police Science & Management*, 22(3), 242–252.
- Nalla, M., Meško, G., Lobnikar, B., Dobovšek, B., Pagon, M., Umek, P. in Dvoršek, A. (2007). A comparison of officers' perceptions of police organisational climate in large, midsize, and small cities in Slovenia. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Policing in emerging democracies: Critical reflections: Conference proceedings* (str. 101–126). University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security.
- Oštir, K. in Dvoršek, A. (2019). Uporaba brezпилotnih zrakoplovov za kriminalistične preiskave. V M. Modic, I. Areh, B. Flander, B. Lobnikar in B. Tominc (ur.), *Zbornik povzетkov: 20. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://www.fvv.um.si/dv2019/DV2019-povzetki.pdf>
- Pečar, J., Maver, D. in Zobec, Ž. (1981). *Tatvine v samopostrežnih prodajalnah*. Univerzum.
- Petrovič, B. in Dobovšek, B. (2006). Development and challenges of criminalistics/criminal investigation in the post-socialists countries. V G. Meško in B. Dobovšek (ur.), *Past, present and futures: Policing in Central and Eastern Europe: Conference proceedings* (str. 35–36). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Potparič, D. in Dvoršek, A. (2005). Kriminaliteta v zvezi z uvajanjem evra. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 7(3), 244–251.
- Potparič, D. in Dvoršek, A. (2010). Vzpostavitev proaktivno usmerjene kriminalistično-obveščevalne dejavnosti v državah Evropske unije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(1), 15–27.
- Potparič, D. in Dvoršek, A. (2011). Critical success factors in establishing a national criminal intelligence model in Slovenia. V G. Meško, A. Sotlar in J. Winterdyk (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe – Social control of unconventional deviance: Conference proceedings* (str. 259–282). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Potparič, D. in Dvoršek, A. (2012). Oblikovanje osnovne terminologije na področju kriminalističnoobveščevalne dejavnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(1), 39–49.
- Praček, R. (2005). Oglad kraja kaznivega dejanja. V B. Lobnikar (ur.), *6. Slovenski dnevi varstvoslovja: Zbornik*. Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Praček, R. (2013). Vloga policije pri obravnavi nasilnega bolnika v ambulanti. *Medicinski razgledi*, 52(1), 109–114.
- Praček, R. in Frangež, D. (2021). Kriminalistična preiskava samomora kot sumljive smrti. V S. Roškar in A. Videtič Paska (ur.), *Samomor v Sloveniji in svetu: opredelitev, raziskovanje, preprečevanje in obravnava* (str. 465–479). Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Praček, R. in Miklič, D. (2019). Posebnosti kriminalistične preiskave pri sodelovanju z medicinsko stroko. V V. Bračko in T. Gros (ur.), *Urgentni pacient – več kot samo zdravstvena obravnava: Zbornik* (str. 41–45). Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije, Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, Sekcija medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov v urgenci.
- Predstavitveni zbornik univerzitetnega programa Pravo – 1. stopnja*. (n. d.). <https://www.pf.uni-lj.si/media/predstavitveni.zbornik.1.stopnja.-2022-2023.002.pdf>
- Premrl, P. in Dobovšek, B. (2020). Finančna kriza in finančna kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 71(3), 208–217.
- Prislan, K. in Slak, B. (2018). Analysis of the relationship between smart cities, policing and criminal investigation. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 20(4), 389–413.
- Remic, L. in Dobovšek, B. (2012). Kriminaliteta in nezakonita trgovina z živalskimi in rastlinskimi vrstami. V G. Meško, A. Sotlar in K. Eman (ur.), *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarnе perspektive* (str. 397–431). Fakulteta za varnostne vede.
- Rožanski, U. in Keržan, D. (2009). Računalniška obdelava podpisa. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 10. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. <http://www.fvv.uni-mb.si/dv2009/zbornik/clanki/rozanski.pdf>

- Savona, E. U. in Berlusconi, G. (ur.). (2015). *Organized crime infiltration of legitimate businesses in Europe: A pilot project in five European countries – final report of project ARIEL – Assessing the risk of the infiltration of organized crime in EU MSs legitimate economies: a pilot project in 5 EU countries*. Transcrime – Università degli Studi di Trento.
- Slak, B. (2008). Televizijske serije s kriminalistično in policijsko vsebino: popularnost in vpliv na gledalce. V J. Šifrer (ur.), *Zbornik prispevkov: 9. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. <http://www.fvv.uni-mb.si/dv2008/zbornik/clanki/Slak.pdf>
- Slak, B. (2011). Spoznanja o prevenciji organizirane kriminalitete. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik prispevkov: 11. Slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede. http://www.fvv.uni-mb.si/DV2010/zbornik/kriminalisticne_in_forenzicne_preiskave/Slak.pdf
- Slak, B. (2013). *Vpliv fiktivnih medijskih vsebin na kriminalistično in policijsko dejavnost* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Slak, B. (2016). Drones in (Slovene) criminal investigation. *Kriminalistiška teorija i praksa*, 3(5), 7–25.
- Slak, B. (2019). *Vpetost organizirane kriminalitete v formalno ekonomijo – odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje* [Doktorska disertacija]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Slak, B. in Frangež, D. (2022). Detection and investigation of counterfeit medical products in Slovenia. *Kriminologijos studijos*, 10, 8–29.
- Slak, B. in Trstenjak, S. (2018). Kompetence zasebnovarnostnega osebja za zavarovanje kraja dejanja: pogled varnostnih menedžerjev. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69(1), 30–43.
- Slak, B., Dobovšek, B. in Samardžič, R. (2011). Criminal investigation of art crime in Slovenia. V D. Maver, B. Dobovšek in D. Frangež (ur.), *Criminalistics/criminal investigation in Europe: State of the art and challenges for the future: Conference proceedings* (str. 115–116). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Slak, B., Erčulj, V., Areh, I. in Dobovšek, B. (2020). Do fictional forensic and criminal investigation television shows influence students' enrollment decisions? *Journal of Criminal Justice Education*, 31(1), 23–42.
- Slak, B., Fank, M. in Meško, G. (2015). Preučevanje organizirane kriminalitete v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(2), 105–115.
- Slak, B., Loknar, M., Behram, A. in Dobovšek, B. (2023). *Korupcija in (slovensko) zdravstvo*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Slak, B., Modic, M., Eman, K. in Ažman, B. (2016). V E. U. Savona, M. Riccardi in G. Berlusconi (ur.), *Organised crime in European businesses* (str. 51–63). Routledge.
- Slak, B., Planinšek, D., Miklič, D. in Frangež, D. (2019). Problematika ponarejenih zdravil. V B. Slak in D. Frangež (ur.), *Ponarejena zdravila v teoriji in praksi* (str. 5–26). Fakulteta za varnostne vede.
- Stock, W. G. (1989). Die entstehung einer wissenschaftlichen disziplin. *Philosophy and Psychology*, (4), 149–169.
- Trapečar, M. in Praček, R. (2018). Policijski ogled in forenzične preiskave delovne nezgode. V 36. strokovni posvet o poklicni, procesni in požarni varnosti: 15. in 16. maj 2018, Portorož: *Zbornik* (str. 1–9). Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, Katedra za poklicno, procesno in požarno varnost.
- Trstenjak, S. in Dobovšek, B. (2013). Ponaredki blagovnih znamk višjega cenovnega razreda. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(1), 116–136. Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018a). *DR Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/dr-varstvoslovje/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018b). *Izdelava kriminalističnega terminološkega slovarja*. <https://www.fvv.um.si/dogodki/izdelava-kriminalisticnega-terminoloskega-slovarja/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018c). *MAG Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/mag-varstvoslovje/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018d). *Pregled razvoja*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/o-fakulteti/pregled-razvoja/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018e). *UNI Varstvoslovje*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/uni-varstvoslovje/>

- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018f). *Varnost v lokalnih skupnostih 2019–2024*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/varnost-v-lokalnih-skupnostih-2019-2024/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018g). *VS Informacijska varnost*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/vs-varnost-in-policijsko-delo-2/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2018h). *VS Varnost in policijsko delo*.
<https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/studij/vs-varnost-in-policijsko-delo/>
- Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta. (2021). *Prva stopnja – Univerzitetni študijski program Pravo*.
<https://www.pf.um.si/studij/prva-stopnja-pravo/>
- Vanek, D. in Drobnič, K. (2014). Forensic DNA typing and quality assurance. V D. Primorac in M. Schanfield (ur.), *Forensic DNA applications: An interdisciplinary perspective* (str. 205–250). CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Visoka policijsko-varnostna šola. (28. 3. 2003). *Priprave na izvajanje novih programov* [Interno gradivo].
Visoka policijsko-varnostna šola.
- Zupanc, T. (2009). *Okoljski in genetski dejavniki pri žrtvah samomora* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta.
- Zupanc, T. (2011). *Zloraba alkohola kot dejavnik tveganja za samomorilno vedenje* [Doktorska disertacija].
Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta.
- Zupanc, T. (2021a). Pomen opredelitve načina smrti pri kompleksnih samomorih. V S. Roškar in A. Videtič Paska (ur.), *Samomor v Sloveniji in svetu: opredelitev, raziskovanje, preprečevanje in obravnava* (str. 499–513). Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Zupanc, T. (2021b). Pomen sodne medicine pri obravnavi samomorov. V S. Roškar in A. Videtič Paska (ur.), *Samomor v Sloveniji in svetu: opredelitev, raziskovanje, preprečevanje in obravnava* (str. 481–498). Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Zupanc, T. in Pezdir, T. (2022). Etil terciarni-butil eter: smrtna zastrupitev. V R. Vajd in M. Zelenika (ur.), *Urgentna medicina: izbrana poglavja 2022: 28. mednarodni simpozij o urgentni medicini: Zbornik* (str. 131–135). Slovensko združenje za urgentno medicino.
- Zupanc, T., Jančigaj, T. in Balažič, J. (2006). Ko se nasilje konča s smrtjo. V J. Balažič in P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi, XII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega: Zbornik* (str. 203–207). Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete.
- Žerjav, C. (1983). *Kriminalistika* (1. izd.). Izobraževalni center organov za notranje zadeve SR Slovenije.

ORGANIZIRANA KRIMINALITETA – QUO VADIS

BOJAN DOBOVŠEK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.dobovsek@um.si

Povzetek Organizirana kriminaliteta je pojav, ki smo ga začeli na katedri za kriminalistiko podrobneje raziskovati po osamosvojitvi Slovenije. Pregled definicij pokaže, da pravniki potrebujejo definicijo zaradi procesiranja storilcev na sodišču, raziskovalci in teoretiki zaradi merjenja in primerjav med državami, policija zaradi kreiranja strategij preiskovanja in odkrivanja, politiki pa za izvajanje politik. Iz analiz razvoja skupin organizirane kriminalitete zaznamo več faz, od klasične organizirane kriminalitete, za katero je značilno generiranje premoženja s trgovino z drogo, igralništvom, prostitucijo ipd., do prehoda v gospodarsko organizirano kriminaliteto s pomočjo pranja denarja in investiranja v legalno sfero, v zaključni fazi do elitne organizirane kriminalitete, ki s pomočjo korupcije vpliva ali prehaja na oblast in se bori za moč.

Ključne besede:

organizirana
kriminaliteta,
definicija,
neformalna
ekonomija,
peta veja oblasti,
ugrabitve države

ORGANIZED CRIME – QUO VADIS

BOJAN DOBOVŠEK

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.dobovsek@um.si

Abstract Organized crime is a phenomenon that we began to investigate in detail at the Chair of Criminal Investigation after Slovenia gained independence. A review of the definitions of organized crime shows that they differ according to the needs of the one who defines it. Lawyers need a comprehensive definition for prosecuting perpetrators in court, researchers and theorists for measurement and comparisons between countries, police for the strategy of investigation, and politicians for policymaking. From the analysis of the development of organized crime groups, we can detect several phases, from classic organized crime, to the transition to economic organized crime and in the final phase to elite organized crime, who through corruption influences power or fights for power.

Keywords:

organized crime,
definition,
informal economy,
fifth branch on
power,
state capture

Organizirana kriminaliteta – Ante Portas

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je prišlo do številnih sprememb v družbi. V obdobju tranzicije so prišli novi časi, ki so prinesli tudi nove oblike kriminalitete. Spremembam je sledilo tudi izobraževanje na področju varnosti, nastajali so novi predmeti in pravilna je bila odločitev, da se v okviru Katedre za kriminalistiko izoblikuje predmet organizirana kriminaliteta, čemur je sledila prva knjiga z naslovom *Organizirani kriminal* (Dobovšek, 1997). Od takrat naprej se je področje razvijalo skladno z družbenimi spremembami, dosežki v znanosti ter problematiko odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja tovrstnih kriminalnih dejavnosti. Pričujoči prispevek tako kronološko predstavi raziskovanje področja organizirane kriminalitete od definiranja pojavnosti, merjenja, raziskovanja novih pojavnih oblik organizirane kriminalitete do izzivov za prihodnost.

Družbene spremembe so se poleg razkritih klasičnih kriminalnih skupin, ki so obvladovale trg drog, kazale tudi v obliki finančnih malverzacij, poslovanj preko davčnih oaz, pritiskov multinacionalnih podjetij in podložnosti politik interesnim skupinam. Ker so bile nekatere oblike deviantnih ravnanj netransparentne in nerazumljive, ljudje v njih niso videli škode, ki se povzroča družbi. Krize, ki so sledile, so imele vzroke predvsem v deviantnem vedenju finančnega sektorja in finančnih institucij, z možnostjo (ne)formalnega vplivanja elit, v prepletanju politike in ekonomije. V Sloveniji je namreč opazen zmanjšan (če ne kar neobstoječ) nadzor nad javnimi in zasebnimi institucijami, podjetji in organizacijami, ki upravljajo velik kapital oziroma vrednosti. Odsotnost nadzora posledično povzroča nekontrolirano, tvegano ter tudi deviantno vedenje omenjenih institucij in njihovih predstavnikov, ter vso povezano problematiko z upravljanjem državnega premoženja. Iz vsega navedenega se sprašujemo, kakšna sploh je organizirana kriminaliteta? Je kaj drugačna od navadne, v današnji poznomoderni družbi mora biti itak vse organizirano, drugače propade.

Analiza razlag pojavnosti organizirane kriminalitete (Von Lampe, 2006) pokaže, da se definicije organizirane kriminalitete med seboj razlikujejo glede na namen in uporabnost ter nam ne dajo jasnega enoznačnega odgovora. Pridružujem se ugotovitvi Potterja Stewarta, sodnika vrhovnega sodišča Združenih držav Amerike, ki je za izraz, s katerim se skuša kategorizirati pojem, ki nima jasno opredeljenih parametrov, uporabil frazo: ko boš videl, boš prepoznal (Ward, n. d.). Kako otroku

razložiti, kaj je organizirana kriminaliteta? Najlaže s sliko. Za lažjo ponazoritev sem zato narisal sliko organizirane kriminalitete v Mirójevem abstraktnem slikovno-znakovnem stilu. Slika je bila tudi naslovnica knjige Preiskovanje kriminalitete v zvezi z umetninami (Dobovšek, 2010).¹

Slika 1: Organizirana kriminaliteta

Vir: (Bojan Dobovšek)

Po padcu Berlinskega zidu so se v Evropi začeli tektonski premiki, vidni v migracijah, prehodu v kapitalizem in razvoju demokracije. V vseh teh procesih se je prepletala organizirana kriminaliteta,² ki je zato pritegnila pozornost akademikov in raziskovalcev pa tudi medijev in javnosti. Organizirana kriminaliteta je v mnogih pogledih razvojno vprašanje, ki ga opazimo zlasti v državah v nastajajočih demokracijah, saj odraža pomanjkanje ustrezno zaščitene lastninskih pravic, pomanjkanje lokalnih zaposlitvenih možnosti in krhkost državnih institucij. Tem procesom smo sledili tudi v Sloveniji, s prvimi članki, raziskavami in konferencami o tej tematiki. Na podlagi tega je leta 1997 izšla prva knjiga Organizirani kriminal (Dobovšek, 1997), ki je nudila dobro osnovo za nadaljnje raziskovanje. Prvi

¹ Razlaga slike: Na levi z velikimi črnimi črkami okrajšava za organizirano kriminaliteto (OK), desno razvoj kriminalistike od prstnih odtisov, DNA analiz, kibernetike, (vlomov) do vesoljske tehnologije, levo krogi prepletanja korupcije in politike. V sredini, mladi vse to gledajo.

² Iz prsluhov mafijskim šefom je Antimafijska komisija v Italiji videla, da je že nekaj ur po padcu Berlinskega zida vodja mafijske skupine sorodnikom v Nemčiji naročil, naj pokupijo vse v Vzhodni Nemčiji takoj, ko pride na trg (Heinrich-Böll-Stiftung idr., 2013).

prispevki so bili namenjeni definiranju pojava, usklajevanja definicij z evropsko zakonodajo ter merjenju. Zato se najprej posvetimo problematiki definiranja organizirane kriminalitete in terminologiji.

Analiza pojava pokaže (Dobovšek, 2008), da ni enotne definicije organizirane kriminalitete (npr. United Nations Office on Drugs and Crime, Europol) in je pojav lažje opisati kot definirati, zaradi spreminjajočega se delovanja, obsega in oblik, se pa lahko strinjamo s temeljnimi karakteristikami, kot so ustvarjanje velike protipravne koristi, prikazovanje nezakonitega denarja kot zakonitega in prepletanje legalnega z ilegalnim. Prav te karakteristike označujejo delovanje kriminalnih organizacij in zato na njihovi podlagi lahko uvajamo ukrepe proti tem organizacijam. Von Lampe (2006) zaključuje, da poskusi vzpostavitve enotne definicije niso zagotovili niti splošnega razumevanja razlik, ki ovirajo soglasje o pomenu pojma organizirane kriminalitete. Avtorjeva definicija, ki je dostopna na Von Lampejevi (n. d.) spletni strani, opredeli fenomen »organizirane kriminalitete« kot tajne, dobro uveljavljene in dolgožive, hierarhično organizirane in funkcionalno diferencirane skupine posameznikov, ki imajo kriminalno kariero (ali poklic). Organizacijska struktura je osnova za kriminalni podvig, ustanovljen z namenom pridobitve čim več denarja ter krepitve in širjenja svoje moči. Prav te značilnosti ločujejo organizirano kriminaliteto od kriminalitete belih ovratnikov (in drugih oblik kriminalitete). Poskus razlikovanja med dejanji organizirane kriminalitete in dejanji njegovih pripadnikov je zelo vprašljiv, saj delovanje po »mafijemskem principu« ni omejeno le na mafije v tradicionalnem ali konvencionalnem smislu. Škoda, ki izhaja iz legalnega organizacijskega delovanja organiziranih kriminalnih združb, je nedvomno veliko večja od mafijskega delovanja (Dobovšek, 2008).

Ko ljudje slišijo izraz organizirana kriminaliteta, običajno pomislijo na strukturo, podobno mafiji. Na misel pridejo podobe skupin stereotipnih Italijanov ali Rusov, ki se ukvarjajo z drogami, orožjem, trgovino z ljudmi ipd., vendar nikoli ne vizualiziramo zločinov gospodarske ali korporativne narave (Van Duyne, 2010), še manj pa politične. V novejših definicijah se organizirane kriminalitete pogosto obravnava kot posebna vrsta poslovne organizacije, kot kriminalno podjetje, katerega cilj je pridobivanje večjega dobička, ki ga vlaga v zakonite ali nezakonite poslovne dejavnosti. Moč in vpliv kriminalnih združb nista omejena le na ozemlje, ki ga imajo pod nadzorom, ampak se lahko širita tudi navzven – v smeri legalnih struktur (politika, gospodarstvo, finance, cerkev, mediji itd.). Upoštevati moramo,

da so meje med organizirano kriminaliteto in uradnimi institucijami pogosto zelo meglene in pogosto presežene. Organizirana kriminaliteta nalaga svoj kapital seveda tudi v legalna podjetja, zlasti v mala ali srednje velika podjetja (Ruggiero, 2001).

Rawlinson (1998) loči štiri razvojne faze – razmerje med organizirano kriminaliteto in formalnimi institucijami. Prva faza je reaktivna – organizirana kriminaliteta se le občasno odzove, formalne strukture so ekonomsko-politično stabilne, da se jim ni treba pogajati s kriminalnimi skupinami. Druga faza je pasivna asimilacija. Organizirana kriminaliteta se tukaj mora pogajati s formalnimi institucijami, ki potrebujejo posebne storitve kriminalnega sektorja, vendar so formalne institucije močne in narekujejo pogoje sodelovanja. Tretja faza je tudi aktivna asimilacija: organizirana kriminaliteta prodira v formalne institucije do te mere, da pride do nevarnega ravnovesja (razlika med dopustnimi in nedopustnimi dejavnostmi postaja za oba vse bolj zamegljena). Zadnja faza je proaktivna. Organizirana kriminaliteta je sposobna vplivati na politične procese, ustrahovati kogarkoli in pronicati v legalna podjetja (banke, politične stranke, medije in druge institucije). Seveda vse te faze veljajo tudi za legalna podjetja, ki so v odnosu do uradnih (političnih in medijskih) struktur ravno tako reaktivne, pasivno ali aktivno asimilirane in proaktivne.³

Iz vsega navedenega lahko povzamemo, kar smo izpostavili v članku o gospodarskih organiziranih kriminalnih mrežah v porajajočih se demokracijah (Dobovšek, 2008), ki je dobil nagrado založbe Emerald za najbolj priporočen članek. Analiza kaže, da združbe organizirane kriminalitete razvijajo kriminalne dejavnosti skladno in vzporedno z razvojem družbe. Na ta način lahko zasledimo različne faze razvoja kriminalnih dejavnosti in organiziranih združb ter njihove značilnosti. Na začetku razvoja skupin so to ulične tolpe, ki delajo na določenem območju in izvajajo določene klasične kriminalne dejavnosti, pridobljen denar tudi sproti zapravijo. Glavna značilnost je, da ena ulična tolpa prevladuje na enem teritoriju. Svoje območje varujejo z nasiljem in z odpravljanjem sovražnikov. Njihova dejanja so trenutna in niso dobro organizirana vnaprej. V tej fazi lahko obvladujemo kriminalne združbe s policijskimi intervencijami, sodelovanjem z generalnim tožilstvom ipd., ključna je kazenska zakonodaja. V naslednji fazi (tj. drugi fazi) ima kriminalna združba monopol na celotnem področju in lahko govorimo o gospodarski

³ Primer vpliva na medije si »korporacija« lahko zagotovi na dva načina: z denarjem za oglaševanje in prikritim nagrajevanjem prijaznih novinarjev ali z nakupom medija. Vpliv na državne institucije si ustvarja z lobiranjem, neformalnimi mrežami, podkupovanjem, strašenjem in izsiljevanjem.

organizirani kriminaliteti. Poskušajo se povezati oziroma so že povezani z lokalnimi gospodarstveniki in politiki v neformalne mreže in so servis gospodarstvenikov in politike. V tej fazi kriminalne združbe uporabljajo pranje denarja in korupcijo ter opravljajo nezakonite posle za ljudi, ki potrebujejo njihove usluge. Denar, pridobljen z drogami, prostitucijo, igrami na srečo, se s pranjem denarja in korupcijo vlaga v legalno državno gospodarstvo. Finančne institucije lahko nadzorujejo kriminalne združbe in njihovo delovanje s predpisi s področja financ (finančne preiskave) skupaj s sodelovanjem z vsemi ostalimi državnimi institucijami. Poleg nadzovanja finančnih tokov se uporablja institut obrnjenega dokaznega bremena. Samo tožilstvo in policija ne moreta narediti dovolj za boj proti kriminaliteti. Sodelovati morajo s finančnimi institucijami in drugimi strokovnjaki. V tretji fazi se gospodarska organizirana kriminaliteta preko svojih omrežij prelevi v legalno sfero in se bori za državno oblast in moč, kajti denar že ima in tako lahko govorimo o elitni organizirani kriminaliteti. Lahko bi rekli, da je takšna neformalna mreža gospodar celotnega državnega prostora, zato se za raziskovanje tega pojava zanimajo tudi politologi. Je enakovredna državi in jo je nemogoče nadzorovati, govorimo o pojavu *state capture*⁴ ali ugrabitvi države. Tako lahko v tem trenutku rečemo, da je organizirana kriminaliteta peta veja državne oblasti (Dobovšek, 2009a). S kapitalom (korupcijo) vpliva na vse državne organizacije in institucije vključno seveda z drugimi vejami oblasti in mediji. V tej fazi gospodarski in politični sektor postaneta odvisna od organizirane kriminalitete. Pri odgovoru na tovrsten pojav je pomembno, da se politika zaveda in razume, da tovrstna organizirana kriminaliteta ni samo problem policije, ampak vseh ostalih institucij, tudi politike. Z represijo ne moremo vzpostaviti normalnih razmer, ker so številni pomembni ljudje koruptivni ali vpleteni v takšna omrežja. Edino, kar je lahko učinkovito, so ukrepi, kot so nadzor finančnih tokov, izkazovanje izvora premoženja, profesionalni mediji, izobraževanje javnosti, promoviranje protikorupcijskih vrednot. Povečanje represije poveča kršitve človekovih pravic in spodbuja organizirano kriminaliteto, da se odzove z več nasilja. Za lažjo ponazoritev si vrste organizirane kriminalitete pogledjmo v tabeli 1.

⁴ Koncept ugrabitve države: država (njene institucije, zakoni in predpisi) se uporabljajo (zlorabijo) za osebne koristi namesto za splošno dobro. »Deviantno« vplivanje, na zakonodajne postopke ne more biti storjeno drugače kot na kolektiven, organiziran način. Noben posameznik nima moči in sposobnosti, da bi vplival na več ljudi, ki sestavljajo zakonodajno telo. Takšna dejanja zahtevajo organizacijo, sodelovanje in podporo (Dobovšek in Slak, 2015).

Tabela 1: Vrste organizirane kriminalitete

Vrsta organizirane kriminalitete	Institucije, ki jo obravnavajo	Instrumenti za odpravljanje organizirane kriminalitete
Klasična	Policija Tožilstvo	Kazenska zakonodaja
Gospodarska/Finančna/ Beloovratniška	Finančne institucije	Finančna zakonodaja
Elitna/kriminaliteta nosilcev moči	Preiskovalni novinarji Javnost	Nadzor premoženja Prevenција Vrednote

Če razvijamo idejo o elitni organizirani kriminaliteti nosilcev moči, lahko povzamemo ugotovitve prispevka o novih horizontih pojava ugrabitve države s strani organizirane kriminalitete (Dobovšek in Slak, 2015). Kombinacija vseh argumentov in podobnosti, med klasično, gospodarsko in elitno organizirano kriminaliteto, daje logično razmišljanje (če je $A = B$ in $B = C$, potem je $A = C$). Torej, če organizirana kriminaliteta deluje poslovno in gospodarstvo sodeluje v zakonitem poslu in če vlade vse bolj delujejo poslovno pri vladnem zagotavljanju dobrin, potem organizirana kriminaliteta v nekaterih primerih sodeluje tudi v vladni sferi. Ker gre za širši obseg dejavnosti, je ožji omejen na osnovni vpliv organizirane kriminalitete na vlado s pomočjo neposredne korupcije ali ugrabitve države. Širša problematika ugrabitve države in organizirane kriminalitete je na Zahodnem Balkanu predmet trenutnih raziskav (Đorđević idr., 2023).

O temi gospodarske organizirane kriminalitete je bilo organiziranih veliko konferenc in napisanih knjig. Izpostavimo knjigo (Edelbacher idr., 2016), v kateri je jasno opredeljena povezanost finančne kriminalitete z organizirano in ju poveže z neformalno ekonomijo z uporabe goljufij in korupcije. Da bi razumeli učinke finančne kriminalitete, je treba analizirati in globlje razumeti odnos med organizirano kriminaliteto in neformalno ekonomijo, saj temeljita na goljufijah in korupciji. Poleg tega so te koruptivne dejavnosti pogosto zagrešene na visokih vladnih položajih in vodilnih v korporacijah. Finančna kriza, ki je, kot navajajo zgornji avtorji, posledica finančne kriminalitete, se še vedno ni končala. Korupcija je še vedno velik problem v večini držav sveta. Cilji, strategije in dejavnosti uspešnih organiziranih kriminalnih združb bolj kot kdaj koli prej temeljijo na gospodarski kriminaliteti, finančni kriminaliteti, goljufijah in korupciji, da bi dosegli čim večji dohodek, ki ga investirajo v pridobivanje moči.

Problematiko vpletanja organizirane kriminalitete v gospodarstvo si lahko ogledamo tudi skozi prizmo neformalne ekonomije. Neformalna ekonomija se pogosto enači s sivo ekonomijo in dojema kot prostor, kjer se opravlja samo nizko kvalificirana dela, kjer se plačujejo z gotovino ipd. in ki na splošno predstavlja varnostno mrežo za najrevnejše. Vendar raziskave (Dobovšek in Slak, 2016) pokažejo, da se neformalna ekonomija pojavlja tako v manj razvitih kot visoko razvitih državah in da je taktika za bogatenje (ali skrivanje) sredstev elit ali močnih in ne le metoda za pridobivanje sredstev za preživetje. Zato smo ponudili model, ki je sestavljen iz belega, sivega in črnega segmenta v tabeli 2.

Tabela 2: Vrste neformalne ekonomije

Segment neformalne ekonomije	Zakonitost	Reguliranost	Davki	Primeri
ČRNA	Ilegalna	Neregulirano	Neprijavljeno	Trgovina s prepovedano drogo
SIVA	Legalna	Teži k regulaciji	Neprijavljeno	Popravila avtomobilov brez računa
BELA	Legalna	Šibka regulacija	Pol-prijavljeno	Davčne oaze; Kreativno računovodstvo

Tabela 2 je zgolj ilustrativnega značaja in ne smemo pozabiti, da so meje med kategorijami zelo zabrisane, zlasti ker obstajajo dodatna vprašanja o neformalnem gospodarstvu, ki jih je treba obravnavati v prihodnosti. Ker sta črni in sivi segment precej pogosta v razpravah o (ne)formalnih ekonomskih sferah, si beli segment zasluži nekaj več pozornosti. Bistveno pri beli neformalni ekonomiji je, da so dejavnosti oziroma dobički, ki izvirajo iz teh dejavnosti, na vse načine legitimni, slednji pa so zaščiteni pred davki, zaplembami ali le dodatno oplemeniteni z različnimi vprašljivimi, a ne nezakonitimi kreativnimi finančnimi (računovodskimi) ukrepi (Dobovšek in Slak, 2016). Sklepamo lahko, da bela neformalna ekonomija nenehno uhaja nadzoru. Boj proti beli neformalni ekonomiji bi torej pomenil tudi boj proti davčnim oazam, izogibanju davkom in celo davčnim utajam. In vse to je možno zaradi šibke regulacije, preglednosti, nadzora, institucij, skratka tam, kjer se kaže moč, zato se sprašujemo, ali je ta prevzeta in kdo jo v resnici ima?

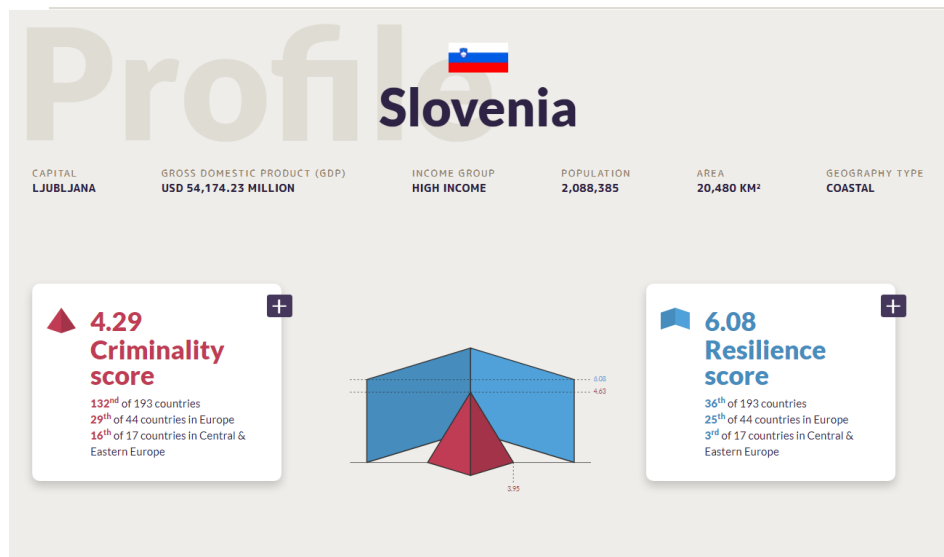
Gospodarsko povezovanje Zahodne Evrope in politična preobrazba Vzhodne Evrope ponujata nove priložnosti za gospodarsko rast in osebno svobodo. Na žalost ti dogodki ponujajo tudi mednarodnim kriminalnim skupinam priložnost brez primere, da razširijo svoje kriminalne dejavnosti po vsej celini. Organizirana kriminaliteta uničuje potencialne koristi uvajanja demokracije in tržne discipline. Razpršena narava in zapletenost problema ne bi smeli zmanjšati volje za boj proti njej, saj bi samo to povzročilo neuspeh. Države v nastajajočih demokracijah ne smejo izgubiti izpred oči dejstva, da bo postopno izboljšanje demokracije in tržnega gospodarstva dolgoročno šlo z roko v roki z zmanjšanjem ravni organizirane kriminalitete. Zdi se, da bodo v nekaterih državah prišlo do nove delitve oblasti, največja grožnja zanje pa bo organizirana kriminaliteta. Za uspešen boj proti vsem oblikam organizirane kriminalitete potrebujemo ustrezno kriminalitetno politiko, vendar ne samo nacionalno, temveč tudi svetovno. To je osnova za globalno varnostno politiko in sodobna hibridna ogrožanja.

Ocena razsežnosti organizirane kriminalitete in njenih posameznih oblik lahko temelji na različnih virih: uradni statistiki, viktimoloških študijah, subjektivni oceni ogroženosti državljanov, ocenah mednarodnih institucij, nevladnih organizacij in drugih. Zaznavanje in merjenje organizirane kriminalitete je velik izziv za raziskovalce ne samo, da statistični podatki o organizirani kriminaliteti usmerjajo delovanje represivnih organov, pomagajo tudi, da država izvaja ustrezne politike za boj proti organizirani kriminaliteti in zagotavlja takšne razmere, ki preprečujejo nastanek ugodnih pogojev za njen razvoj. Sodobna tehnologija omogoča raziskovalcem lažje spremljanje organizirane kriminalitete. Informacijska tehnologija omogoča hitrejšo in cenejšo raziskovanje javnega mnenja ter občutkov ogroženosti. V dobi hitrega pretoka informacij je izmenjava podatkov v boju zoper organizirano kriminaliteto in za raziskovanje tega pojava še toliko bolj pomembna. Po podrobnejši analizi zgoraj navedenega lahko zaključimo, da je organizirano kriminaliteto izredno težko meriti zaradi: različnih definicij v Evropi in v svetu; razlik v pravosodnih sistemih; razlik v policijskih registracijskih metodah organizirane kriminalitete; trenutnih policijskih dejavnosti na določenem področju; vpliva drugih družbenopolitičnih dejavnikov (npr. medijev, politike, gospodarstva itd.) (Meško in Dobovšek, 2007). Rezultati navedenih analiz so pokazali, da je ocena nevarnosti in obsega organizirane kriminalitete arbitrarna in je namenjena predvsem operativni analizi, manj pa strateški analitiki z upoštevanjem drugih dejavnikov, ki vplivajo na določene oblike kriminalitete. Poleg prehoda organizirane kriminalitete v

gospodarsko sfero raziskovalce tovrstne kriminalitete zanima predvsem prihodnost razvoja organizirane kriminalitete in v ta namen razvijajo orodja, ki temeljijo na teorijah tveganja. Cilj je oblikovati tako metodologijo, s katero bo mogoče ugotavljati družbene trende, ki vplivajo na razvoj organizirane kriminalitete, in omogočiti zbiranje in obdelavo podatkov, ki se nanašajo na družbene vzroke za organizirano kriminaliteto. Tako bi prispevali k usklajevanju kriminalitetnih politik ter oblikovanju proaktivnih strategij odzivanja na organizirano kriminaliteto v EU in tudi širše.

Zadnji dosežki merjenja organizirane kriminalitete so razvidni iz Indeksa organizirane kriminalitete v okviru Global Initiative against Transnational Organized Crime (v nadaljevanju GI-TOC) (n. d.), ki je septembra 2021 objavil svetovni indeks organizirane kriminalitete. Ta projekt izhaja iz dvoletnega prizadevanja za razvoj orodja, ki vključuje več kot 350 strokovnjakov po vsem svetu, vključno z regionalnimi observatoriji GI-TOC, člani mreže strokovnjakov in številnimi drugimi neodvisnimi novinarji, akademiki, raziskovalci in člani civilne družbe. Indeks je inovativno orodje, namenjeno merjenju ravni organizirane kriminalitete v državah ter oceni državne odpornosti nanj. Je analitično orodje, ki temelji na podatkih in ocenjuje 193 držav članic Združenih narodov glede na dve meritvi: glede na njihovo kriminaliteto z oceno od 1 do 10 (od najnižje do najvišjih ravni organizirane kriminalitete), kar pa temelji na rezultatih njihovih kriminalnih trgov in rezultatov kriminalnih akterjev; in glede na njihovo odpornost proti organizirani kriminaliteti od 1 do 10 (od najnižje do najvišje stopnje odpornosti). Rezultati na interaktivni spletni strani indeksa, prikazujejo zaskrbljujočo sliko o dosegu, obsegu in vplivu organizirane kriminalitete in omogočajo primerjavo med državami in regijami. Glavna ugotovitev je, da večina ljudi po vsem svetu živi v državah z visoko stopnjo organizirane kriminalitete. Indeks osvetljuje tudi vseprisotnost nekaterih najbolj zaskrbljujočih oblik izkoriščanja, ki jih izvajajo kriminalci po vsem svetu, vključno z mrežami, ki delujejo znotraj državnega aparata. Indeks ponazarja tudi splošno razširjene pomanjkljivosti v svetovni ravni odpornosti proti organiziranemu kriminalu, od slabosti v sistemih kazenskega pravosodja do razširjene korupcije in nasilnega zatiranja svobode tiska in civilne družbe. Z zagotavljanjem konsolidiranega zbiranja podatkov in osnovnih dokazov o pojavu v državah po vsem svetu želi biti indeks katalizator za nadaljnjo razpravo o nadnacionalni organizirani kriminaliteti. Konec koncev si indeks prizadeva obveščati oblikovalce politik in regionalne organe, da lahko dajo prednost intervencijam na podlagi večplastne ocene ranljivosti ter

okrepijo nacionalno, regionalno in globalno sodelovanje v boju proti organizirani kriminaliteti.

Slika 2: Indeks organizirane kriminalitete za Slovenijo v letu 2021

Vir: (GI-TOC, n. d.)

Podatki za Slovenijo kažejo skrb vzbujajočo sliko na področju trgovine z ljudmi in tihotapljenja ljudi ter problematiko kriminalitete, vezane na prepovedane droge. Med kriminalitetnimi akterji so izpostavljeni državni akterji na najvišjih ravneh v povezavi s korupcijo in organizirano kriminaliteto, nizko pa je število kriminalnih skupin mafijskega tipa. Pri odporu proti organizirani kriminaliteti sta slabo ocenjena delo vlade in njenih institucij ter nesposobnost reguliranja gospodarstva in financ. V primerjavi z državami EU, ki se jim hočemo približati, ima Slovenija slabši rezultat glede ocene kriminalnosti (SLO 4,29; povprečje Severne Evrope 3,6), prav tako bistveno slabši za odpornost institucij proti organizirani kriminaliteti (SLO 6,08; povprečje Severne Evrope 7,81).

Že Galeotti (2005) je mafajska združenja opredelil kot kriminalna podjetja, ki želijo prevzeti oblast. Njihov pravi cilj pa je moč, saj vodje organizacij ne hrepenijo le po denarju, denar že imajo in je le pot do moči. Ne smemo pozabiti, da je prav Sutherland (1949) opozoril, da je velika razlika med kriminalci (organiziranimi ali

neorganiziranimi) in kriminalci belih ovratnikov v formalnih družbenih reakcijah na njihove nezakonite dejavnosti. Če natančno analiziramo razmerja med posameznimi vejami oblasti, lahko v zadnjem času izpostavimo vedno večji vpliv medijev in predvsem organizirane kriminalitete kot pete veje oblasti. Vse pogosteje lahko vidimo poleg klasičnih vej oblasti (zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti) tudi medije kot četrto in organizirano kriminaliteto kot peto vejo. Mediji v času hibridnih ogrožanj (Dobovšek, 2020a) pridobivajo vedno večjo moč in jih je težko nadzorovati. Zato želi politika regulirati medije. Poleg medijev je tu tudi organizirana kriminaliteta, ki je povezana tako s politiko in gospodarstvom kot tudi mediji. S takim sodelovanjem ima velik vpliv na gospodarstvo in upravljanje države zato lahko govorimo o ugrabitvi države (Đorđević in Dobovšek, 2020). Tako lahko organizirana kriminaliteta postane peta veja oblasti in s svojo močjo (z uporabo korupcije in izsiljevanja) vpliva na vse druge veje.

Organizirana kriminaliteta – Quo Vadis

Zakaj je organizirana kriminaliteta med ljudmi tako priljubljena? Organizirana kriminaliteta zagotavlja tisto, kar si ljudje želijo in država ne zagotavlja (česar ni na trgu ali je predrago). Al Capone je v svoji obrambi pred sodiščem dejal, da je le dajal ljudem to, kar so želeli. Organizirana kriminaliteta je sposobna zagotoviti tudi lokalno varnostno prisotnost, saj se spopada z malimi kriminalci in uličnim nasiljem s pogosto brutalnimi metodami. Na mnogih področjih so se državne politične strukture nesposobne boriti proti sodobnim ogrožanjem, odgovore nudijo organizirane kriminalne skupine (GI TOC, 2019). V Italiji so po potresu mafijske skupine prve nudile pomoč ljudem. V zameno za zatiskanje oči pred njihovimi dejavnostmi lahko kriminalci mobilizirajo glasove in denar za politike in oblikujejo mrežo, ki jim omogoči zmago na volitvah. Zato bi morala biti politična volja za zaježitev organizirane kriminalitete prvi korak in politiki bi morali biti zgled, kako zaježiti organizirano kriminaliteto.

Kako je v Sloveniji? Zgodovinsko se ljudje o Levstikovem Martinu Krpanu opredeljujejo med nacionalnim junakom in pojavnostjo kontrabanta ali tihotapca. Od tod tudi odnos do države in njenih represivnih organov, od žandarjev-policistov do finančnih stražnikov (FURS). Kdo lahko krši zakone? Elite ali tisti, ki jim je to strategija preživetja. Pri gledanju skozi prste gre za selektivnost, »naši« imajo popolno zaslombo med ljudmi, »njihovi« so kriminalci. Izgovorov je več, če sami niso bili

prizadeti, se je pač znašel. Martin Krpan je v tem pogledu junak, ki je premagal Brdavska, za nagrado je od cesarja dobil poleg denarja še dovoljenje za tovorjenje angleške soli (kar sicer ni bilo dovoljeno). Še več, minister Gregor kot predstavnik dvora in administracije, ki se na videz v skrbi za državo izkaže kot tisti, ki ohranja svoj položaj ministra, saj se ukloni cesarju in napiše dovoljenje, podpiše in zapečati pa ga cesar. V sodobnem svetu bi lahko govorili o tovorjenju bele snovi, z vednostjo (dovoljenjem) elitnih struktur ali nosilcev moči.

Kam se bo razvijala organizirana kriminaliteta? Hudodelske združbe so se v preteklem obdobju premaknile v gospodarstvo in krepile ekonomsko moč, vendar vse bolj prepoznavamo, da se pritisk seli na državno politiko. S prehodom v gospodarstvo so legalizirale delovanje in izgubile videz deviantnosti/hudodelstva, denar imajo, želijo si moč. Glavno vlogo pri tem imajo neformalne mreže, katerih člani so vplivni gospodarstveniki, politiki, predstavniki medijev in tudi člani kriminalnih združb. V tem smislu se elitna organizirana kriminaliteta pojavlja kot peta veja državne oblasti, saj z ogromno denarja, korupcijo in izsiljevanjem vpliva na državno gospodarstvo in politiko. Ne smemo pozabiti, da »družabnost« gospodarstvenikov, politikov in članov hudodelskih združb vpliva na stanje in razmere v državi (Dobovšek, 2001, 2004).

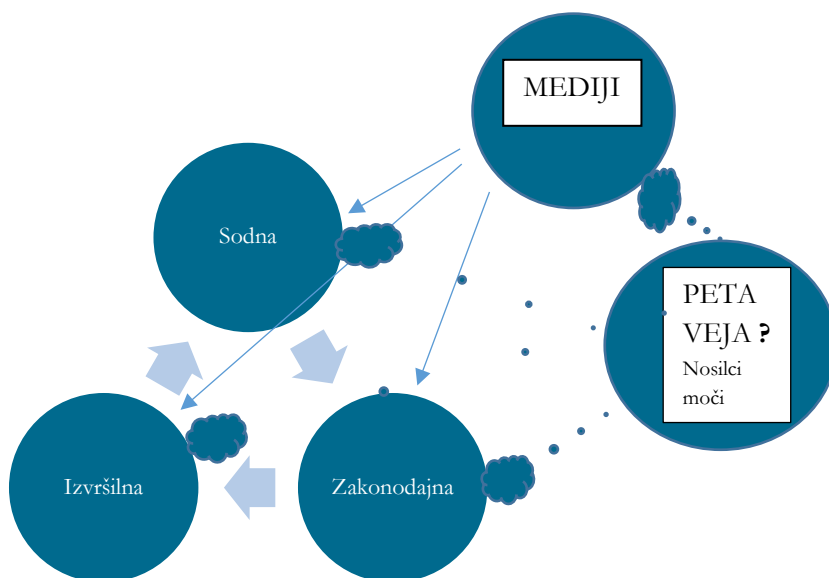
Po podatkih angleškega inštituta Control Risks Group Limited (Dobovšek, 2009b) so bile v Ruski federaciji predvidene tri glavne variante razvoja organizirane kriminalitete. Po prvi varianti se vlada zave nevarnosti organizirane kriminalitete in skuša zaradi razširjene korupcije z novo zakonodajo, predvsem pa z novo ureditvijo financiranja državne uprave, stabilizirati stanje v državi. Zaradi teh ukrepov bi organizirana kriminaliteta videla smiselni izhod v delovanju znotraj zakonskih okvirov, kar bi mu omogočal do sedaj pridobljeni kapital in deluje pollegalno. Problem bi še vedno obstajal, vendar bi se varnostna situacija izboljšala. Po drugi varianti se merjenje moči med državo in organizirano kriminaliteto nadaljuje. Organizirana kriminaliteta se države loti z vsemi sredstvi, saj nima kaj izgubiti. Gospodarski kaos se zaradi prevelikega števila skorumpiranih ljudi povečuje, pojavijo se velike, močno organizirane skupine. Spremembe v vladi nimajo nobenega učinka, politična nasprotja se stopnjujejo. Dolgoročno bi organizirana kriminaliteta s totalitarnim režimom uredila kaos in postala država v državi, s katero bi druge članice Evropske skupnosti sodelovale le gospodarsko. Po tretji varianti država z antikriminalnimi ukrepi zada udarec organizirani kriminaliteti. Ti ukrepi zaradi

vpletenosti organizirane kriminalitete v celotno družbo delujejo tako na političnem kot tudi na gospodarskem področju. Organizirana kriminaliteta podredi svoje interese ohranjanju prejšnjega stanja. Zaradi gospodarskih in političnih reform bi organizirana kriminaliteta težko ohranjala zveze v legalnih institucijah, zato bi se varnostna situacija dolgoročno izboljšala ob stalnem nadzoru podkupovanja. Zgoraj opisane variante razvoja organizirane kriminalitete so uporabne za predvidevanje razvoja podobnih organiziranih kriminalnih skupin tudi drugod po svetu. Predvsem bi jih morali podrobneje proučiti v državah, kjer se srečujejo s podobnimi razvojnimi problemi kot v Ruski federaciji (Dobovšek, 2020b).

Vse navedeno kaže, da so skupine organizirane kriminalitete že globoko zakoračile v gospodarstvo in legalizirale svoje delo ob pomoči kriminalitete belih ovratnikov. Izraz kriminaliteta belih ovratnikov uporabljamo tako, kot je bil prvotno mišljen, tj. za označevanje deviantnih dejanj, ki jih zagrešijo tisti z močjo in visokim družbenim statusom, torej najvišji politiki in poslovneži (ne nujno v kontekstu njihovega poklica) z zlorabo položaja, ki jim je bil nekoč zaupan. In ohraniti idejo, da sta »moč in status njenih storilcev bistvena lastnost kriminalitete belih ovratnikov«, saj je treba razlikovati med dejanji, ki jih storijo najbolj spoštovani in vplivni v naši družbi od tistih, ki uživajo manj vpliva in spoštovanja. Ker je lahko škoda, ki jo povzroči prvi, veliko večja od škode, ki jo povzroči drugi, so kazniva dejanja belih ovratnikov vrsta deviantnih dejanj, pri katerih škoda, ki jo povzročijo, ni sorazmerna s pogostostjo njihovega pojavljanja. Seveda je temu v sodobnem času treba dodati še vplivanje na zakonodajo (del *state capture*) (Dobovšek in Slak, 2015) in obvladovanje medijev (Dobovšek idr., 2015). Zdi se, da se nekateri akademiki strinjajo, da je kriminaliteto belih ovratnikov mogoče obravnavati kot organizirano kriminaliteto, vendar ni vsa organizirana kriminaliteta kriminaliteta belih ovratnikov. Kadar so deviantna dejanja v vladni ali poslovni sferi storjena organizirano, govorimo le o organizirani skupini, kadar pa taka dejanja storijo tisti, ki imajo najvišjo moč odločanja, lahko govorimo o organizirani kriminaliteti belih ovratnikov (Slak idr., 2013).

V zadnji fazi razvoja organizirane kriminalitete opredelimo pojav kot elitna kriminaliteta ali kriminaliteta nosilcev moči (ang. *power crime*), kot jo imenuje Ruggiero (2005). Zanj je značilna povezava vplivnih ljudi iz gospodarstva, bančništva in politike, ki v obliki netransparentnih mrež obvladujejo družbo. S kadrovanjem po zvezah in z vplivom na spremembe zakonodaje dosegajo svoje cilje ter se izogibajo pregonu državnih institucij. Zato je pomembno proučevanje negativnih vplivov

neformalnih mrež na družbo in kako jih ustaviti (Meško in Dobovšek, 2008). Klasična delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo, ki so v sistemu zavor in ravnovesij ter nadzorujejo druga drugo, je že dolgo presežena. Nadgrajuje se z mediji kot četrto vejo, ki naj bi neodvisno nadzorovali druge, toda kdo danes nadzoruje/obvladuje medije? Multinacionalne korporacije, vplivni bančniki in netransparentne neformalne mreže (skratka, nosilci moči) tvorijo peto vejo oblasti, ki si s svojim vplivom podreja vse druge v škodo ljudi in le v svojo korist (Dobovšek idr., 2016). Zato se postavljata vprašanji: kdo bo nadzoroval peto vejo oblasti in ali pravna država v poznomoderni družbi sploh še deluje?

Slika 3: Veje oblasti in vpliv

Vir: lasten

Dosedanje vztrajanje politike, da bodo probleme rešili z represivnimi ukrepi organov kazenskega pregona, je sprenevedanje, saj v mnogih primerih ne gre za kazniva dejanja, kar je posledica neustreznih zakonov v okviru zlorabe pravne države in načrtnega slabljenja represivnih institucij. Povečevanje represivnih ukrepov in institucij vodi v oženje človekovih pravic in policijsko državo kot antipod pravni državi, kar omogoča elitam, da zaradi vzbujanja strahu pred kriminaliteto ostajajo na oblasti. Za postmoderno družbo je značilno, da naletimo na celo vrsto kršitev

človekovih pravic, zlorab zakonodaje in oblasti. Paul Valery (Gibson, n. d.) navaja, da oblast brez zlorabe izgubi svoj čar (ang. *power without abuse loses its charm*) in ravno to je problem vladanja, kjer ni problem korupcija na najnižji ravni, temveč t. i. sistemska korupcija, vezana na ugrabitev pravne države in prevzem institucij.

Glede na razvoj organizirane kriminalitete v smeri elitne kriminalitete ali kriminalitete nosilcev moči ter vpletanje v hibridna ogrožanja in privatizacijo vesolja lahko zaključimo, da za razvoj organizirane kriminalitete v prihodnje velja nov moto: *Key is not the limit*

Literatura

- Dobovšek, B. (1997). *Organizirani kriminal*. Unigraf.
- Dobovšek, B. (2001). Organizirani kriminalitet kao perspektiva kriminalističke nauke. V *Mjesto i perspektive kriminalističkih nauka i kriminalističke profesije u savremenim uslovima: (zbornik radova)* (str. 247–259). Fakultet kriminalističkih nauka.
- Dobovšek, B. (2008). Economic organized crime networks in emerging democracies. *International journal of social economics*, 35(9/10), 679–690.
- Dobovšek, B. (2009a). *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Dobovšek, B. (2009b). Transnacionalna kriminaliteta kot peta veja oblasti in kriminalni prevzem države. V M. Haček (ur.), *Konec demokracije?: možne nove paradigme: program in zbornik povzetkov* (str. 20–21). Slovensko politološko društvo.
- Dobovšek, B. (ur.). (2010). *Preiskovanje kriminalitete v zvezi z umetninami* (1. izd., 1. natis). Ministrstvo za notranje zadeve, Policija
- Dobovšek, B. (2020a). Hibridna ogrožanja – ugrabitev zakonodaje. *Pravna praksa: PP: časopis za pravna vprašanja*, 39(34), 3.
- Dobovšek, B. (2020b). *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo* (Ponatis 2. izd.). Univerzitetna založba.
- Dobovšek, B., Ažman, B., Eman, K., Kuhar, S., Kurež, B., Mastnak, M., Minič, M., Odar, V., Slak, B. in Škrbec, J. (2016). *Peta veja oblasti*. eBesede; Dobra država, zavod za politično kulturo.
- Dobovšek, B., Ažman, B. in Slak, B. (2015). Država Slovenija in globalna ekonomska kriza. V H. Tivadar (ur.), *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: 51. seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (str. 86–92). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Dobovšek, B., Hasović, T., Pec, L. in Garbajs, D. (ur.) (2004). *Slovenian presidency of the Adriatic-Ionian initiative: (Collection of reports): Round table on organised crime, Ljubljana, 27 November 2003*. Ministry of the Interior, Police.
- Dobovšek, B. in Meško, G. (2008). Informal networks in Slovenia: A blessing or a curse? *Problems of Post-Communism*, 55(2), 25–37
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2015). Old horizons of organised-white collar crime : critical remarks about the current definition, development and perceptions of organised and white-collar crime. *Journal of Financial Crime: The Official Journal of the Cambridge International Symposium on Economic Crime*, 22(3), 305–317.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2016). The informal economy and organized crime. V M. Edelbacher, P. C. Kratcoski in B. Dobovšek (ur.), *Corruption, fraud, organized crime, and the shadow economy. Advances in police theory and practice series* (str. 7–17). CRC Press.

- Dobovšek, B. in Slak, B. (2017). Economic crisis and »white informal economy« – a slippery slope. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37(7/8), 468–476.
- Dorđević, S. in Dobovšek, B. (2020). Organised crime in Western Balkans Six at the onset of coronavirus. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(9/10), 807–820. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSSP-06-2020-0229/full/pdf?title=organised-crime-in-western-balkans-six-at-the-onset-of-coronavirus>.
- Dorđević, S., Bren, M. in Dobovšek, B. (2023). Rocky road of Serbia to justice, freedom, and security. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 30(3/4), 239–265.
- Edelbacher, M., Kratoski, P. C. in Dobovšek, B. (ur.). (2016). *Corruption, fraud, organized crime, and the shadow economy*. CRC Press.
- Galeotti, M. (2005). *Global crime today, the changing face of organized crime*. Routledge.
- Gibson, R. D. D. (n. d.). Valery Paul. V *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Paul-Valery>
- Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC) (n. d.). *The Global Organized Crime Index 2021*. <https://globalinitiative.net/analysis/ocindex-2021/>
- Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC). (2019). *Hotspots of organized crime in the Western Balkans*. <https://globalinitiative.net/analysis/oc-western-balkans/>
- Heinrich-Böll-Stiftung, Regine Schönenberg, Regine Schönenberg and Annette von Schönfeld. (ur.) (2013). Transnational Organized Crime Analyses of a Global Challenge to Democracy. Volume 17 in the series Edition Politik. <https://doi.org/10.1515/transcript.9783839424957>
- Meško, G. in Dobovšek, B. (2007). Merjenje organizirane kriminalitete – omejitve in izzivi. V I. Prezelj (ur.), *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije* (str. 103–124). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
- Rawlinson, P. (1998). Mafia, media and myth: Representations of Russian organised crime. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 37(4), 346–358.
- Ruggiero, V. (2001). *Crime and markets: Essays in anti-criminology*. Oxford University Press.
- Ruggiero, V. (2015). *Power and crime*. Routledge.
- Slak, B., Ažman, B. in Dobovšek, B. (2013). Legislation, governance, corruption, and prevention : an integrity four-leaved clover leaf. V G. Meško, A. Sotlar in J. R. Greene (ur.), *Criminal justice and security – Contemporary criminal justice practice and research : Conference proceedings: proceedings of the Biennial International Conference Criminal Justice and Security - Contemporary Criminal Justice Practice and Research, Ljubljana, Slovenia, 19–21 September 2012* (str. 297–311). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. Holt, Rinehart & Winston.
- van Duyne, P.C. (2010). Organised crime (threat) as a policy challenge: A tautology. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 12(4), 355–366.
- von Lampe, K., von Dijck, M., Hornsby, R., Markina, A. in Verpoest, K. (2006). Organised crime is ... Findings from a cross-national review of literature. V P. van Duyne (ur.), *The organisation of crime for profit: Conduct, law and measurement* (str. 17–42). Wolf Legal Publishers.
- von Lampe, K. (n. d.). *Organized crime research*. <http://www.organized-crime.de/index.html>
- Ward, A. (n. d.). Potter Stewart. V *The first amendment encyclopedia*. <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1359/potter-stewart>

RAZVOJ ZNANOSTI IN STROKE INFORMACIJSKE VARNOSTI

ANŽE MIHELIC, KAJA PRISLAN MIHELIC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
anze.mihelic@um.si, kaja.prislan@um.si

Povzetek Prispevek predstavlja vpogled v zgodovinski razvoj informacijske varnosti, ki jo v literaturi pogosto zasledimo tudi kot sinonim za računalniško varnost, v zadnjem času pa vse pogosteje tudi kibernetško varnost. Razvoj znanosti in stroke je predstavljen v dveh ključnih delih. V prvem delu predstavljamo strokovni razvoj informacijske varnosti skozi štiri ključna obdobja: obdobje do šestdesetih let dvajsetega stoletja, obdobje med šestdesetimi in osemdesetimi leti, obdobje osemdesetih in devetdesetih let in obdobje enaindvajsetega stoletja. V drugem delu pa skozi kvantitativne analize prispevkov, objavljenih v virih, ki so indeksirani v bibliografski zbirki *Web of Science*, zarišemo razvoj raziskovalne dejavnosti s področja informacijske varnosti tako v svetu kot v Sloveniji in na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Ugotovitve kažejo, da Slovenija glede na svojo majhnost objavi razmeroma veliko število prispevkov s tega področja, za kar so v pretežnem delu zaslužni raziskovalci Katedre za informacijsko varnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Ključne besede:

informacijska
varnost,
kibernetška
varnost,
računalniška
varnost,
bibliometrija,
zgodovina
informacijske
varnosti

DEVELOPMENT OF THE SCIENCE AND PROFESSION OF INFORMATION SECURITY

ANŽE MIHELIC, KAJA PRISLAN MIHELIC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
anze.mihelic@um.si, kaja.prislan@um.si

Abstract The paper presents an insight into the historical development of information security, a term frequently interchangeably used in the literature as computer security and, more recently, cybersecurity. The historical development of information security is presented in two parts. First, the paper presents the professional development of information security through four critical periods: the period up to 1960, between 1960 and 1980, between 1980 and 1990, and the twenty-first century. Second, through quantitative analysis of documents published in sources indexed in the bibliographic collection Web of Science, we outline the academic development of information security: in the world, Slovenia, and the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. The findings indicate that relative to Slovenia's small size, researchers publish a significant number of documents, most of which are published by researchers from the Department of Information Security at the Faculty of Criminal Justice and Security University of Maribor.

Keywords:
information
security,
cybersecurity,
computer security,
bibliometrics,
information
security history

1 Uvod

Informacijska varnost je danes nepogrešljiv gradnik zagotavljanja varnosti na vseh ravneh. Ima številne operativne, taktične in strateške prednosti za organizacije, je ključnega pomena za celostno zagotavljanje nacionalne varnosti in varnosti kritične infrastrukture, obenem pa je sestavni del zagotavljanja mednarodne varnosti in stabilnosti. Čeprav zaradi potencialnih posledic kibernetских napadov na stabilnost držav, gospodarstva in javno varnost pomembnost tovrstnega področja in discipline pretežno odmeva na višjih ravneh, informacijska varnost skozi zaščito raznoterih interesov, pravic in potreb pomembno prispeva tudi k osebni varnosti vsakega posameznika. Vloga informacijske varnosti v našem vsakdanjem življenju je predvsem zavarovati našo temeljno pravico, tj. varstvo osebnih podatkov. To vključuje zaščito finančnih podatkov, osebnih identifikatorjev, zdravstvenih podatkov, poslovnih in drugih zaupnih podatkov. Skozi onemogočanje pridobivanja in uporabljanja naših podatkov za nedovoljene namene pa prav tako pomaga ohranjati spoštovanje naše zasebnosti na pričakovani ravni. Je ključna tudi za preprečevanje različnih groženj, ki lahko resno poškodujejo naše naprave, sisteme in omrežja ali pa vodijo do zlorabe naših podatkov. Na splošno pa ima informacijska varnost ključno vlogo pri ohranjanju zaupanja v digitalni svet, zmanjševanju odpora do adopcije tehnologije in s tem spodbujanju kakovostnega življenja.

Skladno z raznoterimi cilji, vlogami in področji, ki jih pokriva informacijska varnost, gre za multidimenzionalni sistem oz. domeno, ki vključuje številna podpodročja. Razprave o informacijski varnosti se najpogosteje navezujejo na koncepte, kot so računalniška varnost, kibernetična varnost in varnost omrežij. Kot krovni koncept se informacijska varnost nanaša na zaščito podatkov in informacij, tako v digitalni kot fizični obliki. Računalniška varnost zaobsega zaščito računalniških sistemov (torej strojne, programske opreme in digitalnih podatkov) pred fizičnimi in kibernetičnimi grožnjami. Kibernetična varnost se specifično ukvarja z zaščito sistemov (vključno s strojno opremo, programsko opremo, podatki), povezanih z internetom, pred kibernetičnimi grožnjami. Omrežna varnost pa pomeni zaščito računalniških omrežij pred nepooblaščenimi dostopi ali napadi, kar vključuje zaščito vseh komponent omrežne infrastrukture, vključno s podatki, ki se prenašajo po omrežju. Gre torej za področja, ki se prepletajo, dopolnjujejo in prekrivajo ter skupaj delujejo pod okriljem celostnega sistema informacijske varnosti, da bi podatke, naprave, informacijske sisteme in omrežja zaščitila pred nepooblaščenim dostopom, uporabo,

spreminjanjem, razkritjem, motenjem, poškodovanjem ali uničenjem. V literaturi opredelitve neizogibno spremlja t. i. triada CIA, ki zaupnost, celovitost in dostopnost opisuje kot ključne attribute oz. ciljna stanja informacijske varnosti.

Čeprav je terminološka konceptualizacija informacijske varnosti danes razmeroma uveljavljena, gre za relativno mlado in stalno razvijajočo se stroko in disciplino, kar vpliva tudi na razvoj zmogljivosti in standardizacijo v praksi. Razvoj področja je bil (in še vedno ostaja) tesno povezan z (zgodovinskim) razvojem informacijske tehnologije (IT) in s tem povezanih izvornih disciplin ter strok. Čeprav je zametke informacijske varnosti oz. s tem povezanih ukrepov mogoče opaziti že pred razvojem in preboji na področju digitalnih računalnikov, telekomunikacij in interneta, se je intenzivnejši razvoj znanosti in posledično stroke dogajal sočasno z razvojem omenjenih inovacij in omogočitvenih tehnologij, ki so soustvarjale nova varnostna tveganja.

Zgodovina informacijske varnosti sega v petdeseta in šestdeseta leta prejšnjega stoletja oz. zgodnje dni računalništva, ko so se računalniki začeli širše uveljavljati v vojaškem, industrijskem in vladnem sektorju. V začetnih fazah se je informacijska varnost razvijala kot računalniška varnost – skladno z naravo delovanja računalnikov in shranjevanja podatkov je bil poudarek predvsem na ukrepih fizične zaščite računalniške opreme in prostorov pred fizičnimi grožnjami, kot so nepooblaščen dostop, kraja, poškodbe, nesreče ipd. S pojavom večnamenskih računalnikov in omrežij pa so računalniki postajali vse bolj razširjeni, povezani, podatki pa decentralizirani, s čimer je rasla potreba po bolj sofisticiranih metodah, intenzivneje pa sta se začela razvijati podpodročje omrežne varnosti in raziskovalna dejavnost. Ko so se pojavili prvi računalniški virusi in vdori, informacijska varnost postane uveljavljena tematika strokovnih razprav, začnejo pa se pojavljati tudi prve regulacije. S prebojem osebnih računalnikov in interneta v vsakdanje življenje ljudi in razvojem elektronskega poslovanja je nato prihajalo do širjenja virusov, vse več hekerskih napadov in spletnih prevar, zaradi česar je informacijska varnost doživela pravi razmah. V ospredje so se začela postavljati vprašanja, povezana z zasebnostjo, varnostjo osebnih podatkov, zaščito finančnih podatkov, intenzivneje so se razvijale tehnologije šifriranja, varni spletni protokoli in podpodročje kibernetске varnosti. Ob prehodu v novo tisočletje so države in organizacije začele informacijsko varnost obravnavati resneje in intenzivneje razvijati ter regulirati tovrstno področje. S tem je informacijska varnost prerasla svojo izvorno (tehnično) naravo in uveljavila status

samostojne (multidimenzionalne in interdisciplinarne) vede. Novo tisočletje je zaznamovala eksponentna rast, lahko bi rekli celo evolucija, kibernetских groženj. Napadi so postajali vse bolj intenzivni, organizirani in skozi posledice pridobivali vse večjo razsežnost. Mega vdori, izsiljevalski in hektivistični napadi, napredne tehnike socialnega inženiringa, informacijsko bojevanje, informacijske propagande in širjenje lažnih novic, organizirani hekerski napadi ter širjenje kibernetске kriminalitete, kot storitve, so zgolj nekatere variacije in značilnosti sodobne kibernetске kriminalitete. Razvoj novih tehnologij (kot so računalništvo v oblaku, internet stvari, nosljive naprave, avtonomne naprave), uvajanje pametnih tehnologij in umetne inteligence v vse pore družbenega delovanja je privedel do obdobja velikih podatkov, vsesplošne digitalizacije in odvisnosti od IT, s čimer pa se neizogibno povečujejo tudi tveganja. Skladno s tovrstnimi trendi informacijska varnost ni postala prioriteta zgolj nacionalnih, temveč tudi mednarodnih varnostnih in razvojnih strategij, ki med drugim vključujejo tudi razvoj ofenzivnih, defenzivnih in skupnih odzivnih zmogljivosti, standardizacijo ter profesionalizacijo. Med tistimi, ki razvijajo tehnologije in varnostne ukrepe, ter tistimi, ki razvijajo nove tehnike odkrivanja in izkoriščanja njihovih ranljivosti, poteka stalna tekma. Zato je danes informacijska varnost pomembna disciplina in ena izmed najvrednejših industrij, v okviru katere potekajo intenzivna prizadevanja za razvoj naprednejših (inteligentnih in avtomatiziranih) zmogljivosti, tudi na območju kvantnega računalništva.

Z razvojem čez čas in ob boku drugih razvojnih trendov in družbenih izzivov je informacijska varnost torej pridobila več statusov; uveljavila se je kot stroka, poslovna funkcija, industrija, vzporedno pa tudi kot ena pomembnejših znanstvenih disciplin sodobnega časa. V tem poglavju je orisan zgodovinski pregled razvoja informacijske varnosti kot stroke ter znanstvenoraziskovalne dejavnosti po svetu in v Sloveniji, s poudarkom na raziskovalni dejavnosti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Namen je predstaviti, kako sta se sočasno razvijali stroka in znanost informacijske varnosti, izpostaviti ključne razvojne mejnike ter analizirati rezultate in dosežke v slovenski raziskovalni sferi.

2 Zgodovinski razvoj informacijske varnosti kot stroke

Natančno določiti začetke informacijske varnosti je zelo težko, saj obstajajo deljena mnenja o izvornih kontekstih. Vidnejši razvoj informacijske varnosti se večinoma povezuje s pojavom informacijske dobe, kjer so prav tako različna stališča glede

glavnih mejnikov – je to npr. razvoj telekomunikacij v devetnajstem stoletju; računalništva, omrežij in interneta v dvajsetem stoletju; ali družbenih medijev, neposrednega komuniciranja in vsesplošne digitalizacije v enaindvajsetem stoletju (Kessler, 2012)? Ne glede na to, pa je seveda splošne zamečke informacijskih groženj in s tem povezane varnosti moč opaziti že bistveno prej v zgodovini razvoja človeške družbe. Konceptualno gledano pa se je informacijska varnost začela razvijati s pojavom potrebe po ohranitvi skrivnostnosti in monopola nad informacijami, kar sega v daljno zgodovino človeštva. Informacije so namreč vedno predstavljale moč in določeno prednost tistim, ki so jih posedovali. Ko so se informacije začele shranjevati z zapisi ali posredovati med ljudmi in se je želelo preprečiti njihovo uničenje, krajo ali pa ohraniti njihovo tajnost, takrat so se začeli izvajati tudi ukrepi, povezani z informacijsko varnostjo (Ibrahimova, 2020).

Dejavnosti, povezane z informacijsko varnostjo, segajo tudi v čas antike oz. razvoja hierarhičnega upravljanja in nadziranja družbenih struktur ter vojne umetnosti. V teh razmerah so se pojavljale grožnje varnosti podatkom in komunikacij, zamečki razvoja kriptografije in zaščite zaupnosti komunikacij in pošilk ter skrb za zagotavljanje zaupnosti, celovitosti in dostopnosti v upravljaljskih ter birokratskih procesih (de Leeuw, 2007). Prav tako sta pomembna tudi čas industrijske revolucije in razvoj elektrike ter telekomunikacij. Ob pojavu radijskih sprejemnikov in oddajnikov se je zgodil tudi prvi (hekerski) napad, ko je prišlo do vdora v naprave in posredovanja neželenih sporočil (Ibrahimova, 2020). Devetnajsto stoletje je pomembno tudi zaradi zametkov na področju računalniške discipline, ki se je začela vidneje razvijati z začetki modernih računalnikov oz. mehanskih strojev za računanje. Kljub takšnim daljnim koreninam pa so se sodobni pogledi na informacijsko varnost, ki jo obravnavajo kot multidisciplinarno znanost in stroko, ki zahteva veliko več kot zgolj tehnične rešitve, uveljavili šele v zadnjih dveh desetletjih (Anderson in Moore, 2009).

Četudi je literatura, ki bi predstavljala sistematične preglede zgodovinskega razvoja informacijske varnosti zelo skopa, celostnih povzetkov oz. posnetkov praktično ni, v nadaljevanju skozi prizmo razvoja informacijske dobe povzemamo ključne časovne mejnike in njihove značilnosti. Je pa pri tem treba omeniti, da so izpostavljeni zgolj nekateri, za razvoj informacijske varnosti, pomembni dogodki in okoliščine, saj vseh razmer ni mogoče popisati, obenem pa je do nekaterih idej in s tem zametkov razvoja tehnologij, storitev ter s tem povezanih groženj prišlo že prej. Prav tako je ob prebiranju nujno upoštevati, da razvoj ni potekal v tako strogo

definiranih in ločenih obdobjih, saj je šlo za kontinuiran napredek. V nadaljevanju so torej postavljeni časovni mejniki, ki so zaznamovani z določenimi preboji oz. inovacijami in v katerih so postali aktualni določeni vidiki, pomembni za razvoj področja informacijske varnosti. Obdobja in njihove značilnosti so povzeta po Chadd (2020), Ibrahimova (2020), Kesslerju (2012), von Solmsu (2010), Whitmanu in Mattordu (2012) ter poznavanju področja avtorjev prispevka.

2.1 Obdobje do šestdesetih let (< 1960)

Vidnejši razvoj informacijske varnosti se je začel v vladni, vojaški in diplomatski sferi, kjer je vedno obstajala visoka težnja po zasebnosti in skrivnostnosti. Z razvojem prvih digitalnih računalnikov v vojaške namene, se je razvila potreba po računalniški varnosti – tj. potreba po zaščiti fizičnih lokacij oz. centrov, kjer so bili nameščeni računalniki, ter varnosti strojne in programske opreme. Ta se je okrepila predvsem med drugo svetovno vojno. Takrat so bili razviti prvi veliki (večtonski) elektronski računalniki za pomoč pri »razbijanju« šifriranih komunikacij, kar je prav tako vplivalo na razvoj tehnik dešifriranja. Pri teh računalnikih so se podatki shranjevali na luknjanih karticah in drugih fizičnih pomnilnikih. V obdobju do šestdesetih je potekal nasploh intenziven razvoj pomnilnikov (od luknjanih kartic, luknjanih trakov in magnetnih trakov ter magnetnih bobnov do trdih oz. magnetnih diskov) in funkcij operacijskih sistemov.

V teh zgodnjih letih je bila informacijska varnost preprost proces, sestavljen pretežno iz ukrepov fizične varnosti, nadzora dostopa in enostavnih shem klasifikacije dokumentov. Primarne grožnje varnosti računalnikom in podatkom so bile povezane s fizičnim dostopom, zato so glavni problem predstavljale fizične kraje, vohunjenje, sabotaže in naravne ter druge nesreče. Za zaščito teh velikih računalnikov in ohranjanje celovitosti njihovih podatkov se je začelo uvajati več stopenj varnosti, kar zaznamuje pojav večnivojske varnosti. Dostop do vojaških lokacij in vstope v prostore so denimo nadzorovali z značkami, ključi in identifikacijo pooblaščenega osebja, ki so ga opravljali varnostniki. Šifriranje komunikacij, kot eden izmed ključnih vojaških taktik, pa je sicer eden prvih in še danes najpomembnejših ukrepov zagotavljanja zaupnosti komunikacij in podatkov. V tem času je bila informacijska varnost zgolj sestavni del discipline računalništva in področja razvoja informacijskih tehnologij. Omeniti velja, da je to obdobje zaznamovano tudi s koreninami tehnološkega hekanja. Konec petdesetih let so se

namreč začeli pojavljati vdori v telefonske sisteme za opravljanje brezplačnih klicev (ang. *phone phreaking*), ki pa so bili bolj aktualni v naslednjih desetletjih.

2.2 Obdobje med šestdesetimi in osemdesetimi leti (1960–1980)

Na začetku tovrstnega časovnega obdobja so bili računalniki še vedno pretežno centralizirani in so delovali na temeljih osnovnih terminalov, se pa je povečevala zapletenost in sofisticiranost nalog, ki so jih opravljali. Med hladno vojno je bilo v uporabi veliko več velikih računalnikov, ki jim je bilo treba omogočiti lažjo komunikacijo – poenostaviti je bilo treba okorne postopke pošiljanja magnetnih trakov med računalniškimi centri. Kot odgovor na to potrebo je agencija za napredne raziskovalne projekte ameriškega ministrstva za obrambo (*Advanced Research Projects Agency – ARPA*) začela proučevati izvedljivost redundantnega omrežnega komunikacijskega sistema, ki bi podprl izmenjavo vojaških informacij. Na tej osnovi je bil nato v šestdesetih letih razvit ARPANET (ang. *Advanced Research Projects Agency Network*), ki danes velja za predhodnika interneta. Konec šestdesetih let je bilo preko omenjenega omrežja poslano prvo elektronsko sporočilo, njegov razvoj pa se je intenzivneje nadaljeval v sedemdesetih letih, do osemdesetih pa je bilo nanj povezanih že več sto računalnikov.

Sedemdeseta leta je zaznamoval tudi razvoj mikroprocesorjev, kar je omogočilo krepitev zmogljivosti računalnikov in njihovega gospodarnejšega delovanja. V tem času se je nadaljeval razvoj pomnilnikov (disket, optičnih, bliskovnih in polprevodniških pomnilnikov), mikroročunalnikov, večopravilnih in večuporabniških operacijskih sistemov ter grafičnih uporabniških vmesnikov. To je predstavljalo temelje za razvoj in ugodne pogoje za komercializacijo osebnih računalnikov v naslednjem obdobju. S tem se je začela tudi nova doba v računalništvu, ki je bila zaznamovana s selitvijo računalnikov v različna okolja izven podatkovnih centrov.

V tem razvojnem obdobju je bila večina groženj še vedno pretežno vezana na dogajanje v fizičnem okolju, so se pa začele pojavljati tudi druge grožnje, kot npr. prve večje napake sistemskih administratorjev pri upravljanju sistemov, ki so ogrozile varnost podatkov in gesel. V raziskovalne namene je bil v sedemdesetih letih razvit tudi prvi eksperimentalni samorazmnoževalni program oz. računalniški črv *Creeper*. Sočasno je bil z namenom odstranjevanja tega črva razvit tudi prvi

antivirusni program *Reaper*. Čeprav prvi računalniški črv ni bil škodljive narave, so bili s tem postavljeni temelji za razmah zlonamerne programske opreme v naslednjih obdobjih. V okviru eksperimentiranja z zmogljivostmi sistemov so se v šestdesetih letih začele izvajati tudi različne oblike testiranja njihovega delovanja, kar je ustvarjalo močnejše zemetke hekerske skupnosti.

Informacijska varnost je bila sprva tako še vedno pretežno osredotočena oz. omejena na fizične in logične kontrole (nadzor dostopa), razvijati pa so se začeli tudi tehnični ukrepi, kot so preproste oblike identifikacije, avtentikacije za prijave v sisteme in zelo grobe oblike avtorizacije. Večina teh funkcij je bila skoncentrirana v operacijskih sistemih, z njimi pa so upravljali tehnični kadri oz. administratorji. S širjenjem ARPANET so namreč naraščala tudi tveganja za zlorabe, zato so se začele intenzivnejše razprave o nevarnostih nepooblaščenega oddaljenega dostopa, ranljivosti gesel, neustreznih postopkih identifikacije in avtorizacije v sistemu. Konec šestdesetih in začetek sedemdesetih let se je, zaradi interesov vojaške in obrambne skupnosti, začelo razvijati bolj zapleteno in tehnološko bolj izpopolnjeno računalniško zaščito. Vidnejše gibanje k informacijski varnosti, ki presega zgolj fizično zaščito, se je začelo z raziskavami v sedemdesetih letih. V tem času je pod okriljem ARPA nastalo raziskovalno poročilo »*Protection analysis – final report*« (Bisbey in Hollingworth, 1978), v katerem so se raziskovale ranljivosti operacijskih sistemov ter dokument »*Security Controls for Computer Systems*« (Ware, 1979), v katerem so bila podana opozorila, da povečevanje omrežnih komponent v informacijskih sistemih povečuje tveganja, ki jih z varnostnimi mehanizmi, ki so bili do takrat v uporabi, ni mogoče ustrezno nasloviti. V tem poročilu so opredelili različne mehanizme in kontrole, potrebne za zaščito večnivojskih računalniških sistemov, ter izpostavili vlogo managementa in politike v sistemu varnosti. Poudarilo se je pomembnost varnosti podatkov, upravljanja s kontrolo dostopa in vključevanje različnih ljudi v sistem varnosti. Med znanimi dokumenti tega desetletja je tudi Andersonovo poročilo »*Computer Security Technology Planning Study*«, izdano v dveh serijah (Anderson, 1972a; 1972b) in izdelano za potrebe računalniške varnosti ameriškega vojnega letalstva.

Strokovne razprave in objave na temo informacijske varnosti v sedemdesetih in v začetku osemdesetih so se torej pretežno nanašale na fizično varnost, varnost računalnikov, varnost gesel, ranljivosti operacijskih sistemov in njihovo zaznavanje ter zaščito uporabniških podatkov. Obdobje do osemdesetih let dvajsetega stoletja

se zato v literaturi imenuje tudi kot t. i. tehnični val informacijske varnosti. Vidiki, kot so politike informacijske varnosti ali ozaveščenost uporabnikov računalnikov, v tem času še niso bili visoka prioriteta, se je pa vse bolj poudarjala tudi vloga uporabniškega oz. človeškega vidika in upravljaljskih procesov.

2.3 Obdobje osemdesetih in devetdesetih let (1980–2000)

Pojav porazdeljenega računalništva in osebnega računalnika sta glavna trenda, ki zaznamujeta obdobje pred novim tisočletjem. Decentralizacija, ki ima začetke v osemdesetih letih, je spodbudila razmah omrežij in s tem povezovanje računalniških zmogljivosti. V začetku osemdesetih so se razvijali novi standardi in protokoli za lokalna omrežja, kot je npr. nova verzija Etherneta. Omrežja in računalniki v različnih okoljih so postajali vse pogostejši kakor tudi potreba po njihovem povezovanju, kar je, skupaj s protokolom TCP/IP, privedlo do razvoja interneta oz. prvega globalnega omrežja omrežij. Tudi internet se je, tako kot računalniki, postopno komercializiral in prešel iz vladne, akademske in industrijske sfere v domeno splošne javnosti, kar je ustvarilo podlago za hiter razvoj, inovacije in preboje na področju računalniške tehnologije. Skladno s tem informacije niso bile več shranjene na enem osrednjem dobro zaščitenem računalniku, kot v preteklosti, ampak so bile porazdeljene med veliko namiznih računalnikov, povezanih z omrežji, kar je ustvarjalo nova resna varnostna tveganja. Konec osemdesetih zaznamuje tudi pojav komercialnih antivirusnih programov in varnostnih podjetij, devetdeseta leta pa je med drugim zaznamoval razvoj brezžičnih omrežij.

Začetki uvajanja interneta so temeljili na osnovnih standardih, ki so varnost obravnavali kot nizko prioriteto. Pravzaprav je veliko težav, ki danes ogrožajo podatke, komunikacijo in varnost na internetu, rezultat tega zgodnjega pomanjkanja varnosti. Takrat, ko je bila uporaba interneta in elektronske pošte omejena na relativno manjše število verodostojnih uporabnikov, preverjanje pristnosti na ravni strežnikov in šifriranje e-pošte npr. nista bila potrebna. Ko pa so omreženi in decentralizirani računalniki postali prevladujoč slog računalništva, zgolj fizično varovanje omrežja ni več zadostovalo. V zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja so se še naprej pojavljala opozorila, da skrb za informacijsko varnost ni ustrežna, zato so se začeli organizirati prvi strokovni odbori za informacijsko varnost in centri za odzivanje ter prve mednarodne konference. Čeprav države in vlade na začetku internetne dobe niso posvečale večje pozornosti računalniškim grožnjam, se

je mentaliteta kmalu spremenila. Z razvojem kazenske zakonodaje se je okrepilo nadzorstvo in kaznovalna politika na področju kibernetске kriminalitete. Konec osemdesetih let se denimo začnejo oblikovati prvi predpisi oz. zakonodaja s področja računalniške in kibernetске kriminalitete (npr. *Computer Fraud and Abuse Act* iz leta 1986). Države so sicer sprva delovale bolj reaktivno in raje kaznovale storilce, kot pa vlagale v razvoj varnostnih sistemov, vendar ta potreba ni bila spregledana na mednarodni ravni. V mednarodnih organizacijah, kot so Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), Organizacija združenih narodov (OZN), Evropska unija (EU) in zveza NATO, so začeli zaposlovati vse več raziskovalcev in strokovnjakov za informacijsko in kibernetско varnost. Na začetku devetdesetih let je OECD pripravila ene izmed prvih smernic za varnost informacijskih sistemov in omrežij z mednarodnim statusom (*OECD Guidelines for the Security of Information Systems and Networks* iz leta 1992), nekaj let kasneje pa sledi razvoj varnostnih protokolov in dobrih praks v obliki standardov (eden izmed prvih znanih standardov s področja upravljanja informacijske varnosti je npr. BS 7799 iz leta 1995). Do konca devetdesetih let se uveljavi tudi koncept triade CIA kot temelj informacijske varnosti.

Z razmahom interneta se je začel tudi intenzivnejši razvoj kibernetских groženj. Fizična prisotnost storilcev oz. fizičen dostop do sistemov je namreč postal nepomemben dejavnik v izvedbi napadov, saj so sedaj lahko storilci napadali uporabnike z drugega konca sveta. V devetdesetih letih se je spam razširil iz klasične pošte in faksov na elektronsko pošto, kar je utrlo pot širjenju zlonamerne programske opreme in raznovrstnim prevaram. Resnejši in zlonamerni hekerski napadi so se sicer začeli dogajati že konec sedemdesetih, močnejše pa nadaljevali v osemdesetih letih dvajsetega stoletja, ko so se oblikovale tudi hekerske skupnosti. Ta čas so zaznamovali predvsem računalniški črvi, spremljali pa so jih tudi razvoj trojanskih konjev, zametki izsiljevalskega programja in pojav hekerskih vdorov večjega profila (v vladne oz. državne organizacije). Do sredine devetdesetih let je opaziti pravo eksplozijo v širjenju kibernetске kriminalitete. Številni virusi so uporabljali nove tehnike in inovativne metode, vključno z zmožnostjo prikrivanja, polimorfizmom in »makro virusi«, kar je ustvarilo nove izzive za razvijalce antivirusnih programov, ki so morali razviti nove zmožnosti zaznavanja in odstranjevanja.

Informacijska varnost je skladno z opisanimi trendi v devetdesetih letih doživela ogromen preboj. Postala je tematika, ki je pridobivala vse več pozornosti, ne le raziskovalcev, temveč tudi pri vodstvu organizacij. Vse bolj se je uveljavljalo razumevanje, da ima informacijska varnost več razsežnosti kot le tehnično in da je ključnega pomena za odpornost ter strateško prihodnost organizacij. Organizacije so začele imenovati vodje informacijske varnosti, razvijati varnostne politike in postopke ter postopno v organizacijske strukture vpeljevati oddelke za informacijsko varnost. Krepilo se je tudi zavedanje, da lahko zaposleni predstavljajo veliko ranljivost in tveganje za informacijsko varnost. Zaposleni kot končni uporabniki so prihajali v ospredje razprav, s čimer se je krepil pomen človeške dimenzije in multidimenzionalen pogled na informacijsko varnost. S tem se je začelo krepiti tudi ozaveščanje zaposlenih, razvijati so se začeli tečajji za zaposlene za krepitev osebne in organizacijske varnostne kulture.

Organizacije so začele proučevati najboljše prakse in možnosti standardizacije, ukvarjale so se z izzivi, kako se primerjati s konkurenco, kaj naj vsebuje politika informacijske varnosti, kako urediti sistem merjenja in poročanja ter kako pridobiti uradna potrdila oz. certifikate, ki dokazujejo status zrelosti informacijske varnosti. Organizacije so tako začele razvijati procese merjenja zrelosti in razvitosti, ocenjevanja skladnosti in poročanja vodstvu. Redne tematike vodstvenih srečanj so tako postala tudi vprašanja glede zasebnosti in varnosti podatkov. Organizacije so se pričele boljše zavedati tudi pomanjkljivosti enega omrežnega požarnega zidu. Za ustrezno zaščito svojih sredstev so potrebovale različne požarne pregrade, sisteme za odkrivanje in preprečevanje vdorov, pregledovalnike ranljivosti in druge zmogljivosti, kar je postopno rezultiralo v razvijanju t. i. globinske zaščite. Ob prehodu v novo tisočletje se v stroki ustali stališče, da je informacijska varnost odgovornost celotne organizacije in mora postati del organizacijske kulture in razmišljanja. Glede na omenjene značilnosti se tovrstno obdobje lahko poimenuje tudi kot managerski val informacijske varnosti, ki je potekal vzporedno s t. i. institucionalnim valom.

2.4 Enaindvajseto stoletje (> 2000)

Napredek v razvoju informacijske tehnologije se je najbolj intenzivno dogajal zadnjih štirideset let. Konec dvajsetega stoletja so se zgodili ključni preboji v zmogljivostih računalniške tehnologije in omrežij, medtem ko novo tisočletje

zaznamujejo številne inovacije in razrast informacijskih ter kibernetских tveganj. Varnostnim sistemom, zaradi želje po hitrem napredku v razvoju tehnologije, prioritizaciji funkcionalnosti in ciljev po čim hitrejšem preboju, ni uspelo slediti inovacijam. Danes je praktično vsaka novost in inovacija povezana s kakšno ranljivostjo, ki jo je mogoče izkoristiti z obstoječimi ali novimi vektorji napadov.

V novem tisočletju je internet omogočil neprekinjeno povezovanje milijonov različnih omrežij po celotnem svetu, kar je skupaj z razvojem novih rešitev pospešilo proces digitalizacije. Osebni in finančni podatki organizacij in posameznikov so se vse bolj shranjevali in obdelovali na računalnikih, varnost podatkov, shranjenih na računalniških in elektronskih napravah, pa je postala odvisna od varnosti vseh povezanih naprav. Organizacije so odkrile komercialno stran interneta in se vključile v tekmovanje za prevzem prednosti na področju spletnega in elektronskega poslovanja. Stranski učinek tega so bile hitre inovacije na področju informacijskih sistemov in aplikacij, ki temeljijo na internetu in spletu in so postale na voljo milijonom strank in uporabnikom po celotnem svetu.

To je predstavljalo vstop v kibernetično dobo. Med pomembne mejnike v razvoju IT v novem tisočletju, ki so imeli pomemben vpliv tudi na informacijsko varnost (tako z vidika ranljivosti kot zmogljivosti) sodi razmah družbenih omrežij, elektronskega bančništva, spletnega nakupovanja, mobilnih, pametnih, nosljivih in drugih omreženih (IoT) naprav, računalništvo v oblaku, strojno učenje in umetna inteligenca oz. vsesplošna digitalizacija in informatizacija vseh vidikov našega življenja, dela, učenja, razvoja ter družbenega upravljanja. Z razmahom kompleksnosti omrežij in napredne tehnologije se je povečevalo zavedanje pomembnosti informacijske varnosti za nacionalno varnost, politično stabilnost, varnost kritične infrastrukture in stabilnost gospodarstva. Na začetku novega tisočletja se na mednarodni ravni potrdi tudi prvi sporazum – Konvencija o kibernetični kriminaliteti (Svet Evrope, 2001) (imenovana tudi kot Budimpeška konvencija) o poenotenju inkriminacije in odzivanja na kibernetično kriminaliteto.

Na področju informacijske varnosti je bil razvoj usmerjen v nadgradnjo zmogljivosti, ki so se gradile že v prejšnjem stoletju, cilj pa je bil preseči ozke usmeritve in segregacijo s povezovanjem področij, odgovornosti in vidikov. Do začetka enaindvajsetega stoletja so bile namreč razvojne iniciative usmerjene predvsem navznoter; v zaščito organizacij in njihovih meja, varnost njihovih informacij in

podatkov oz. zagotavljanje zaupnosti in celovitosti podatkov, v preprečevanje neavtorizirane uporabe, prevar in zlorab. Razlog je v tem, da je bila odgovornost za zagotavljanje informacijske varnosti osredotočena predvsem na organizacije in podjetja, ki so upravljala s podatki in uporabnikom zagotavljala storitve. Organizacije so uvajale močne varnostne ukrepe, ki so onemogočali dostop kriminalcem, in tako je v mnogih primerih IT infrastruktura organizacij postala dobro zaščitena utrdba. Po letu 2000 so se intenzivneje razvijali tudi novi standardi, v katerih se je poudarjal pomen sistematičnega upravljanja informacijske varnosti. Upravljanje informacijske varnosti je tako postalo pomemben del strateškega upravljanja organizacij, kar imenujemo upravljavski val informacijske varnosti. Neposredna posledica tega pa je bila, da so kriminalci začeli preusmerjati njihovo pozornost v končne uporabnike. Internet, kot splošno dostopen medij z milijoni končnih uporabnikov, in nizka raven ozaveščenosti oz. znanja o informacijski varnosti med uporabniki sta spodbudila storilce k razvijanju in uporabi širokega nabora napadalnih mehanizmov, usmerjenih proti končnim uporabnikom. Napadi, povezani s socialnim inženiringom, kot sta phishing in spoofing, in usmerjeni v končne uporabnike, so postali bistveno bolj napredni in intenzivni. Okužbe z zlonamerno programsko opremo niso več povezane z nalaganjem datotek, ampak potekajo samodejno preko vstavljanja ali ponarejanja legitimnih spletnih mest, novost v tem obdobju pa so tudi napadi preko kanalov direktnega sporočanja. Obenem je značilen pojav napadov ničelnega dne, ki izkoriščajo varnostne ranljivosti v novih rešitvah in zanje še ne obstajajo varnostni popravki, kar predstavlja velik izziv za varnostno skupnost in uporabnike. S širjenjem socialnega življenja v družbena omrežja in raznovrstna spletna okolja pa zasebnost ljudi ni bila nikoli tako ogrožena, kot je danes. Novo tisočletje so zaznamovali tudi veliki oz. mega vdori, DDoS napadi ogromnih razsežnosti, napadi z izsiljevalsko programsko opremo in razmah kompleksnejših, organiziranih ter hibridnih kibernetičkih groženj, med drugim tudi informacijskega bojevanja.

Zadnjih dvajset let je informacijska varnost tudi v obdobju t. i. kibernetičkega vala, ko se strokovnjaki ukvarjajo z izzivi preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kibernetičke kriminalitete. Širjenju kibernetičkih groženj in vse večjim ranljivostim sledi razvoj naprednejših oblik avtentikacije, omrežne analitike in spletnih požarnih pregrad, testnih in navideznih okolij, inteligentnega zaznavanja in avtomatskega odzivanja na incidente, odkrivanja ranljivosti, nadzorstva in zaščite v realnem času, podvajanja zmogljivosti in virov. Obenem so se pojavljala opozorila, da na področju informacijske varnosti primanjkuje ustreznih sistemov profesionalizacije,

izobraževanja, kodeksov etik, natančno definiranih vlog in odgovornosti ter nasploh upravljavskih teles, ki bi spodbujale razvoj teh poklicev. V zadnjem desetletju se je zato začelo intenzivneje razvijati mednarodne in nacionalne strategije kibernetске varnosti, ustanavljati centre in delovna telesa za pomoč pri regulaciji, odzivanju na napade in standardizaciji ukrepov, usklajevati stališča glede ključnih digitalnih kompetenc, kadrovskih profilov, urejati poenotene sisteme izobraževanja za različne strokovnjake in formalizirati njihov status ter vloge. Veliko pozornosti je usmerjene tudi v urejanje kazenskopravnih sistemov in mednarodnega sodelovanja pri preiskovanju in pregonu kibernetске kriminalitete. Danes je prisotnih veliko iniciativ in strokovnih združenj, ki razvijajo to področje, opozarjajo na ranljivosti in nevarnosti ter sodelujejo v sistemih razvoja obrambnih zmogljivosti, kljub močnemu napredku pa med ključne aktualne izzive še vedno sodi akutno pomanjkanje kadrov oz. strokovnjakov s področja informacijske in kibernetске varnosti.

3 Razvoj raziskovalne dejavnosti na področju informacijske varnosti

3.1 Razvoj v svetu

Da bi znanstveno literaturo pregledali karseda celovito, smo naše iskanje relevantne literature izvedli v bibliografski zbirki *Web of Science* (WoS). Ker je v literaturi mogoče zaslediti informacijsko, kibernetско in računalniško varnost kot sinonime (čeprav temu vsekakor ni tako), je naš iskalni niz zajemal prav te tri pojme: »*information security*«, »*computer security*« in »*cybersecurity*«. Med pojme je bil umeščen logični operator »OR«, pojem kibernetска varnost pa je bil zapisan na vse tri načine, kot je pogosto najden v literaturi: »*cybersecurity*«, »*cyber security*« in »*cyber-security*«. Iskanja nismo omejevali drugače kakor s tipom dokumenta. Iskali smo zgoj med znanstvenimi članki in konferenčnimi prispevki, iskanje pa izvedli v *WoS Core Collection*.

Iskalni niz je na 4. januarja 2023 vrnil 65.844 zadetkov med letoma 1970 ter 2023. Članki in konferenčni prispevki so bili objavljeni v 13.189 različnih virih. Vse zadetke smo izvozili v obliki »*Plain text*« z vsemi postavkami, ki jih WoS hrani za vsak posamezni vnos ter jih analizirali v razvojnem okolju *Rstudio* ter s paketom *Bibliometrix* in *Microsoft Excel*. Osnovne lastnosti podatkovne zbirke analiziranih člankov so razvidne v tabeli 1.

Tabela 1: Osnovni podatki podatkovne zbirke

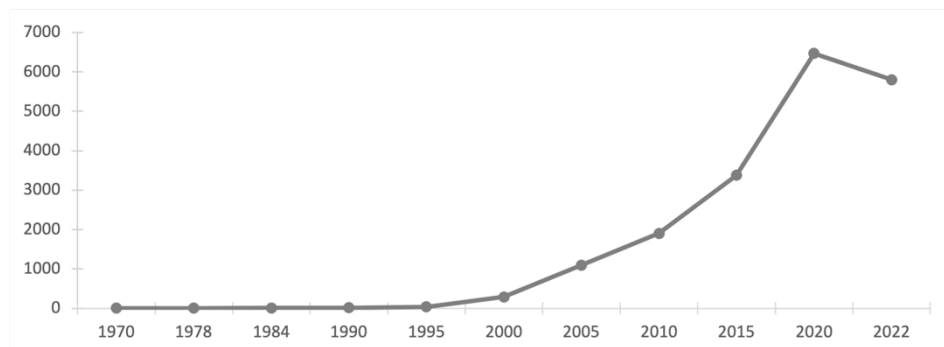
Postavka	Vrednost
<i>Podatki o dokumentih</i>	
Število virov (revije, knjige, zborniki), iz katerih izhajajo analizirani dokumenti	13.189
Število dokumentov	65.844
Povprečno število citatov za posamezni dokument	8,28
Povprečno število citatov za posamezni dokument na leto	1,12
Število člankov (revije, poglavja knjig)	27.895
Število konferenčnih prispevkov	37.949
<i>Podatki o avtorjih</i>	
Število avtorjev (unikatnih)	83.503
Število avtorjev (pojavnost)	218.920
Število avtorjev dokumentov z enim avtorjem	5.128
Število avtorjev dokumentov z več avtorji	78.375
Število dokumentov z enim avtorjem	8.157
Povprečno število dokumentov na avtorja	0,789
Povprečno število soavtorjev na dokument	3,32

Vsebinsko so se prvi avtorji s področja informacijske, kibernetске in računalniške varnosti osredotočali na družbene in pravne vidike informacijske varnosti. Gre za približno desetletno obdobje, ko so raziskovalci z družboslovnih področij (prava, državnih oblasti, ekonomije, sociologije) opozarjali predvsem na izzive in probleme povezane z varnostjo računalnikov (List, 1973; Scheidermayer, 1970). Šele kasneje so se začeli pretežno pojavljati prispevki s tehnično vsebino.

3.1.1 Zgodovinska rast področja

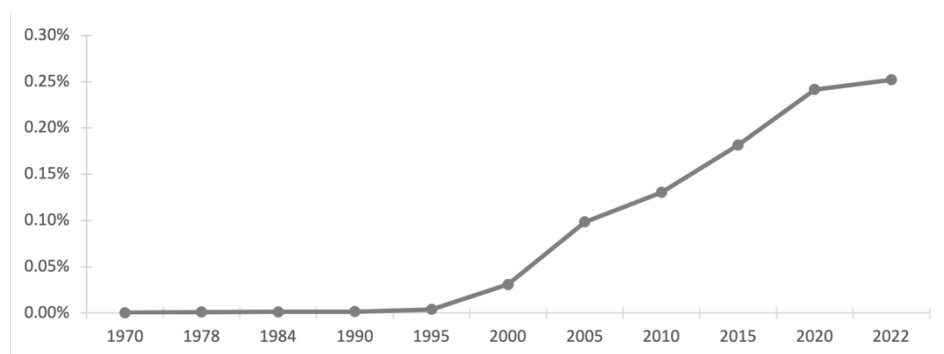
Rast števila objav področja informacijske in kibernetске varnosti smo analizirali skozi število indeksiranih objavljenih dokumentov za vsako leto posebej. Slika 1 prikazuje rast števila objavljenih dokumentov skozi zgodovino. Informacijska varnost (na začetku pogosteje imenovana računalniška varnost, saj sta se praksa in znanost osredotočali predvsem na varnost računalnikov) se je kot znanost pojavila s pojavom računalnikov. Tako spada med mlajše znanosti, predvsem ko jo primerjamo z ostalimi naravoslovnimi področji, kot so denimo matematika, fizika, biologija, kemija, in družboslovno-humanističnimi področji, kot so denimo sociologija, filozofija in pravo. Tako večjega števila znanstvenih dokumentov pred pojavom računalnikov v industriji in domači rabi ni mogoče pričakovati. Prvi vzpon se je zgodil sredi devetdesetih let, močnejši vzpon pa je zaznati po letu 2000, ko se je število objavljenih dokumentov v letu 2005 v primerjavi z letom 2000 več kot potrojilo. V letu 2022 je bilo objavljeno skoraj 600 % več prispevkov kot leta 2005.

Skupna povprečna letna rast števila dokumentov s področja informacijske, kibernetске in računalniške varnosti znaša 10,27 %.

Slika 1: Število objavljenih dokumentov skozi zgodovino.

Vir: lasten.

Slika 2: Delež objavljenih dokumentov s področja informacijske, kibernetске in računalniške varnosti skozi leta v primerjavi z vso indeksirano literaturo v WoS.

Vir: lasten.

Ker gre v tem primeru za absolutno število objavljenih prispevkov in gre za relativno mlado znanost, slika 2 prikazuje delež prispevkov s področja informacijske, kibernetске in računalniške varnosti glede na vso indeksirano literaturo v bibliografski zbirki WoS. Prvi vzpon v deležu je zaznati podobno kot na sliki 1 sredi devetdesetih let, kar lahko povežemo z razmahom in popularizacijo interneta in močnemu porastu uporabe osebnih računalnikov. Razlika med absolutnim (slika 1) in relativnim številom (slika 2) objavljenih prispevkov je ta, da je vzpon relativnega števila mogoče zaznati že prej (pri prvem vzponu leta 1995), raste pa tudi v letu 2022, medtem ko je absolutno število vseh v WoS indeksiranih dokumentov padlo. Tako

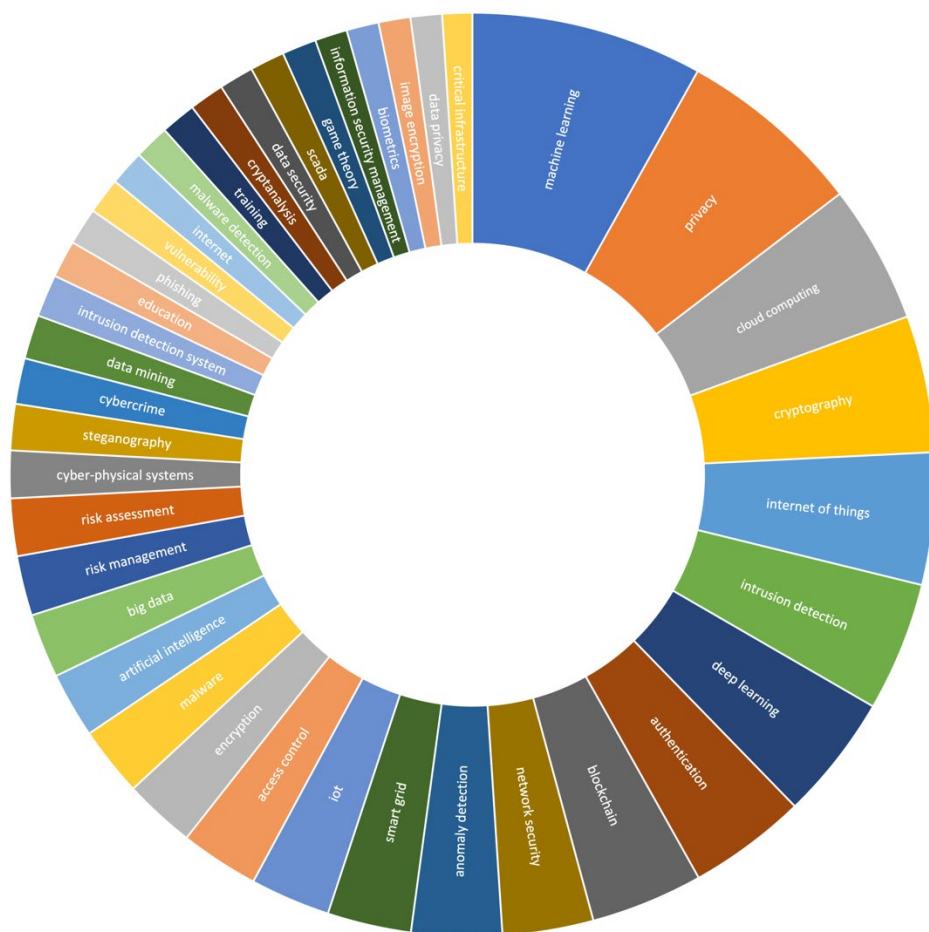
gre pričakovati, da bo tudi v prihodnje raziskovalno področje s področja informacijske in kibernetске varnosti naraščalo, kar gre vsekakor pripisovati vse intenzivnejši digitalizaciji vseh vidikov družbe.

3.1.2 Teme informacijske varnosti v literaturi

Ključne teme informacijske varnosti v literaturi smo analizirali skozi analizo frekvenc ključnih besed avtorjev. Iz nabora smo izključili iskalne pojme *information security*, *cybersecurity*, *cyber-security* in *computer security*. Rezultati so prikazani na sončnem diagramu (slika 3). Sledijo vzorcu števila objav po letih, ki smo jih prikazali v podpoglavju 3.1.1. Tako lahko med najpogostejšimi ključnimi besedami zasledimo teme, ki so se pogosteje začele pojavljati v zadnjih letih, kot npr. strojno in globoko učenje, ki je v kontekstu informacijske in kibernetске varnosti najpogosteje uporabljeno za prepoznave anomalij in s tem odkrivanju zlonamerne programske opreme ali prepoznavanju potencialnih napadov na informacijske sisteme. Ob navedenih pa se pojavljajo tudi teme o zasebnosti, kar odraža skrb za dobrobit informacijske družbe ter novejšje teme, kot so internet stvari, oblachno računalništvo in tehnologija blockchain. S tem ugotavljamo, da v literaturi prevladujejo tehnične teme, saj poleg omenjenih zasledimo tudi teme, povezane z avtentikacijo, kriptografijo, enkripcijo, pametnimi mrežami. Skupaj tehnične teme zavzemajo več kot polovico vseh raziskovalnih tem, ki so povezane z informacijsko in kibernetско varnostjo. Med najpogostejšimi netehničnimi temami pa zasledimo predvsem analizo in obvladovanje tveganj, upravljanje informacijske varnosti, zvačljanje, informacijskovarnostno izobraževanje in usposabljanje, kibernetско kriminaliteto in teme, povezane s spletom. Čeprav je druga napogostejša ključna beseda zasebnost, ki bi jo tradicionalno umestili med netehnične teme, ne moremo mimo dejstva, da je v literaturi pogosto zaslediti tehnične rešitve, ki (kar najbolje) zagotavljajo zasebnost. Tako je nedvoumno ni mogoče umestiti niti med tehnične niti med netehnične raziskovalne teme.

Skozi rast ključnih besed lahko identificiramo najnovejšje trende, ki so se razvili skozi leta. Slika 4 prikazuje raporeditev frekvenc najpogostejših besed skozi posamezna leta. Prikazana je rast posamezne ključne besede, pri čemer so najpogostejše besede izpuščene (*information security*, *security*, *cybersecurity*, *cyber security* in *cyber-security*). S slike je razvidno, da je daleč najpogostejša beseda *machine learning* (strojno učenje), ki je začela najmočnejšo rast leta 2012, še močnejšo pa leta 2015. Od tedaj do leta 2022 je število

člankov na temo strojnega učenja zraslo za več kot 400 %. Podobno je z zaznavo vdorov, ki je pogost dvojček strojnega učenja, le da se je rast te teme začela že pred letom 2000. Nekoliko drugače je z raziskovanjem zasebnosti. Ta postopoma raste že od 2004, nekoliko več pozornosti pa je prejela med letoma 2013 in 2015, največji skok pa doživela med letoma 2017 in 2020. Med temami, ki so hitro začele rasti (pred tem pa bile skorajda neobravnavane) po letu 2010 sodita kriptografija in oblachno računalništvo. Najhitrejšo rast glede na svojo zgodovino pa je doživela tema interneta stvari, ki je bila do leta 2013 povsem neopazna, od leta 2014 pa je doživela več kot 200-% rast.

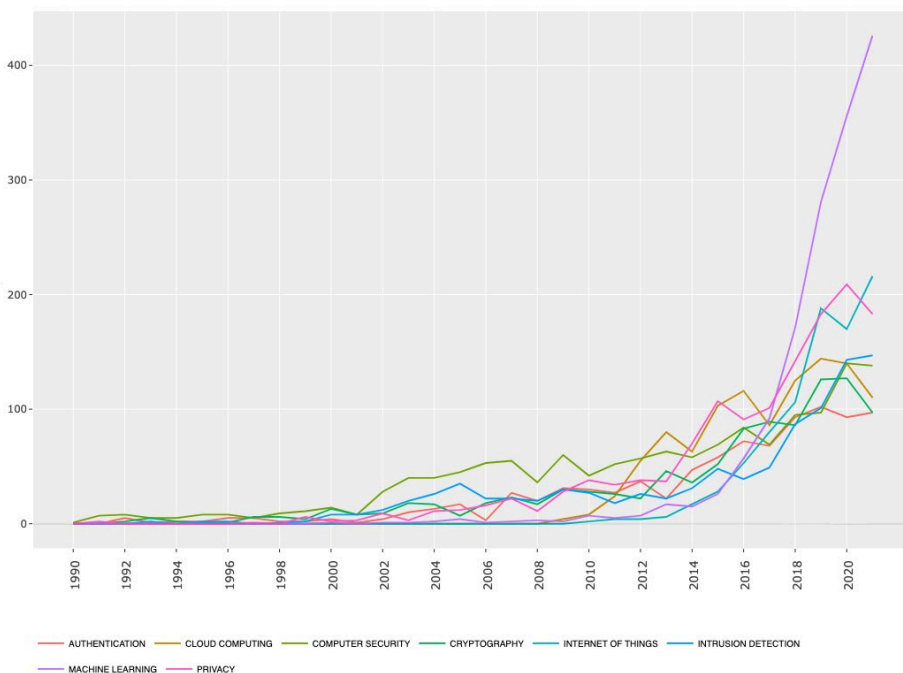

Slika 3: Sončni diagram pogostosti ključnih besed avtorjev.

Vir: lasten.

3.1.3 Razvoj tematskih področij

Tematska področja so se z leti razvijala skladno z razvojem tehnologije in pojavom problemov, ki so jih raziskovalci opazili v praksi. Slika 5 prikazuje Sankeyev diagram z razvojem tematskih področij skozi več kot 52-letno obdobje. Analiza temelji na gručenju besednih bigramov (besedne zveze dveh besed) skozi čas iz naslova dokumentov. Posamezna gruča sestoji iz najmanj petih bigramov, obteževanje je bilo opravljeno s Simpsonovim koeficientom ($w_{min} = 0.1$), število besed v mrežni analizi je $n = 250$. Vozlišče (posamezni blok) predstavlja temo, višina vozlišča predstavlja velikost gruče (število ključnih besed, ki jih vsebuje gruča), medtem ko višina tokovnega polja predstavlja število ključnih besed, ki povezujejo dve vozlišči (širši pas pomeni višjo relevantnost in boljše povezavo med dvema gručama (temama)).

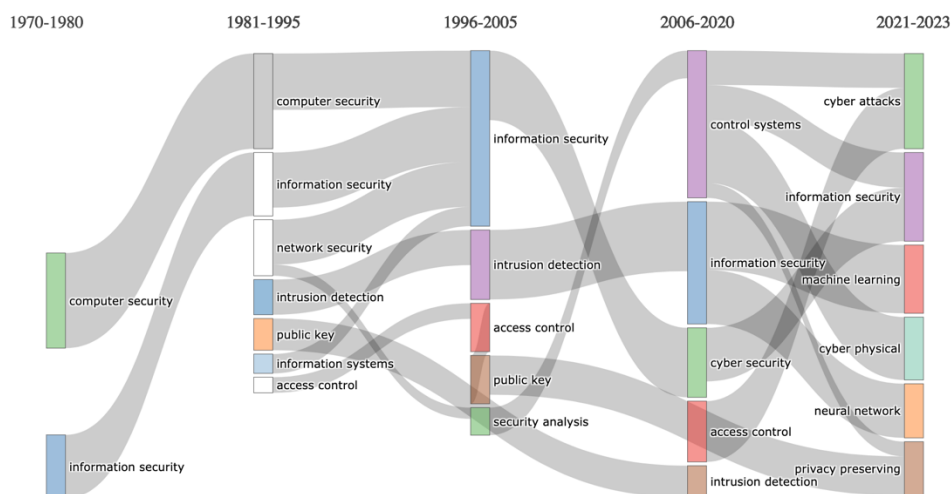

Slika 4: Rast števila ključnih besed skozi leta.

Vir: lasten.

Kot je mogoče razbrati z diagrama (slika 5), sta bili v literaturi na začetku pretežno omenjani osnovni temi: informacijska in računalniška varnost. Slednja tema je bila pogostejša in ostaja med najštevilčnejšimi tudi v drugem obdobju med letoma 1981

in 1995, ko se začnejo pojavljati kompleksnejše teme, ki so omogočale obravnavati računalniško in informacijsko varnost podrobneje, najpogosteje z vidika varnosti omrežij, skozi zaznavo vdorov, pogosto pa se pojavljajo tudi asimetrična kriptografija (ang. *public key cryptography*) in kontrola dostopa. Prvič se pojavijo tudi informacijski sistemi, ki pa se v naslednjem obdobju (med letoma 1996 in 2005) povežejo z informacijsko varnostjo – največjo gručo v tem obdobju. To gre, skupaj z dejstvom, da je zaznava vdorov bistveno večja od prejšnjega obdobja, pripisati predvsem popularizaciji in dostopnosti interneta. Prav tako se v tem obdobju pogosteje začne raziskovanje kontrole dostopa in asimetrične kriptografije. Prvič se kot svoja tema pojavijo tudi analize varnosti. Informacijska varnost se v naslednjem obdobju (med letoma 2006 in 2020) prelevi v kibernetško varnost (sicer nekoliko manjšo gručo). V tem obdobju največjo gručo skupaj z informacijsko varnostjo predstavljajo nadzorni sistemi. V zadnjih letih (po 2020) pa se znanost predvsem osredotoča na strojno in globoko učenje, povezano s kibernetškimi napadi in zagotavljanjem zasebnosti. Teme iz gruč v zadnjem obdobju gre pričakovati tudi v prihodnjih nekaj letih.

Slika 5: Sankeyev diagram razvoja tem informacijske varnosti skozi desetletja.

Vir: lasten.

3.1.4 Raziskovalna moč po državah

Pričakovano imajo največjo raziskovalno moč države, ki imajo tudi največ prebivalcev. Tabela 2 prikazuje število objavljenih dokumentov po državah (Število dokumentov), število dokumentov, ki je nastalo z znotrajdržavnim sodelovanjem soavtorjev (SCP), število dokumentov, ki je nastalo z mednarodnim sodelovanjem soavtorjev (MCP), in razmerje med številom objavljenih dokumentov in številom prebivalcev v posamezni državi – relativno število dokumentov (RND). Države so za vsak članek določene glede na državo korespondenčnega avtorja. Tako prednjačijo Kitajska, ZDA in Indija. Med evropskimi državami med prvih deset najbolj plodnih sodijo Združeno kraljestvo, Nemčija in Italija.

Tabela 2: Deset najproduktivnejših držav na področju informacijske, kibernetike in računalniške varnosti.

Država	Število dokumentov	SCP	MCP	RND
Kitajska	13875	11510	2365	9.8e-06
ZDA	12504	10708	1796	3.8e-05
Indija	3327	2919	408	2.4e-06
Združeno Kraljestvo	3044	2146	898	4.5e-05
Japonska	2106	1835	271	1.7e-05
Nemčija	2007	1471	536	2.4e-05
Rusija	1883	1783	100	1.3e-05
Koreja	1854	1499	355	3.6e-05
Avstralija	1780	1242	538	6.9e-05
Italija	1221	900	321	2.1e-05

Tabela 3 prikazuje najbolj produktivne države EU na področju informacijske, kibernetike in računalniške varnosti. Tabela 3 vključuje deset najproduktivnejših in Slovenijo, ki je po absolutnem številu na 19. mestu. Pomembno pa je izpostaviti relativno število dokumentov (RND), tj. razmerje števila objavljenih dokumentov glede na število prebivalcev v posamezni državi. V tem primeru lahko vidimo, da je Slovenija na tretjem mestu v Evropi (za Finsko in Estonijo), razmerje pa ima višje od velike večine vodilnih držav v svetu in se umesti takoj za Avstralijo na drugo mesto. Slovenija ima denimo od Nemčije več kot 250 % višje relativno število objavljenih dokumentov s tega področja.

Tabela 3: Deset najproduktivnejših držav na področju informacijske, kibernetike in računalniške varnosti in Slovenija.

Država	Število dokumentov	SCP	MCP	RND
Nemčija	2007	1471	536	2.4e-05
Italija	1221	900	321	2.1e-05
Francija	1148	845	303	1.7e-05
Španija	992	684	308	2.1e-05
Poljska	564	467	97	1.5e-05
Grčija	552	400	152	5.2e-05
Švedska	506	386	120	4.9e-05
Finska	494	384	110	8.9e-05
Nizozemska	478	334	144	2.7e-05
Belgija	461	295	166	4.0e-05
Slovenija	130	106	24	6.2e-05

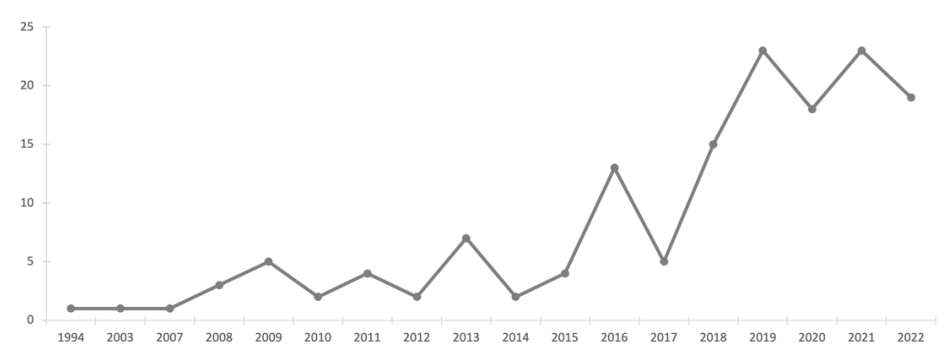
3.2 Razvoj v Sloveniji

Da bi analizirali razvoj informacijske, kibernetike in računalniške varnosti v Sloveniji, smo opravili dodatne analize na dokumentih, ki so bili objavljeni v (so)avtorstvu vsaj enega avtorja, ki je pripadal slovenski (raziskovalni) instituciji. Poizvedba je sledila metodi, ki je bila opisana na začetku poglavja 3. Edina razlika je bila vključevanje zgolj zadetkov iz Slovenije (nastavitev: *Country/Region*). Iskalni niz je na 9. januarja 2023 vrnil 150 zadetkov med letoma 1994 ter 2020, čeprav iskanje časovno ni bilo omejeno. Članki in konferenčni prispevki so bili objavljeni v 116 različnih virih. Tako kot metoda poizvedovanja je bil postopek izvoza in analize enak kot pri poizvedbi, ki ni imela lokacijsko omejenega iskanja. Omeniti velja, da je število iz tega iskalnega niza za 20 dokumentov višje od števila, ki smo ga poročali v podpoglavju *Raziskovalna moč po državah*. Razlika je nastala zaradi drugačnega štetja dokumentov. Pri 150 dokumentih vsaj eden izmed soavtorjev pripada slovenski (raziskovalni) instituciji, medtem ko je izmed 130 dokumentov avtor s slovensko afilijacijo naveden kot korespondenčni avtor.

3.2.1 Rast področja

Rast števila objav področja informacijske, kibernetike in računalniške varnosti smo analizirali skozi število indeksiranih objavljenih dokumentov za vsako leto posebej. Kot prikazuje slika 6, so se vidnejše objave (tj. objave, indeksirane v WoS) začele leta 1994 z raziskavo na področju varnosti računalniških sistemov v podjetjih. Naslednja objava je sledila šele devet let kasneje (2003), tretja pa še štiri leta kasneje, leta 2007.

Višje število objav se je začelo leta 2008 (manj tehnični vidiki informacijske varnosti) in leta 2009 (bolj tehnični vidiki informacijske varnosti), medtem ko se je prvi večji porast zgodil leta 2016, ko je število objav zraslo za 260 % glede na leto 2009, kasneje pa še leta 2019, ko se je število objav povečalo za dodatnih 175 %. Od leta 2019 je število objav relativno stabilno kljub manjšim padcem v letih 2020 in 2022. Padec v letu 2020 gre pripisati predvsem pandemičnim okoliščinam, padec v letu 2022 pa sledi trendu vseh objav, indeksiranih v WoS (slika 1).

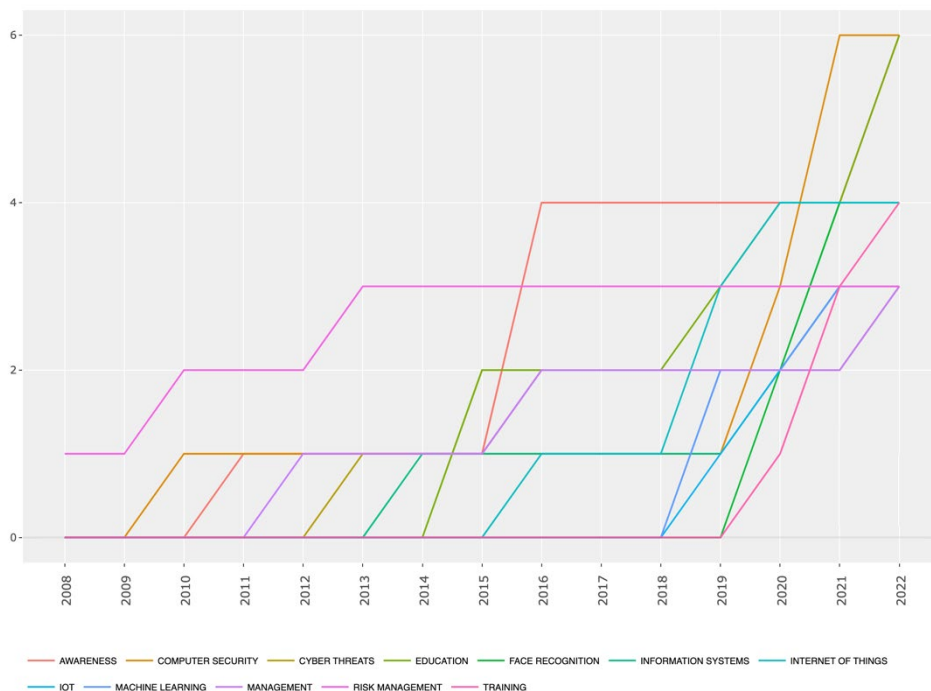
Slika 6: Število objavljenih dokumentov s slovenskimi (so)avtorji skozi leta.

Vir: lasten.

3.2.2 Teme informacijske varnosti v Sloveniji

Slovenija je zaznamovana z nizkim številom prebivalstva, posledično pa tudi absolutnega števila raziskovalcev ter objavljenih dokumentov na področju informacijske varnosti. Tako tudi analiza razvoja ključnih besed skozi časovno obdobje ne vrne informacij o podrobnejših temah, pač pa nudi zgolj splošen oris dinamike tem objavljenih dokumentov. Iz analize so bile izvzete najpogostejše generične ključne besede, ki so bile del iskalnega niza (informacijska varnost in varnost). Slika 7 prikazuje rezultate. Razbrati je mogoče, da so slovenski raziskovalci sledili trendu tujine, saj med najpogostejšimi ključnimi besedami zasledimo strojno učenje, internet stvari (tako v obliki celotne besedne zveze kot tudi akronimu). Med najdlje aktualnimi temami sta management in upravljanje s tveganji, ki sta med pomembnejšimi že od leta 2008 oz. leta 2011. Podobno velja tudi za informacijskovarnostno ozaveščenost, ki se je pogosteje začela pojavljati po letu 2010. Zadnji najbolj aktualni temi na tem področju, ki sta svojo rast začeli po letu

2018, sta prepoznava obrazov in informacijskovarnostno izobraževanje in usposabljanje.

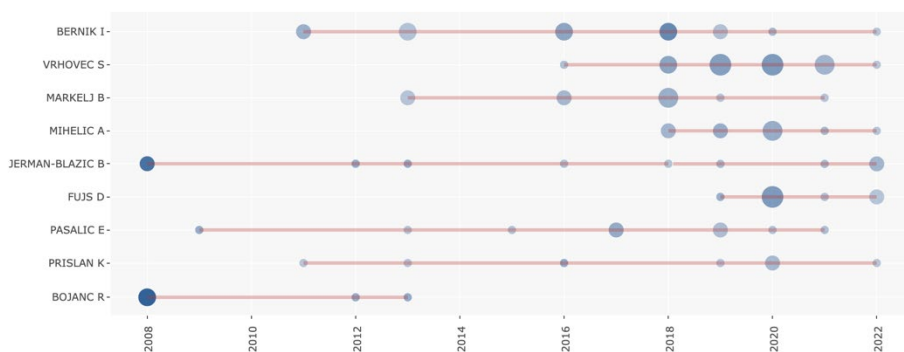

Slika 7: Rast števila ključnih besed skozi leta.

Vir: lasten.

3.2.3 Vpliv avtorjev in institucij

Da bi ugotovili, katere institucije in njim pripadajoči avtorji so najbolj zaznamovali slovensko raziskovalno dejavnost s področja informacijske, kibernetike in računalniške varnosti, smo analizirali število prispevkov, ki so jih posamezni avtorji objavili skozi leta in katerim institucijam so pripadali. Slika 8 prikazuje rezultate, kjer so avtorji razvrščeni po številu objavljenih dokumentov padajoče. Slika prikazuje najproduktivnejše izmed 427 (so)avtorjev. Najdlje je v slovenskem prostoru dejavna *Borka Jerman-Blažič* (2008–2022), medtem ko ji sledita *Igor Bernik* in *Kaja Prisljan* (2011–2022) kot druga dva najdlje dejavna slovenska avtorja z obravnavanega področja.

Slika 8: Časovnica dejavnosti najbolj produktivnih avtorjev v Sloveniji (avtorji so razvrščeni padajoče po številu objavljenih dokumentov).

Vir: lasten.

Izmed 129 sodelujočih institucij med najproduktivnejših pet umeščamo *Fakulteto za varnostne vede* (Univerza v Mariboru), ki je s skupno 45 dokumenti najvišje uvrščena institucija. Sledijo ji *Institut »Jožef Štefan«* s 35 dokumenti, *Fakulteta za računalništvo in informatiko* (Univerza v Ljubljani) s 14 dokumenti, *Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko* (Univerza v Mariboru) s 13 objavljenimi dokumenti ter *Fakulteta za elektrotehniko* (Univerza v Ljubljani) z 8 objavljenimi dokumenti.

3.3 Razvoj na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru

Kot je pokazal pregled znanstvenoraziskovalne dejavnosti s področja informacijske varnosti v Sloveniji, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) predstavlja vodilno raziskovalno institucijo z najobsežnejšim opusom pomembnejših znanstvenih publikacij, za kar je zaslužna predvsem Katedra za informacijo varnost (KIV). Razvoj raziskovalne dejavnosti na UM FVV je potekal ob boku razvoja organizacijske strukture in študijskih programov. Šele leta 2003 je namreč postala polnopravna članica Univerze v Mariboru (UM) in se takrat tudi preimenovala iz Visoke policijsko-varnostne šole v Fakulteto za policijsko-varnostne vede, ki se je leta 2006 preimenovala v Fakulteto za varnostne vede. V prvem desetletju enaindvajsetega stoletja so se sicer že poučevale določene vsebine in predmeti o informacijski varnosti v okviru univerzitetnega programa in specializacije, intenzivnejši razvoj predmetnika, povezanega z informacijsko varnostjo, pa se je začel po letu 2007 z bolonjsko reformo.

V drugem desetletju sledi akreditacija novega visokošolskega študijskega programa Informacijska varnost (2010) in uvedba modula informacijska varnost na magistrskem študijskem programu (2017). Od leta 2010 katedra beleži tudi postopno povečevanje števila raziskovalcev, z novimi zaposlitvami v letih 2011, 2014 in 2019. Vidnejša znanstvenoraziskovalna dejavnost članov in sodelavcev KIV (raziskovalne šifre: 16312; 33190; 34047; 38302; 52374) se začne z letom 2010 po ustanovitvi katedre in ob zagonu študijskega programa. Raziskovanje se je sprva pretežno osredotočalo na splošnejše tematike, kot so kibernetске grožnje, kibernetška kriminaliteta, naprednejše grožnje (kibernetški terorizem, informacijsko bojevanje), upravljanje s tveganji, mednarodni standardi in informacijska varnost v povezavi z mobilnimi napravami. V prvih letih je prevladovalo predvsem publiciranje konferenčnih znanstvenih prispevkov, v drugem desetletju pa se zgodi vidnejši porast publiciranja v znanstvenih revijah in večja osredotočenost oz. specifikacija raziskovalnih tematik.

KIV je od leta 2010 do januarja 2023 skupaj objavila 58 izvirnih znanstvenih prispevkov (od tega 9 izjemnih (A^{''}) in 8 pomembnih znanstvenih del (A' in A1/2), 10 preglednih znanstvenih prispevkov (tip 1.02), tri kratke znanstvene prispevke, 46 znanstvenih prispevkov na konferencah in 18 poglavij v znanstvenih monografijah. Z zaposlovanjem novih raziskovalcev se je število objav po letih smiselno povečevalo. Če sta se v obdobju od leta 2010 do leta 2014 v povprečju objavila dva izvirna znanstvena prispevka letno, je povprečje v obdobju od leta 2015 do leta 2018 naraslo na šest in v tretjem obdobju od leta 2019 do leta 2022 na osem izvirnih znanstvenih prispevkov letno. Pomembnejše objave (A^{''}, A' in A1/2) člani in sodelavci katedre KIV beležijo predvsem v drugih dveh navedenih obdobjih. V letu 2022 so izmed vseh izvirnih znanstvenih člankov, objavljenih pod afilicijo UM FVV, raziskovalci KIV objavili 29,4 % prispevkov. V svojih objavah so se osredotočali na proučevanje naslednjih tem: varnostni izzivi in vidiki razvoja programske opreme (Mihelič idr., 2023; Vrhovec idr., 2015a; Vrhovec idr., 2015b; Vrhovec in Markelj, 2021); varnost mobilnih naprav v organizacijskem okolju (Markelj in Završnik, 2016); merjenje in ocenjevanje kakovosti informacijske varnosti (Bernik in Prislan, 2016; Prislan idr., 2020); zaznave kibernetških groženj med uporabniki in viktimizacija s kibernetško kriminaliteto (Bernik idr., 2022; Markelj in Zgaga, 2016); notranje grožnje v informacijski varnosti (Choi idr., 2018); motivacija in namera za zaščito ter iskanje informacij (Vrhovec idr., 2023; Vrhovec in Mihelič, 2021); uporaba storitev spletnih omrežij in konferenčnih okolij za

izobraževanje na daljavo (Fujs idr., 2022; Fujs in Vrhovec, 2020); kategorizacija uporabnikov na podlagi dejavnikov informacijske varnosti (Fujs idr., 2021); uporaba zunanjega izvajanja storitev v informacijski varnosti (Jelovčan idr., 2022); uporaba pametnih naprav in informacijska varnost med starejšimi uporabniki (Mihelič in Žvanut, 2022).

V ostalih izvirnih znanstvenih prispevkih pa so raziskovalci KIV obravnavali in raziskovali tudi druge teme, povezane z informacijsko in kibernetsko varnostjo, denimo: upravljanje informacijskovarnostnih tveganj; informacijskovarnostni standardi, ozaveščenost in strah pred kibernetsko kriminaliteto; usposabljanja in treningi uporabnikov; socioekonomski vidiki informacijske varnosti in kibernetske kriminalitete; kazenskopravni pogledi na kršitve pravil informacijske varnosti; informacijska varnost v zdravstvenem sistemu in kritični infrastrukturi; kibernetska varnost in kriminaliteta, povezana s pametnimi napravami, pametnimi avtomobili in pametnimi mesti; varstvo osebnih podatkov in zasebnost; adopcija tehnologije in s tem povezani motivacijski in zaviralni dejavniki.

Iz predstavljenih tem je razvidno, da se raziskave pogosto nanašajo na kompleksne tematike, ki zahtevajo multidisciplinarno obravnavo, kar se odraža v značilnostih skupin avtorjev. KIV v objavah beleži sodelovanje ne le z obema preostalima univerzama v Sloveniji in tehničnimi ter zdravstvenimi fakultetami, temveč tudi z bogato mrežo tujih raziskovalnih institucij (iz Nemčije, Avstrije, Velike Britanije in Italije). Omeniti velja še, da so se raziskave neredko izvajale v realnih okoljih, posledično pa so kot soavtorji prispevkov pogosto vključeni strokovnjaki iz prakse (npr. s področja varnostnega svetovanja, revizije informacijskih sistemov, korporativne varnosti, kritične infrastrukture, analitike).

Svoja znanja, izkušnje in izsledke raziskovalne dejavnosti so s ciljem celostne predstavitve obravnavanih problematik raziskovalci KIV publicirali tudi v zaokroženih znanstvenih monografijah, izdanih pri nacionalnih in mednarodnih založbah. V zadnjem desetletju je bilo objavljenih pet samostojnih znanstvenih monografij, ki v kontekstu informacijske varnosti predstavljajo vidike, povezane z etičnim hekanjem (Tomše in Markelj, 2020), upravljanjem v organizacijah (Prislan in Bernik, 2019); mobilnimi napravami (Markelj in Bernik, 2020); kibernetsko kriminaliteto, informacijskim bojevanjem in kibernetskim terorizmom (Bernik, 2014; Bernik in Prislan, 2012).

4 Zaključek

Pričujoči prispevek predstavlja vpogled v zgodovinski razvoj informacijske, računalniške in kibernetike varnosti skozi stroko in raziskovalno dejavnost. Zаметki informacijske varnosti imajo korenine že v daljni zgodovini človeške družbe, močnejše zаметke razvoja področja kot discipline pa je opaziti v devetnajstem stoletju z razvojem računalniške discipline, bolj poglobljeno in intenzivno pa v dvajsetem stoletju z zasnovami modernih računalnikov in pojavom telekomunikacij. Na začetku se je informacijska varnost razvijala v okvirih računalništva, z razvojem omrežij, predvsem interneta in osebnih računalnikov pa v ospredje pride tudi potreba po varnosti omrežij in informacijskih sistemov. Informacijska varnost doživi razmah konec devetdesetih let in z novim tisočletjem začne razvijati svojo sodobno podobo, kot jo poznamo danes. V zadnjih desetletjih je poudarek predvsem na uporabniški in kibernetiki varnosti ter izzivih, povezanih z razvojem profesionalizacije, razvojem inteligentnih rešitev in preprečevanjem oz. odzivanjem na kibernetike grožnje, pomembne za nacionalno in mednarodno varnost.

V Sloveniji se je vidnejša raziskovalna dejavnost na področju informacijske varnosti začela sredi devetdesetih let dvajsetega stoletja, medtem ko je svoj nagli vzpon doživela po letu 2005. S povečanjem števila raziskovalcev na tem področju se je pričakovano povečalo tudi število raziskav, tudi tistih, ki so objavljene v najvišje uvrščenih revijah. UM FVV je kot prva znanstvenoizobraževalna institucija vzpostavila akreditiran program s področja informacijske varnosti. Zaradi manka kadra, krepitev ustreznih kompetenc in potreb razvoja profesionalizacije na tem področju se vsebine vse pogosteje uvajajo tudi v druge visokošolske izobraževalne programe ter izobraževanja na drugih stopnjah.

Bralec mora biti pri interpretaciji predstavljenih rezultatov pozoren na naslednje omejitve raziskave. Prvič, ugotovitve izhajajo zgolj iz zbirke WoS in ne upoštevajo dokumentov, ki niso indeksirani v tej bibliografski zbirki. Tako obstaja verjetnost, da nekateri dokumenti (predvsem poglavje 3.2) niso vključeni v analizo. Kljub temu avtorja verjameva, da analiza najodmevnejših objavljenih raziskav (tj. raziskav, objavljenih v virih, ki so indeksirani v WoS) predstavlja zanesljiv in kakovosten vpogled v razvoj področja. Drugič, analiza dokumentov (rezultati v podpoglavjih 3.1 in 3.2) je bila opravljena zgolj kvantitativno. Kvalitativna analiza bi omogočila

podrobnejši vpogled v vsebine, ki so se obravnavale skozi čas in s tem natančnejši pregled razvoja posameznih tem znotraj področja.

Literatura

- Anderson, J. P. (1972a). *Computer security technology planning study, ESD-TR-73-51, Vol. I*. Electronic System Division.
<https://csrc.nist.gov/csrc/media/publications/conference-paper/1998/10/08/proceedings-of-the-21st-nissc-1998/documents/early-cs-papers/ande72a.pdf>
- Anderson, J. P. (1972b). *Computer security technology planning study, ESD-TR-73-51, Vol. II*. Electronic System Division. <https://csrc.nist.gov/csrc/media/publications/conference-paper/1998/10/08/proceedings-of-the-21st-nissc-1998/documents/early-cs-papers/ande72b.pdf>
- Anderson, R. in Moore, T. (2009). Information security: Where computer science, economics and psychology meet. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 367(1898), 2717–2727. <https://doi.org/10.1098/rsta.2009.0027>
- Bernik, I. (2014). *Cybercrime and cyberwarfare*. Wiley.
- Bernik, I. in Prislán, K. (2012). *Kibernetska kriminaliteta, informacijsko bojevanje in kibernetski terorizem*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bernik, I. in Prislán, K. (2016). Measuring information security performance with 10 by 10 model for holistic state evaluation. *PLoS ONE*, 11(9), 1–33.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0163050>
- Bernik, I., Prislán, K. in Mihelič, A. (2022). Country life in the digital era: Comparison of technology use and cybercrime victimization between residents of rural and urban environments in Slovenia. *Sustainability*, 14(21). <https://doi.org/10.3390/su142114487>
- Bisbey, R. in Hollingworth, R. (1978). *Protection analysis: Final report. ARPA order NO. 2223*. Information Sciences Institute, University of Southern Carolina.
<https://csrc.nist.gov/csrc/media/publications/conference-paper/1998/10/08/proceedings-of-the-21st-nissc-1998/documents/early-cs-papers/bisb78.pdf>
- Chadd, K. (2020). The history of cybercrime and cybersecurity, 1940–2020. *Cybercrime Magazine*.
<https://cybersecurityventures.com/the-history-of-cybercrime-and-cybersecurity-1940-2020/>
- Choi, S., Martins, J. T. in Bernik, I. (2018). Information security: Listening to the perspective of organisational insiders. *Journal of Information Science*, 44(6), 752–767.
<https://doi.org/10.1177/0165551517748288>
- de Leeuw, K. (2007). Introduction. V K. de Leeuw in J. Bergstra (ur.), *The history of information security: A comprehensive handbook* (str. 1–25). Elsevier B.V.
- Fujs, D. in Vrhovec, S. (2020). Use of social networking services among Slovenes around the world. *Dve domovini*, 52. <https://doi.org/10.3986/dd.2020.2.04>
- Fujs, D., Vrhovec, S. in Vavpotič, D. (2021). Know your enemy: User segmentation based on human aspects of information security. *IEEE Access*, 9, 157306–157315.
<https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3130013>
- Fujs, D., Vrhovec, S., Žvanut, B. in Vavpotič, D. (2022). Improving the efficiency of remote conference tool use for distance learning in higher education: A kano based approach. *Computers & Education*, 181, 104448. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104448>
- Ibrahimova, A. N. (2020). The definitions of information and security; history of information security development. *Vilnius University Open Series*, 6, 48–57. <https://doi.org/10.15388/os.law.2020.5>
- Jelovčan, L., Mihelič, A. in Prislán, K. (2022). Outsource or not? An AHP based decision model for information security management. *Organizacija*, 55(2). <https://doi.org/10.2478/orga-2022-0010>
- Kessler, G. C. (2012). Information security: New threats or familiar problems? *Computer*, 45(2), 59–65.
<https://doi.org/10.1109/mc.2011.262>
- Svet Evrope. (2001). *Konvencija o kibernetski kriminaliteti*.
http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/konvencije/185/

- List, W. (1973). Too many loopholes in computer security. *Cost and Management*, 47.
- Markelj, B. in Bernik, I. (2020). *Varnost mobilnih naprav*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/315>
- Markelj, B. in Završnik, A. (2016). Kibernetska korporativna varnost mobilnih naprav: Zavedanje uporabnikov v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(1), 44–60.
- Markelj, B. in Zgaga, S. (2016). Comprehension of cyber threats and their consequences in Slovenia. *Computer Law & Security Review*, 32(3), 513–525. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2016.01.006>
- Mihelič, A., Vrhovec, S. in Hovelja, T. (2023). Agile Development of secure software for small and medium-sized enterprises. *Sustainability*, 15(1). <https://doi.org/10.3390/su15010801>
- Mihelič, A. in Žvanut, B. (2022). (In)secure Smart device use among senior citizens. *IEEE Security & Privacy*, 20(1), 62–71. <https://doi.org/10.1109/MSEC.2021.3113726>
- Prislan, K. in Bernik, I. (2019). *Informacijska varnost in organizacije*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K., Mihelič, A. in Bernik, I. (2020). A real-world information security performance assessment using a multidimensional socio-technical approach. *PLoS ONE*, 15(9 September), 1–28. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238739>
- Scheidermayer, P. (1970). Many aspects of computer security. *Police Chief*, 37(7), 64–67.
- Tomše, S. in Markelj, B. (2020). *Informacijska varnost: Etično bekanje* (1. natis). GV Založba.
- von Solms, B. (2010). The 5 Waves of information security – from Kristian Beckman to the present. V K. Rannenberg, V. Varadharajan in C. Weber (ur.), *Security and Privacy – silver linings in the cloud* (str. 1–8). Springer.
- Vrhovec, S., Bernik, I. in Markelj, B. (2023). Explaining information seeking intentions: Insights from a Slovenian social engineering awareness campaign. *Computers & Security*, 125, 103038. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2022.103038>
- Vrhovec, S. L. R., Hovelja, T., Vavpotič, D. in Krisper, M. (2015a). Diagnosing organizational risks in software projects: Stakeholder resistance. *International Journal of Project Management*, 33(6), 1262–1273. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.03.007>
- Vrhovec, S. L. R., Trkman, M., Kumer, A., Krisper, M. in Vavpotič, D. (2015b). Outsourcing as an Economic development tool in transition economies: Scattered global software development. *Information Technology for Development*, 21(3), 445–459. <https://doi.org/10.1080/02681102.2013.874316>
- Vrhovec, S. in Markelj, B. (2021). The relation between project team conflict and user resistance in software projects. *PLoS ONE*, 16(11), e0260059. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0260059>
- Vrhovec, S. in Mihelič, A. (2021). Redefining threat appraisals of organizational insiders and exploring the moderating role of fear in cyberattack protection motivation. *Computers & Security*, 106, 102309. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102309>
- Ware, W. H. (1979). *Security controls for computer systems. Report of defense science board Task force on computer security. R-609-1*. RAND. <https://www.rand.org/pubs/reports/R609-1.html>
- Whitman, M. E. in Mattord, H. J. (2012). *Principles of information security* (4th ed). Course Technology.

IZOBRAŽEVANJE IN RAZISKOVANJE NA PODROČJU INFORMACIJSKE VARNOSTI

BLAŽ MARKE LJ, SIMON VRHOVEC, IGOR BERNIK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
blaz.markelj@um.si, simon.vrhovec@um.si, igor.bernik@um.si

Povzetek Raziskovanje varnosti na internetu in sodobnem kibernetnem prostoru ima na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) več desetletno zgodovino. Ob širši pojavi uporabe računalnikov in interneta se je začelo raziskovanje dela in odziva uporabnikov skozi varnostne vidike. Od sredine devetdesetih let 20. stoletja je bil obravnavan širši nabor varnostnih vprašanj dela z računalnikom in povezovanja na internet ter odzivi uporabnikov na različne grožnje z interneta. Večina začetnih ugotovitev je izhajala s kriminoloških vidikov obravnavanja varnosti, kjer so se dejavnosti prenašale iz analognega prostora in povezovanja na internet v navidezni, kibernetni prostor. Stalno so se dodajale različne vsebine proučevanja informacijske varnosti, dandanes pa tudi različni specialni vidiki kibernetne varnosti. Raziskovanje informacijsko-varnostnih vidikov poteka od osnovnih raziskovanj v preteklosti do današnjih celovitih raziskovanj in povezovanj z drugimi področji. Podajamo ključne ugotovitve omenjenih raziskovanj, kritično oceno uporabnosti znanja in izpostavljamo ključne aktualne ugotovitve, ki prispevajo k razvoju znanosti in stroke na omenjenem področju. Prispevek nakazuje razvoj področij informacijske in kibernetne varnosti z nakazanimi smernicami za prihodnje raziskovanje in ohranjanje aktualnosti na proučevanih področjih.

Ključne besede:

internet,
kibernetni
prostor,
informacijska
varnost,
kibernetna
varnost,
razvoj,
Fakulteta za
varnostne vede
UM

EDUCATION AND RESEARCH IN THE FIELD OF INFORMATION SECURITY

BLAŽ MARKELJ, SIMON VRHOVEC, IGOR BERNIK

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
blaz.markelj@um.si, simon.vrhovec@um.si, igor.bernik@um.si

Abstract The research on internet security and modern cyberspace has a decades-long history at the Faculty of Criminal Justice and Security of the University of Maribor (UM FVV). With the wider use of computers and the internet, research began on the work and response of users through security aspects. From the mid-1990s, a wider range of security issues related to computer work, internet connectivity, and user responses to various internet threats were considered. Most of the initial findings were based on criminological aspects of security where activities were transferred from the analogue space and connectivity to the internet to the virtual, cyberspace. Various contents of information security studies were constantly added, and nowadays, various specialized aspects of cyber security are also studied. Research on information security aspects has progressed from basic research in the past to extensive research and connections with other fields today. We provide key findings of these studies, critically assess the usefulness of knowledge, and highlight current findings that contribute to the development of science and the profession in the field. The article outlines the development of information and cyber security fields with indicated directions for future research and maintaining relevance in the studied areas.

Keywords:

internet,
cyberspace,
information
security,
cybersecurity,
development
corporate,
Faculty of Criminal
Justice and
Security UM

1 Uvod

Svetovni trendi razvoja kibernetskega prostora potekajo v različnih smereh. Ponudniki dostopa, povezljivosti in zagotavljanja storitev se v pretežni meri osredotočajo na funkcionalne vidike njihovih rešitev. Dolgoročno pa se z varnostnimi vidiki rešitev niso ukvarjali. Kljub dejstvu, da je varnost v kibernetskem prostoru že dolgoročno pomembna, pa se je celostno pristopilo k reševanju varnostnih vprašanj šele v zadnjih dveh desetletjih. V tem času smo doživeli nesluten razvoj naprav in omrežij za stalno povezljivost, predvsem v smeri mobilnosti. Istočasno so se razvile tudi storitve v kibernetskem prostoru in doživele izjemen razmah ter uporabnost na vseh ravneh uporabe in vključenost vseh starostnih skupin. Zaradi razvoja stroke informacijske varnosti se stalno povečuje potreba po zagotavljanju celostne – tako tehnične kot netehnične kibernetske varnosti. Globalni trendi razvoja – kot je globalen kibernetski prostor – pa vse bolj vodijo v smeri zagotavljanja visoke stopnje kibernetske varnosti, odpornosti posameznikov, podjetij in držav na izzive kibernetske varnosti in v primeru varnostnih incidentov, povrnitev okrnjenega delovanja entitete v normalno delovanje v najkrajšem času.

Smernice raziskovanja na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) so se razvijale skladno z razvojem naprav in uporabo kibernetskega prostora skozi vidike proučevanja varnosti, trende razvoja tehnologije, storitev in uporabe kibernetskega prostora. Na podlagi svetovnih trendov razvijamo varnostna področja, njihovo trenutno stanje in temelje za nadaljnje raziskovanje kibernetske varnosti na UM FVV.

2 Informacijska varnost in vloga Katedre za informacijsko varnost na Fakulteti za varnostne vede UM

Prve dejavnosti in razmisleki o informacijski varnosti so se na UM FVV začeli že sredi devetdesetih let 20. stoletja. Rezultat raziskovanja pa je monografija Modri Internet: uporaba Interneta na policijsko-varnostnem področju (Pagon idr., 1997). S tem se je začela gojiti tudi kultura varne uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij v povezavi z internetom – tako na varnostnem področju kot tudi na vseh z varnostjo povezanih področjih – in ker sta takrat internet in tehnologija skokovito napredovala in se začela zajedati v vse pore vsakdanjega življenja, se zgodi prenos znanj tudi na splošno javnost.

Raziskovanja se po omenjeni monografiji nadaljujejo, čeprav so v svojih začetkih še zelo omejena. Tako v letu 1999 dobimo Teoretični okvir informacijske varnosti (Belič, 1999), sledijo pa dela Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo in pospešen prehod EU v informacijsko družbo (Belič, 2000), Informacijski terorizem (Belič, 2001), Specialistični študij informacijske varnosti na Fakulteti za policijsko-varnostne vede (Belič, 2005) in Navzkrižja interesov med CEO/CIO/CSO (Belič, 2006). Poleg omenjenih prispevkov je v okviru fakultete nastalo še nekaj diplomskih del, vendar je prvo desetletje 21. stoletja predstavljalo predvsem začetke, ki so se odražali v začetnem raziskovanju pomembnosti področja informacijske varnosti in nujnosti v poučevanju.

Na podlagi prizadevanj za poučevanje področja so se na UM FVV poučevale določene vsebine in predmeti o informacijski varnosti v okviru univerzitetnega programa in specializacije. Prvi formalizirani predmeti so se poučevali v modulu Informacijska varnost – Specializacija, ki se je izvajal med letoma 2003 in 2010. Vsebine o informacijski varnosti so bile tudi del univerzitetnega študijskega programa od leta 2004 naprej, resneje pa so se začele obravnavati s pojavom bolonjskega MAG in DR študija, ki sta bila akreditirana leta 2007 in sta se v istem letu začela tudi izvajati.

Katedra za informacijsko varnost UM FVV je bila ustanovljena leta 2010 kot ločena enota, prej pa je delovala pod okriljem splošne katedre na UM FVV. Pred samo ustanovitvijo katedre se je začel intenzivnejši razvoj z informacijsko varnostjo povezanih vsebin, ki je sledil skladno z bolonjsko reformo v prvem desetletju 21. stoletja. V tem obdobju se je, tudi na podlagi opisanih dejavnosti in uvajanja informacijskovarnostnih vsebin v študij na UM FVV, izoblikovala ideja o pripravi programa informacijske varnosti. Visokošolski študijski program informacijske varnosti je bil v želji, da je pokrit širok spekter prihodnjih študentov in omogočeno poučevanje na tem področju na prvi stopnji študija, izpeljan skupaj s Fakulteto za elektrotehniko, računalništvo in informatiko UM v obdobju 2008–2010. To je privedlo do akreditacije novega visokošolskega študijskega programa Informacijska varnost leta 2010. Prva generacija študentov se je vpisala leta 2011, prva diploma s tega področja pa je bila na UM FVV leta 2014. Zaradi sprememb študija in prehoda na bolonjsko reformo se je ukinil specialistični študij in s tem tudi modul Informacijska varnost.

UM FVV je zaradi novih zahtev in potreb po spremembah študijskih programov v obdobju med letoma 2012 in 2014 izvedla prenovno študija in ponovno akreditacijo vseh programov. S spremembami, ki so sledile novim zahtevam, je program Informacijska varnost v celoti prevzela Katedra za informacijsko varnost UM FVV in tako tudi odgovornost za njegov celoviti razvoj.

Z nadaljnjim razvojem študijskih programov v letu 2017 je bil na magistrskem študijskem programu uveden modul Informacijska varnost, kar je omogočalo vertikalno napredovanje študija na področju informacijske varnosti. Na doktorskem študijskem programu Varstvoslovje so posamezne vsebine s področja informacijske varnosti in izdelava zaključnih del na tem področju mogoči že od začetka drugega desetletja 21. stoletja. V času razvoja Katedre za informacijsko varnost so k razvoju pomembno prispevali tudi študenti doktorskega študija, do danes pa na tem področju beležimo tri zaključena doktorska dela: Grožnje informacijski varnosti pri rabi mobilnih naprav (Markelj, 2014), Večkriterijski model učinkovitosti informacijske varnosti v organizacijah (Prislan, 2016) in Model odziva na kibernetске napade v jedrskih objektih (Tomažič, 2016).

Z opisanimi spremembami študijskih programov smo zagotovili celovito vertikalno študija Informacijske varnosti in zaključili celotno zanko izobraževanja, ki danes uspešno poteka na vseh treh ravneh študija na UM.

Raziskovanje informacijskovarnostnih fenomenov je v prvem desetletju 21. stoletja na UM FVV slonelo bolj ali manj na enem raziskovalcu, s sodelovanjem študentov in kolegic ter kolegov izven fakultete pa smo začeli UM FVV vsebinsko promovirati kot partnerja pri razvoju področja informacijske varnosti. Tako s sodelovanjem na mnogih dogodkih kot tudi objavljanjem vsebin v revijah, na konferencah in novih, v informacijsko varnost usmerjenih monografijah. Število zaposlenih raziskovalcev se je postopoma povečevalo od prvih let 21. stoletja, ko je imelo področje informacijske varnosti na UM FVV enega zaposlenega. Z novimi zaposlitvami v letih 2010, 2014 in 2019 se je zaposlilo več sodelavcev. Danes katedro sestavljajo štirje sodelavci.

Z vpisom prvih študentov na visokošolski študijski program Informacijska varnost in ustanovitvijo Katedre za informacijsko varnost na UM FVV so se vzpostavili vsi pogoji za hiter in uspešen razvoj področja. Tako je katedra za informacijsko varnost

svojo prvo konferenco »Informacijska varnost – odgovori na sodobne izzive«¹ izvedla že dobre pol leta pred prvim sprejetjem študentov na program informacijske varnosti. Konferenca je potekala v mesecu januarju leta 2011. Koncept konference je bil povezati akademsko in praktično, gospodarsko sfero ljudi, ki se ukvarjajo s področjem informacijske varnosti. Konferenca je požela ogromno zanimanja in postavila temelje za nadaljnje konference s tega področja na UM FVV. Jeseni leta 2012 smo bili priča drugi nacionalni konferenci s področja informacijske varnosti na Fakulteti za varnostne vede UM z naslovom »Informacijska varnost – Smernice za prihodnost«. Konferenca je še popestrila program in privabila nove ljudi tako z akademsko raziskovalnega kroga kot iz gospodarstva. V samem uvodu konference smo skupaj s Sekcijo za upravljanje varovanja informacij pri Gospodarski zbornici Slovenije (SUVI) organizirali »Zajtrk strokovnjakov«. Za vse udeležence je bilo izvedeno predavanje z enega od področij, ki jih pokriva informacijska varnost. Ker smo od udeležencev in organizacij dobili pohvale, smo v letu 2013 organizirali kar dva dogodka, in sicer v marcu in oktobru. V mesecu marcu je konferenca nosila naslov »Informacijska varnost – Sodobni trendi«. Tudi pri tej konferenci smo skupaj s SUVI organizirali »Zajtrk s strokovnjakom« in v nadaljevanju izvedli pester program za udeležence konference. Program je bil sestavljen tako iz znanstvenih kot strokovnih predavanj. Slednja so izvedli predvsem ljudje »iz prakse«. Meseca oktobra je bila izvedena še druga konferenca s področja informacijske varnosti z naslovom »Informacijska varnost – Na razpotju«. V naslednjih letih smo organizirali naslednje nacionalne konference: leta 2014 »Informacijska varnost – V koraku s časom«, leta 2015 »Informacijska varnost – Nova dognanja« in leta 2016 »Informacijska varnost«.

V letu 2017 je katedra na podlagi izkušenj konferenco pripravila kot mednarodno konferenco. Na pobudo Igorja Bernika in pod vodstvom Blaža Marklja (povezovanje z gospodarstvom) ter Simona Vrhovca (povezovanje z akademsko sfero) je novembra leta 2017 Katedra za informacijsko varnost UM FVV v Ljubljani organizirala prvo mednarodno znanstveno konferenco s področja kibernetske varnosti Central European Cybersecurity Conference – CECC 2017.² Konferenci je predsedoval Igor Bernik (UM). Programski odbor je sestavljalo 23 raziskovalcev iz 12 držav (Argentina, Avstrija, Francija, Hrvaška, Italija, Južna Afrika, Nemčija, Poljska, Slovenija, Španija, ZDA, Združeno kraljestvo). Na podlagi prispevkov

¹ Več informacij je na voljo na spletni strani: https://www.fvv.um.si/rV/arhiv/2012-1/08_Markelj_Bernik.pdf

² Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/cecc2017/>

konferenca je bila izdana znanstvena monografija pri univerzitetni založbi University of Maribor Press. Znanstvena monografija je indeksirana v bibliografski bazi dblp. S konferenco je bila povezana tudi posebna izdaja mednarodne znanstvene revije *Journal of Universal Computer Science* (Keller idr., 2018). Na konferenci je bilo predstavljenih 12 znanstvenih in osem strokovnih prispevkov. Na konferenci so nastopili tudi trije vabljeni predavatelji: Stefan Katzenbeisser (Technical University of Darmstadt, Nemčija) je imel vabljeno predavanje z naslovom *Enforcing Software Integrity in the Internet of Things*, Jörg Keller (FernUniversität in Hagen, Nemčija) je nastopil s predavanjem z naslovom *Network Steganography: Principles, Countermeasures, Applications* in Daniel Cohen (Abba Eban Institute for International Diplomacy in Tel Aviv University, Izrael) je imel predavanje z naslovom *Cyber Response to the Wave of Terrorism*. Vse to je omogočilo, da so se vsebine informacijske varnosti, ki smo jih takrat poučevali in razvijali na UM FVV, povezale z mednarodno skupnostjo na vseh ravneh: univerzitetni, službe za zagotavljanje varnosti in gospodarstvo, kar še okrepi prisotnost katedre v Sloveniji, njeno znanje pa je bilo tako prvič predstavljeno tudi širši mednarodni skupnosti. UM FVV in katedra sta v svoje nacionalno in mednarodno delovanje vključili dve konferenci.

Novembra leta 2018 je katedra, ponovno v Ljubljani, organizirala drugo konferenco CECC 2018.³ Konferenci so sopedredovali Lothar Fritsch (Karlstad University, Švedska), Béla Genge (University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Tg. Mures – UMFST, Romunija), Jörg Keller (FernUniversität in Hagen, Nemčija), Wojciech Mazurczyk (Warsaw University of Technology, Poljska) in Simon Vrhovec (UM). Programski odbor je sestavljalo 31 raziskovalcev iz 15 držav (Argentina, Avstrija, Estonija, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Izrael, Južna Afrika, Nemčija, Poljska, Romunija, Slovenija, ZDA, Združeno kraljestvo). Ta konferenca je bila prelomna, saj so bili prispevki prvič objavljeni v ACM International Conference Proceedings Series (ICPS), kar je pomenilo indeksiranje vseh objavljenih prispevkov v bibliografskih bazah Web of Science, Scopus, dblp in ACM Digital Library (DL). S konferenco je bila povezana tudi posebna izdaja mednarodne znanstvene revije *Journal of Universal Computer Science* (Keller idr., 2019). Poleg 19 znanstvenih in osem strokovnih prispevkov sta bili na konferenci predstavljeni tudi dve vabljeni predavanji.

³ Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/cecc2018/>

Katedra za informacijsko varnost UM FVV je začela pri soorganizaciji konference sodelovati s tujimi partnerji in na ta način širše promovirati mednarodno konferenco v želji, da bi postala pomemben igralec v povezovanju akademskega in strokovnega področja v Evropi. Tako je bila tretja konferenca CECC 2019⁴ pod vodstvom Anžeta Miheliča novembra leta 2019 soorganizirana s Zentrale Stelle für Informationstechnik im Sicherheitsbereich – ZITiS (Nemčija) v Münchnu v Nemčiji. Konferenci so sopredsedovali Mordechai Guri (Ben-Gurion University of the Negev, Izrael), Christian Hummert (ZITiS, Nemčija), Jean-Francois Lalande (CentraleSupélec/Inria, Francija), Olaf Maennel (Tallinn University of Technology, Estonija) in Simon Vrhovec (UM), ki je v času sopredsedovanja začasno izstopil iz usmerjevalnega odbora CECC. Programski odbor je sestavljalo 35 raziskovalcev iz 20 držav (Argentina, Avstrija, Brazilija, Danska, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Izrael, Južna Afrika, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Romunija, Slovenija, Švedska, ZDA, Združeno kraljestvo). Tudi prispevki s te konference so bili objavljeni v ACM ICPS ter indeksirani v bibliografskih bazah Web of Science, Scopus, dblp in ACM DL. Ta konferenca je bila prelomna z več vidikov, saj je bila prva konferenca, ki jo je katedra soorganizirala v tujini. Konferenca se je hkrati spremenila iz dogodka, na katerem se je raziskovalna sfera srečala z industrijo, na bolj akademsko usmerjen dogodek, saj so slovenska podjetja, ki so do tedaj podpirala konferenco, primarno osredotočena na domači trg. S tem so iz programa konference izpadli strokovni prispevki.

Po zaključku tretje konference leta 2019 se je usmerjevalni odbor odločil konferenco preimenovali v European Interdisciplinary Cybersecurity Conference – EICC, kar tudi simbolično pokaže široko naravnost in doseg konference. Ob tem je usmerjevalni odbor razširil krog dejavno vključenih v organizacijo in izvedbo konference ter njene izrazito inherentno interdisciplinarne narave.

Ker se je s prenosom konference iz Slovenije pojavil manko na domačem področju, je strokovnjake in organizacije v Sloveniji zanimalo, kdaj in kje se bo odvijala »naša«, zdaj v slovenskem prostoru že uveljavljena konferenca Informacijska varnost. Katedra za informacijsko varnost UM FVV je zato pod programskim vodstvom Blaža Marklja v partnerstvu s slovenskim odsekom ISACA v mesecu novembru leta 2019 organizirala »novo« nacionalno konferenco s področja informacijske varnosti

⁴ Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/cecc2019/>

in postavila temelj načina organizacije konference, ki jo izvajamo še danes. Partnerja sta konferenco postavila v Portorož, jo nadaljnje profesionalizirala in umestila med glavne konferenčne informacijskovarnostne dogodke v Sloveniji. Konferenca je v letu 2019 nosila ime »Konferenca Informacijska varnost: Zaupanje v človeka in tehnologijo«. Gostili smo predavatelje s slovenskih nacionalnih institucij, ki skrbijo tako posredno kot neposredno za področje varnosti podatkov, zasebnosti in informacijske varnosti posameznikov in družbe. Pridružil se nam je veliko število podjetij, ki so svoja dognanja in izkušnje predstavila na samem dogodku.

Četrto konferenco EICC 2020⁵ je novembra leta 2020 organiziral CentraleSupélec/Inria (Francija) v sodelovanju s Katedro za informacijsko varnost UM FVV. Konferenca je bila prvotno načrtovana kot hibridna v okviru dogodka European Cyber Week 2020. Gostovati bi morala v mestu Rennes v Franciji, a je bila zaradi pandemije covid-19 v zadnjem trenutku spremenjena v spletno konferenco. Obenem je katedra pripravljala tudi drugo nacionalno konferenco »Konferenca Informacijska varnost: Zaupanje v človeka in tehnologijo«. Dober mesec pred fizično izvedbo konference se je zaradi pandemije znova »ustavilo« javno življenje, zato je bila konferenca izvedena v spletnem okolju. Kljub izvedbi na daljavo je bil tudi tokrat odziv odličen. Podobno usodo je doživela tudi peta konferenca EICC 2021,⁶ ki jo je novembra leta 2021 organizirala Universitatea de Medicina, Farmacie, Stiinte si Tehnologie – U.M.F.S.T (Romunija) v sodelovanju s Katedro za informacijsko varnost UM FVV. Tudi ta konferenca je bila načrtovana kot hibridna, a je bila zadnji hip spremenjena v spletno konferenco, kar je onemogočilo njeno gostovanje v mestu Târgu Mureș v Romuniji. Zaradi okoliščin smo morali na daljavo izvesti tudi tretjo nacionalno konferenco »Konferenca Informacijska varnost: Zaupanje v človeka in tehnologijo« v novembru 2021. Število udeležencev, predavateljev in podjetij, ki so sodelovali, se je glede na prejšnja leta še povečalo. Pokazalo se je, da je format konference v javnosti odlično sprejet, organizatorji pa so se sposobni prilagoditi vsakršnim izzivom.

Šesta konferenca EICC 2022⁷ je bila zaradi ponavljajočih se valov pandemije covid-19 v jesenskem času predstavljena na konec pomladi in je potekala v juniju 2022 v Barceloni v Španiji. Konferenco je tokrat uspešno kot hibridni dogodek organizirala

⁵ Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/eicc2020/>

⁶ Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/eicc2021/>

⁷ Več informacij je na voljo na spletni strani: <https://www.fvv.um.si/eicc2022/>

Universitat Oberta de Catalunya (Španija) v sodelovanju s Katedro za informacijsko varnost UM FVV. Četrto nacionalno konferenco »Konferenca Informacijska varnost: Zaupanje v človeka in tehnologijo« 2022 smo izvedli na ustaljeni lokaciji in v istem časovnem obdobju kot prejšnje konference. Vendar tokrat na veselje vseh v živo. Konferenca je pritegnila zanimanje mnogih predavateljev, tako iz raziskovalno akademske sfere kot s področij gospodarskih družb. Na konferenci smo poleg pestrega programa izvedli tudi »Karierno tržnico«, kjer so se podjetja srečala s študenti UM FVV in programa Informacijska varnost, študenti pa so neposredno spoznali možnosti, ki jih nudijo delodajalci.

Med raziskovalno dejavnostjo, ki jo izvajamo sodelavci katedre, izpostavljamo nekaj raziskovalnih projektov, ki smo jih za utemeljitev področja uspeli pridobiti na UM FVV. To nakazuje na našo vpetost v raziskovalno sfero, moč Katedre za informacijsko varnost UM FVV, njeno povezovanje znotraj fakultete, z gospodarstvom in delom v znanosti in da smo kos zahtevnim izzivom (tudi mednarodnega) raziskovanja in sposobnost posameznikov, ki sestavljamo katedro.

Prvi projekti na specifičnem področju informatizacije in informacijske varnosti so bili pridobljeni z gospodarstvom. Izpostavljamo projekta Zagotavljanje (informacijske) varnosti in skladnosti z ZVOP-1 v projektu Nacionalna športna kartica (2013–2014) (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede [UM FVV], n. d.) ter Stanje in priprava kriterijev za prenovo informacijske infrastrukture RKS (2014) (UM FVV, n. d.). Na podlagi pridobljenih znanj in želje, da pridobimo projekte, financirane skozi raziskovalne razpise, nam je leta 2015 uspelo pridobiti večji projekt, financiran v okviru EU in Ministrstvom za izobraževanje znanost in šport, z naslovom Varnostno opismenjevanje uporabnikov v kibernetnem prostoru – temelj varne prihodnosti (Bernik, 2015). V letu 2017 smo začeli obsežnejši projekt Vpeljava sistema zagotavljanja varnosti informacij v HIT d. d. Nova Gorica (2017–2018) (UM FVV, n. d.). Leta 2018 pa se je v okviru sodelovanja med katedrami na UM FVV začel izvajati temeljni raziskovalni projekt TRP J5-9345 Varnost uporabnikov kibernetnega prostora – kriminološke, viktimološke in preventivne perspektive (2018–2020) (UM FVV, 2020). Na podlagi pridobljenih izkušenj smo v letih 2021 in 2022 pridobili naslednja raziskovalna projekta: TRP J5-3111 e@ser | Varna uporaba pametnih naprav med starejšimi: Nasproti na izobraževanju temelječi prevenciji kibernetne kriminalitete (2021–2024) (UM FVV, 2023a) in TRP J5-4585 MIG@B | Modeliranje mednarodnih migrantskih tokov na Balkanu (2022–

2025) (UM FVV, 2023b). Poleg omenjenih projektov člani katedre v zadnjem času sodelujemo tudi pri drugih različnih projektih in programski skupini UM FVV in širimo področje informacijske varnosti na področja, ki so v sodobni družbi v neposredni povezavi.

Poleg izobraževalne dejavnosti, organizacije konferenc in raziskovanja se na Katedri za informacijsko varnost intenzivno ukvarjamo z raziskovanjem področja in objavljamo izsledke raziskav v visoko rangiranih revijah. Ker je publicistična dejavnost posameznih članov katedre enostavno dosegljiva, v nadaljevanju izpostavljam le nekaj najpomembnejših dosežkov v okviru katedre, opozarjamo, da so to le izbrana dela. Katedra je do danes ustvarila obsežen opus znanstvenih raziskav, ki je pridobil mednarodno prepoznavnost. Sodelavci so postali globalno priznani strokovnjaki na področju informacijske varnosti, kar potrjujejo njihovi največji publicistični dosežki.

Monografije, ki so bile napisane v zadnjih letih na temo informacijske varnosti, ponujajo celovit vpogled avtorjev z UM FVV v izzive, ki se pojavljajo pri varovanju informacijskih sistemov in podatkov. V knjigi *Kibernetska kriminaliteta, informacijsko bojevanje in kibernetski terorizem*, ki sta jo napisala Bernik in Prislan (2012), so predstavljene teme, kot so informacijska varnost, kibernetska kriminaliteta, informacijsko bojevanje in kibernetski terorizem. V knjigi *Cybercrime and cyberwarfare* (Bernik, 2014), ki je izšla pri priznani mednarodni založbi Wiley, so predstavljeni splošni koncepti kibernetske kriminalitete in kibernetskega bojevanja. Markelj in Bernik (2018) sta pripravila monografijo *Varnost mobilnih naprav*, ki obravnava izzive, ki jih predstavljajo sodobne mobilne naprave in kako se pri delu z njimi učinkovito zaščitimo. V monografiji *Informacijska varnost in organizacije* (Prislan in Bernik, 2019) so obravnavane strategije in koncepti informacijske varnosti, ki so pomembni za organizacije. *Informacijska varnost: Etično hekanje* (Tomše in Markelj, 2020) pa je monografija, ki se osredotoča na koncept etičnega hekanja in kako lahko to orodje uporabimo za izboljšanje informacijske varnosti. Predstavljene monografije skupaj predstavljajo pomembno literaturo za razumevanje kompleksnosti informacijske varnosti in za učinkovito zaščito informacijskih sistemov in podatkov.

Ker pa znanstveno odličnost gradimo skozi objave v vrhunskih revijah s področja proučevanja, izpostavljamo najpomembnejše dosežke, kjer so sodelavke in sodelavci Katedre za informacijsko varnost UM FVV s svojim raziskovalnim delom pomembno prispevali k razvoju globalne znanosti. V zadnjih nekaj letih so bile objavljene številne vrhunske znanstvene raziskave, ki so se osredotočile na različna področja informacijske varnosti, uporabe informacijske tehnologije in organizacijskega vedenja. Vsi prispevki se nanašajo na področje informacijske varnosti in sorodne tematike.

Bernik in Prislán (2016) sta predstavila vsebino »10 by 10 model for holistic state evaluation«, ki se uporablja za merjenje učinkovitosti informacijske varnosti. V prispevku sta opisala multidimenzionalni pristop k merjenju učinkovitosti informacijske varnosti, ki vključuje tako tehnične kot tudi socialno-tehnične vidike. Rezultati raziskave so pokazali, da je ta pristop učinkovit pri merjenju učinkovitosti informacijske varnosti. Choi idr. (2018) so se osredotočili na perspektive notranjih deležnikov organizacij v povezavi z informacijsko varnostjo. V svojem članku so opisali ugotovitve raziskave, ki je pokazala, da notranji deležniki v organizacijah pogosto ne razumejo pomembnosti informacijske varnosti in da je potrebna izboljšana komunikacija med notranjimi deležniki in vodstvom organizacije glede teh vprašanj. Fujs in Vrhovec (2020) sta preučevala uporabo socialnih omrežij med Slovenci po svetu. Raziskava je pokazala, da so socialna omrežja pomembna za ohranjanje vezi med Slovenci po svetu in da lahko prispevajo k njihovi integraciji v družbo na njihovem trenutnem kraju. Multidimenzionalni socialno-tehnični pristop za ocenjevanje učinkovitosti informacijske varnosti v realnem svetu prikazuje raziskava, v kateri so uporabljeni pristopi za ocenjevanje učinkovitosti informacijske varnosti v slovenski organizaciji. Rezultati raziskave so pokazali, da je ta pristop uporaben pri ocenjevanju učinkovitosti informacijske varnosti v realnem svetu (Prislán idr., 2020). Preučevanje povezav med konflikti v projektnih ekipah in uporabniškim odporom v programskih projektih je predstavljeno v študiji, ki sta jo leta 2021 objavila Vrhovec in Markelj (2021). Naslednja študija se je osredotočila na segmentacijo uporabnikov in uporabniških vidikov informacijske varnosti in je objavljena v prispevku Know your enemy: User segmentation based on human aspects of information security (Fujs idr., 2021). Podobna študija Redefining threat appraisals of organizational insiders and exploring the moderating role of fear in cyberattack protection motivation preučuje grožnje ocenjevanja notranjih dejavnikov organizacijskih delavcev v kontekstu kibernetске varnosti (Vrhovec in

Mihelič, 2021). Mihelič idr. (2021) so v prispevku *Internal and external drivers for compliance with the COVID-19 preventive measures in Slovenia: The view from general deterrence and protection motivation* raziskali notranje in zunanje dejavnike skladnosti s preventivnimi ukrepi proti covidu-19 v Sloveniji. Na podlagi raziskav v okviru izvajanja projekta smo preučevali tudi varno uporabo pametnih naprav med starejšimi ljudmi, ki je rezultirala v prispevek *(In)Secure smart device use among senior citizens* (Mihelič in Žvanut, 2022). V študiji *Country life in the digital era: Comparison of technology use and cybercrime victimization between residents of rural and urban environments in Slovenia* (Bernik idr., 2022) so avtorji primerjali uporabo tehnologije in žrtve kibernetске kriminalitete med prebivalci podeželskih in urbanih okolij v Sloveniji. V prispevku *Improving the efficiency of remote conference tool use for distance learning in higher education: A Kano-based approach* (Fujs idr., 2022) je prikazan razviti pristop za izboljšanje učinkovitosti uporabe orodij za spletne konference. Mihelič idr. (2023) v prispevku *Agile development of secure software for small and medium-sized enterprises* predstavljajo agilni razvoj varnega programskega opreme za mala in srednje velika podjetja. V najnovjši objavljeni študiji *Explaining information seeking intentions* pa Vrbovec idr. (2023) proučijo namere po iskanju informacij in poudarjajo vlogo varnosti informacijskega sistema pri tem procesu.

Čeprav se te raziskave nanašajo na različna področja, pa skupaj predstavljajo pomemben prispevek k razumevanju varnosti in uporabe informacijske tehnologije v različnih kontekstih. V študijah so bili preučeni tako notranji kot zunanji dejavniki, ki vplivajo na varno uporabo informacijske tehnologije in skladnost s preventivnimi ukrepi. V nekaterih raziskavah so bili razviti tudi pristopi in orodja, ki lahko pomagajo pri izboljšanju izvajanja in nadaljnjem proučevanju informacijske varnosti.

Predstavljene vsebine predstavljajo širok nabor dela, s katerim se na katedri ukvarjamo, znanje pa prenašamo v študij, prakso in imamo pomemben vpliv na razvoj znanosti. Kot je razvidno iz predstavljenih podatkov, je Katedra za informacijsko varnost UM FVV postala pomemben deležnik na področju razvoja informacijske varnosti. K nadaljnjemu razvoju smo zavezani vsi sodelavci katedre in se veselimo razburljive prihodnosti.

5 Sklepne misli

Pregled znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju informacijske varnosti v Sloveniji je pokazal, da je UM FVV vodilna raziskovalna institucija z najboljšim opusom pomembnejših znanstvenih publikacij. Katedra za informacijsko varnost je ključna za dosežke fakultete na tem področju. Razvoj raziskovalne dejavnosti na področju informacijske varnosti na UM FVV je potekal ob razvoju organizacijske strukture in študijskih programov.

V dobi tehnoloških prebojev je informacijska varnost postala ključnega pomena za varnost in stabilnost sodobnega sveta. S tehnološkimi inovacijami, kot so umetna inteligenca, internet stvari in povezovanje s storitvami v oblaku, so se pojavili tudi novi izzivi, ki ogrožajo varnost podatkov in informacijskih sistemov. Zato morajo organizacije in posamezniki sprejeti učinkovite ukrepe za zaščito svojih podatkov in sistemov pred kibernetскими napadi ter zagotoviti njihovo varnost, danes in v prihodnosti. To vključuje uporabo varnostnih protokolov in stroge politike varovanja podatkov ter stalno spremljanje in posodabljanje varnostnih sistemov, da bi se prilagodili novim izzivom.

Z ustreznim upravljanjem varnosti in nenehnim vlaganjem v informacijsko varnost se lahko skupnosti, organizacije in posamezniki uspešno zaščitijo pred kibernetскими napadi in zagotovijo varnost za svoje podatke in informacijske sisteme. Pri zagotavljanju varne družbe skozi informacijsko varnost bo Katedra za informacijsko varnost UM FVV (še naprej) dejavno sodelovala in prispevala pri razvoju področja.

Literatura

- Belič, I. (1999). Teoretični okvir informacijske varnosti. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 1(2), 45–51.
- Belič, I. (2000). Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo in pospešen prehod EU v informacijsko družbo. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 2(1), 23–31.
- Belič, I. (2001). Informacijski terorizem. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 3(4), 262–268.
- Belič, I. (2005). Specialistični študij informacijske varnosti na Fakulteti za policijsko-varnostne vede. *Varnostni forum: naš osebni svetovalec za varovanje informacij*, (jul./avg.), 20–23.
- Belič, I. (2006). Navzkrižja interesov med CEO/CIO/CSO. *Varnostni forum: naš osebni svetovalec za varovanje informacij*, (junij), 8–9.
- Bernik, I. (2014). *Cybercrime and cyberwarfare*. ISTE; Wiley.

- Bernik, I. (9. 10. 2015). *Opisnemenjevanje uporabnikov mobilnih naprav – projekt VarKib* [Predstavitev prispevka]. 6. konferenca Informacijska varnost Nova dognanja, Ljubljana.
- Bernik, I. in Prislán, K. (2012). *Kibernetska kriminaliteta, informacijsko bojevanje in kibernetski terorizem*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bernik, I. in Prislán, K. (2016). Measuring information security performance with 10 by 10 model for holistic state evaluation. *PLoS One*, 11(9), e0162788. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0162788>
- Bernik, I., Prislán, K. in Mihelič, A. (2022). Country life in the digital era: Comparison of technology use and cybercrime victimization between residents of rural and urban environments in Slovenia. *Sustainability*, 14(3), 1042. <https://doi.org/10.3390/su14031042>
- Choi, S., Martins, J. T. in Bernik, I. (2018). Information security: Listening to the perspective of organizational insiders. *Journal of Information Science*, 44(6), 752–767. <https://doi.org/10.1177/0165551517714738>
- Fujs, D. in Vrhovec, S. (2020). Use of social networking services among Slovenes around the world. *Dve Domovini: Razprave o Izseljenstvu*, (52), 61–79. <https://doi.org/10.3986/dd.v52i>
- Fujs, D., Vrhovec, S. in Vavpotič, D. (2021). Know your enemy: User segmentation based on human aspects of information security. *IEEE Access*, 9, 157306–157315. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3124262>
- Fujs, D., Vrhovec, S., Žvanut, B. in Vavpotič, D. (2022). Improving the efficiency of remote conference tool use for distance learning in higher education: A Kano-based approach. *Computers & Education*, 181, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104102>
- Markelj, B. (2016). *Grožnje informacijski varnosti pri rabi mobilnih naprav* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Markelj, B. in Bernik, I. (2018). *Varnost mobilnih naprav*. Fakulteta za varnostne vede.
- Mihelič, A. in Žvanut, B. (2022). (In)Secure smart device use among senior citizens. *IEEE Security & Privacy: Building Confidence in a Networked World*, 20(1), 62–71. <https://doi.org/10.1109/MSEC.2021.3114929>
- Mihelič, A., Jelovčan, L. in Prislán, K. (2021). Internal and external drivers for compliance with the COVID-19 preventive measures in Slovenia: The view from general deterrence and protection motivation. *PLoS One*, 16(11), e0258954. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258954>
- Mihelič, A., Vrhovec, S. in Hovelja, T. (2023). Agile development of secure software for small and medium-sized enterprises. *Sustainability*, 15(1), 1–23. <https://doi.org/10.3390/su15010001>
- Pagon, M., Janjac, I. in Belič, I. (1997). *Modri Internet: uporaba Interneta na policijsko-varnostnem področju*. Gnosis-Quatro.
- Prislán, K. (2016). *Včrriterijski model učinkovitosti informacijske varnosti v organizacijah* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Prislán, K. in Bernik, I. (2019). *Informacijska varnost in organizacije*. Fakulteta za varnostne vede.
- Prislán, K., Mihelič, A. in Bernik, I. (2020). A real-world information security performance assessment using a multidimensional socio-technical approach. *PLoS One*, 15(9), e0238466. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238466>
- Tomažič, S. (2019). *Model odživa na kibernetske napade v jedrskih objektih* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.
- Tomše, S. in Markelj, B. (2020). *Informacijska varnost: Etično bekanje*. GV Založba.
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (n. d.). *Ostali projekti*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/ostali-projekti/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2020). *TRP Varnost uporabnikov kibernetskega prostora: Kriminološki, viktimološki in preventivni vidiki*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/trp-varnost-uporabnikov-kibernetskega-prostora-kriminoloski-viktimoloski-in-preventivni-vidiki/>

- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2023a). *e@ser* | *Varna uporaba pametnih naprav med starejšimi: nasproti na izobraževanju temelječi prevenciji kibernetске kriminalitete*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/eser/>
- Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (2023b). *MIG@B* | *Modeliranje mednarodnih migrantskih tokov na balkanu*. <https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/migb-modeliranje-mednarodnih-migrantskih-topkov-na-balkanu/>
- Vrhovec, S. in Markelj, B. (2021). The relation between project team conflict and user resistance in software projects. *PLoS One*, 16(11), e0260059. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0260059>
- Vrhovec, S. in Mihelič, A. (2021). Redefining threat appraisals of organizational insiders and exploring the moderating role of fear in cyberattack protection motivation. *Computers & Security*, 109, 102237. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102237>
- Vrhovec, S., Bernik, I. in Markelj, B. (2023). Explaining information seeking intentions. *Computers & Security*, 125, 103038. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2022.103038>

PRISPEVEK KATEDRE ZA PRAVO K ZNANSTVENEMU RAZISKOVANJU NA PODROČJU POLICIJSKEGA PRAVA IN KAZENSKEGA PRAVOSODJA

BENJAMIN FLANDER, MIROSLAV ŽABERL, LANA CVIKL,
BOJAN TIČAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
benjamin.flander@um.si, miroslav.zaberl@gmail.com, lana.cvikl@um.si,
bojan.ticar@um.si

Povzetek V prispevku podajamo strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz izbranih znanstvenih del članov Katedre za pravo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja. Zasedba katedre se je v zadnjem desetletju in pol raziskovalno posvečala predvsem pravni ureditvi pooblastil in prisilnih sredstev policije, nadzoru nad policijo, kazenskemu pravosodju, kazenskemu pravu in predkazenskemu postopku, kaznovalni politiki in izvrševanju kazenskih sankcij, s posebnim poudarkom na varovanju temeljnih pravic zaprtih oseb. Na področjih teorije policijskega (pooblastilnega) prava, človekovih pravic in izvrševanja kazenskih sankcij ter kritične teorije prava (tj. njene aplikacije na področju kazenskega prava in kazenskega pravosodja) so člani katedre prispevali temeljna znanstvena dela. Znanstvene monografije, članki in druga znanstvena dela članov katedre so bila objavljena v uglednih domačih in tujih publikacijah, ki so izšle pri uveljavljenih slovenskih in mednarodnih založbah.

Ključne besede:

policijsko pravo,
kazensko
pravosodje,
katedra za pravo,
Fakulteta za
varnostne vede,
Univerza v
Mariboru

CONTRIBUTION OF THE DEPARTMENT OF LAW TO SCIENTIFIC RESEARCH IN POLICE LAW AND CRIMINAL JUSTICE

BENJAMIN FLANDER, MIROSLAV ŽABERL, LANA CVIKL,
BOJAN TIČAR

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
benjamin.flander@um.si, miroslav.zaberl@gmail.com, lana.cvikl@um.si,
bojan.ticar@um.si

Abstract The paper provides a condensed presentation of the most important research findings from the selected scientific works of members of the Department of Law at the Faculty of Security Sciences of the University of Maribor in the field of police law and criminal justice. In the last decade and a half, the staff of the chair has devoted their research mainly to the legal regulation of powers and coercive measures of the police, control over the police, criminal justice, criminal law and pre-trial proceedings, penal policy, and the enforcement of criminal sanctions. In the areas of police powers, human rights and the enforcement of criminal sanctions, as well as critical legal theory, the members of the department contributed fundamental scientific works. Scientific monographs, articles and other scientific works of the members of the department were published in esteemed domestic and foreign publications published by established Slovenian and international publishing houses.

Keywords:
police law,
criminal justice,
department of law,
Faculty of Criminal
Justice and
Security,
University of
Maribor

1 Uvod

Katedra za pravo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) je kot samostojna organizacijska enota nastala leta 2009. Tega leta so bili z organizacijskim sklepom Senata UM FVV na fakulteti ustanovljeni trije oddelki. Katedra za pravo je bila oblikovana kot samostojna organizacijska enota znotraj Oddelka za družboslovne in humanistične vede UM FVV. Pred tem je bilo pravo eno od področij, ki so bila zajeta v pedagoško in raziskovalno delo interdisciplinarne Katedre za družboslovne vede UM FVV.

Katedra za pravo deluje na zaokroženem delu študijskega in raziskovalnega področja prava, ki ga v okviru izvajanja interdisciplinarnih študijskih programov in znanstvenoraziskovalne dejavnosti v skladu s svojo strategijo in poslanstvom razvija UM FVV. Organizirana je bila zaradi usklajevanja in razvijanja izobraževalnega in s tem povezanega znanstvenoraziskovalnega dela na pravnih področjih, ki so vsebinsko povezana s področjem varnosti in varstvoslovja.¹ Katedra za pravo je imela v času nastajanja tega prispevka štiri aktivne člane, od tega tri redne člane in enega zunanje člana.²

Znanstveno raziskovanje in objavljanje izsledkov znanstvenoraziskovalnega dela članov katedre je bilo v zadnjem desetletju in pol najbolj plodno na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja. Člani katedre so znanstvenoraziskovalno ter tudi strokovno in ekspertno delo izvajali v okviru mednarodnih in nacionalnih temeljnih in aplikativnih raziskovalnih projektov, notranjih raziskovalnih projektov na UM FVV in individualnega raziskovalnega dela. Področja, ki se jim zasedba katedre najbolj posveča, so pravna ureditev pooblastil in prisilnih sredstev policije, nadzor nad policijo, kazensko pravosodje, kazensko pravo in predkazenski postopek, kaznovalna politika in izvrševanje kazenskih sankcij, s posebnim poudarkom na varovanju temeljnih pravic zaprtih oseb. Izsledke

¹ Poslanstvo Katedre za pravo UM FVV je skrb za nemoten potek in razvoj pedagoške in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na specifičnih področjih temeljnih pravnih ved (ustavno in mednarodno kazensko pravo, kazensko materialno, procesno, izvršilno in organizacijsko pravo, policijsko pravo, prekrškovno pravo, upravno pravo in azilno pravo), ki so relevantna za področja, ki so predmet preučevanja policijskih in varnostnih ved (policijska dejavnost, kazensko pravosodje, izvrševanje kazenskih sankcij, zasebna varnost in zasebno varovanje, informacijska varnost, korporativna varnost, obveščevalna dejavnost, zaščita in reševanje itd.).

² Katedra je imela do zdaj dva predstojnika, rednega profesorja dr. Bojana Tičarja in izrednega profesorja dr. Benjaminia Flandra. Redni člani katedre, predstojnik dr. Tičar, dr. Flander in predavateljica Lana Cvikl, so na UM FVV zaposleni za nedoločen čas. Zunanji član katedre je docent dr. Miroslav Žaberl.

znanstvenega raziskovanja na navedenih področjih so člani katedre objavili v znanstvenih zbornikih in monografijah, izvirnih, preglednih in kratkih znanstvenih člankih, samostojnih poglavjih v domačih in mednarodnih znanstvenih monografijah, prispevkih na domačih in mednarodnih znanstvenih konferencah, zaključnih poročilih o znanstvenoraziskovalnih projektih ter učbenikih in drugem študijskem gradivu. Na področjih teorije policijskega pooblastilnega prava, človekovih pravic in izvrševanja kazenskih sankcij ter kritične teorije prava (tj. njene aplikacije na področju kazenskega prava in kazenskega pravosodja) so prispevali temeljna znanstvena dela.³ Znanstvena dela objavljajo v uglednih domačih in tujih publikacijah, ki so izšle pri uveljavljenih slovenskih in mednarodnih založbah (Routledge, Springer, Taylor & Francis idr.). Član katedre je sodeloval tudi pri pripravi sistemskih zakonov in komentarja osrednjega predpisa s področja policijske dejavnosti in policijskega prava. Katedra organizira konference, simpozije, posvete, tribune, okrogle mize in druge znanstvene ter strokovne dogodke. Njeni člani se kritično odzivajo na aktualna vprašanja in dogodke pa tudi v primeru nezakonite in/ali slabe prakse policijskega dela in dela drugih organov ter subjektov kazenskega pravosodja.

V nadaljevanju prispevka podajamo strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz objavljenih znanstvenih del članov katedre na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja.⁴

2 Policijsko (pooblastilno) pravo in nadzor nad policijo

2.1 Nadzor nad policijo

Dva člana Katedre za pravo sta s sodelavcema iz Katedre za policijsko dejavnost in varnostne vede UM FVV sodelovala pri ciljnem raziskovalnem projektu »Učinkovitost systemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih

³ Po letu 2009, letu nastanka Katedre za pravo, so njeni člani na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja kot samostojni avtorji ali v soavtorstvu objavili 2 znanstveni monografiji, 25 izvirnih znanstvenih člankov, 14 znanstvenih prispevkov na konferencah, 14 poglavij v znanstvenih monografijah in en komentar zakona. Na desetine znanstvenih del z navedenih področij so objavili že pred ustanovitvijo Katedre za pravo, več znanstvenih monografij, izvirnih znanstvenih člankov, poglavij v monografijah in drugih znanstvenih del pa so objavili tudi na področjih ustavnega, upravnega, prekrškovnega, civilnega in korporacijskega ter davčnega prava in prava zavodov, ki jih analiza v tem prispevku ne zajema.

⁴ Objavljeno znanstvenoraziskovalno delo članov Katedre za pravo je dokaj obsežno, zato ga v tem prikazu raziskovalnih ugotovitev ne moremo zajeti v celoti. Osredotočamo se na strnjen prikaz ključnih izsledkov, ki po naši oceni predstavljajo pomemben prispevek k pravni znanosti na področjih, ki so vsebinsko povezana s področjem varnosti in varstvoslovja.

pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela« (Flander idr., 2021a).⁵ Raziskava je bila osredotočena na sistemski nadzor nad policijo v okviru Ministrstva za notranje zadeve (MNZ), pritožbene postopke nad delom policije in notranji nadzor v Policiji. Med zunanjimi (neodvisnimi) nadzornimi mehanizmi so bili predmet analize Varuh človekovih pravic, Informacijski pooblaščenec, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij in Računsko sodišče. V tem prispevku je ugotovitve te obsežne raziskave nemogoče sistematično in celovito strniti. Kratko in jedrno lahko zapišemo, da je sistem nadzora nad policijo v Sloveniji primerljiv z ureditvami v drugih državah in da je zanj kljub nekaterim šibkostim in pomanjkljivostim značilna zadovoljliva raven sinergije med različnimi oblikami neodvisnega zunanjega nadzora na eni ter internega in resornega systemskega nadzora na drugi strani. Rezultat te sinergije je razmeroma konsistenten in učinkovit decentraliziran sistem nadzora, ki ohranja razmeroma visoko raven strokovne avtonomije, z zunanjimi nadzorniki pa tudi visoko stopnjo neodvisnosti. Čeprav v raziskavi nismo merili stopnje zaupanja javnosti v nadzornike nad policijo, smo ocenili, da se je pred in med epidemijo s padcem zaupanja v policijo zmanjšalo tudi zaupanje v nekatere vzvode njenega nadzora, predvsem tiste, ki so v javnosti in delu stroke vzbudili kritične pomisleke glede vmešavanja politike v njihovo izvajanje (Flander idr., 2021a; Flander, 2020; Tičar, 2020).

Glede ureditve in prakse izvajanja systemskega nadzora nad policijo v okviru MNZ je raziskava, med drugim, pokazala, da ima večina uslužbencev ministrstva, ki izvajajo sistemski (resorni) nadzor, podiplomsko izobrazbo, da vodstvo sektorja k dodatnemu izobraževanju spodbuja tudi ostale uslužbence-nadzornike in da je bila opuščena miselnost, da med systemskimi nadzorniki ni prostora za strokovnjake, ki nimajo izkušenj z zaposlitvijo v policiji. Nadzorniki imajo zagotovljeno popolno strokovno samostojnost. Izrednih nadzorov, ki jih minister odredi na podlagi lastne (politične) ocene, je malo. Med problemi in pomanjkljivostmi resornega nadzora, ki jih je razkrila raziskava, velja izpostaviti pomanjkljivo seznanjanje policistov z ugotovitvami v poročilih o nadzorih in pri implementaciji predlogov za odpravo ugotovljenih nepravilnosti. Ugotovljeno je bilo, da vodstvo Policije obsežnejša poročila o ugotovitvah systemskega nadzora policijskim enotam pošilja v obliki

⁵ Ciljni raziskovalni projekt sta sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Ministrstvo za notranje zadeve.

kratkih povzetkov in da prihaja do primerov, ko odgovorne osebe niso seznanjene z ugotovitvami nadzora (Flander idr., 2021a).

Tudi v Sektorju za pritožbe zoper policijo (SPZP) so opozorili, da način seznanjanja policistov s konkretnimi primeri utemeljenih pritožb v pogledu odpravljanja nepravilnosti in pomanjkljivosti pri opravljanju policijskih nalog in izvajanju policijskih pooblastil ni optimalen. Kljub temu ocenjujemo, da se je stanje na področju pritožbenih postopkov zoper delo policije v zadnjih letih bistveno izboljšalo, tako v pomiritevni postopkih kot tudi v postopkih pred senatom, kar je opazil tudi Varuh človekovih pravic. Zlasti po zaslugi monitoringa, ki ga izvajajo uslužbenci SPZP, se je stanje pri izvajanju pomiritevni postopkov v pogledu strokovnosti, temeljitosti in nepristranskosti bistveno izboljšalo (v letu 2018 je bilo prvič več kot 50 % pomiritevni postopkov uspešno zaključenih). Ugotovljeno je bilo, da do poskusov vplivanja na vodjo senata, poročevalca ali predstavnika javnosti s strani udeležencev v postopkih ali kogar koli drugega ne prihaja, da je sodelovanje predstavnikov javnosti v pritožbenih postopkih ustrezna in pomembna oblika demokratičnega nadzora nad policijo in da v SPZP pri delu poročevalcev ne opažajo ovir, ki bi jim oteževale izvajanje nalog in pooblastil, ki jih imajo po »Zakonu o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)« (2013) (do primerov, ko bi vodja policijske enote na podlagi ZNPPol poročevalcu začasno odrekel vpogled v dokumentacijo, vstop v prostore in dajanje podatkov in informacij, ne prihaja). Kljub temu pa je bilo v raziskavi ugotovljeno, da je prav opravljanje poročevalskih nalog ena od šibkejših točk pritožbenega mehanizma. V postopkih pred senatom v vlogi poročevalcev namreč v večini primerov sodelujejo uslužbenci policije, kar postopek z vidika videza nepristranskosti in neodvisnosti postavlja v neroden položaj (naloge ugotavljanja dejanskega stanja na temelju pritožbenih navedb opravlja uslužbenec policije, prav uslužbenec tega organa pa je pritožniku domnevno kršil človekove pravice in temeljne svoboščine). Čeprav so bili pri delovanju mehanizma pritožbe nad delom policije v zadnjih dveh desetletjih narejeni pomembni kakovostni premiki, je bilo v raziskavi ugotovljeno, da je nemara tudi v Sloveniji napočil čas, ko bi veljalo z razvojem instituta pritožbe zoper delo policije nadaljevati v smeri ustanovitve institucionalno neodvisnega pritožbenega mehanizma. Pritožbeni postopki v zvezi z delom in pooblastili policije bi v očeh javnosti status neodvisnosti pridobili le v primeru, če o pritožbah ne bi več odločalo ministrstvo ali kateri koli drug organ v ožjem ustroju državne oblasti (Flander idr., 2021a; Flander, 2020).

Raziskava je tudi na področju notranjega nadzora opozorila na vrsto pomanjkljivosti. Projektna skupina vodstvu Policije predlaga, da naj sprejme ustrezne ukrepe za spremembo organizacijske klime, ki bo pri vodjih enot in policistih vzbudila zavest o pomenu nadzora v policiji in nad policijo. Okrepiti je treba komunikacijo in sodelovanje sistemskih z notranjimi nadzorniki ter sistemskih in notranjih nadzornikov z neodvisnimi zunanjimi nadzorniki (tudi v obliki pobude za organizacijo letnih strokovnih srečevanj nadzornikov). V projektni skupini menimo, da bi moralo vodstvo Policije vzpostaviti sistem, ki bo zagotavljal, da bodo poročila o nadzoru, ki so pomembna za policijo kot celoto, posredovana vsem upravam in enotam v državi, direktorji uprav pa bi morali poročila o nadzoru posredovati vsem enotam, tudi tistim, ki niso bile nadzorovane in se nanje predlogi in ukrepi za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti neposredno ne nanašajo (prakso pošiljanja povzetrov je treba opustiti).⁶ Med utečenimi praksami v policiji, ki jih je treba opustiti, je tudi prenašanje odgovornosti za implementacijo vsebine poročil o nadzorih z vodstva Policije in vodij enot na izvajalce policijskih postopkov. Ne nazadnje je raziskava opozorila tudi na primere, ko je v postopkih sodišč in drugih zunanjih nadzornikov ugotovljeno nezakonito izvajanje policijskih pooblastil ali celo kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin, notranji nadzorniki pa v predhodno izvedenih nadzornih postopkih teh kršitev ne zaznajo. Posledično je projektna skupina vodstvu Policije predlagala pospešitev procesa ponovne uvedbe obveznega preverjanja znanja s področja policijskih pooblastil, pri čemer bi veljalo v okviru obstoječih oblik usposabljanja k sodelovanju povabiti zunanje strokovnjake s področja prava človekovih pravic (ti bi po mnenju projektne skupine morali biti povabljeni k sodelovanju tudi pri zasnovi obveznega preverjanja znanja s področja policijskih pooblastil) (Flander idr., 2021a).

Del raziskave, ki je bil posvečen štirim neodvisnim zunanjim nadzornikom, je bil poudarjeno vsebinski. Raziskava je pokazala, da politična in dejanska neodvisnost nobenega od obravnavanih nadzornikov ni sporna in da so, nekateri sicer bolj kot drugi, do Policije tudi kritični. Varuh človekovih pravic, na primer, odzivnost in sodelovanje Policije in MNZ v zadnjih letih ocenjuje kot zelo dobro. Policija na večini področij, na katerih Varuh opravlja nadzor, uresničuje priporočila in upošteva Varuhova mnenja. Izjema je področje policijske obravnave tujcev, ki nezakonito

⁶ Ob tem so intervjuvanci izpostavili mobilno spletno storitev E-policist, ki se je dobro uveljavila. Menili so, da bi bila lahko dostopnost poročil policistom zagotovljena tudi po tej (virtualni) poti.

prečkajo državno mejo, in zagotavljanje pravice do mednarodne zaščite. Na tem področju sta Policija in MNZ zavrnila več Varuhovih priporočil (Flander idr., 2021a).

V okviru raziskave je bila izvedena tudi analiza organiziranosti in nadzora nad policijo v Italiji, Franciji, Kanadi in na Hrvaškem (Flander idr., 2021b). Za vse omenjene države je značilna kombinacija različnih oblik internega in resornega strokovnega nadzora ter bolj ali manj neodvisnega zunanjega nadzora. Ena od glavnih ugotovitev raziskave v tem delu je, da je *de facto* neodvisen nadzor nad policijskimi strukturami v teh državah zagotovljen s strani ombudsmana ali drugega zunanjega nadzornega telesa, ki ni »organsko« (organizacijsko in funkcionalno) povezan s policijo, pri čemer pa tudi to lahko pri nekaterih državah in njihovih zunanjih nadzornih institucijah postavimo pod vprašaj.⁷

2.2 Policijsko pooblastilno pravo

Član Katedre za pravo je že v obdobju pred ustanovitvijo katedre spisal tri učbenike s področja policijskega pooblastilnega prava, ki še danes v slovenskem prostoru predstavljajo zaokroženo celoto predstavitev problematike policijskih pooblastil in uporabe prisilnih sredstev. V učbeniku *Policijska pooblastila* (Žaberl, 2001) član katedre s strokovnega in znanstvenega vidika pojmovno in vsebinsko opredeli področje policijskih nalog in policijskih pooblastil ter problemsko opredeli tako varnostna kot procesna pooblastila. V učbeniku *Temelji policijskih pooblastil* (Žaberl, 2006) avtor problemsko opredeli nekatere temeljne postulate policijskega prava, ki jih nadgradi s primerjalno pravnimi ureditvami v nekaterih tujih državah. V učbeniku *Uporaba prisilnih sredstev* (Žaberl, 2009) pa avtor celovito predstavi in problemsko obravnava dopustne posege v telesno celovitost, ki jih smejo uporabiti predstavniki različnih nadzornih organov v RS, vključno z ureditvami v tujini.

Član katedre je na področju policijskega pooblastilnega prava sodeloval tudi pri pripravi novejših zakonodaj s tega področja, in sicer je bil nosilec priprave »ZNPPok« (2013) in sodelujoči pri pripravi »Zakona o organiziranosti in delu v policiji

⁷ Italijanska ureditev, na primer, sploh nima organa, ki bi, če izvezemo sodišča, nesporno zagotavljal institucionalno neodvisen nadzor nad policijo. V primeru domnevnih kršitev vlogo tovrstnega organa prevzame sodna policija, ki deluje v okviru Ministrstva za pravosodje, v njen sestav pa spadajo tudi pripadniki rednih policijskih enot (Flander idr., 2021a; Flander idr., 2021b).

(ZODPol)« (2013). Kot vodilni avtor je sodeloval pri pripravi komentarja ZNPPol (2013) (Žaberl idr., 2015), ki predstavlja prvi komentar zakonodaje s področja policijskega dela. Pri noveliranju policijske zakonodaje so bili člani katedre strokovno in znanstveno kritični do nekaterih predlaganih rešitev, ki so bile kasneje iz predloga zakona umaknjene (Žaberl, 2016).

Član katedre s sodelavci se je posvečal tudi problematiki temeljnih policijskih institutov in postulatov, kot so npr. preprečevanje nevarnosti in verjetnost ter velika verjetnost kot standard začetka izvajanja policijskega postopka (Žaberl idr., 2016), policijski taktični preudarek, kjer raziskovalci ugotavljajo, da ne gre za policijsko diskrecijo, kot jo pozna anglosaški sistem (Žaberl idr., 2014), in policijsko ukrepanje na ukaz nadrejenega, glede katerega raziskovalci ugotavljajo, da, vsaj kar se tiče zaključnega oz. smrtonosnega strela, v slovenskem pravnem redu ni ustrezno urejen (Žaberl, 2007).

V prihodnosti bi bilo treba raziskovanje na tem področju nadgraditi, saj obstaja paleta institucionalnih odprtih vprašanj, ki nakazujejo na dejstvo, da postaja policijsko pravo vse bolj samostojna pravna panoga in ne zgolj podaljšek kazenske, upravne ali ustavne pravne veje.

3 Kazensko pravosodje, kazensko pravo in (kritična) kriminologija

3.1 Kazensko pravo

Član katedre je sodeloval v raziskovalni skupini, ki je raziskovala zagotavljanje človekovih pravic v policijskih postopkih s poudarkom na predkazenskem postopku. Skupina je v raziskovalnem poročilu ugotavljala, da je normativna osnova dopustnih posegov na nekaterih mestih pomanjkljiva oziroma dopušča arbitrarne odločitve policistov pri izvajanju posegov (Mekinc idr., 2002). Na podlagi ugotovitev skupine je kasneje prišlo do določenih zakonskih sprememb.

Član katedre je v soavtorstvu izdal monografijo, ki obravnava pravice oseb v policijskih postopkih (Klemenčič idr., 2002). V monografiji avtorji na poljuden in razumljiv način predstavijo dopustne posege policije v posamezne človekove pravice in svoboščine. Pri tem celovito osvetlijo in kritično ovrednotijo tista področja ali

institute (koncept pričakovane zasebnosti, doktrina »*stop and frisk*«, doktrina »*plan vien*« ipd.), ki do tedaj niso bili ustrezno urejeni ali razumljeni.

Član katedre je raziskoval tudi področje protipravnosti kot tretjega elementa splošnega pojma kaznivega dejanja. V okviru te abstrakcije je raziskoval področje uporabe policijskih pooblastil in prisilnih sredstev v navezavi z izključitvijo protipravnosti policistovega zakonitega ravnanja. Ob ugotovitvi, da niti policijska niti kazenska zakonodaja eksplicitno ne urejata tega vprašanja, avtor ponuja določene rešitve, povzete po ureditvah v tujini (Žaberl, 2009a; 2009b).

3.2 Temeljne pravice in pravna jamstva osumljencev v predkazenskem postopku

Član Katedre za pravo se je v sodelovanju z raziskovalci z drugih kateder posvetil temeljnim pravicam in pravnim jamstvom osumljencev v predkazenskem postopku. V primerjalni analizi pravne ureditve in prakse policijskega zaslišanja osumljencev in drugih načinov pridobivanja testimonialnih dokazov je ugotovil, da v večini sistemov kazenskega pravosodja vztraja tradicionalni (akuzatorni) model policijskega zaslišanja (države, v katerih se je uveljavil preiskovalni intervju oziroma t. i. model PEACE, so redke). V večini sistemov kazenskega pravosodja je kljub razvoju forenzičnih znanosti prisotna težnja preiskovalcev pridobiti priznanje osumljenca. Policijsko zaslišanje (in komunikacija z osumljenci na splošno) pogosto temelji na presumpciji krivde ter uporabi različnih oblik psihične prisile s ciljem pridobiti priznanje ali obremenilno izjavo. Slovenija pri tem ni izjema (Areh in Flander, 2018).

V Sloveniji lahko policija v skladu z »Zakonom o kazenskem postopku (ZKP-UPB16)« (2021) v predkazenskem postopku osumljenca formalno zasliši le ob prisotnosti zagovornika. Raziskave so pokazale, da se v praksi zaradi različnih dejavnikov in specifične ureditve predkazenskega postopka policijska zaslišanja ob prisotnosti zagovornika izvajajo razmeroma redko. V večini primerov policija od osumljenca pridobi izjavo brez prisotnosti zagovornika kot garanta spoštovanja njegovih procesnih pravic. Slovenska policija pri komunikaciji z osumljencem (pri pridobivanju njegovih izjav brez prisotnosti zagovornika) uporablja priročnik za zaslišanje, ki kot interni (neobjavljen) dokument uvaja tradicionalni (akuzatorni) model zaslišanja (Areh in Flander, 2018). Z anketiranjem policistov (preiskovalcev) je bilo ugotovljeno, da ti pri komunikaciji z osumljencem s ciljem pridobiti priznanje

med drugim uporabljajo manipulativne tehnike zaslišanja (maksimiranje ali minimiziranje pravne in moralne teže očitane kaznivega dejanja, moralno opravičevanje krivde, prikrivanje resnice o pridobljenih dokazih ipd.). V skladu s sodno prakso mora zaslišanje in pridobivanje izjav temeljiti na določbah zakona in ne sme biti v nasprotju z etičnimi merili. Preiskovalci lahko osumljencu postavljajo vprašanja (pojasnilne narave), ki ne smejo biti taka, da bi se z njimi na nedovoljen način poskušala zlomiti njegova volja ali ovreči izjava. Sodna praksa se jedru problema sicer približa, vendar konkretnih odgovorov glede dopustnih (zakonitih) metod in tehnik zaslišanja oziroma pridobivanja izjav osumljencev ne daje (Areh in Flander, 2018; Areh idr., 2016).

3.2 Izvrševanje kazenskih sankcij in pravice obsojencev

Članica katedre je svoje raziskovalno delo osredotočila na pravno ureditev izvrševanja kazenskih sankcij ter pravni položaj in pravice obsojencev za kazniva dejanja. Na podlagi analize Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) (2013) in ovrednotenja sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) ter slovenske normativne ureditve je s soavtorji identificirala dopustne in nedopustne omejitve pravic med prestajanjem kazni zaporu (Cvikl in Ambrož, 2017).⁸ V tem prispevku je izsledke obsežnega raziskovanja, ki ga je opravila članica katedre, nemogoče celovito prikazati. Skušali bomo strniti ključne ugotovitve.⁹

Eno od temeljnih načel za presojo dopustnosti omejitev pravic med prestajanjem zaporne kazni ali pripora, ki ga je v svoji sodni praksi izpostavilo ESČP, je, da zaprte osebe v splošnem uživajo vse konvencijske pravice in svoboščine, razen pravice do osebne svobode. To pomeni, da ima posameznik tudi v zaporu pravico do družinskega življenja in spoštovanja svobode dopisovanja, svobodo izražanja, pravico do izražanja svoje vere ali prepričanja, pravico do učinkovitega dostopa do sodišča in zagovornika, pravico skleniti zakonsko zvezo, posebnega pomena pa je tudi prepoved mučenja, grdega ravnanja in nečloveškega ali ponižujočega kaznovanja, ki zapornikom med drugim zagotavlja minimalne standarde bivalnih razmer. Morebitne omejitve konvencijskih pravic so dopustne le v primeru

⁸ V okviru raziskovanja je bilo pregledanih več kot tisoč sodb in sklepov ESČP. Članica katedre s sodelavci je izsledke študije objavila že leta 2013 (Ambrož idr., 2013).

⁹ Navajanju sodb in virov, ki so uporabljeni v izvirnem prikazu izsledkov raziskave, smo se tukaj zaradi omejenega prostora namenoma odrekli.

upravičenih razlogov in morajo biti utemeljene v vsakem posameznem primeru (Cvikl in Ambrož, 2017).¹⁰

V sodni praksi ESČP je varstvo pravic zapornikov zraslo iz nasprotovanja t. i. teoriji inherentnih omejitev, po kateri je država lahko upravičila omejitev zapornikove pravice (na primer svobodo dopisovanja) že zgolj z argumentom, da je posamezniku odvzeta prostost oziroma da prestaja zaporno kazen. ESČP je to stališče zavrnilo že leta 1975. Od takrat vztrajno poudarja, da je vsakršna omejitev zapornikove konvencijske pravice dovoljena samo, kadar (in kakor) to EKČP (2013) predvideva. Pravice iz 8. do 11. člena EKČP (2013) niso absolutne. Vanje je namreč mogoče posegati pod pogoji njihovih omejitvenih klavzul, ki določajo, katere so dopustne omejitve pri njihovem uresničevanju. To velja tudi glede omejitev pravic oseb, ki so na prestajanju zaporne kazni ali v priporu. Kadar ESČP ugotovi, da je prišlo do posega v katero od navedenih pravic, opravi t. i. *tridelni preizkus dopustnosti posega*, s katerim presodi zakonitost, legitimnost in sorazmernost te omejitve. Omejitvena klavzula namreč določa, da je vsakršna omejitev dopustna samo, kadar je določena z zakonom, kadar zasleduje legitimni cilj in je nujna v demokratični družbi (Cvikl in Ambrož, 2017).

V praksi je ključna za varstvo pravic (ne le zaprtih oseb) pravica do učinkovitega domačega pravnega sredstva (13. člen EKČP (2013)). Posameznikove pravice so namreč vredne natanko toliko, kolikor so učinkoviti mehanizmi, s katerimi je mogoče doseči, da bodo dejansko spoštovane. Kadar ima posameznik verjeten zahtevk (ang. *arguable claim*), da je bil žrtev kršitve katere koli od konvencijskih pravic, mora imeti že v domačem pravnem redu na voljo pravno sredstvo, ki omogoča odločitev o zahtevku (torej presojo, ali je bila omejitev pravice zakonita, legitimna, sorazmerna) in popravo zatrjevane kršitve, kadar je to potrebno. ESČP ne zahteva, da bi organ, ki odloča o pravnem sredstvu, nujno moralo biti sodišče, zagotavljati pa mora ustrezna postopkovna jamstva. Pritožnik mora imeti pravico do sodelovanja v postopku, izdana odločba mora biti pravno zavezujoča in sprejeta v razumnih časovnih okvirih. Po vsebinski plati mora domače pravno sredstvo omogočati popravo kršitve. To pomeni, da mora biti sposobno preprečiti nastanek kršitve oziroma njeno nadaljevanje. Če je posameznik zaradi kršitve utrpel škodo

¹⁰ To načelo, po katerem zaporniki razen omejitve osebne svobode ohranjajo vse konvencijske pravice, ESČP šteje za »trdno zasidrano«. Vendarle pa je načelo precej zmehčano s pristavkom, da so dopustne tiste omejitve pravic, ki so z omejitvijo svobode neločljivo povezane.

(nepremoženjsko ali premoženjsko), mu mora biti prisojena tudi ustrezna odškodnina. Glede tega ESČP govori o preventivnem in kompenzacijskem učinku pravnega sredstva, ki se morata dopolnjevati. Za trajajoče kršitve, kot je prestajanje kazni v neustreznih bivalnih razmerah, je bistveno, da je pravno sredstvo sposobno hitro odpraviti kršitev (takojšnjo premestitev zaprte osebe), saj zgolj prisojanje odškodnin ne zadošča (Ambrož idr., 2013; Cvikl in Ambrož 2017).

Raziskovanje, ki ga je s sodelavci opravila članica katedre (Cvikl in Ambrož, 2017), je razkrilo, da je glavna težava slovenske ureditve ta, da pravni red zaprtim osebam ne zagotavlja ustrezno učinkovitega pravnega sredstva. Slovenska zakonodaja sicer zagotavlja pravna sredstva za uveljavljanje pravic med prestajanjem kazni zapora, vendar se ta v praksi ne izkažejo kot dovolj učinkovita. ESČP je leta 2011 v pilotnih sodbah ugotovilo, da v primeru kršitev, ki se nanašajo na neustrezne bivalne razmere, nobeno od obstoječih pravnih sredstev ni bilo dovolj učinkovito. Pritožba generalnemu direktorju Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (URSIKS) po določbah »Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1)« (2006) po oceni ESČP po merilih, ki jih določa sodna praksa tega sodišča, ni učinkovito domače pravno sredstvo, saj generalni direktor ne more izdati pravno zavezujoče odločbe in ni neodvisen organ (težišče odločanja o pritožbi mora biti po mnenju ESČP izven zaporske uprave). Pri pobudi Varuhu človekovih pravic je težava to, da varuh ne more izdati pravno zavezujoče odločbe. Ustavna pritožba ni neposredno dostopna, saj mora pritožnik najprej izčrpati vsa redna pravna sredstva in posledično ni deležen dovolj hitrega odločanja. Odškodninska tožba omogoča zgolj prisoditev odškodnine, ne more pa preprečiti nadaljevanje kršitve v konkretnem primeru. Nadzorstvo, ki ga izvaja predsednik okrožnega sodišča nad ravnanjem z obsojenci, in neposredno sodno varstvo po »ZIKS-1-UPB1« (2006) sta bila v času odločanja ESČP izrazito podnormirana. Upravni spor omogoča tožbo za »prenehanje akta ali dejanja kršitve človekovih pravic«, v pravnem postopku pa je mogoče vložiti tudi »zahtevo za prenehanje s kršitvami osebnostnih pravic«. Oboje bi načeloma sicer lahko bilo uporabno za zaporske zadeve, vendar se je izkazalo, da v času odločanja ESČP (leta 2011) ni bilo še nobene odločbe, v kateri bi bilo odločeno glede neustreznih bivalnih razmer v zaporu. Po stališču ESČP pravnega sredstva ni mogoče šteti za učinkovitega, če ni zadostne količine sodne prakse.

ESČP je Sloveniji naložilo celovito reformo pravnih sredstev, ki jih imajo na voljo zaprte osebe. S spremembami in dopolnitvami »ZIKS-1-UPB1« (2006), ki so začele veljati avgusta 2015, so bila sicer urejena temeljna formalna vprašanja (kje se zahteva za sodno varstvo vložiti, kdo o njej odloča, v kakšnem postopku in v kakšnih rokih), ni pa bilo naslovljeno vprašanje o obsegu pravic, ki jih je mogoče varovati s tem pravnim sredstvom. Raziskava, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je pokazala, da je obseg varovanja preozek. Prenovljene zakonske določbe določajo, da lahko obsojenci zahtevajo sodno varstvo samo zaradi »mučenja ali drugih oblik krutega, prepovedanega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja«. Gre torej za sodno varstvo, namenjeno samo primerom najhujših kršitev. Ni pa namenjeno varstvu vseh ostalih konvencijskih pravic, ki se v zaporih redno bolj ali manj omejujejo. Ambicija, zagotoviti učinkovito pravno sredstvo, vendar le za primer najhujših kršitev, je preskromna, predvsem pa ne zadošča za izpolnitev zaveze, sprejete s podpisom EKČP (2013). Odločanje o pritožbah zaradi kršitev pravic zaprtih oseb mora biti prepuščeno specialistom na področju izvrševanja kazenskih sankcij, bodisi specializiranim izvršilnim sodnikom bodisi posebnim komisijam, ki organizacijsko in kadrovske niso del zaporske uprave. Organ odločanja mora biti neodvisen, zagotovljena pa morajo biti tudi zadostna postopkovna jamstva, dostopnost, izvršljivost in ustrezna raven obrazložitve odločb (t. i. »kultura obrazložitve«) (Cvikl in Ambrož, 2017).

Slovenski predpisi določajo, da je obsojencu treba omogočiti stike oziroma obiske (dvakrat na teden po eno uro) in neomejeno dopisovanje z ožjimi družinskimi člani. Z osebami, ki niso ožji družinski člani, pa so obsojencu stiki (obiski ali dopisovanje) dovoljeni, če je to v skladu z njegovim osebnim načrtom. O tem na prošnjo obsojenca ali na predlog strokovne skupine odloči direktor zavoda. V zvezi s tem je članica katedre s sodelavci v raziskavi ugotovila, da so zaporske uprave v več primerih odločile, da si dotični obsojenec z določeno osebo, ki ni ožji družinski član, ne sme dopisovati, ker to ni v skladu z njegovim osebnim načrtom. To pravilo oziroma takšna praksa po oceni raziskovalcev predstavlja omejitev pravice obsojenca do svobode dopisovanja (varovano z 8. členom EKČP (2013)). Če bi ESČP o tem odločalo, bi presojalo, ali ta omejitev izpolnjuje zahteve pogojev omejitvene klavzule (zakonitosti, legitimnosti, sorazmernosti) ter ali slovenski pravni red zagotavlja učinkovito domače pravno sredstvo, ki omogoča odločitve o tej zatrjevani kršitvi in njeno popravo, če bi bila potrebna. Analiza sodne prakse, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je pokazala, da bi ESČP verjetno ugotovilo kršitev 13. člena

EKČP (2013) (pomanjkanje učinkovitega pravnega sredstva), pa tudi neizpolnjevanje pogoja zakonitosti oziroma načela predvidljivosti. Raziskovalci podobno ugotavljajo tudi glede stika, z osebo, ki ni ožji družinski član, ki je pav tako dovoljen, če je to v skladu z osebnim načrtom obsojenca. Tudi to pravilo ne izpolnjuje zahtev načela predvidljivosti. Razlogi, zaradi katerih se obsojencu ne dovolijo obiski ali dopisovanje z osebo, ki ni ožji družinski član, niso določeni nikjer – v nobenem zakonskem ali podzakonskem predpisu, niti v hišnih redih zavodov za prestajanje kazni zapora, niti v Priročniku za obsojene osebe ob nastopu kazni zapora. Razvidni niso niti iz sodne prakse Upravnega sodišča ali javno dostopnega korpusa odločitev katerega drugega pritožbenega organa. Normativna ureditev in praksa na področju stikov in dopisovanja zaprtih oseb v Sloveniji nista skladni s sodno prakso ESČP, po kateri stikov in dopisovanja z osebami, ki niso ožji družinski člani, ni dovoljeno zavrniti brez razloga; omejiti oziroma prepovedati se smejo le v primeru, če se za to izkaže utemeljena potreba (Cvikel in Ambrož, 2017).

Raziskava, ki jo je opravila članica katedre s sodelavci, je opozorila tudi na druge pomanjkljivosti. Opozorila je tudi na to, da Slovenija nima javno dostopnega korpusa odločitev zaporske uprave, na podlagi katerega bi bilo mogoče vsebinsko ovrednotiti posamezne zakonske rešitve in podati celovito oceno zaporskega prava (Cvikel in Ambrož, 2017).

Če na kratko povzamemo, iz sodne prakse ESČP izhaja, da so morebitne omejitve konvencijskih pravic dopustne le v primeru upravičenih razlogov in morajo biti utemeljene v vsakem posameznem primeru.¹¹ Glavna pomanjkljivost slovenske ureditve je, da pravni red zaprtim osebam – kljub zakonskim spremembam, ki so bile uvedene v zadnjem desetletju – še vedno ne zagotavlja ustreznega učinkovitega pravnega sredstva. Pri tem ne gre le za obrobno, formalnopravno vprašanje, temveč za resen vsebinski problem. Posameznikove pravice so namreč dejansko varovane natanko toliko, kolikor so učinkoviti mehanizmi, s katerimi je mogoče doseči, da bodo dejansko spoštovane. ESČP je sicer v številnih odločitvah glede pravic zapornikov precej zadržano, njegova sodna praksa občasno neenotna, kljub temu pa je v zadnjih dveh desetletjih nesporno pripomogla k razvoju pravnih standardov, ki morajo biti zagotovljeni osebam, ki prestajajo zaporno kazen. Poznavanje in

¹¹ Ob tem članica katedre s sodelavci kritično ocenjuje, da se ESČP v svojih sodbah rado idealistično razpisuje o trdno zasidranih temeljnih načelih, v konkretnih odločitvah pa je pogosto kratke sape, njegova sodna praksa pa je tudi notorično neenotna (Cvikel in Ambrož, 2017).

upoštevanje relevantne sodne prakse ESČP lahko Sloveniji prihranita nadaljnje obsodbe in lahko, kar je najpomembnejše, pripomoreta k boljšim razmeram v zaporu.

3.3 Kaznovalna politika

Član Katedre za pravo se je v sodelovanju s sodelavci s Katedre za kriminologijo UM FVV in raziskovalci z drugih slovenskih in tujih raziskovalnih ustanov posvečal slovenski kaznovalni politiki ter nekaterim kriminološkim vprašanjem in vidikom kaznovanja storilcev kaznivih dejanj. V tem sklopu raziskovanj so nastala znanstvena dela o:

- penalnem populizmu,
- (slovenskem) penalnem ekscenionalizmu,
- kaznovalni politiki v Sloveniji in
- kaznovalni politiki nekdanjih jugoslovanskih republik.

Analiza, ki sta jo izvedla Flander in Meško (2011; 2013, 2016a), je pokazala, da sta v Sloveniji kaznovalna politika in zakonodaja od osamosvojitve dalje postopoma postajali čedalje strožji in da se je to med drugim odrazilo tudi v bolj ali manj konstantnem naraščanju števila oseb, ki prestajajo zaporno kazen. Z razmahom političnega populizma je bolj kaznovalno nastrojena kot v preteklosti postala tudi javnost. Procesna kazenska in prekrškovna zakonodaja sta postajali čedalje bolj utilitarni, usmerjeni k učinkovitosti in obenem vse manj garantistični. Ti trendi v Sloveniji niso imeli samo simbolnih oziroma simboličnih učinkov. Infrastruktura kaznovalnega prava in kazenskega pravosodja nasploh je bila, podobno kot v večini demokratičnih držav, izpostavljena obsežnim preobrazbam, ki so bile močan spodbujevalec krize kazenskega pravosodja. Avtorja sta v naraščanju punitivnosti prepoznala simptom globalnih trendov, ki se jim Slovenija ne zna ali ne zmore izogniti. Analiza je, po drugi strani, opozorila, da Slovenija, v nasprotju z nekaterimi drugimi državami, ne pozna agresivnega kaznovalnega populizma. Ta je bil omejen na posamezne politike in nekatere pravne strokovnjake »desne provenience«, medtem ko politične akterje na »levici« opredeljuje drža, ki jo avtorja opredelujeta

kot pasivni kaznovalni populizem.¹² Pisca sta ocenila, da zaostrovanje kaznovalne politike in zakonodaje (»na sončni strani Alp« smo mu bili priča vsaj do leta 2014) samo po sebi ne pomeni, da se je sočasno in z enako tendenco spreminjala tudi »substancia« kazenskega pravosodja, ker ima lahko strožja kaznovalna politika in zakonodaja (vsaj začasno) predvsem simbolne implikacije. Slednjemu ne nazadnje pritrjuje tudi relativno nizka splošna stopnja zapiranja, ki v Sloveniji nikoli ni dosegla 70 zaprtih oseb na 100.000 prebivalcev. Zaradi tega osrednjega kazalnika in nekaterih drugih značilnosti kaznovalne politike se je v strokovni literaturi ustalil izraz »slovenski penalni ekscjepcionalizem«.

Ista avtorja sta v odmevnem znanstvenem članku, ki ga je objavila revija *European Journal of Crime Policy and Research*, značilnosti kaznovalne politike in slovenskega penalnega ekscjepcionalizma primerjala z značilnostmi skandinavskega penalnega ekscjepcionalizma (Flander in Meško, 2016b). V središče raziskave sta postavila vprašanje, ali reforme v kazenskem pravosodju in kazenskem pravu v zadnjih dveh desetletjih (zaostrovanje kazenskih sankcij, naraščanje števila zapornih oseb idr.) nakazujejo »labodji spev« slovenskega penalnega ekscjepcionalizma. Ugotovila sta, da je Sloveniji kljub nekaterim negativnim trendom v obdobju po osamosvojitvi uspelo ohraniti relativno humano in ne represivno kaznovalno politiko in zakonodajo (stopnja zapiranja je na primer ves čas ostala relativno nizka in kot taka primerljiva s stopnjo zapiranja v skandinavskih državah) in da tudi nekateri drugi dejavniki kažejo na to, da Slovenija ostaja država z relativno milo in humano kaznovalno politiko, zakonodajo in prakso.

Član katedre je leta 2015 v mednarodni znanstveni monografiji objavil poglavje, v katerem s soavtorjem analizirata stanje kazenskega pravosodja v nekdanih socialističnih državah zahodnega Balkana in Vzhodne Evrope. Avtorja sta kritično analizirala gibanje kriminalitete, kriminalitetno politiko, reforme kazenskega prava, kaznovalno in zaporsko politiko ter zaupanje v institucije kazenskega pravosodja v izbranih (post)tranzicijskih državah. Študija je pokazala, da se je družbeno-ekonomska tranzicija ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja v srednje- in vzhodnoevropski regiji, med drugim, odrazila v pomembnih preobrazbah na

¹² V študiji, ki je bila osredotočena na dinamiko v letih 2011–2012, sta avtorja ocenila, da so bile spremembe, ki so se zgodile v tem času, z redkimi izjemami spremembe na slabše (šlo je za »reforme« kazenskega pravosodja, ki so povečevale punitivnost). Značilno za preučevano obdobje je bilo tudi to, da se je, v imenu »zakona in reda«, tudi politična levica (»nova levica«) okužila z dejavnim kaznovalnim populizmom in je k stopnjevanju punitivnosti dejavno pristavila svoj lonček (Flander in Meško, 2013).

področju kazenskega pravosodja. Prvotnim reformam, ki so skušale sisteme kazenskega pravosodja utemeljiti na idejah svobode, demokracije in človekovih pravic, je v drugi polovici devetdesetih let zmanjkalo zagona. Kriminalitetna in kaznovalna politika v postsocialističnih državah se je – zaradi povečanja števila kaznivih dejanj in, posledično, strahu pred kriminaliteto ter, ne nazadnje, pod vplivom reformnih procesov v kazenskem pravosodju zahodnih demokracij – obrnila k neoliberalni in neokonservativni retoriki in politiki »zakona in reda«, tj. k zaostrovanju kaznovanja, krčenju procesnih jamstev in pravic v kazenskem postopku, širitvi represivnih (polijskih) pooblastil in bolj ali manj ekscesnemu zapiranjju. Reformni procesi, ki so sisteme kazenskega pravosodja v postsocialističnih državah potisnili v smer večje represivnosti in nižje stopnje legitimnosti, so po letu 2008 zaradi globalne finančne in gospodarske krize dobili nov zagon. Avtorja ugotavljata, da so z izjemo redkih posameznih držav, med katere naj bi spadala Slovenija, nekdanje socialistične države postale regija, v kateri je bilo naraščanje strahu pred kriminaliteto, povečevanje punitivnosti, polnjenje zaporov in zmanjšanje zaupanja ljudi v policijo in druge deležnike kazenskega pravosodja najbolj intenzivno v Evropi. S tranzicijo v državah zahodnega Balkana ter Srednje in Vzhodne Evrope se je po njuni oceni zgodila preobrazba nelegitimnega komunističnega modela oziroma sistema kazenskega pravosodja v demokratičen model oziroma sistem kazenskega pravosodja, ki ga pesti kriza legitimnosti (Flander in Bučar Ručman, 2015; Bučar Ručman in Flander, 2016).

V letu 2022 je član katedre s sodelavci s Katedre za kriminologijo objavil izsledke obsežne kvalitativne, kvantitativne in primerjalne študije o razvoju kaznovalne politike v Sloveniji in republikah oziroma državah nekdanje Jugoslavije v zadnjih sedemdesetih letih. V raziskavi, ki je kot prva zajela tako dolgo časovno obdobje, je prikaz zgodovinskega, političnega, socialnega, ekonomskega in normativnega konteksta razvoja kaznovalne politike nadgrajen s statistično analizo podatkov o stopnji kriminalitete, številu obsojenih in pogojno obsojenih oseb ter stopnji in številu zaprtih oseb. Analiza stanja in razvoja v Sloveniji je razkrila, da je kaznovalna politika skozi sedem desetletij razvoja kazala različne obraze, da pa na splošno lahko ugotovimo, da je Sloveniji, v nasprotju z drugimi državami z območja nekdanje Jugoslavije, uspelo ohraniti relativno nizko stopnjo in število obsojenih in zaprtih oseb. Čeprav je po drugi svetovi vojni prestajala obdobje politične in kaznovalne represije in kljub podvojitvi stopnje kriminalitete v obdobju 1945–1991, ji je uspelo ohraniti relativno blago in na humanističnih načelih temelječo kriminalitetno in

kaznovalno politiko. Sloveniji se je, v nasprotju z drugimi državami nekdanje Jugoslavije, tudi ob koncu 90-ih let, po končanem prvem valu demokratičnih političnih in družbenih reform, uspelo izogniti občutnemu povečanju stopnje kriminalitete in zaostrovanju kaznovanja. Tej oceni, ne nazadnje, pritrjujejo tudi statistični podatki po letu 2014, ki razkrivajo visoko stopnjo pogojnih obsodb, redko uporabo kratkih zapornih kazni, majhen delež dolgih zapornih kazni (ta trend naj bi odražal padec števila kaznivih dejanj z elementi nasilja) in ohranjeno relativno nizko stopnjo zapiranja na splošno (ta je ostala med najnižjimi v Evropi). Raziskava je pokazala tudi na to, da Slovenija v večji meri kot druge države nekdanje Jugoslavije ohranja zavezanost k izvajanju tretmajskega programov in doseganju visoke stopnje resocializacije zapornikov (Flander idr., 2022).

Podrobnejša primerjalna analiza zgodovinskih, političnih, socialnih, ekonomskih in normativnih dejavnikov na eni strani in statističnih kazalnikov razvoja na drugi je pokazala, da je imela v obdobju zadnjih sedemdesetih let kaznovalna politika v državah nekdanje Jugoslavije sicer nekatere skupne značilnosti, a hkrati tudi pomembne razlike. Raziskovalci so to oceno še malce zaostriili: v pogledu razvoja kaznovalne politike so nekdanje jugoslovanske republike ubrale vsaka svojo pot. V nasprotju s Slovenijo, ki je, kot rečeno, skozi preučevano obdobje ohranila zmerno kaznovalno politiko, je za Srbijo in Črno goro značilna relativno stroga kaznovalna politika, medtem ko so bile Bosna in Hercegovina, Makedonija in Hrvaška med obema skrajnostma (Sloveniji se je najbolj približala Hrvaška). Ugotovljene razlike so posledica ekonomskih, socialnih in političnih razlik med severom in jugom nekdanje skupne države oziroma razlik med republikami v pogledu njihovega ekonomskega razvoja in stopnje liberalizacije v obdobju socializma.¹³ Pomembne razlike med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami v kriminaliteti, številu obsojenih ter številu in stopnji zaprtih oseb so ostale tudi po letu 1990.

V nekdanjih jugoslovanskih republikah se je strmo povečevanje stopnje kriminalitete začelo pozneje kot v srednje in vzhodnoevropskih državah, tj. šele v novem tisočletju. Z izjemo Črne gore, kjer sploh ni bilo povečanja stopnje kriminalitete, je

¹³ V obdobju socializma je bila stopnja zapiranja v nekdanji Jugoslaviji bistveno nižja kot v drugih državah socialističnega bloka. Po ugotovitvah članice katedre in sodelavcev je to pretežno posledica tega, da je bil jugoslovanski komunistični režim manj politično nasilen, da kaznovalna represija ni bila tako izrazita in da zanj niso bile značilne tako stroge omejitve temeljnih in ekonomskih pravic kot za režime v drugih komunističnih državah.

bilo v drugih državah povečanje kratkotrajno, nato pa je sledilo obdobje upada.¹⁴ Število in delež obsojenih oseb, ki je še en kazalnik kaznovalne politike, se je zmanjševal ves socialistični čas in se nadaljeval po razpadu Jugoslavije v vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah (padeč je bil najbolj občuten v Sloveniji, najmanj pa v Črni gori). Kljub manjšemu številu obsojenih posameznikov sodišča izrekajo strožje kazni brez odvzema prostosti in daljše zaporne kazni, zaradi česar se število zapornikov v vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah povečuje. Ta trend je na Hrvaškem in v Črni gori vztrajal do leta 2010, v Sloveniji do leta 2014 in v Srbiji do leta 2015. Stopnje zaporniške populacije so medtem ostale razmeroma stabilne, čeprav so se med državami precej razlikovale. Po številu zapornikov in osredotočenosti na obravnavo zapornikov velja Slovenija za izjemo med nekdanjimi socialističnimi državami, saj je njena kaznovana politika podobna kaznovalni politiki skandinavskih držav (Hacin idr., 2022).

3.4 Kritična teorija (kazenskega) prava in kriminologija

Član katedre je prispeval tudi serijo znanstvenih objav, ki so osvetlile Nietzschejev prispevek k filozofiji kazenskega prava in kriminologiji. Gre za prvi tovrstni prikaz in aktualizacijo refleksije kontroverznega filozofa v sferi kazenskega prava in kriminologije tostran Alp.

V znanstveni monografiji in članku za revijo *Pravnik* ugotavlja, da je Nietzsche v očeh pravniškega *mainstreama* nihilist, s katerim resna filozofija (kazenskega) prava in tem bolj (kazensko)pravna praksa nimata kaj početi, ker naj bi kategorično zavračal vse najpomembnejše vrednote liberalne pravne in politične tradicije. Njegova refleksija prava – to, da »ne znajo od njega jemati«, je Nietzsche sicer štel za pravilno – naj bi bila v najboljšem primeru »negativna jurisprudenca«. V nasprotju s tem je analiza, ki jo je opravil član katedre, pokazala, da se Nietzschejeva dela dotikajo nekaterih najbolj temeljnih vprašanj filozofije prava in kazenskega prava ter ne nazadnje tudi (kazensko)pravne znanosti. »Pajčevinar duha«, kot Nietzsche samega sebe neredko imenuje, problematizira nekatere ključne pravne kategorije oziroma koncepte, na primer pravico, zločin (zločinca), svobodno voljo, dolg, krivdo, odgovornost, kazen, kaznovanje, žrtev, kaznovalno pravičnost, enakost, vzročno

¹⁴ V Sloveniji je bilo povečanje stopnje kriminalitete na začetku novega tisočletja predvsem posledica spremembe statistične metodologije in ne naraščajoče kriminalitete v državi.

zvezo in tako naprej. Njegov prispevek k filozofiji (kazenskega) prava je dobrodošel stimulan za kritično problematizacijo in rekonstrukcijo nekaterih splošno sprejetih (kazensko) pravnih doktrin in konceptov ter iskanje novih odgovorov na številna ključna pravno filozofska in pravopolitična vprašanja. Njegovi uvidi v temeljne (kazensko)pravne pojme in koncepte so dobrodošli, ker osvetlijo nekatere bližnjice in stranpote sodobne teorije (kazenskega) prava, pa tudi zato, ker tiste pravne teoretike, ki jih »oster zrak« Nietzschejevih spisov ne odvrne, nagovarjajo k predružačenju pogledov na nekatere »večne« in na videz neproblematične »resnice« iz ustaljenega repertoarja liberalne pravne ideologije (Flander, 2012; 2013).

Član katedre je v članku, ki ga je v dveh delih objavil v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo (RKK), splošnim uvidom v Nietzschejev prispevek k filozofiji kazenskega prava dodal prikaz ključnih potez Nietzschejeve refleksije (genealogije) kazni in kaznovanja (Flander, 2010; 2011). Uvodoma nasprotuje tezi, da je Nietzschejeva filozofska misel sicer zanimiva v svoji radikalnosti, a hkrati tako skrajna, da navsezadnje z njo nimamo česa početi. Član katedre v svojem prispevku trdi ravno nasprotno: Nietzschejeva filozofija ni skrajna (ni »nihilistična slepa ulica«), temveč je začetna, inavguralna, kar v bistvenem velja tudi za Nietzschejevo refleksijo kazni. Nietzsche namesto zgodovine vpelje genealogijo kazni. Z njo destabilizira, kar je do zdaj pri pojmu/konceptu kazni veljalo za negibno – s tem, ko problematizira utišano preteklost in samoumevnost sedanjosti, zgodovini in sedanjosti (refleksije) kaznovanja vrne življenje. Čeprav ne razvije celovite penološke teorije, ki bi lahko služila kot podlaga delovanja kaznovalnega sistema ali vsaj kakšnega njegovega segmenta, dokaj originalno odgovarja na nekatera najbolj temeljna vprašanja socio-pravno-filozofske refleksije kaznovanja in kazenskopravnega sistema. Z »blago neizprosnostjo« nasprotuje tako temeljnim premisam retributivizma kot tudi utilitarizma, ki sta osrednji paradigmi v refleksiji kaznovanja. Kljub tonu, ki je na prvi pogled abolicionističen, Nietzsche ne trdi, da bi »žival-človek« lahko shajala brez kazni. Trdi nekaj precej bolj fundamentalnega: da sta pojma »krivde« in »kazni«, ki po njegovem izvirata iz morale resentmenta (morale sužnje), eno od torišč modernosti in da ta strumno koraka po poti nihilizma. Misлити kaznovanje v nietzschejanski perspektivi(čnosti) pomeni misлити imoralistično in neesencialistično, tj. onstran ustaljenih (tradicionalnih) načinov opredeljevanja »bistva« kazni, njene moralne (ne)upravičenosti in njene funkcije. Nietzschejeva misel je umeščena onstran antagonizma utilitarizem-retributivizem, ki ga zasledimo v uvidih Kanta,

Hegla, Beccarije, Benthama, Durkheima in nekaterih drugih, ter naposled tudi onstran tiste vrste refleksije kazni, ki se ima za »humanistično« (Flander, 2010; 2011).

V članku, ki ga je prav tako objavil v RKK, član katedre s ciljem, da bi prispeval k njihovi prepoznavnosti v Sloveniji, analizira postmodernistične in poststrukturalistične smeri v kriminologiji. »Nova« radikalna kriminologija, ki se med drugim navdihuje prav pri Nietzscheju, je po ugotovitvah člana katedre kritična do nekaterih obče sprejetih resnic, ki jih je naplaval kriminološki mainstream, pa tudi do tistih, ki so nastale v tradicionalni (marksistični) kriminološki refleksiji. Zagovorniki postmodernističnih in poststrukturalističnih kriminoloških teorij zastopajo stališče, da se je tip refleksije »zločina in kazni«, ki je prevladal v moderni dobi, bolj ali manj izpel. Znanstveni instrumentarij, ki je začel nastajati pred dobrimi dvesto leti (ob genezi moderne družbe), v po(st)modernej družbi za razumevanje zločina, kriminalitete, prestopništva in odzivanja na te pojave po prepričanju postmodernističnih kriminologov ni več ustrezen. V po(st)modernej družbi potrebujemo »diskurzivni obrat«, tj. alternativne in eksperimentalne načine znanstvenega preučevanja kriminalitete, s potencialom napredne kriminološke refleksije. Po eni strani se postmodernistična kriminologija prikazuje kot »antikriminologija« oziroma anti-verzija prevladujočih kriminoloških teorij: klasicizma, pozitivizma, psiholoških in bioloških redukcionističnih razlag vzrokov kriminalitete, liberalnih socioloških kriminoloških teorij, nove teorije odklonskosti, reformizma in korekcionizma itn. Po drugi strani pa tudi kot »konstitutivna kriminologija«, tj. zrela faza v razvoju kritične kriminologije, ki jo je pravzaprav treba umestiti že kar onkraj postmodernizma. Konstitutivna kriminologija izhaja iz predpostavke, da je svet zločina in kazni kontingenten, dinamičen, nepredvidljiv in naključen, da nas kvantna fizika (teorija kaosa, teorija katastrofe, Gödlov teorem itn.) uči, da svet ni statičen in logično urejen, da ni svet, ki ga lahko (ne da bi mu delali krivico) z »znanstvenim pristopom« zreduciramo na racionalne/logične razsežnosti, in da ga zato tradicionalna kriminologija s svojim rigidnim znanstveno-spoznavnim aparatom ne more legitimno zaobjeti. Konstitutivna kriminologija izhaja iz predpostavke, da je kriminaliteta proizvod družbenih diskurzov in kot taka zavrača ustaljene načine raziskovanja mikro (individualnih) in makro (strukturnih) vzrokov kriminalitete. Prakse ustvarjanja resnice in realnosti o zločinih in kaznih skozi molarne (statične) diskurze o kriminaliteti (»diskurz nadzora«, »organizacijski diskurz«, »pravni diskurz« itd.), ki so prevladale v konvencionalni in tradicionalni kritični kriminologiji, konstitutivna kriminologija nadomesti s »transpraksami« (*transpraxis*) oziroma z

diskurzom, ki je dinamičen, dovzeten za razliko, spremembo, ironijo, paradoks in alternativo, tj. z diskurzom, ki je dovzeten za nove oblike *sebstva* in *sociusa* (Flander, 2015).

Razhajanje med tradicionalno in »novo« kriminološko znanostjo je še zlasti očitno pri zasnovi subjektivnosti. V razsvetljenski miselni tradiciji je subjekt avtonomen, racionalen in odgovoren individuum. V postmodernistični teoriji racionalistično in mehanicistično kartezijansko koncepcijo avtonomnega subjekta nadomesti nedeterminiran, razsrediščen in heteronomen individuum. Obvladujejo ga sile, ki jih proizvaja družbeno in individualno nezavedno. Subjekt je proizvod oziroma učinek nepregledne množice označevalcev v družbenem diskurzu, vpet je v družbeno-simbolno mrežo in je brez lastne avtonomije.¹⁵ Naloga konstitutivne kriminologije je de- in re-teritorializacija diskurza, tj. opustitev stare in artikuliranje nove (alternativne) vednosti o zločinu, storilcu, kazni, nadzoru in nasilju, nove kriminološke etike (»etike Drugega«), skratka, artikuliranje novega režima resnice in pravičnosti na področju kriminalitetne politike in kazenskega pravosodja, ki bi v navezi s podobnimi pristopi in prijemi v nekaterih drugih sferah vednosti lahko prispeval k naprednim družbenim spremembam (Flander, 2015).

Za obsežnejši in bolj podroben prikaz postmodernistične kriminološke refleksije v tem prispevku ni prostora. Član katedre se v svoji analizi, med drugim, odzove na očitek, da se postmodernizmu ne posreči napraviti ničesar teoretično konsistentnega in koherentnega in da gre pri njem v najboljšem primeru za spodletel poskus zgraditi nekaj kriminološko »novega«? Po njegovem videnju gre pri postmodernistični kriminološki teoriji za »novo« strateško usmeritev kriminološke analize, ki nasprotuje ustaljenemu, utrjenemu in prevladujočemu načinu razmišljanja o kriminoloških problemih – kar je skupna značilnost vseh kritičnih kriminoloških teorij. Odmika se tudi od simbolnih predstavnih in pojmovnih koordinat, ki opredeljujejo konvencionalne »liberalne« kriminološke teorije in tudi tradicionalne (marksistične) kritične kriminološke teorije. Pri kriminološkem postmodernizmu je vprašanje, ali ustvarja novo vednost ali ne, »napačno« vprašanje. Težnja po inovaciji je atribut tradicionalne sistemske teorije, ki se ji postmodernizem zoperstavi z redefinicijo

¹⁵ Postmodernistična kriminološka refleksija izhaja iz predpostavke, da so družbene vloge odprte in fleksibilne, da identiteta nikoli ni statična, nespremenljiva in dokončna, da je kontinuirano izpostavljena razliki in potencialu preobrazbe. V tradicionalni (modernejši) kriminologiji naletimo na obratno logiko: posamezniki so obravnavani kot devianti ali konformisti, kriminalci ali poštenjaki, krivi ali nedolžni, obsojeni ali oproščeni (Flander, 2015).

sistema. Novo pri postmodernizmu v kriminologiji je to, da v »novih« časih na novo postavi vprašanja in redefinira problemska polja (kritične) kriminologije (Flander, 2015).¹⁶

4 Sklep

Strnjen prikaz najpomembnejših raziskovalnih ugotovitev iz izbranih znanstvenih del članov Katedre za pravo UM FVV na področjih policijskega prava in kazenskega pravosodja lahko kratko in jedrnato sklenemo z zavezo, da si bomo na katedri tudi v prihodnje prizadevali, da bi z objavami izsledkov znanstvenoraziskovalnega dela na specifičnih področjih prava, ki so povezana s področjem varnosti, prispevali k razvoju varstvoslovja.

Literatura

- Ambrož, M., Cvikel, L. in Oštir, A. (2013). Problemi slovenskega zaporskega sistema v luči judikature Evropskega sodišča za človekove pravice. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(4), 345–357.
- Areh, I. in Flander, B. (2018). Interrogating suspects of crime in Slovenia. V G. Meško, B. Lobnikar, K. Prisljan in R. Hacin (ur.), *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: from common sense to evidence-based policy-making: conference proceedings* (1st ed.) (str. 194–201). University of Maribor Press; Faculty of Criminal Justice and Security.
- Areh, I., Zgaga Markelj, S. in Flander, B. (2016). Police interrogation of suspects in Slovenia. V D. Walsh, G. Oxburg, A. Redlich in T. Myklebust (ur.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation, Volume 2, Suspects* (str. 204–214). Routledge.
- Bučar-Ručman, A. in Flander, B. (2016). Legitimnost kazenskega pravosodja v državah Srednje in Vzhodne Evrope – primerjalna analiza. V G. Meško, K. Eman in B. Flander (ur.), *Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo* (str. 81–121). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Cvikel, L. in Ambrož, M. (2017). *Pravice v zaporu: pregled in ovrednotenje sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice*. Pravna fakulteta: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Evropska konvencija o človekovih pravicah*. (2013). <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html>
- Flander, B. (2020). Complaints against the Slovenian police: On the problem of independence and procedural impartiality. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(4), 361–374.
- Flander, B. (2012). *Križna prava: odbleski kritične jurisprudence*. Fakulteta za varnostne vede.
- Flander, B. (2010). Vaja iz »višje« penologije – Nietzschejeva genealogija kazni (I.). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 61(4), 351–364.

¹⁶ Analiza, ki jo je opravil član katedre, je pokazala, da v Sloveniji (še) ni na vidiku postmodernistične kriminologije, kot jo poznajo v Združenih državah Amerike, Veliki Britaniji in ponekod drugje. V strokovnih delih nekaterih predstavnikov in predstavnic mlajše in srednje generacije slovenskih kriminologov in kriminologinj sicer opazimo tudi pridih postmodernizma (med drugim se sklicujejo na Nietzscheja, Foucaulta ali druge eksponente prve generacije postmodernistov), v glavnem pa so ostali zvesti liberalni kriminološki znanstveni tradiciji in/ali neomarksistični kritični kriminološki teoriji.

- Flander, B. (2011). Vaja iz »višje« penologije – Nietzschejeva genealogija kazni (II). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(2), 125–140.
- Flander, B. (2013). Nietzsche in filozofija prava (poskus uvoda). *Pravnik*, 68(7/8), 461–490.
- Flander, B. (2015). »Nova« radikalna kriminologija: očrt postmodernističnih in poststrukturalističnih kriminoloških teorij. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(3), 195–207.
- Flander, B. in Bučar-Ručman, A. (2015). Lost in transition: Criminal justice reforms and the crises of legitimacy in Central and Eastern Europe. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 111–133). Springer.
- Flander, B. in Meško, G. (2011). 'Punitiveness' and penal trends in Slovenia: On the 'shady side of the Alps?'. V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments: Vol.1* (str. 227–249). Universitätsverlag Brockmeyer.
- Flander, B. in Meško, G. (2013). Punitivnost in kaznovalni populizem v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(4), 330–344.
- Flander, B. in Meško, G. (2016a). In the name of law and order: On punitiveness and penal populism in Slovenia. V J. Czapska, M. Szafranska in D. Wojcik (ur.). *Penalny populizm: perspektywa polityczna i społeczna* (str. 155–179). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Flander, B. in Meško, G. (2016b). Penal and prison policy on the »sunny side of the Alps«: The swan song of Slovenian exceptionalism. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 22(4), 565–591.
- Flander, B., Modic, M., Lobnikar, B. in Tičar, B. (2021a). *Zaključno poročilo ciljnega raziskovalnega projekta: Učinkovitost sistemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela*. Fakulteta za varnostne vede. https://www.fvv.um.si/wp-content/uploads/2021/06/CRP-1942_Zakljuc%CC%8Cno-poroc%CC%8Cilo.pdf
- Flander, B., Tičar, B., Modic, M., Lobnikar, B. in Cvikl, L. (2021b). *Organizacija in nadzor policije v izbranih državah, Zbornik raziskovalnega dela študentov Fakultete za varnostne vede in Pravne fakultete Univerze v Mariboru* (1. izd.). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Hacin, R., Meško, G., Aebi, M. F. in Flander, B. (2022). From apparent unity to diversity: Penal policies of (former) Yugoslav republics. *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 30(3/4), 329–354.
- Klemenčič, G., Kečanović, B. in Žaberl, M. (2002). *Vaše pravice v policijskih postopkih* (1. izd.). Pasadena.
- Mekinc, J., Lobnikar, B., Žaberl, M., Lukan, A. in Kečanović, B. (2002). *Protection of human rights and the police: Research findings, Report*. Ljubljana.
- Tičar, B. in Koren Fric, J. (2020). Case studies of independent audits of police financial operations by the Court of Audit of the Republic of Slovenia. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 22(4), 428–445.
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1). (2006, 2008, 2009, 2021, 2015, 2018, 2022). *Uradni list RS*, (110/06, 76/08, 40/09, 109/12, 54/15, 11/18, 141/22).
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB16). (2021). *Uradni list RS*, (176/21).
- Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). (2013, 2017, 2019). *Uradni list RS*, (15/13, 10/17, 47/19).
- Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZNPPol). (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022). *Uradni list RS*, (15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 200/20, 172/21, 141/22).
- Žaberl, M. (2001). *Policijska pooblastila* (1. izd.). Visoka policijsko-varnostna šola.
- Žaberl, M. (2006). *Temelji policijskih pooblastil* (1. izd.). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Žaberl, M. (2007). Policijska uporaba sile na ukaz ali po odredbi nadrejenega. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik prispevkov. 8. slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2009a). *Uporaba prisilnih sredstev*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2009b). Zakonita policijska uporaba prisilnih sredstev kot razlog izključitve protipravnosti. V T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov: varstvoslovje med teorijo in prakso*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M. (2016). Nova policijska pooblastila. *Pravna praksa*, 35(15), 3.

- Žaberl, M., Nunič, M., Bobnar, T., Ferenc, R., Hudrič, G. in Senčar, A. (2015). *Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol): s komentarjem*. GV založba.
- Žaberl, M. in Pozdrec, F. (2014). Policijska diskrecija ali policijski taktični preudarek (primer policijsko pravne ureditve v Republiki Sloveniji). V B. Flander, I. Areh in M. Modic (ur.), *Zbornik prispevkov*. Fakulteta za varnostne vede.
- Žaberl, M., Pozdrec, F. in Oberman, I. (2016). Preprečevanje nevarnosti kot podlaga za izvajanje varnostnih pooblastil. V B. Flander, I. Areh in T. Pavšič Mrevlje (ur.), *Zbornik povzetkov. 18. slovenski dnevi varstvoslovja*. Fakulteta za varnostne vede.

RAZISKOVANJE DRUŽBOSLOVNIH IN JEZIKOSLOVNIH VIDIKOV VARSTVOSLOVJA

IGOR AREH, ALEŠ BUČAR RUČMAN, VANJA IDA ERČULJ,
MOJCA KOMPARA LUKANČIČ, TINKARA PAVŠIČ MREVLJE,
AJDA ŠULC

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
igor.arih@um.si, ales.bucar@um.si, vanja.erculj@um.si, mojca.kompara@um.si,
tinkara.pavsic@um.si, ajda.sulc@um.si

Povzetek Varstvoslovje je interdisciplinarna veda in sega tudi na področje sociologije, psihologije, raziskovalne metodologije in jezikoslovja. Pretekle raziskave so se tako osredotočale na prepletenost mednarodnih migracij in kriminalitete, trgovino z ljudmi, položaj beguncev, nadzorstveno vlogo formalnega in neformalnega družbenega nadzorstva, vrstniško in kibernetško nasilje ter na položaj družbeno marginaliziranih skupin. Raziskovalno delo je bilo usmerjeno tudi v problematiko pričanja, v preiskovalno intervjuvanje otrok in odraslih, v zasliševalske strategije in v ugotavljanje verodostojnosti izjav. Del raziskovalnih dejavnosti je bil usmerjen tudi v problematiko neupoštevanja strokovnih standardov izdelave izvedenskih mnenj na področju psihologije. Na področju raziskovalne metodologije so potekale raziskovalne dejavnosti v okviru preučevanja strahu pred kriminaliteto, spoprijemanja s stresom kriminalistov in medvrstniško nasilje. Kar zadeva dejavnosti na jezikoslovnem področju, velja izpostaviti razvoj Angleško-slovenskega krajšavnega slovarja varstvoslovja ter strokovno monografijo o varstvoslovni terminologiji.

Ključne besede:

kriminaliteta,
medvrstniško
nasilje,
pričanje očitcev,
preiskovalni
razgovori,
strokovna
terminologija

EXPLORING THE SOCIAL AND LINGUISTIC ASPECTS OF CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY

IGOR AREH, ALEŠ BUČAR RUČMAN, VANJA IDA ERČULJ,
MOJCA KOMPARA LUKANČIČ, TINKARA PAVŠIČ MREVLJE,
AJDA ŠULC

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
igor.arih@um.si, ales.bucar@um.si, vanja.erculj@um.si, mojca.kompara@um.si,
tinkara.pavsic@um.si, ajda.sulc@um.si

Abstract Criminal justice and security is an interdisciplinary field, which also spans sociology, psychology, research methodology and linguistics. Past research has thus focused on the intersection of international migration and criminality, human trafficking, the situation of refugees, the surveillance role of formal and informal social control, peer and cyber violence, and the situation of socially marginalised groups. Research work has also focused on eyewitness testimony issues, investigative interviewing of children and adults, interrogation strategies and the credibility of statements. Part of the research activities also focused on the problem of non-compliance with professional standards in the production of expert opinions in the field of psychology. In the area of research methodology, research activities have been carried out on fear of crime, coping with stress in criminologists and peer violence. As regards linguistic activities, the development of an English-Slovenian shorthand dictionary of security studies and a professional monograph on security studies terminology are worth mentioning.

Keywords:

crime, peer violence, eyewitness testimony, investigative interview, professional terminology

1 Uvod

Strokovno področje Katedre za družboslovje, humanistiko in metodologijo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (UM FVV) je dokaj široko, saj je izrazito multidisciplinarno. Raziskave, ki prinašajo nova znanstvena spoznanja na področju varstvoslovja, segajo predvsem na področje sociologije in psihologije. Prisotni sta še dve podporni strokovni področji, ki prispevata k razvoju stroke; jezikoslovje in področje raziskovalne metodologije. V nadaljevanju so na kratko predstavljene glavne znanstvene in strokovne dejavnosti, ki so bile opazno prisotne predvsem v zadnjem desetletju dela članov katedre.

2 Sociologija v varstvoslovju

Področje znanstvenega raziskovanja znotraj Katedre za družboslovje, humanistiko in metodologijo zadnjih 20 let vključuje tudi področje sociologije odklonskosti. Raziskave na tem področju so bile vezane predvsem na 4 skope odklonskosti, s skupnim imenovalcem – osredotočenost na aktualna vprašanja in probleme slovenske družbe, ki navadno vključuje obravnavo ranljivih in marginaliziranih skupin (npr. priseljencev, beguncev, oseb z invalidnostjo oz. oviranostjo, mladih). Sklopi, ki so bili naslovljeni, vključujejo: 1.) eklektičen pristop pri analizi različnih oblik nasilja; 2.) poročanje medijev; 3.) migracije, kriminaliteto in družbeno nadzorstvo; 4.) socialno izključenost/vključenost oseb z invalidnostjo oz. oviranostmi.

Raziskave, vezane na nasilje, so se ukvarjale tako z neposrednim (medosebnim) kot tudi sistemskim/strukturnim nasiljem. Na področju neposrednega nasilja predstavlja eno splošnih razprav in pregled razmer v Sloveniji prispevek, ki sta ga objavila Bučar Ručman in Frangež (2009). Posebno pozornost raziskovalcev so pritegnili izzivi medvrstniškega nasilja in nadlegovanja oz. trpinčenja v šolah in tudi na spletu (Bučar Ručman, 2004; Bučar Ručman, 2009; Šulc in Bučar Ručman, 2019; Šulc idr., 2021). V letu 2022 so raziskovalci katedre zaključili pionirski raziskovalni projekt, ki je predstavljal prvo študijo razmer na področju vrstniškega nadlegovanja in trpinčenja mladostnikov z oviranostmi v Sloveniji (Bučar Ručman idr., 2022a) in zaznavanja lokalne varnosti med mladimi z oviranostmi (Bučar Ručman idr., 2022b). Med raziskovanjem nasilja je bila pozornost namenjena tudi strukturnemu nasilju, zlasti v povezavi s politikami upravljanja mednarodnih migracij, ki svet delijo na vključene

in izključene prebivalce. Osnovni vpogled v te procese je Bučar Ručman (2014) predstavil v znanstveni monografiji *Migracije in kriminaliteta: pogled čez meje stereotipov in predsodkov*, podrobneje pa ga je nadgradil v slovenskih in tujih člankih ter poglavjih v monografijah (Bučar Ručman, 2016a; 2016b; Bučar Ručman, 2021a).

Raziskovanje na področju sociologije odklonskosti je obsegalo tudi analize medijskega poročanja o kriminaliteti (Bučar Ručman, 2011; Bučar Ručman 2013), policiji (Bučar Ručman in Meško, 2006) in analize medijskega (so)ustvarjanja podobe groženj naši varnost. V prvi vrsti so žrtve takšnega medijskega delovanja, ki vodi celo v primere moralne panike, priseljenci in begunci (Bučar Ručman in Šulc, 2019; Bučar Ručman, 2022). V tem kontekstu je bila naslovljena tudi povezanost medijev s populističnimi prepričanji njihovih potrošnikov (Pajnik idr., 2023). Raziskovalci katedre so se ukvarjali tudi z vprašanji mednarodnih migracij, vloge države pri upravljanju teh migracij, položaja priseljencev in beguncev v lokalnem okolju in sobivanju z lokalnim prebivalstvom (Bučar Ručman, 2014; 2015a, 2015b; 2016c; 2020b; 2021b, 2022) ter preverjali povezavo med določenimi oblikami mednarodnih migracij in trgovino z ljudmi (Bučar Ručman in Frangež, 2014; Frangež in Bučar Ručman, 2017).

Sociološke raziskave na UM FVV vključujejo tudi longitudinalno raziskavo (zlo)rabe parkirnih mest, rezerviranih za osebe z invalidnostjo. Leta 2015 je bila izvedena prva terenska raziskava (Bučar Ručman, 2017; 2020), ki je vodila v oblikovanje večjega ozaveščevalnega projekta v sodelovanju z Mestno občino Ljubljana in Javno agencijo RS za varnost prometa. Ozaveščevalni kampanji sta sledili empirična evalvacija leta 2018 (Bučar Ručman, 2019) in leta 2021 ponovljena terenska raziskava (Bučar Ručman idr., 2022b), ki je podala vpogled v razmere v obdobju po družbenih pritiskih v času pandemije koronavirusa. Raziskave na tem področju so prispevale tudi k zakonodajnim spremembam na področju sankcioniranja kršitev za neupravičeno parkiranje na rezerviranih parkirnih mestih. Nadgradnja raziskav o parkiranju je bil projekt, ki je naslavljal vprašanja vpliva mobilnosti na družbeno vključenost oseb z invalidnostjo (2019–2021) (Bučar Ručman idr., 2021).

3 Psihološka perspektiva varstvoslovja

V okviru psiholoških raziskav so bile dosedanje raziskave usmerjene na pričanje očitvidcev, in sicer na ugotavljanje razlik med ženskami in moškimi v točnosti in količini informacij, ki jih posredujejo pri opisovanju opazovanih dogodkov in oseb. Gre za splošne opise, ki so brez specifičnih podrobnosti (Areh, 2011), kaže pa, da je opisovanje ljudi istega spola nekoliko bolj natančno kot opisovanje oseb nasprotnega spola (Areh in Walsh, 2020). V raziskavah je bil poudarek na doseganju čim višje zunanje veljavnosti, zato so oblikovane tako, da čim bolj posnemajo okoliščine, v katerih bi se znašla resnična priča kaznivega dejanja.

Raziskovalno delo ni bilo osredotočeno zgolj na pričanje odraslih. Verodostojno pričanje otroka je ključnega pomena za začetek pravičnega kazenskega postopka, zato je pomembno, da so pridobljeni podatki strokovno in procesno neoporečni. Raziskave o načinih izvajanja intervjujev z domnevnimi žrtvami spolnih zlorab kažejo, da obstaja velika razlika med strokovnimi priporočili in prakso izvajanja intervjujev. V Sloveniji takšna raziskava še ni bila opravljena, verjetno pa bi z njo prišli do podobnih ugotovitev. Velja tudi omeniti, da je v Sloveniji na voljo preverjen prevod splošno sprejetega protokola za intervjuvanje otrok NICHD¹ (Areh, 2012), vendar ni podatkov o njegovi uporabi.

Zasliševalske metode, ki se uporabljajo v policiji, vojski in varnostno-obveščevalnih organizacijah, so bile v zadnjih desetletjih deležne velike pozornosti politikov, praktikov, raziskovalcev in javnosti. Slovenska zaslišanja niso tipično prisilna, a vendar kaže, da se pri njih uporabljajo tehnike, ki so tipične za prisilni zasliševalski pristop (Areh idr., 2016a), v katerem osumljence z manipulacijo silijo v priznanje. Med najbolj uporabljenimi zasliševalskimi tehnikami v Sloveniji najdemo večino tistih, ki so priporočane v priročnikih za prisilna zaslišanja, na primer: zaigrana empatija, sklicevanje na osumljenčevo vero in vest, ponujanje moralnih opravičil za storjen zločin, namigovanje na obstoj obremenilnih dokazov, uporaba tehnike strog-blag policist, zmanjševanje pomena zločina, sklicevanje na osumljenčeve osebne koristi in uporaba poligrafa kot diagnostičnega orodja za odkrivanje laži (Areh idr., 2015). V času Socialistične federativne republike Jugoslavije so prisilne

¹ The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Investigative Interview Protocol.

zasliševalske tehnike dobro poznali in so nekatere od njih priporočali pri zasliševanju osumljencev (Areh idr., 2016b), zato njihova prisotnost v praksi ne preseneča.

Raziskovalno delo na področju zasliševalskih tehnik je v Slovenijo prineslo spoznanja, da učinkovitost prisilnih ali obtožilnih zasliševalskih tehnik ni znanstveno preverjena in temelji na domnevah ter avtoriteti avtorjev. Popolnoma drugačen je zasliševalski pristop zbiranja informacij, ki zaradi neuporabe prisile ali manipulacije, kot je npr. čustveno izsiljevanje, omogoča zbrati več relevantnih in točnih podatkov ter močno zniža možnost pojava izsiljenega priznanja. Ta pristop temelji na raziskovalno preverjenih ugotovitvah in ne na subjektivnih izkušnjah kriminalistov. Pristop zbiranja informacij je v večini gospodarsko bolj razvitih držav izrinil etično sporno konvencionalno obtožilno zasliševanje, ki se pogosto hitro konča zaradi molka osumljenca (Areh, 2016). Mednarodno sodelovanje na tem področju je privedlo do kar nekaj objav (npr. Walsh idr., 2022) in tudi do bolj pomembnega sodelovanja pri nastajanju tako imenovanih Mendezovih pravil.² Juan Méndez, nekdanji posebni poročevalec Sveta Združenih narodov za človekove pravice je z ekipo in pod pokroviteljstvom Norveškega centra za človekove pravice³, Združenja za preprečevanja mučenja⁴ in Centra za človekove pravice humanitarno pravo⁵ zbral in objavil splošno sprejeta in znanstvenoraziskovalno preverjena spoznanja, ki omogočajo izvedbo učinkovitih in etičnih zaslišanj. Trenutno potekajo prizadevanja, da bi bil dokument tudi eden bolj temeljnih dokumentov Združenih narodov. V Sloveniji se izvaja promocija Mendezovih pravil v pravosodju, kar omogoča sodelovanje s Pravno fakulteto Univerze De Montfort v Leicesteru (Velika Britanija).

Na področju psihologije se je raziskovanje nekaj let usmerjalo tudi na odkrivanje laganja. Te dejavnosti so v Sloveniji doživele vrhunec z mednarodno odmevno objavo strokovnega članka (Denault idr., 2019), ki ga je izdelala skupina raziskovalcev pod vodstvom uglednega nemškega forenzičnega psihologa Siegfrieda L. Sporerja z Univerze Justus Liebig v Giessnu. Na splošno lahko tehnike ugotavljanja zavajanja razdelimo na besedne in nebesedne. Nebesednim znakom zavajanja praktiki pogosto pripisujejo neupravičeno veljavnost, saj verjamejo, da so zanesljivi kazalniki zavajanja, kar v resnici ne drži (Baić in Areh, 2015; Denault idr.,

² Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering (<https://www.apt.ch/en/mendez-principles-effective-interviewing>).

³ The Norwegian Centre for Human Rights.

⁴ The Association for the Prevention of Torture.

⁵ Center for Human Rights & Humanitarian Law at American University Washington College of Law.

2019). Med najbolj znane tehnike besednega ugotavljanja zavajanja sodita kriterijska vsebinska analiza (ang. *Criteria-Based Content Analysis – CBCA*) in nadzorovanje resničnosti (ang. *Reality Monitoring – RM*). Obe tehniki sta bili preizkušeni v Sloveniji le v okviru izvedenskega dela prvega avtorja tega prispevka. Ponekod (redko tudi v Sloveniji) praktiki uporabljajo tehniko znanstvene analize vsebine (ang. *Scientific Content Analysis – SCAN*). Raziskave, med njimi tudi še neobjavljena slovenska raziskava, kažejo, da z njo ni mogoče razlikovati med resničnimi in lažnimi izjavami (Areh in Baić, 2016). Podobno kot za tehniko SCAN velja tudi za ugotavljanje zavajanja s poligrafom, sploh če govorimo o poligrafski tehniki *Comparison Question Technique – CQT* oziroma o testu primerjalnih vprašanj. Tehnika se je pred približno 20 leti znašla v slepi ulici in je izolirana od znanosti. Raziskave so namreč jasno pokazale, da poligraf ni instrument za ugotavljanje laži in da je njegova točnost le malce nad pragom ugibanja (Areh in Baić, 2016).

V razvitejših državah se občasno izvajajo pregledi izvedenske prakse, kar omogoča dopolnjevanje standardov verodostojnosti psiholoških strokovnih mnenj ter ugotavljanje obstoja morebitnih problemov (Heilbrun idr., 2008). V Sloveniji je bila prva takšna raziskava izvedena leta 2019 v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije. Raziskava je omogočila primerjavo dela slovenskih izvedencev kliničnopsihološke stroke z delom izvedencev v gospodarsko bolj razvitih državah. Rezultati primerjave so pokazali, da slovenski izvedenci ne upoštevajo mednarodnih strokovnih standardov izvedenskega dela (Areh, 2019, 2020). Ugotovitve izvedencev bi morale temeljiti na sodobnih spoznanjih znanosti, namesto tega temeljijo predvsem na raziskovalno nepotrjenih teoretičnih domnevah in na neznanstvenih, zastarelih, nestandardiziranih testih, ki nimajo referenčnih vrednosti in zato izvedenci o pomenu njihovih rezultatov zgolj ugibajo. Med najbolj uporabljenimi testi so tudi taki, ki so javnosti prosto dostopni na spletu in so označeni kot etično sporni, saj se lahko z njihovo uporabo povzroči nepopravljiva škoda ocenjevanim osebam, ovira pravica do poštenega sojenja in ogroža ugled psihologije ter pravosodja (Areh idr., 2021). Slovenska izvedenska mnenja so zvečine izdelana po logiki *ipse dixit* (tako je, ker jaz menim, da je tako). Kot taka sodiščem ne ponujajo odgovorov znanosti ali stroke, ampak subjektivna mnenja kliničnih psihologov, ki so zaradi nespoštovanja strokovnih standardov (npr. neuporaba ukrepov za izogibanje pristranskosti) najverjetneje pristranska v korist ali škodo ocenjevanih strank.

Psihološke raziskave so se osredotočile tudi na travmatsko simptomatiko pri policistih z različnimi delovnimi nalogami. Policisti so zaradi svojega dela namreč pogosto izpostavljeni travmatskim dogodkom in njihovim posledicam. Zato ni presenetljiva pogostejša posttravmatska simptomatika (na primer vsiljivi spomini na travmatski dogodek, izogibanje krajem in stvarim, ki lahko spominjajo na travmo) (Pavšič Mrevlje, 2013a). Ustrezne strategije spoprijemanja s stresnimi in travmatskimi delovnimi situacijami pomenijo blažje posttravmatske posledice in boljšo učinkovitost pri delu (Pavšič Mrevlje, 2016), tiste manj učinkovite pa so pogosto povezane s telesnimi težavami (Pavšič Mrevlje in Erčulj, 2021). Posttravmatska simptomatika preko negativnega čustvovanja lahko pomembno vpliva tudi na proces mišljenja in odločanja, ki sta bistvena za policijsko delo (Pavšič Mrevlje, 2018). Vsekakor gre za kompleksno problematiko spoprijemanja s stresnimi in travmatskimi delovnimi vsebinami, ki lahko vpliva na policistovo delovno učinkovitost.

Raziskovalna pozornost je bila usmerjena tudi na naraščajočo starejšo populacijo. Kriminaliteta nad starejšimi v Sloveniji se je v letih med 2001 in 2011 skoraj podvojila (Klančnik in Pavšič Mrevlje, 2013). UM FVV je bila v okviru viktimizacije starejših vključena v projekt ACCESS – Project Against Crime: Care for Elders Support and Security in sodelovala s Fundacijo Santa Lucia (Italija), Univerzo Studi del Molise (Italija), italijanskim in francoskim notranjim ministrstvom ter švedsko nevladno organizacijo Stiftelsen Tryggare Sverige (Giannini idr., 2013a; Giannini idr., 2013b). Projekt je z raziskavo osvetlil problematiko viktimizacije starejših in v usmeritvah, izvirajočih iz dobljenih podatkov, zajel tudi dejavnike tveganja za viktimizacijo, spomin pri starejših, nevropsihološke vidike pričanja te populacije, psihološke posledice viktimizacije (Giannini idr., 2013c). Prva tovrstna raziskava v Slovenji na sistematičnem vzorcu populacije, stare 65 let ali več, v Mestni občini Ljubljana kaže, da so bili starejši predvsem žrtve premoženjske kriminalitete in da po viktimizaciji občutijo nelagodje, strah, nemoč, jezo in šok. Dobra polovica udeležencev je kazniva dejanja prijavila policiji in velika večina jih je bila zadovoljna z odnosom policistov (Pavšič Mrevlje, 2014). V primerjavi s švedskimi so slovenski starejši pogosteje žrtve nadlegovanja, groženj, tatvin in goljufije (Pavšič Mrevlje in Nivala, 2017).

Pojavi, ki so v središču zanimanja varstvoslovnega področja, so lahko celostno razumljeni le ob vključitvi psiholoških vidikov, še posebej tistih, ki poskušajo zajeti globljo psihološko dinamiko in jih imamo običajno za klinično psihološke. Primer le

tega je na primer poskus osvetlitve psiholoških lastnosti storilcev intimnopartnerskih umorov (IPU) (Šumenjak in Pavšič Mrevlje, 2022) in pregled literature v želji po globljem razumevanju motivacije in strukture psihopatskih storilcev (Pavšič Mrevlje, 2022). Ocene psihološkega delovanja posameznika so med drugim predmet obravnave tudi pri sodnih izvedencih psihologih (Pavšič Mrevlje, 2011). V takih primerih so predmet obravnave predvsem storilci oziroma obtoženci. Ko so v ospredju žrtve ali priče, je prav tako pomembno poznavanje in razumevanje psihologije posameznika, še posebej, če gre za mladoletnika (Pavšič Mrevlje, 2013b).

Pogosto je čustvovanje rdeča nit psihološkega raziskovanja, saj ima lahko močan in pomemben vpliv na mišljenje in vedenje posameznika, torej na njegovo celostno delovanje. Tudi v pravu, ki se primarno obravnava kot racionalno, logično, objektivno, je zavedanje vpliva čustev na strokovne odnose pomembno za čim večjo objektivnost in strokovnost pri delu (Pavšič Mrevlje, 2016).

4 Raziskovalna metodologija v varstvoslovju in širše

Raziskovalna metodologija oz. statistika je prisotna v praktično vseh znanstvenih disciplinah in predstavlja osnovo objektivnega in znanstvenega raziskovanja. Izbor ustreznega raziskovalnega pristopa, analitičnih metod in prikaza ter obrazložitev rezultatov ter sledenje etičnim standardom so ključnega pomena za zagotavljanje kakovosti in nepristranskosti v znanosti. Statistika ima tako v raziskovalnem procesu ključno vlogo, saj s svojim znanjem zagotavlja, da so etični standardi upoštevani in si prizadeva h kakovosti v znanosti. Hkrati se zaradi nujnosti statistike v znanstvenem raziskovanju lahko vključuje v raziskave različnih disciplin, kar se odraža v vsebinski pestrosti znanstvenih objav, tudi na UM FVV. Raziskovalci katedre so sodelovali na različnih področjih raziskovanja znotraj in zunaj področja varstvoslovja. V sodelovanju s Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani so naslavljali produktivnost zaposlenih v povezavi z njihovo fizično dejavnostjo (Petrovčič idr., 2022) in spodbujanjem prostovoljske dejavnosti organizacije (Boštjančič idr., 2018). Delovno učinkovitost so raziskovali tudi v poklicih z več stresorji, kot je poklic kriminalista, kjer je ključno, da zaposleni uporabljajo ustrezne tehnike spoprijemanja s stresom. Pri kriminalistih so se kot manj primerne izkazale tehnike izogibanja (Pavšič Mrevlje in Erčulj, 2021). Kot še posebej problematična se je pokazala tehnika pretiranega čustvenega odziva v obliki jeze, agresivnih dejanj in izražanja tveganega vedenja, ki je sicer manj pogosta pri bolj izkušenih kriminalistih.

Kot primer bolj stresnih poklicev so raziskovalci naslavljali tudi delo zdravstvenih delavcev, ki se srečujejo z mnogimi izzivi in konflikti, ki lahko vplivajo na kakovost opravljene zdravstvene storitve (Grosek idr., 2020, 2021). Po ugotovitvah Kozjek in Erčulj (2021) so konflikti v največji meri posledica neuresničljivih, prevelikih ali zmotnih pričakovanj, ki jih imajo pacienti do zdravstvenega osebja, ter neprimernega odnosa pacientov do zdravstvenih delavcev. Ocena ustreznosti delovnega okolja medicinskih sester v slovenskih bolnišnicah je povezana tako s kakovostjo zdravstvene obravnave kot tudi z varnostjo pacientov (Brešan idr., 2021).

Raziskovalci katedre s področja metodologije se vključujejo na področje varstvoslovja v okviru preučevanja varnosti v različnih kontekstih. Ugotavljajo na primer, da je varnost vožnje poklicnih voznikov tovornjakov povezana s finančnimi in nefinančnimi nagradami transportnega podjetja, zaradi katerih vozniki v manjši meri čutijo potrebo po kršitvi predpisov, vezanih na omejitev vožnje z namenom počitka in zagotavljanja varnosti voznikov in drugih udeležencev v prometu (Škerlič in Erčulj, 2021). Hkrati se je punitivna politika z višanjem kazni za kršenje cestnoprometnih predpisov pri voznikih motornih vozil izkazala za manj učinkovito pri zagotavljanju varnosti udeležencev v prometu (Pungartnik idr., 2017). Promet je sicer lahko vir zmanjšane občutka varnosti pri mladih, ki živijo v manj naseljenih področjih, predvsem na račun prehitre vožnje, odsotnosti ločene površine za pešce in manjše osvetljenosti cest izven mest ali večjih krajev (Erčulj, 2021). V kontekstu prometne varnosti je bila izvedena tudi študija o vplivu oglaševalskih panojev na voznike. Ta je pokazala, da postavitve oglasov pozornosti voznikov ne preusmerja pomembno, večjo distrakcijo predstavlja specifična vsebina oglasa (Topolšek idr., 2016). Strah pred kriminaliteto je živahno področje raziskovanja tako v Sloveniji kot v tujini, kjer so sodelovali tudi sodelavci metodološkega oddelka (Meško idr., 2012a, 2012b; Bren in Bagari, 2013). Ugotovitve kažejo, da se slovenski študenti počutijo precej varne pred kriminaliteto ter da obstaja povezanost med kognitivno presojo grožnje in čustvenim in vedenjskim odzivom nanjo (Erčulj, 2021). Strah pred kriminaliteto je povezan s spolom in vplivom kriminalitete na življenje in način ter pogostost izvajanja preventivnih ukrepov. Starost prebivalcev in nered v soseski pa sta povezana s strahom pred kriminaliteto le v mestnem okolju (Meško idr., 2012a).

Raziskave v varstvoslovju so pogosto presečne z neeksperimentalnim raziskovalnim načrtom – anketo. Te so lažje izvedljive in cenejše, sploh če je vzorčenje priložnostno, namensko ali poteka po principu snežne kepe. Posledično pa so

ugotovitve težje posplošljive na populacijo, saj je tako izbran vzorec lahko pristranski. Tako je pomembno navesti, kako so bili posamezniki izbrani v vzorec, saj je to vezano na veljavnost ugotovitev. Zmotno je namreč prepričanje, da so ugotovitve ustrezne, če je le vzorec dovolj velik – velik vzorec namreč nujno ne odraža značilnosti populacije (Dunn, 2021).

Do veljavnih ugotovitev lahko vodijo le veljavni merski instrumenti (Gaberson, 1997). Vprašalnik je najbolj pogost merski instrument v družboslovju, tudi na področju varstvoslovja, zato je pomembno, da vprašanja dejansko merijo tisto, kar naj bi merila. Tako je pomemben del priprave merskega instrumenta njegova validacija, tudi pri vprašalnikih, »posvojenih« iz tujine, saj je lahko razumevanje vprašanj zaradi različne ciljne skupine ali kulturnega konteksta drugačno. Validacija kratkega vprašalnika dimenzij osebnosti v slovenskem okolju je pokazala, da prevedena vprašanja, ki so se v več državah izkazala kot ustrezna za merjenje petih dimenzij osebnosti, v Sloveniji niso primerna (Erčulj in Pavšič Mrevlje, 2022). Po drugi strani je validacija konstruktov legitimnosti, merjenih na različne načine v več raziskavah, pokazala na enoznačno zvezo med zaupanjem javnosti, pravičnostjo policistov in legitimnostjo (Šifrer idr., 2015). Kadar pridejo do iste ugotovitve različne raziskave, z različnimi uporabljenimi merskimi instrumenti, se zaupanje v veljavnost ugotovitev krepi. Tako imajo veliko verodostojnosti ugotovitve, ki izhajajo iz metaanalize, to je analize učinkov (in ugotovitev) velikega števila raziskav, ki sta jo izvedla tudi sodelavca iz področja metodologije in sociologije. Metaanaliza pojavnosti medvrstniškega nasilja v Sloveniji je tako pokazala, da je imelo izkušnjo z medvrstniškim nasiljem 33 % otrok in mladostnikov. Pojavnost se skozi čas ni spreminjala, več otrok je poročalo, da so bili viktimizirani, kot da so nasilje izvajali in v večji meri so bili žrtve fantje (Šulc in Bučar Ručman, 2019). Pri občutljivih tematikah proučevanja (kamor sodi tudi medvrstniško nasilje) je pomembno, da se razmisli o alternativnih raziskovalnih pristopih, kot je lahko tudi analiza forumov ali objav na socialnih omrežjih (Erčulj idr., 2019; Erčulj in Žiberna, 2021; Šulc idr., 2021). S tem se žrtev nasilja, zdravstvene in druge težave dodatno ne obremenjuje in se upošteva etično načelo o neškodovanju preiskovancem. Na UM FVV sledimo etičnim načelom v raziskovanju, na kar kažejo tudi v letu 2017 ustanovljena Komisija za etiko ter dejavno vključevanje in sodelovanje med statistiki, metodologi in člani drugih kateder.

5 Razvoj varstvoslovne terminologije in jezikoslovja

V okviru raziskovalnega dela s področja jezikoslovja velja omeniti predvsem teme, ki zajemajo proučevanje angleškega jezika, jezikoslovja ter varstvoslovja kot jezika stroke. Razvoj ustreznega jezika in v tem pogledu terminologije pri jeziku stroke, in sicer na primeru varstvoslovja, je ključnega pomena za jezikovni razvoj specializiranega jezikovnega področja. Po hitrem pregledu jezikovnih vsebin s področja varstvoslovja, ki jih najdemo ob preprosti uporabi knjižničnih gradiv ter učenjaka, ugotovimo, da v slovenskem prostoru v smislu varstvoslovne terminologije orjemo ledino. Ob zavedanju, da sta poznavanje tuje terminologije ter ustrezno oblikovanje slovenske oz. slovenskih ustreznic, tu mislimo predvsem na ustrezno prevajanje tuje terminologije v slovenski jezik, ključna za ohranitev strokovnega jezika, poudarimo temeljno vlogo terminologije v jeziku, saj slednja zajema specializirano besedišče strokovnega področja in njegovih podpodročij. Razvoj terminologije je močno povezan z izdelavo terminoloških slovarjev, saj tovrstna dela predstavljajo pomemben korak v razvoju strokovnih področij in s svojim nastankom začrtajo jezikovno normo, rišejo smernice za nadaljnje obravnavanje, klasifikacijo, prevajanje in ne nazadnje rokovanje s področnimi termini. Znotraj področja varstvoslovja tako štejemo številna podpodročja, ki s svojim prispevkom sooblikujejo specializirano področje, mednje sodijo področje varnosti, pravosodja, prava, policije in vojske.

Ker se strokovna terminologija udejanji pretežno preko slovarjev in glosarjev, tu mislimo pretežno na dvojezična slovarska referenčna dela v paru s slovenščino, je smiselno omeniti, da nekatera zgoraj omenjena podpodročja, npr. pravo, že imajo svoj terminološki slovar (Kompara Lukančič, 2022), a takih slovarjev ni veliko. Ta dela niso obsežna po številu iztočnic, izhajajo redko in so običajno usmerjena v proces enkodiranja, vsaj nekatera pa nudijo tudi tujejezično ustreznico, a zgolj kot dodatek in se z njeno rabo podrobneje ne ukvarjajo. Pri razumevanju tujejezičnega besedila in njegove specializirane terminologije nam bi vsekakor bolj služili tisti za dekodiranje, a je takih del precej manj. V slovarskih delih s področja varstvoslovne terminologije velja omeniti Slovar angleških in slovenskih krajšav s področja varstvoslovja (Kompara Lukančič, 2022), slednji zajema slovenske in angleške krajšave in njihove razvezave, ki se uporabljajo v varstvoslovju in njegovih podpodročjih. Gre za ozko-specifični terminološki slovar varstvoslovnih krajšav, ki

dekodira iztočnice iz angleškega v slovenski jezik in je objavljen na spletnem portalu Termania, slovarska maska pa omogoča dodatno urejanje in posodobitev geslovnika.

Specifično področje jezika varstvoslovja je neustrezno raziskano tudi v smislu zagotovitve referenčnih gradiv za slušatelje vsebin s področja varstvoslovne terminologije. Za potrebe študijskega procesa je bilo v ta namen pripravljena publikacija *English in uniform* (Kompara Lukančič, 2021), ki sestoji iz 8 poglavij in se osredinja na terminološka in leksikalna vprašanja, slovnčni pregled, osnove ustave, uvod v nacionalne in mednarodne organizacije, uvod v politični sistem VB, ZDA, EU in Slovenije, koncept človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter korespondenco. V letu 2023 je bila za potrebe študijskega procesa objavljena monografija *English for specific purposes: selected readings from the field of English for criminal justice and security* (Kompara Lukančič, 2023), delo se osredinja na koncepte jezika, jezikovnega usvajanja, slovarskih virov, varstvoslovne terminologije in forenzičnega jezikoslovja.

Omeniti velja še nekaj projektov. Med letoma 2018 in 2019 je bil izveden projekt *Digitalizacija in dostopnost slovarskih virov*, namen projekta je bil na enem mestu zbrati glavnino slovarskih jezikovnih virov, mednje štejemo slovenske slovarje, glosarje ter vse tuje v paru s slovenščino. V okviru projekta je bil pripravljen portal *Slovarji.si*, v okviru slednjega je zbranih več kot 300 slovarskih virov. Med letoma 2018 in 2020 je potekal tudi projekt *Dvojezičnost v slovenski in hrvaški Istri na primeru prevodov upravnih besedil*, namen projekta je bila priprava hrvaško-italijanskega ter slovensko-italijanskega korpusa upravnih besedil, ki sta bila predmet analize in širše razprave projektnih partnerjev iz Hrvaške in Slovenije.

6 Zaključek

Varstvoslovje je interdisciplinarna veda in tako sega tudi na področje sociologije, psihologije, raziskovalne metodologije in jezikoslovja. Kar zadeva področje sociologije, je bilo dosedanje raziskovalno delo osredotočeno tudi na vprašanja, ki jih pokriva sociologija odklonskosti. V ospredju so raziskave o prepletenosti mednarodnih migracij in kriminalitete, trgovine z ljudmi, položaja beguncev, nadzorstvene vloge formalnega in neformalnega družbenega nadzorstva v primeru mednarodnih migracij. Pri tem raziskovanju je bila vzpostavljeno tesno sodelovanje z Inštitutom za migracije in izseljenstvo, Znanstvenoraziskovalnim centrom

Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) in drugimi raziskovalnimi institucijami doma in v tujini. Dodatno je bilo raziskovanje osredotočeno na druge družbeno marginalizirane skupine, med katerimi so v ospredju invalidi. Na fakulteti je vse od 2015 dalje na 3 leta izvedena raziskava o neupravičenem parkiranju na za invalide rezerviranih parkirnih mestih, ki daje poseben vpogled v družbeno solidarnost. V obdobju 2019–2021 je bila temu dodana še raziskava o družbeni vključenosti invalidov, njihovi diskriminaciji in pravici do mobilnosti, leta 2022 pa je bilo pod drobnogled vzeto vrstniško nasilje nad mladimi, ki imajo osebno izkušnjo z invalidnostjo. Prav vrstniško nasilje, ustrahovanje in tudi kibernetško nasilje predstavljajo del vsebin, ki jih raziskovalci UM FVV tudi naslavljajo in pri tem dejavno sodelujejo s policijo, *European Crime Prevention Network – EUCP*, Pedagoško fakulteto UL in drugimi institucijami.

V okviru psiholoških raziskav so bile dosedanje dejavnosti usmerjene na pričanje očividcev, in sicer na ugotavljanje razlik med ženskami in moškimi v točnosti in količini informacij, ki jih posredujejo pri opisovanju opazovanih dogodkov. V širšem kontekstu pridobivanja informacij od prič, žrtev in osumljencev je izšlo tudi nekaj preglednih raziskovalnih del, večina pa je bila osredotočena na izvedbo preiskovalnega intervjuja z domnevno zlorabljenimi otroki in na ugotavljanje točnosti njihovih izjav. Kar nekaj raziskovalnega časa je bilo posvečenega ugotavljanju laganja, predvsem primerjavi učinkovitosti različnih tehnik, in opozarjanju na razširjenost nedelujočih kvaziznanstvenih metod, ki so škodljive za policijsko delo. V zadnjih letih je bil raziskovalni fokus usmerjen v dve središči. Prvo predstavlja preiskovalno intervjuvanje osumljencev, ki je usmerjeno v pridobivanje informacij in ne več v pridobivanje obremenilnih izjav ali priznanj. Osrednja raziskava s tega področja je omogočila grob vpogled v zaslisevalske tehnike slovenskih kriminalistov in opozorila na pomembne razlike med tradicionalnim obtožilnim zaslisevalskim pristopom ter sodobnim pristopom zbiranja informacij. V tem kontekstu je nastala tudi raziskava, ki je opozorila na problematičnost sodnih zaslišanj, v katerih se že desetletja uporabljajo zaslisevalske tehnike, ki kažejo, da je na sodišču pomembnejše dobiti prevlado nad nasprotno stranko, načini ugotavljanja točnih informacij pa so odrinjeni v ozadje sodnih postopkov. Drugi fokus raziskav je usmerjen v sodno psihologijo oziroma v delo sodnih izvedencev psihološke stroke. Osrednja raziskava, ki je nastala v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije, je pokazala, da v slovenskem izvedenstvu prevladuje uporaba kvaziznanstvenih tehnik, ugotovitve izvedencev pa namesto na znanosti temeljijo na

zdravorazumskem ugibanju. Izšlo je več preglednih raziskovalnih in strokovnih del, ki opozarjajo, da takšen način dela vodi v zavajanje sodišč, povzročanje škode ocenjevanim osebam in ogrožanje ugleda pravosodja ter psihologije.

Raziskovalno delo, ki je najbolj vezano na področje psihologije, je bilo osredotočeno tudi na problematiko travmatske simptomatike. Ti so zaradi svojega dela pogosto izpostavljeni travmatskim dogodkom in njihovim posledicam, kot so vsiljivi spomini na travmatski dogodek in izogibanje krajem ter stvarim, ki lahko spominjajo na travmo. Raziskovalna pozornost je bila usmerjena tudi na naraščajočo starejšo populacijo. Policijska statistika in viktimološke študije kažejo, da so starejši od 65 let redkeje žrtve kriminalitete v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami, vendar pa so zaradi posebnosti starostnega obdobja ranljivejši, težje prenašajo posledice viktimizacije in ocenjuje se, da velik delež zlorab sploh ni prepoznan. Kriminaliteta nad starejšimi v Sloveniji se je v letih med 2001 in 2011 skoraj podvojila (Klančnik in Pavšič Mrevlje, 2013). Del raziskovalnih dejavnosti je bil usmerjen tudi na poskus osvetlitve psiholoških lastnosti storilcev IPU (Šumenjak in Pavšič Mrevlje, 2022). Ugotovitve kažejo, da IPU niso povezani z zlorabo v otroštvu, da so čustvene in ne praktične narave, kot najpogostejši motiv zanje pa se kaže prekinitev zveze oziroma namen prekinitve zveze.

Na področju raziskovalne metodologije so člani metodološkega dela katedre sodelovali pri raziskovanju povezanosti med telesno vadbo, psihosomatskimi simptomi in prisotnostjo na delovnem mestu, pri proučevanju vloge podjetniške kulture prostovoljstva pri zavzetosti pri delu in pri raziskovanju odnosa med načini spoprijemanja s stresom kriminalistov in njihovo izkušnostjo. Z različnimi statističnimi pristopi smo proučevali dejavnike strahu pred kriminaliteto in pri tem sodelovali s kolegi s kriminološke katedre. Na področju izobraževanja smo proučevali starost in lokacijo žrtev medvrstniškega nasilja na spletu, raziskovalne pristope za proučevanje medvrstniškega nasilja, učiteljevo vedenje in uspešnost študentov. Uporabo metod besedilnega rudarjenja smo prikazali na primeru analize pogovorov članov spletnih podpornih skupnosti. Področji zanimanja sta bili tudi etika in kakovost v zdravstvu.

Raziskovalne dejavnosti katedre so bile vezane tudi na splošne jezikoslovne teme in konkretnije na strokovno izrazoslovje v angleškem jeziku. Strokovno delo je bilo vezano tudi na področje leksikografije. Dejavnosti so potekale še na področju

dvojezičnosti in njene revitalizacije. Izveden je bil tudi projekt o Shakespearju v učilnici 21. stoletja, v sklopu slednjega so sodelovali študenti migranti z vojnih žarišč.

Literatura

- Areh, I. (2012). Protokoli preiskovalnih intervjujev za ugotavljanje spolne zlorabe otrok. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(1), 97–112.
- Areh, I. (2016). Police interrogations through the prism of science. *Horizons of Psychology*, 25, 18–28. <http://dx.doi.org/10.20419/2016.25.440>
- Areh, I. (2019). *Poročilo o kakovosti psiholoških izvedenskih mnenj in priporočila za izboljšave ter presojo sprejemljivosti izvedenskih mnenj*. Univerza v Mariboru.
- Areh, I. (2020). Forensic assessment may be based on common sense assumptions rather than science. *International Journal of Law and Psychiatry*, 71, 101607. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2020.101607>
- Areh, I. in Baič, V. (2016). Znanstvena izhodišča, zanesljivost in veljavnost tehnik za ugotavljanje besednega zavajanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(3), str. 209–220.
- Areh, I. in Walsh D. (2020). Own-Gender Bias May Affect Eyewitness Accuracy of Perpetrators' Personal Descriptions. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 71(4), 247–256.
- Areh, I., Verkamp, F. in Allan, A. (2021). Critical review of the use of the Rorschach in European courts. *Psychiatry, Psychology and Law*, 29(1), 183–205. <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1894260>
- Areh, I., Walsh, D. in Bull, R. (2016a). Police interrogation practice in Slovenia. *Psychology, Crime & Law*, 22(5), 405–419. doi:10.1080/1068316X.2015.1114113
- Areh, I., Zgaga, S. in Flander, B. (2016b). Police interrogation in Slovenia: Selected legal and psychological aspects. V D. Walsh, G. Oxburgh, A. Redlich in T. Myklebust (ur.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation: Volume 2 (Suspects)* (str. 204–214). Routledge.
- Baič, V. in Areh, I. (2015). *Detekcija laganja*. Sinapsa edicije.
- Boštjančič, E., Antolović, S. in Erčulj, V. (2018). Corporate volunteering: relationship to job resources and work engagement. *Frontiers in psychology*, 9, 1–10.
- Bren, M. in Bagari, D. (2013). Mnenjska raziskava o zadovoljstvu občanov z delom policije, njeni uspešnosti, o zaupanju vanjo ter občutku varnosti na območju Policijske uprave Murska Sobota. V G. Meško, B. Tičar in K. Eman (ur.), *Jubilejni zbornik znanstvenih razprav: 40 let študija na področju varnosti in 10 let Fakultete za varnostne vede* (str. 87–107). Fakulteta za varnostne vede.
- Brešan, M., Erčulj, V., Lajovic, J., Ravljen, M., Sermeus, W. in Grosek, Š. (2021). The relationship between the nurses work environment and the quality and safe nursing care: Slovenian study using the RN4CAST questionnaire. *PLoS one*, 16(12), e0261466. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261466>
- Bučar Ručman, A. (2009). Kako se lahko učinkovito soočamo s šolskim nasiljem? V V. Tašner (ur.), *Brez spopada: kultura, spolov, generacij* (str. 363–377). Pedagoška fakulteta.
- Bučar Ručman, A. (2011). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 62(1), 23–38.
- Bučar Ručman, A. (2013). Crime news discourse in Slovenia: critical reflection two decades after transition to 'democracy'. *Crime, Law and Social Change: An International Journal*, 59(1), 21–37. <https://doi.org/10.1007/s10611-012-9388-8>
- Bučar Ručman, A. (2015a). Analiza migracij in odnosov v multikulturni skupnosti: primer mestne občine Velenje. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, (41), 113–125.

- Bučar Ručman, A. (2015b). Življenje v multikulturnih lokalnih skupnostih: od pasti in generatorjev konflikta do primerov dobre prakse. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih*: Ljubljana, 27. 11. 2015 (str. 75–83). Fakulteta za varnostne vede. <http://www.fvv.um.si/vls/Zbornik-VLS-2015.pdf>
- Bučar Ručman, A. (2016a). Družbeno nadzorstvo in mednarodne migracije: analiza nadzorstva od globalne do lokalne ravni. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, (43), 11–22.
- Bučar Ručman, A. (2016b). Structural violence and migration: explaining global and local total institutions. *Inter faculty*, 7, 37–55.
- Bučar Ručman, A. (2016c). Strukturno nasilje kot mehanizem zapiranja migrantov v globalne in lokalne totalne institucije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 67(1), 16–25.
- Bučar Ručman, A. (2017). *Neupravičeno parkiranje na parkirnih mestih, rezerviranih za invalide: zaključno poročilo raziskave*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A. (2019). *Solidarnost in družbene norme v prometu: »Parkiraj izgovore drugam! Ne na mesta, rezervirana za invalide«: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A. (2020a). Družbene vezi, solidarnost, različnost in družbena vključenost: primerjava ruralnih in urbanih skupnosti v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 6. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: On-line*, 2. 12. 2020 (str. 97–107). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/517>
- Bučar Ručman, A. (2020b). Questioning social solidarity through the perspective of parking violations in spaces reserved for disabled people. *Current Sociology*, 68(7), 990–1006. <https://doi.org/10.1177/0011392119890667>
- Bučar Ručman, A. (2021a). Genocide and forced migration: the dual victimisation of refugees escaping war and genocide. V Y. Eski (ur.), *Genocide and victimology* (str. 169–188). Taylor & Francis Group.
- Bučar Ručman, A. (2021b). Vloga in pasti formalnega družbenega nadzorstva pri vključitvi priseljencev v lokalno skupnost. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 7. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik: Podčetrtek*, 29. 11. 2021 (str. 105–116). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/622>
- Bučar Ručman, A. (2022). Slovenija in begunske migracije: primerjava odnosa do beguncev iz Bosne in Hercegovine, Sirije in Ukrajine. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), 8. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih: konferenčni zbornik: Celje*, 6. 12. 2022 (str. 165–178). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/724>
- Bučar Ručman, A. (ur.). (2004). *Nasilje in mladi*. Klub mladinski center Novo mesto.
- Bučar Ručman, A. in Frangež, D. (2009). Nasilje in slovenska družba. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 11(1), 204–238.
- Bučar Ručman, A. in Frangež, D. (2014). *Analiza trgovine z ljudmi z namenom izkoriščanja delovne sile, trgovine z otroki, prisilnega beračenja in izvrševanja kaznivih dejanj: Zaključno poročilo raziskave*. Urad vlade RS za komuniciranje. http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/THB/ZAKLJUCNO_POROCILO_-_TZL.pdf
- Bučar Ručman, A. in Frangež, D. (2017). Specific forms of human trafficking in Slovenia: overview and preventive measures. *Police Practice and Research: An International Journal*, 18(3), 230–244. <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1291562>
- Bučar Ručman, A. in Meško, G. (2006). Presentation of police activities in the mass media. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 8(3/4), 223–234.
- Bučar Ručman, A. in Šulc, A. (2019). Medijsko (so)ustvarjanje »begunske in varnostne krize« in njen odsev na državni in lokalni ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(1), 5–20.
- Bučar Ručman, A. in Šulc, A. (2020). Medvrstniško nasilje: koraki za uspešno soočanje in preprečevanje. V S. Slokan, B. Kečanović in V. Logaj (ur.), *Uporabna etika vključujočega*,

- varnega in spodbudnega učnega okolja* (str. 102–120). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-SYT6NO7I>
- Bučar Ručman, A., Frangež, D., Pavšič Mrevlje, T., Šulc, A. in Klun, M. (2021). *Raziskovalno poročilo: Družbena vključenost in enaka pravica do mobilnosti za invalide*. Fakulteta za varnostne vede UM.
- Bučar Ručman, A., Modic, M. in Flander, B. (2018). Globalni izzivi begunstva v lokalni perspektivi: pravni položaj in integracija prosilcev za mednarodno zaščito v Sloveniji. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018): konferenčni zbornik: Slovenska Bistrica, 11. 12. 2018* (str. 287–312). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/374>
- Bučar Ručman, A., Pavšič Mrevlje, T. in Šulc, A. (2022a). *Vrstniško nadlegovanje in trpinčenje mladostnikov z oviranostmi: raziskovalno poročilo*. Fakulteta za varnostne vede.
- Bučar Ručman, A., Šulc, A. in Klun, M. (2022b). *Poročilo raziskave: Nepravilno parkiranje na parkirnih mestih, rezerviranih za invalide*. Fakulteta za varnostne vede.
- Denault, V., Plusquellec, P., Jupe, L. M., St-Yves, M., Dunbar, N. E., Hartwig, M., ... Areh, I. ... van Koppen, P. J. (2019). The analysis of nonverbal communication: The dangers of pseudoscience in security and justice contexts. *Anuario de Psicología Jurídica*, 30(1), 1–12.
<https://doi.org/10.5093/apj2019a9>
- Dunn, P. K. (2021). *Scientific research and Methodology*. <https://bookdown.org/pkaldunn/Book/>
- Erčulj, V. (2021). The 'young and the fearless': revisiting the conceptualisation of fear of crime. *Quality & Quantity*, 56, 1177–1192. <https://doi.org/10.1007/s11135-021-01171-1>
- Erčulj, V. I. in Pavšič Mrevlje, T. (2022). Personality at a glance – evaluating use of a brief personality inventory in Slovenia. *Quality & Quantity*. <https://doi.org/10.1007/s11135-022-01525-3>
- Erčulj, V. in Žiberna, A. (2021). The role of online social support in patients undergoing infertility treatment – A comparison of pregnant and non-pregnant members. *Health communication*, 37(14), 1724–1730.
- Erčulj, V., Žiberna, A. in Globevnik Velikonja, V. (2019). Exploring online social support among infertility treatment patients: a text-mining approach. *Information Research*, 24(1), paper 807.
<http://InformationR.net/ir/24-1/paper807.html>
- Gaberson, K. B. (1997). Measurement reliability and validity. *AORN Journal*, 66(6), 1092–1094.
[https://doi.org/10.1016/S0001-2092\(06\)62551-9](https://doi.org/10.1016/S0001-2092(06)62551-9)
- Giannini, A. M., Baralla, F., Cordellieri, P., Sgalla, R., Nardi, B., Ruggerini, M. G., Paloni, F., Scaramella, C., Lingren, M., Nivala, J., Boisnard, S., Avrillon, P. in Pavšič Mrevlje, T. (2013a). *General survey report about aged victims of crime*. Fondazione Santa Lucia.
- Giannini, A. M., Guariglia, C., Baralla, F., Boccia, M., Marchetti, M., Barba, D., Tramontano, G., Ruggerini, M. G., Paloni, F., Scaramella, C., Rossi, C., Lingren, M., Nivala, J., Avrillon, P. in Pavšič Mrevlje, T. (2013b). *National survey report about aged victims of crime*. Fondazione Santa Lucia.
- Giannini, A. M., Guariglia, C., Baralla, F., Cordellieri, P., Boccia, M., Sgalla, R., Nardi, B., Marchetti, M., Barba, D., Tramontano, G., Rossi, C., Ruggerini, M. G., Paloni, F., Lingren, M., Nivala, J., Avrillon, P. in Pavšič Mrevlje (2013c). *National survey report about aged victims of crime*. Fondazione Santa Lucia.
- Grosek, Š., Kučan, R., Grošelj, J., Oražem, M., Grošelj, U., Erčulj, V., Lajovic, J., Borovečki, A. in Ivanc, B. (2020). The first nationwide study on facing and solving ethical dilemmas among healthcare professionals in Slovenia. *PLoS one*, 15(7), e0235509.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0235509>
- Grosek, Š., Kučan, R., Grošelj, U., Oražem, M., Erčulj, V., Lajovic, J., Ivanc, B., Novak, Milivoj, Prpić Massari, L., Matanović S. M., Meštović, J. in Borovečki, A. (2021). How health care professionals confront and solve ethical dilemmas – a tale of two countries: Slovenia and Croatia. *Croatian Medical Journal*, 62(2), 120–129.

- Heilbrun, K., DeMatteo, D., Marczyk, G. in Goldstein, A. M. (2008). Standards of practice and care in forensic mental health assessment: Legal, professional, and principles-based consideration, *Psychology, Public Policy, and Law*, 14(1), str. 1–26.
- Klančnik, A. T. in Pavšič Mrevlje, T. (2013). Kriminaliteta nad starejšimi in izhodišča za varno staranje v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 15(3), 385–397.
- Kompara Lukančič, M. (2021). *English in uniform*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Kompara Lukančič, M. (2022a). *Slovar angleških in slovenskih krajev s področja varstvoslovja*. Amebis.
- Kompara Lukančič, M. (2022b). The compilation of the English-Slovene Dictionary of Criminal Justice and Security Abbreviations, *Lexikon*. (v tisku).
- Kompara Lukančič, M. (2023). *English for specific purposes : selected readings from the field of English for criminal justice and security*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Kozjek, T. in Erčulj, V. (2021). Mistreatment by patients: an analysis of the patient-related social stressors among Slovenian healthcare workers = Neprimerno ravnanje pacientov: analiza socialnih stresorjev, povezanih z delom s pacienti, med zaposlenimi v slovenskih zdravstvenih ustanovah. *Zdravstveno varstvo: Slovenian Journal of Public Health*, 60(2), 90–96.
- Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012a). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(3), 259–276.
- Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012b). Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja – rezultati spletne ankete. *Varstvoslovje: revija za teorijo in prakso varstvoslovja*, 14(1), 75–96.
- Pajnik, M., Berzelak, J. in Sulc, A. (2023). Aligning populist worldviews of citizens to media preferences: Peculiarities of an illiberal political context. *East European Politics*. <https://doi.org/10.1080/21599165.2023.2180734>
- Pavšič Mrevlje, T. (2011). Sodni izvedenec psihološke stroke. *Psihološka obzorja*, 20(1), 79–93.
- Pavšič Mrevlje, T. (2013a). Delovne situacije in posttravmatska simptomatika pri kriminalističnih tehnikih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 74–84.
- Pavšič Mrevlje, T. (2013b). Razvojne značilnosti otrok v okviru forenzičnega razgovora. *Psihološka obzorja*, 22, 167–175.
- Pavšič Mrevlje, T. (2014). Viktimizacija starejših v Mestni občini Ljubljana. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo/Ljubljana*, 65(2), 96–107.
- Pavšič Mrevlje, T. (2016). Coping with work-related traumatic situations among crime scene technicians. *Stress and Health*, 32(4), 374–382.
- Pavšič Mrevlje, T. (2018). Police trauma and Rorschach indicators. *Rorschachiana*, 39(1), 1–19.
- Pavšič Mrevlje, T. (2022). Lahko psihopatsko nasilje razložimo z navezanostjo?. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 73(1), 25–34.
- Pavšič Mrevlje, T. in Erčulj, V. (2021). Coping strategies and physical health in police units dealing with serious crime: does work experience count? *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(3), 1832–1841.
- Pavšič Mrevlje, T. in Nivala, J. (2017). Victimization of the elderly in the municipalities of Ljubljana and Uppsala. *International Review of Victimology*, 23(1), 33–46.
- Petrovičič, A., Erčulj, V. in Boštjančič, E. (2022). Can we reduce psychosomatic symptoms and work presenteeism with physical activity? *Human Systems Management*, 41(1), 143–153.
- Pungartnik, P., Bren, M. in Umek, P. (2017). The impact of sanctions on the views held by and behaviour of motor vehicle drivers in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(4), 359–370.
- Šifrer, J., Meško, G. in Bren, M. (2015). Assessing validity of different legitimacy constructs applying structural equation modeling. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice: European perspectives* (str. 161–187). Springer.
- Škerlič, S. in Erčulj, V. (2021). The impact of financial and non-financial work incentives on the safety behavior of heavy truck drivers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 1–14.

- Šulc, A. in Bučar-Ručman, A. (2019). Šola in medvrstniško nasilje v Sloveniji: raziskovalni pristopi, metode in metaanaliza dosedanjega raziskovanja v Sloveniji. *Solsko polje: revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*, 30(1/2), 63–88.
- Šulc, A., Vehovar, V., Brečko, B. N. in Bučar-Ručman, A. (2021). Differences in cyberbullying victimisation and perpetration according to age and locality in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 72(4), 337–349.
- Šumenjak, E. in Pavšič Mrevlje, T. (2022). Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov: sistematični teoretični pregled. *Varstvoslojje: revija za teorijo in prakso varstvoslojja*, 24(1), 26–50. https://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2022-1/02_Sumenjak_Pavsic-Mrevlje_2022_1.pdf
- Topolšek, D., Areh, I. in Cvahte, T. (2016). Examination of driver detection of roadside traffic signs and advertisements using eye tracking. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 43, 212–224. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2016.10.002>
- Walsh, D., Areh, I., Minhas, R. in Menzies, S. L. (2022). When law enforcement interview witnesses and write their statements. *Police Practice and Research*. <https://doi.org/10.1080/15614263.2022.2116436>

ZNANSTVENO RAZISKOVANJE IN PEDAGOŠKA DEJAVNOST FAKULTETE ZA VARNOSTNE VEDE UNIVERZE V MARIBORU (1973–2023)

GORAZD MEŠKO (UR.)

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si

Povzetek Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2023 praznuje 50. obletnico svojega obstoja. Enajst prispevkov predstavlja razvoj fakultete na znanstvenem, raziskovalnem in pedagoškem področju. Prispevki o razvoju raziskovanja, raziskovalnih projektih, doktorskem študiju in razvoju raziskovalnega kadra, o izobraževalnih programih, posamičnih področjih razvoja na področju policijske dejavnosti, varnostnih ved, kriminologije, informacijske varnosti, kriminalistike, prava in splošnih družboslovnih tem tvorijo celostno sliko razvoja Fakultete za varnostne vede in njenih predhodnic v zadnjih petdesetih letih ter postavljajo pred bralca razmislek o razvoju fakultete v prihodnje. Poleg prispevkov avtorjev s Fakultete za varnostne vede smo objavili tudi recenzije uglednih strokovnjakov s področja družboslovja, kriminologije in forenzične psihologije o njihovih pogledih na razvoj varstvoslovja v zadnjih petdesetih letih.

Ključne besede:

Fakulteta za varnostne vede, jubilej, 50 let, raziskovanje, znanstveni razvoj, varnostne vede

SCIENTIFIC RESEARCH AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES AT THE FACULTY OF CRIMINAL JUSTICE AND SECURITY, UNIVERSITY OF MARIBOR (1973–2023)

GORAZD MEŠKO (ED.)

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si

Abstract In 2023, the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia is celebrating its 50th anniversary. Eleven contributions present the development of the faculty in the scientific, research and pedagogical fields. Contributions to the development of research, research projects, doctoral studies, and the development of research staff, on educational programs, individual areas of development in the field of police activity, security sciences, criminology, information security, criminology, law and general social science topics form a comprehensive picture of the development of the Faculty of Security Sciences and its predecessors in the last fifty years and present the reader a reflection on the development of the faculty in the future. In addition to the contributions of authors from the Faculty of Criminal Justice and Security, we also published reviews by prominent scholars in the fields of social science, criminology, and forensic psychology on their views on the development of criminal justice and security studies since 1973.

Keywords:
Faculty of Criminal
Justice and
Security,
anniversary,
50 years ,
research,
scientific
development,
criminal justice and
security

Naslov publikacije »Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru (1973–2023)« napoveduje celoviti vpogled v prehojeno pot institucije od njenih začetkov do današnjih dni. Vsebina publikacije te napovedi tudi zelo dobro potrди. Že sam uvodnik odlično izvede pregled rasti institucije od skromnih začetkov majhne šole oziroma oddelka v okviru Ministrstva za notranje zadeve, preko Višje in Visoke šole za notranje zadeve, Fakultete za policijsko-varnostne vede do spoštovanja vredne Fakultete za varnostne vede, ki ni samo članica Univerze v Mariboru, temveč institucija z velikim izobraževalnim in raziskovalnim vplivom v Sloveniji in v mednarodnem okolju. Pomembna je tudi kratka analiza ključnih izzivov in uspehov vseh nekdanjih dekanov, ki pokaže, da je bila institucija v resnici od samega začetka živ organizem.

Prof. dr. Iztok Prezelj, dekan Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani

Pregled knjige Znanstveno raziskovanje in pedagoška dejavnost Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru pokaže na neverjeten razvoj raziskovalnega dela, ki postavlja fakulteto in njene predavatelje v svetovni vrh pedagoško–raziskovalnih institucij s širšega področja, povezanega z varnostno problematiko. V pričujoči publikaciji je navedenih ogromno podatkov, ki verodostojno prikazujejo petdesetletno zgodovino razvoja fakultete, omenjeni so pomembnejši pretekli in aktualni raziskovalni dosežki kateder ter znanstveni prispevki, objavljeni v najelitnejših revijah s širšega področja varnosti. Naj še enkrat poudarim skoraj neverjeten razvoj od kadrovske šole policije do ugledne akademske institucije, ki bi jo rade imele v svoji sestavi prenekatero univerze v svetu. Iz vsega navedenega sledi, da lahko samo pohvalim to publikacijo, čestitam avtorjem za izčrpne predstavitve raziskovalnega dela in objav ter zaželim Fakulteti za varnostne vede, da se bo še naprej tako razvijala, vendar v boljših pogojih kot do zdaj.

Prof. dr. Peter Umek, zaslužni profesor Univerze v Mariboru

Monografija je svojevrsten intelektualni spomenik, posvečen vrtoglavemu napredku izobraževalne in raziskovalne ustanove, ki se ji je – po zaslugi dobrega vodenja in dela (vsaj večine) zaposlenega kadra – v dokaj kratkem časovnem obdobju posrečilo, da je pognala globoke korenine v tukajšnjem akademskem polju, za povrh pa je razprostrla svoje veje tudi daleč v mednarodni prostor. Ko steče beseda o pedagoški in raziskovalni organizaciji, pa je petdeset let lahko le »predigra«, ogrevanje za »prave reči, ki se šele napovedujejo«. No, to je lahko tako, ne pa tudi nujno, kot dokazuje nagel, skokovit razvoj Fakultete za varnostne vede, ki upravičeno zbuja hkratno (za)čudenje in občudovanje. Zato ni presenetljivo, da se mi je med branjem zbornika nekajkrat prikradel v zavest – za mlajše rodove kajpak nepoznan – vzklik legendarnega športnega komentatorja Mladena Delića, ko je Radanović v zadnjih izdihljajih nogometne tekme med Jugoslavijo in Bolgarijo leta 1983 na splitskem stadionu dosegel zmagoviti gol: »Ljudi, pa je li to moguće!«. Kakorkoli že, dejstvo, da strmina, ki so jo prehodili nekdanji in sedanji kadri Fakultete za varnostne vede (in njenih predhodnic), ni bila posuta z rožicami, je le še dodaten razlog za zaslužene pohvale in iskrene čestitke ob njeni petdesetletnici.

Doc. dr. Zoran Kanduč, višji znanstveni sodelavec, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede